

Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales

Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings

Dydd Mawrth, 23 Medi 2008
Tuesday, 23 September 2008

Cynnwys
Contents

3	Atal Rheolau Sefydlog Suspension of Standing Orders
3	Ethol Aelodau i Bwyllgorau The Election of Members to Committees
4	Diwygio Rheolau Sefydlog Rhifau 6.2, 7.8 a 7.9 Revision of Standing Orders Nos. 6.2, 7.8 and 7.9
5	Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister
39	Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement
48	Datganiad am Rannu Llwyddiannau'r Gemau Olympaidd Statement on Sharing the Success of the Olympics
69	Datganiad am y Tafod Glas Statement on Bluetongue
85	Datganiad Deddfwriaethol ar Orchymyn Arfaethedig Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cymhwysedd Deddfwriaethol) (Amaethyddiaeth a Datblygu Gwledig) 2008 Legislative Statement on the Proposed National Assembly for Wales (Legislative Competence) (Agriculture and Rural Development) Order 2008
93	Datganiad Deddfwriaethol am y Mesur Llywodraeth Leol Legislative Statement on the Local Government Measure

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynnddi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad o'r areithiau hynny.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation of those speeches has been included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 2 p.m. gyda'r Llywydd (Dafydd Elis-Thomas) yn y Gadair.
The Assembly met at 2 p.m. with the Presiding Officer (Dafydd Elis-Thomas) in the Chair.*

Y Llywydd: Galwaf y Cynulliad i drefn.

The Presiding Officer: I call the Assembly to order.

Atal Rheolau Sefydlog Suspension of Standing Orders

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Cynigiaf fod

The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones): I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheolau Sefydlog Rhifau 35.6 a 35.8:

the National Assembly for Wales in accordance with Standing Orders Nos. 35.6 and 35.8:

yn atal Rheol Sefydlog Rhif 7.18(i) a'r rhan honno o Reol Sefydlog Rhif 6.10 sy'n ei gwneud yn ofynnol bod y cyhoeddiad wythnosol o dan Reol Sefydlog Rhif 6.3 yn darparu'r amserlen ar gyfer busnes yn y Cyfarfod Llawn yr wythnos ganlynol, er mwyn caniatáu i'r cynigion o dan eitem 1 gael eu hystyried yn y Cyfarfod Llawn ddydd Mawrth 23 Medi 2008. (NDM4007)

suspends Standing Order No. 7.18(i) and that part of Standing Order No. 6.10 that requires the weekly announcement under Standing Order No. 6.3 to constitute the timetable for business in Plenary for the following week, to allow the motions under item 1 to be considered in Plenary on Tuesday 23 September 2008. (NDM4007)

Y Llywydd: A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu'r cynnig? Gwelaf nad oes gwrthwynebiad. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff y cynnig ei dderbyn.

The Presiding Officer: Does any Member object to the motion? I see that there are no objections. In accordance with Standing Order No. 7.35, therefore, the motion is agreed.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

Ethol Aelodau i Bwyllgorau The Election of Members to Committees

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Cynigiaf fod

The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones): I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 10.3, yn ethol Nick Ramsay (Ceidwadwyr) yn Aelod o'r Pwyllgor Cyfle Cyfartal yn lle Mark Isherwood (Ceidwadwyr). (NNDM4008)

the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 10.3, elects Nick Ramsay (Conservative) as a member of the Committee on Equality of Opportunity in place of Mark Isherwood (Conservative). (NNDM4008)

Cynigiaf fod

I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 10.3 yn ethol Chris Franks (Plaid Cymru) yn aelod o'r Pwyllgor

the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 10.3 elects Chris Franks (Plaid Cymru) as a

Cyllid yn lle Alun Ffred Jones (Plaid Cymru). (NNDM4009) *member of the Finance Committee in place of Alun Ffred Jones (Plaid Cymru). (NNDM4009)*

Cynigiaf fod

I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 10.3, yn ethol Mark Isherwood (Ceidwadwyr) yn Aelod o'r Pwyllgor Is-ddeddfwriaeth yn lle Andrew R.T. Davies (Ceidwadwyr). *the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 10.3, elects Mark Isherwood (Conservative) as a member of the Subordinate Legislation Committee in place of Andrew R..T. Davies (Conservative). (NNDM4010)*

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 10.3 yn ethol Rhodri Glyn Thomas (Plaid Cymru) fel aelod o'r Pwyllgor Cynaliadwyedd yn lle Alun Ffred Jones (Plaid Cymru). (NNDM4011) *the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 10.3 elects Rhodri Glyn Thomas (Plaid Cymru) as a member of the Sustainability Committee in place of Alun Ffred Jones (Plaid Cymru). (NNDM4011)*

Y Llywydd: A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu'r cynigion? Gwelaf nad oes gwrthwynebiad. Yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, felly, caiff y cynigion eu derbyn.

The Presiding Officer: Does any Member object to the motions? I see that there are no objections. In accordance with Standing Order No. 7.35, therefore, the motions are agreed.

*Derbyniwyd y cynigion.
Motions carried.*

Diwygio Rheolau Sefydlog Rhifau 6.2, 7.8 a 7.9 Revision of Standing Orders Nos. 6.2, 7.8 and 7.9

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Cynigiaf fod

The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones): I propose that

Cynulliad Cenedlaethol, yn unol a Rheol Sefydlog Rhif 35.2: *the National Assembly, in accordance with Standing Order No. 35.2:*

1. yn ystyried adroddiad y Pwyllgor Busnes a anfonwyd drwy e-bost at Aelodau ac a osodwyd yn y Swyddfa Gyflwyno ar 23 Medi; *1. considers the report of the Business Committee e-mailed to Members and laid in the Table Office on 23 September; and*

2. yn cymeradwyo'r gwelliannau i Reolau Sefydlog a nodir yn adroddiad y Pwyllgor Busnes; *2. approves the amendments to Standing Orders set out in the Report of the Business Committee;*

3. yn nodi y bydd y gwelliannau i Reolau Sefydlog yn dod i rym ar 30 Medi. (NDM4012) *3. notes that the amendments to Standing Orders will take effect from 30 September. (NDM4012)*

Y Llywydd: A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu'r cynnig? Gwelaf nad oes gwrthwynebiad. Yn unol â Rheol Sefydlog

The Presiding Officer: Does any Member object to the motion? I see that there are no objections. In accordance with Standing

Rhif 7.35, felly, caiff y cynnig ei dderbyn.

Order No. 7.35, therefore, the motion is agreed.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister

Welsh Index of Multiple Deprivation

Mynegai Amddifadedd Lluosog Cymru

Q1 Ann Jones: What evaluations has the First Minister made of this year's Welsh index of multiple deprivation? OAQ(3)1240(FM)

C1 Ann Jones: Pa werthusiadau y mae'r Prif Weinidog wedi'u gwneud o fynegai amddifadedd lluosog Cymru eleni? OAQ(3)1240(FM)

The First Minister (Rhodri Morgan): I welcome Ann and all other Assembly Members back after the summer recess.

Y Prif Weinidog (Rhodri Morgan): Croesawaf Ann, a holl Aelodau eraill y Cynulliad, yn ôl ar ôl gwyliau'r haf.

This Welsh index of multiple deprivation is an update to that published in 2005. It is not merely of interest to statisticians but is of enormous interest to us in relation to budget allocations for special programmes that are meant to deal with the consequences of the geographical concentrations of deprivation.

Mae mynegai amddifadedd lluosog Cymru yn ddiweddiariad ar y mynegai a gyhoeddwyd yn 2005. Nid rhywbeth sydd o ddi-ddordeb i ystadegwyr yn unig mohono. Mae o ddi-ddordeb anferth inni yng nghyswllt dyraniadau cyllideb ar gyfer rhaglenni arbennig a fwriedir i ymdrin â goblygiadau crynodiadau daearyddol amddifadedd.

Ann Jones: Like you, I believe that the index will become the bible for regeneration across Wales, certainly for my area, Rhyl West, which has suffered horrendous problems with its regeneration, and which previously suffered following the collapse of the tourism industry in the early 1970s. Will you ensure that Government priorities are dovetailed into the index of multiple deprivation so that they work hand in hand, and that budgets across portfolios will reflect the priorities within the index of multiple deprivation, giving extra weight to those communities, such as Rhyl West, that need a leg up to be able to sustain themselves and to accommodate the local economy that we all need in our constituencies?

Ann Jones: Credaf, fel y credwch chi, y bydd y mynegai yn dod yn feibl ar gyfer adfywio ledled Cymru, yn sicr yn fy ardal, Gorllewin y Rhyl, sydd wedi dioddef problemau dychrynlyd gyda'i hadfywio, ac sydd wedi dioddef yn y gorffennol yn sgil cwmp y diwydiant twristiaeth yn y 1970au cynnar. A sicrhewch y caiff blaenoriaethau'r Llywodraeth eu cydweddu â'r mynegai amddifadedd lluosog er mwyn iddynt weithio law yn llaw, ac y bydd cyllidebau ar draws portffolios yn adlewyrchu'r blaenoriaethau o fewn y mynegai amddifadedd lluosog, gan roi mwy o ystyriaeth i'r cymunedau hynny, megis Gorllewin y Rhyl, y mae arnynt angen hwb i allu cynnal eu hunain a chynnal yr economi leol y mae ei hangen arnom i gyd yn ein hetholaethau?

The First Minister: It is not only Rhyl West that is in the top 10—or worst 10, however you want to put it—deprived areas across the 1,900 ward areas that are used to measure deprivation; it includes another two Rhyl wards, or small areas, in Rhyl. That means

Y Prif Weinidog: Nid Gorllewin y Rhyl yn unig sy'n un o'r 10 ardal uchaf o ran amddifadedd—neu'r 10 isaf, sut bynnag yr ydych am edrych arni—ar draws y 1,900 ward a ddefnyddir i fesur amddifadedd; mae'n cynnwys dwy ward arall, neu ddwy

that those areas will get extra assistance with, for example, Flying Start or the raising attainment and individual standards in education in Wales programme. It does not mean that we think that all deprivation is concentrated in those areas, but there is a pretty strong concentration in those areas, including those three Rhyl wards, which means that they get special priority or a wider range of programmes.

The Leader of the Opposition (Nick Bourne): First Minister, given the worsening economic position, which I know you also regard to be serious, what is the Welsh Assembly Government doing to tackle problems of homelessness specifically, given the number of repossession orders and of those who find themselves in fuel poverty and severe or extreme fuel poverty?

The First Minister: Welcome back, Nick. I thought that it was the Deputy First Minister who met Muhammad Ali last week, not you. [*Laughter.*] However, I wish you well for a swift recovery.

You are right to raise the question of the problems with the mortgage market, because the disappearance of the wholesale mortgage market in the summer of 2007 has meant that it is very difficult for first-time buyers to access mortgages without quite considerable assistance in deposits from parents or others. The 100 per cent mortgage has gone and, without an effective entry point for first-time buyers, the rest of the housing market is inevitably struggling, and that is what has caused private housebuilding to grind to a halt across Britain. The international efforts are ongoing, led by the USA, which is where the problem started with the sub-prime mortgages, and we have seen some considerable efforts, including the Lloyds TSB takeover of HBOS, that being one of the ways in which you can secure the future of a major mortgage lender, or the largest mortgage lender by far in the United Kingdom. On the assistance that we can give as a Government, most of the levers are in the hands of the Federal Reserve in the USA,

ardal fach arall, yn y Rhyl. Golyga hynny y caiff yr ardaloedd hynny gymorth ychwanegol, er enghraifft gyda rhaglen Dechrau'n Deg neu gyda'r rhaglen codi cyrhaeddiad a safonau addysgol unigolion yng Nghymru. Nid yw'n golygu ein bod yn meddwl bod yr holl amddifadedd wedi'i grynhoi yn yr ardaloedd hynny, ond ceir crynodiad gweddol uchel yn yr ardaloedd hynny, gan gynnwys y tair ward hynny yn y Rhyl, sy'n golygu y byddant yn cael blaenoriaeth arbennig neu ystod ehangach o raglenni.

Arweinydd yr Wrthblaid (Nick Bourne): Brif Weinidog, ac ystyried bod y sefyllfa economaidd yn gwaethygu, a gwn eich bod hefyd yn ystyried ei bod yn sefyllfa ddifrifol, beth y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ei wneud i fynd i'r afael â phroblemau digartrefedd yn benodol, ac ystyried nifer y gorchmynion adfeddiannu a nifer y rheini sy'n canfod eu hunain mewn tlodi tanwydd a thlodi tanwydd difrifol neu eithafol?

Y Prif Weinidog: Croeso'n ôl, Nick. Yr oeddwn yn credu mai'r Dirprwy Brif Weinidog a gyfarfu â Muhammad Ali yr wythnos diwethaf, nid chi. [*Chwerthin.*] Fodd bynnag, dymunaf wellhad buan ichi.

Yr ydych yn gywir pan godwch gwestiwn y problemau ynghylch y farchnad morgeisi, oherwydd mae'r ffaith bod y farchnad cyfanwerthu morgeisi wedi diflannu yn ystod haf 2007 yn golygu ei bod yn anodd iawn i'r rheini sy'n prynu tai am y tro cyntaf gael gafael ar forgeisi heb gymorth eithaf sylweddol gan rieni neu rywun arall i dalu blaendaliadau. Mae'r morgais 100 y cant wedi diflannu ac, yn anochel, heb bwynt mynediad effeithiol i'r rheini sy'n prynu tai am y tro cyntaf, mae gweddill y farchnad tai yn dioddef. Dyna sydd wedi achosi i'r diwydiant adeiladu tai preifat arafu a pheidio ledled Prydain. Mae'r ymdrechion rhyngwladol yn dal ar waith, dan arweiniad UDA, sef lle y tarddodd y broblem gyda'r morgeisi eilaidd, ac yr ydym wedi gweld rhai ymdrechion sylweddol, gan gynnwys Lloyds TSB yn prynu HBOS, sef un o'r ffyrdd y gallwch sicrhau dyfodol benthyciwr morgeisi mawr, neu'r benthyciwr morgeisi mwyaf o bell ffordd yn y Deyrnas Unedig. Ynghylch y cymorth y gallwn ei roi fel Llywodraeth,

the US Treasury, the UK Treasury, the Bank of England and so on, but we are doing what we can to enable people to access mortgages so that we can restart the flow of activity in the housing sector at the bottom, that is, among first-time buyers.

Nick Bourne: I thank the First Minister for those comments. I wish I had met Muhammad Ali for some tips, but meanwhile my group is organising a subscription for a black eye patch and a parrot, so that at least is some good news. [*Laughter.*]

In relation to the mortgage problem, I was addressing more the issue of those who are having their homes repossessed rather than first-time buyers. I recognise that there is an issue with first-time buyers, but possession orders in Wales—admittedly, this is just possession orders, rather than actual repossessions, for which we do not have figures—have increased by more than a third this year so far, compared with last year. There is obviously a very real problem with negative equity. I appreciate that £5 million has been put to one side, but it is almost certainly not sufficient, and I wonder what you are doing to address and to monitor that regularly.

I also raised the issue of fuel poverty. What is being done in relation to those in fuel poverty, and severe or extreme fuel poverty?

The First Minister: To deal with fuel poverty, there was a recent announcement from No. 10 Downing street on a package of measures, some of which were UK wide, such as the winter fuel activation, the cold weather payments, and the winter fuel payments to pensioners over the age of 70. Those were of considerable value, but they do not cover everyone who is fearful about their ability to heat their houses adequately this winter. We are aware of that problem. A review will be published shortly of the home energy efficiency scheme to see whether it is

mae'r awenau yn nwylo'r Gronfa Ffederal yn UDA, Trysorlys UDA, Trysorlys y DU, Banc Lloegr ac yn y blaen, ond yr ydym yn gwneud popeth a allwn i alluogi pobl i gael morgeisi er mwyn inni allu ailgychwyn y llif o weithgarwch yn y sector tai o'r gwaelod, hynny yw, ymhlith y rheini sy'n prynu tai am y tro cyntaf.

Nick Bourne: Diolchaf i'r Prif Weinidog am y sylwadau hynny. Byddwn wedi hoffi cyfarfod Muhammad Ali i gael ychydig o gyngor, ond yn y cyfamser mae fy ngrŵp yn trefnu tanystrigriad imi gael clwt llygad a pharot, felly mae hynny'n newyddion da, o leiaf. [*Chwerthin.*]

Yng nghyswllt y broblem morgeisi, yr oeddwn yn cyfeirio'n fwy at broblem y rheini y mae eu tai'n cael eu hadfeddiannu, yn hytrach na'r rheini sy'n prynu tai am y tro cyntaf. Yr wyf yn cydnabod bod problem ynghylch y rheini sy'n prynu tai am y tro cyntaf, ond mae gorchmynion meddiannu yng Nghymru—yr wyf yn cyfaddef mai dim ond gorchmynion meddiannu yw'r rhain, yn hytrach nag adfeddiannu gwirioneddol nad oes gennym ffigurau ar eu cyfer—wedi cynyddu mwy na thraean hyd yn hyn eleni, o gymharu â llynedd. Yn amlwg, ceir problem wirioneddol iawn ynghylch ecwiti negyddol. Gwerthfawrogaf fod £5 miliwn wedi'i roi o'r neilltu, ond yr wyf bron yn sicr nad yw hynny'n ddigon. Tybed beth yr ydych yn ei wneud i roi sylw i hynny a monitro'r sefyllfa'n rheolaidd.

Codais hefyd fater tloidi tanwydd. Beth a wneir yng nghyswllt y rheini sydd mewn tloidi tanwydd, a thloidi tanwydd difrifol neu eithafol?

Y Prif Weinidog: Er mwyn mynd i'r afael â thloidi tanwydd, cafwyd cyhoeddiad yn ddiweddar o Rif 10 Stryd Downing am becyn o fesurau, y byddai rhai ohonynt ar gyfer y DU i gyd, megis gweithredu tanwydd gaeaf, y taliadau tywydd oer, a'r taliadau tanwydd gaeaf i bensiynwyr dros 70 oed. Yr oedd y rheini'n werthfawr iawn, ond nid ydynt yn darparu ar gyfer pawb sy'n pryderu am eu gallu i gynhesu eu tai'n ddigonol y gaeaf hwn. Yr ydym yn ymwybodol o'r broblem honno. Cyhoeddir adolygiad cyn hir o'r cynllun effeithlonrwydd ynni yn y cartref i

targeting its resource adequately. There is always an argument about whether to means-test pensioners, for example. By and large, we have tried to avoid excessive means-testing when it comes to the home energy efficiency scheme, because it would mean that many pensioners who would be eligible would not apply because they fear the means test. On the other hand, that means that you are not targeting the scheme as well as you should be. We may have to do that, and that will be part of the review: whether you can target it more efficiently by ensuring that the energy efficiency measures undertaken are exactly the right ones, and that the groups that you are seeking to assist are the right ones.

Repossessions are still at relatively modest levels compared with those during the previous equivalent problem after August 1988, when the last house-price recession or downturn took place, but they are increasing and that is very concerning, especially if it were to be combined with a sharp rise in unemployment. We do not know whether there will be a sharp rise in unemployment; it has begun, but we do not know how far it will go. That was what caused the huge problems in 1988 to 1992.

Nick Bourne: I am glad that the First Minister acknowledges that there is a problem with repossessions. Although I do not want to overstate the problem, the number of possession orders in Haverfordwest county court area increased by 160 per cent on last year; Cardiff was up over 60 per cent, and Mold up over 150 per cent. Therefore, there are serious issues that need to be addressed. Moving on to fuel poverty, Shelter Cymru identifies that 270,000 households suffer from fuel poverty at present. Those are, roughly, the latest figures that we have. The Government's target—and we support the aim—of eliminating fuel poverty by 2011, is unrealistic unless you put in extra money to help these people.

2.10 p.m.

weld a yw'n targedu ei adnoddau'n ddigonol. Ceir dadl bob amser ynghylch a ddyldid cynnal prawf modd yng nghyswllt pensiywyr, er enghraifft. At ei gilydd, yr ydym wedi ceisio osgoi cynnal gormod o brofion modd wrth ymdrin â'r cynllun effeithlonrwydd ynni yn y cartref, oherwydd byddai hynny'n golygu na fyddai llawer o bensiynwyr, a fyddai'n gymwys, yn gwneud cais am fod arnynt ofn y prawf modd. Ar y llaw arall, golyga hynny nad ydych yn targedu'r cynllun gystal ag y dylech fod yn ei dargedu. Mae'n bosibl y bydd yn rhaid inni wneud hynny, a bydd hynny'n rhan o'r adolygiad: a allwch dargedu'r cynllun yn fwy effeithlon drwy sicrhau eich bod yn ymgymryd â'r mesurau effeithlonrwydd ynni union gywir, a'ch bod yn ceisio cynorthwyo'r grwpiau cywir.

Mae lefelau'r adfeddiannu'n dal yn gymharol isel o gymharu â'r lefelau yn ystod y problemau tebyg a gafwyd yn flaenorol, ar ôl mis Awst 1988, pan ddigwyddodd y dirwasgiad neu'r gostyngiad diwethaf mewn prisiau tai, ond maent yn codi ac mae hynny'n peri cryn bryder, yn enwedig pe cyfunid hynny â chynnydd serth mewn diweithdra. Ni wyddom a fydd cynnydd serth mewn diweithdra; mae wedi dechrau, ond ni wyddom i ba raddau y bydd yn parhau. Dyna a achosodd y problemau anferth rhwng 1988 a 1992.

Nick Bourne: Yr wyf yn falch bod y Prif Weinidog yn cydnabod y ceir problem ynghylch adfeddiannu. Er nad wyf am orbwysleisio'r broblem, mae nifer y gorchmynion meddiannu yn ardal llys sirol Hwlfordd wedi cynyddu 160 y cant ers y llynedd; bu cynnydd o dros 60 y cant yng Nghaerdydd, a bu cynnydd o dros 150 y cant yn yr Wyddgrug. Felly, ceir problemau difrifol y mae angen rhoi sylw iddynt. A symud ymlaen at dlodi tanwydd, dywed Shelter Cymru fod 270,000 o aelwydydd yn dioddef o dlodi tanwydd ar hyn o bryd. Y ffigurau hynny, yn fras, yw'r rhai diweddaraf sydd gennym. Mae targed y Llywodraeth—a chefnogwn y nod—i ddileu tlodi tanwydd erbyn 2011, yn afrealistig oni rowch arian ychwanegol i helpu'r bobl hyn.

Given what we have seen happening to electricity, gas and oil prices, we know that more and more people will fall into fuel poverty. The question is not a criticism of the target as such; it is about what you will do, particularly this winter, which will soon be upon us, to help people who find themselves in fuel poverty, severe fuel poverty or extreme fuel poverty.

The First Minister: I am very sensitive to people's fear that they will not be able to afford this winter's fuel bills, if it is a cold winter, given the sharp increase in prices announced by the suppliers. There is then the argument about what short-term assistance you can give to vulnerable, disabled or elderly people so that they do not suffer from illness or worse as a result of not heating their homes properly. Secondly, there is the age-old argument about whether what you do should help the planet as well as help the target groups, namely improving insulation as opposed to providing a sum of money via the winter fuel payment or the cold weather payment, which mostly affects Scotland. The cold weather payment has not benefited us that much in Wales or south and central England. What priority should you give to that compared with improving insulation, boilers and so on?

Then you have the problem that some houses are difficult to insulate, because they have solid walls or are of very old construction. We must give some attention to the fact that Wales, unfortunately, has an unusually high number of properties in that hard-to-insulate category, because they are off the grid, have solid walls and so are very difficult to insulate. It is sometimes very expensive to deal with some of those houses, so you have an argument about the number of homes that you can reach with a specific budget and one about trying to pay particular attention to the homes that are hard to insulate by spending a lot of money on them.

David Lloyd: Yr wyf am gyfeirio at destun gwreiddiol cwestiwn Ann Jones. Fel y gwyddoch, mae mynegai amddifadedd lluosog 2008 yn dangos bod yr ardaloedd cynnyrch ehangach haen is, sef Castell-nedd

Ac ystyried yr hyn yr ydym wedi'i weld yn digwydd i brisiau trydan, nwy ac olew, gwyddom y bydd mwyfwy o bobl yn wynebu tloedi tanwydd. Nid beirniadaeth o'r targed yw'r cwestiwn fel y cyfryw; cwestiwn ydyw am yr hyn y byddwch yn ei wneud, yn enwedig y gaeaf hwn, a fydd yn cyrraedd cyn hir, i helpu pobl sydd mewn tloedi tanwydd, tloedi tanwydd difrifol neu dlodi tanwydd eithafol.

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn sensitif iawn i bryder pobl na fyddant yn gallu fforddio'r biliau tanwydd y gaeaf hwn, os bydd yn aeaf oer, ac ystyried y cynnydd serth mewn prisiau a gyhoeddwyd gan y cyflenwyr. Yna, ceir dadl ynghylch pa gymorth tymor byr y gallwch ei roi i bobl sy'n agored i niwed, yn anabl neu'n hen, er mwyn iddynt beidio â dioddef o salwch neu rywbeth gwaeth yn sgil peidio â chynhesu eu tai'n iawn. Yn ail, ceir yr hen ddadl ynghylch a ddylai'r hyn a wnewch helpu'r blaned yn ogystal â helpu'r grwpiau targed, hynny yw gwella inswleiddio yn hytrach na darparu swm o arian drwy'r taliad tanwydd gaeaf neu'r taliad tywydd oer, sy'n effeithio ar yr Alban yn bennaf. Nid yw'r taliad tywydd oer wedi bod o lawer o fudd inni yng Nghymru nac yn ne a chanolbarth Lloegr. Pa flaenoriaeth y dylech ei roi i hynny o gymharu â gwella inswleiddio, bwyleri ac yn y blaen?

Yna, ceir problem ei bod yn anodd inswleiddio rhai tai, am fod ganddynt waliau cadarn neu am fod eu hadeiladwaith yn hen iawn. Rhaid inni roi rhywfaint o sylw i'r ffaith bod gan Gymru, yn anffodus, nifer anarferol o uchel o adeiladau yn y categori hwnnw, sef adeiladau sy'n anodd eu hinswleiddio, am eu bod oddi ar y grid, am fod ganddynt waliau cadarn ac felly'n anodd eu hinswleiddio. Weithiau, mae ymdrin â rhai o'r tai hynny'n ddrud iawn, felly ceir dadl ynghylch nifer y cartrefi y gallwch eu cyrraedd â chyllideb benodol, a dadl ynghylch ceisio rhoi sylw penodol i'r cartrefi sy'n anodd eu hinswleiddio drwy wario llawer o arian arnynt.

David Lloyd: I wish to refer to the original subject of Ann Jones's question. As you know, the multiple index of deprivation for 2008 shows that lower layer super output areas, namely Neath Port Talbot, Bridgend

Port Talbot, Pen-y-bont ar Ogwr ac Abertawe, yn parhau i fod yn 68 y cant, 56 y cant a 46 y cant—yn y drefn honno—ac yn fwy difreintiedig na'r cyfartaledd yng Nghymru. Felly, mae'r un cwestiwn yn codi â'r un a ofynnwyd am Orllewin Rhyl. Beth yr ydych yn ei wneud i sicrhau bod adrannau gwahanol yn cydweithio i wella pethau yn ein hardaloedd mwyaf difreintiedig?

Y Prif Weinidog: Mae'n dechrau gyda rhaglenni i fabanod a phlant iau; felly, canolbwyntir yn bennaf ar Dechrau'n Deg, er mwyn sicrhau bod yr arian hwnnw yn mynd i'r 100 ward mwyaf difreintiedig o'r bron i 2,000 o wardiau sydd yng Nghymru. Credaf ein bod i gyd yn derbyn yr angen i roi'r pwyslais pennaf ar yr hyn sy'n digwydd i fabanod, er mwyn sicrhau nad yw tlodi a'r ffaith bod yr ardal yn ddifreintiedig yn cael ei basio ymlaen i'r genhedlaeth nesaf.

The Leader of the Welsh Liberal Democrats (Michael German): From reading the evaluation of the Welsh index of multiple deprivation, it appears that the gap between the richest and the poorest in Wales is growing not narrowing. Since 2005, two thirds of Wales's areas have not moved up in health, so their health needs have remained the same or have worsened, 80 per cent have not moved up the income index and are not better off, so they are the same or worse off than they were in 2005, and more than 83 per cent have not moved up in the employment index. What that tells us is that, in Wales's most hard-hit areas—the most important target areas that you rightly admit are the worst of Wales's 2,000 wards—the real target of helping the poorest in our country is not being achieved. In addition, we now have the credit crunch and its consequences for fuel poverty, child poverty and, of course, the cost of food. Do you believe that the policies that you have pursued since 2005 are providing value for the poorest people in Wales?

The First Minister: If the initial points that you made in your preamble were true, they would be very serious. You are probably mistaken with regard to the relative

and Swansea, are still at 68 per cent, 56 per cent and 46 per cent respectively, and are more deprived than the Welsh average. Therefore, the same question arises as was asked about Rhyl West. What are you doing to ensure that various departments collaborate to ensure that we can improve the situation in our most deprived areas?

The First Minister: It begins with programmes for infants and younger children; therefore, Flying Start is the main focus, in order to ensure that the funding goes to the 100 most deprived wards out of almost 2,000 wards in Wales. I think that we all accept that we need to place the greatest emphasis on what is happening to infants, in order to ensure that poverty and the fact that an area is deprived is not passed on to the next generation.

Arweinydd Democratiaid Rhyddfrydol Cymru (Michael German): Ymddengys, o ddarllen y gwerthusiad o fynegai amddifadedd lluosog Cymru, mai tyfu y mae'r bwlch rhwng y bobl gyfoethocaf a'r bobl dlotaf yng Nghymru, nid culhau. Er 2005, nid yw dau draean o ardaloedd Cymru wedi gwella o ran iechyd, felly mae eu hanghenion iechyd wedi aros yr un fath neu wedi gwaethygu, nid yw 80 y cant wedi symud i fyny'r mynegai incwm nac yn well eu byd, felly maent yn yr un sefyllfa, neu mewn sefyllfa waeth nag yr oeddent yn 2005, ac nid yw dros 83 y cant wedi symud i fyny yn y mynegai cyflogaeth. Yr hyn a ddywed hynny wrthym yw, yn yr ardaloedd sydd wedi'u taro waethaf—yr ardaloedd targed pwysicaf yr ydych yn cyfaddef, yn gwbl gywir, yw'r wardiau gwaethaf o'r 2,000 o wardiau yng Nghymru—nid yw'r targed gwirioneddol o helpu'r bobl dlotaf yn ein gwlad yn cael ei gyflawni. Hefyd, yr ydym yn awr yn wynebu gwasgfa gredyd a'i goblygiadau i dlodi tanwydd, tlodi plant ac, wrth gwrs, cost bwyd. A gredwch fod y polisïau yr ydych wedi'u dilyn er 2005 yn darparu gwerth am arian i bobl dlotaf Cymru?

Y Prif Weinidog: Pe bai'r pwyntiau cychwynnol a wnaethoch yn eich rhagair yn wir, byddent yn ddifrifol iawn. Mae'n debygol eich bod yn anghywir o ran y

position—which is what is measured here—in 2005 and the relative position in 2008 of different wards by way of their concentration under the income and employment analysis; you would not necessarily expect any change from one to the other. What we have done in 2008 is simply develop, with local authority statisticians, a better measuring rod. That is the main impact for 2008, I believe; however, I will write to you, with the backing of the statistical services, to make sure that I have understood it correctly. You and I can both then join in on the basis of that briefing.

On whether our policies are having an impact on the most deprived people and areas, we believe that Communities First, Flying Start, the foundation phase, and the raising attainment and individual standards in education in Wales fund are having an impact and will result in the effect that I mentioned to Dai Lloyd earlier. We want to ensure that, through being given good opportunities as small children and assistance from birth if there are problems or dysfunctionality within the family, the younger generation of people growing up in an area that is relatively deprived do not necessarily end up being relatively deprived themselves.

Michael German: First Minister, you are right to seek advice on the index itself. However, if two thirds of the areas in Wales have not moved up the index, ipso facto, well over half of them have moved down the index or have remained where they were. That is the measuring rod that you have used, rather than any that I am creating here.

The other part of it is that your index does not mention or measure fuel poverty. We still do not know the exact numbers, but we do know that, in 2004, 130,000 homes were in fuel poverty, the figure was 240,000 in 2007, and, even before the real increases in energy prices, we expect there to be some 280,000 homes in fuel poverty this year. That figure is growing, and yet we know that more people will have to spend more than 10 per cent of their income on energy costs in future. People are tackling this problem by tightening their belts. Higher food prices and higher taxes mean that they will not be able to afford to pay their increased energy bills.

sefyllfa gymharol—sef yr hyn a fesurir yma—yn 2005 a'r sefyllfa gymharol yn 2008 o wardiau gwahanol o ran eu crynodiad dan y dadansoddiad incwm a chyflogaeth; ni fyddech o reidrwydd yn disgwyl unrhyw newid o un i'r llall. Yn 2008, yr ydym wedi datblygu gwell system fesur, gyda chymorth ystadegwyr awdurdodau lleol. Credaf mai dyna'r brif effaith ar gyfer 2008; fodd bynnag, ysgrifennaf atoch, gyda chefnogaeth y gwasanaethau ystadegol, i sicrhau fy mod wedi deall yn gywir. Yna, gallwch chi a minnau ymuno ar sail y briff hwnnw.

O ran a yw ein polisiau'n cael effaith ar y bobl a'r ardaloedd mwyaf amddifad, credwn fod Cymunedau yn Gyntaf, Dechrau'n Deg, y cyfnod sylfaen, a'r gronfa codi cyrhaeddiad a safonau addysgol unigolion yng Nghymru yn cael effaith ac y byddant yn arwain at yr effaith y soniais amdani wrth Dai Lloyd yn gynharach. Hoffem sicrhau, drwy gael cyfleoedd da fel plant bach a chymorth o adeg geni os ceir problemau neu gamweithredu o fewn y teulu, na fydd y genhedlaeth iau sy'n tyfu mewn ardal gymharol amddifad o reidrwydd yn tyfu'n bobl gymharol amddifad eu hunain.

Michael German: Brif Weinidog, yr ydych yn gywir i geisio cyngor am y mynegai ei hun. Fodd bynnag, os oes dwy ran o dair o ardaloedd Cymru heb symud i fyny'r mynegai, mae hynny'n golygu bod dros hanner yr ardaloedd wedi symud i lawr y mynegai neu wedi aros yn eu hunfan. Y system fesur a ddefnyddiwyd gennych chi yw honno, nid un yr wyf fi'n ei chreu yma.

Y pwynt arall yw nad yw eich mynegai'n sôn am dlodi tanwydd, nac yn ei fesur. Nid ydym yn gwybod yr union ffigurau o hyd, ond yr ydym yn gwybod, yn 2004, bod 130,000 o gartrefi mewn tlodi tanwydd, bod y ffigur yn 240,000 yn 2007, a hyd yn oed cyn y cynyddiadau mawr mewn prisiau ynni, yr ydym yn disgwyl bod tua 280,000 o gartrefi mewn tlodi tanwydd eleni. Mae'r ffigur hwnnw'n tyfu, ac eto yr ydym yn gwybod y bydd yn rhaid i fwy o bobl wario mwy na 10 y cant o'u hincwm ar gostau ynni yn y dyfodol. Mae pobl yn mynd i'r afael â'r broblem hon drwy wario llai mewn manau eraill. Mae prisiau bwyd uwch a threthi uwch

What can you do to lift people out of fuel poverty?

The First Minister: I still think that you are confused about what the index of multiple deprivation is meant to do. Let us be clear on that: it provides us with a league table of wards or smaller areas, showing the geographical concentration of deprivation, which can then be compared with deprivation as a whole in Wales. For instance, half the deprivation in Wales is concentrated in 30 per cent of these wards or other small areas. Therefore, it is about geographical concentration. The issue of fuel poverty applies to everyone; there is not a geographical concentration of fuel poverty. For that, we look at everyone who is poor and not at people who live in an area that is poor. It is a completely different issue, and you ought not to confuse the two.

Generally, we do not go as far as the Scandinavians; we are not as extreme. For example, in Finland, I was told that if you are trying to remedy social and economic deprivation, you should concentrate everything that you do on antenatal care. Whatever you do after the baby has been born is not exactly a waste of time, but it is not of the same value as providing antenatal care. If you can help towards a baby being born with a fighting chance in life, which is as good as that of a child born to a wealthy family, you will have done your job. After that, from birth to age three, and from age three to seven and so on, everything is of slightly less importance. I think that that view is a bit extreme, but there is a lot of evidence to support that concentration on antenatal care to break the cycle of deprivation.

Fuel poverty, by and large, is not a devolved issue, as I mentioned earlier; these programmes are mainly announced from Whitehall. They are about the benefits system, and about negotiations with energy suppliers to get them to carry out special programmes in return for what the regulator says to them about price increases and so on. We do not have those levers. It will be a difficult winter, and there will always be an argument about whether assistance would

yn golygu na fyddant yn gallu fforddio talu eu biliau ynni uwch. Beth y gallwch ei wneud i godi pobl o dlodi tanwydd?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn dal i gredu eich bod yn ddryslyd ynglŷn â diben y mynegai amddifadedd lluosog. Gadewch inni fod yn glir am hynny: mae'n rhoi tabl cynghrair inni o wardiau neu ardaloedd llai, gan ddangos crynodiad daearyddol amddifadedd, er mwyn gallu ei gymharu ag amddifadedd yn gyffredinol yng Nghymru. Er enghraifft, mae hanner yr amddifadedd yng Nghymru wedi'i grynodi mewn 30 y cant o'r wardiau neu ardaloedd bychain eraill hyn. Felly, mae'n fater o grynodiad daearyddol. Mae mater tldi tanwydd yn berthnasol i bawb; nid oes crynodiad daearyddol o dlodi tanwydd. Ar gyfer hynny, byddwn yn edrych ar bawb sy'n dlawd ac nid ar bobl sy'n byw mewn ardal dlawd. Mae'n fater cwbl wahanol, ac ni ddylech ddrysu rhwng y ddau.

Yn gyffredinol, nid ydym yn mynd cyn belled â Sgandinafia; nid ydym mor eithafol. Er enghraifft, yn y Ffindir, dywedwyd wrthyf os ydych yn ceisio gwella amddifadedd cymdeithasol ac economaidd, dylech ganolbwyntio popeth a wnewch ar ofal cynenedigol. Ni fydd unrhyw beth a wnewch ar ôl genedigaeth y baban yn wastraff amser yn union, ond nid yw mor werthfawr â darparu gofal cynenedigol. Os gallwch helpu baban i gael ei eni â chyfle teg mewn bywyd, sydd cystal â chyfle plentyn a enir mewn teulu cyfoethog, byddwch wedi gwneud eich gwaith. Ar ôl hynny, o enedigaeth i dair oed, ac o dair oed i saith ac yn y blaen, mae popeth ychydig yn llai pwysig. Credaf fod y farn honno ychydig yn eithafol, ond ceir llawer o dystiolaeth i gefnogi canolbwyntio ar ofal cynenedigol i dorri'r cylch amddifadedd.

Nid yw tldi tanwydd, yn gyffredinol, yn fater datganoledig, fel y nodais eisoes; cyhoeddir y rhaglenni hyn yn bennaf o Whitehall. Maent yn ymwneud â'r system budd-daliadau, ac â thrafodaethau â chyflenwyr ynni i'w perswadio i gynnal rhaglenni arbennig yn gyfnewid am yr hyn y bydd y rheolydd yn dweud wrthynt am godiadau prisiau ac ati. Nid oes gennym y liferi hynny. Bydd yn aeaf anodd, a bydd dadl bob amser am a fyddai'n well rhoi cymorth

best be given by way of direct payments, through the winter fuel payment or the cold weather payment, or by way of investing in insulation. In Wales, we have a lot of hard-to-insulate and hard-to-heat houses, which are a particular problem.

2.20 p.m.

Michael German: I am sure that you will feel as badly as I do about the fact that people are facing higher energy bills, problems with their mortgage repayments and increasing fuel bills. As you rightly say, much of this is the responsibility of the UK Government. At the moment, all we know of your Government's action in trying to get the UK Government to act is that your Minister has written to the Whitehall Minister on the cost of fuel for hauliers, which is, of course, an important issue. The cost of energy for the poorest and the middle earners in our country is a great difficulty. The response from the UK Government seems to be that it is happy to give free theatre tickets to young people. At a time when people are facing difficulty in paying £8 a week extra for their food bills as well as having increased energy bills, letting people eat *Hamlet* is probably not the right approach. What is your approach to the UK Government? What are you saying to its representatives and what has your Government done so far to ensure that you get the sort of action that you would like to see to ensure that people do not remain in poverty in Wales?

The First Minister: That was a bit of a cheap shot about the theatre programme—as if that has been proffered by anyone as an answer to fuel supply problems; it clearly has not. The carbon emissions reduction target programme was announced from 10 Downing Street about a month ago, but there will still be a struggle to answer the problems of this winter. As the Government regards it—and the environmentalists will probably support this—the way to save the planet and to save on fuel bills is to invest in better insulation and better boilers in people's premises if they are deficient, and to target the people who will suffer most, namely those on benefits and pensioners over 70, and so on. Jane Davidson sits on the inter-

drwy daliadau uniongyrchol, drwy'r taliad tanwydd gaeaf neu drwy'r taliad tywydd oer, neu drwy fuddsoddi mewn inswleiddio. Yng Nghymru, mae gennym lawer o dai sy'n anodd eu hinswleiddio ac yn anodd eu cynhesu, sy'n broblem benodol.

Michael German: Yr wyf yn siŵr y byddwch yn teimlo cynddrwg â mi am y ffaith bod pobl yn wynebu biliau ynni uwch, problemau gyda'u had-daliadau morgais a biliau tanwydd yn cynyddu. Fel y dywedwch yn ddigon teg, cyfrifoldeb Llywodraeth y DU yw llawer o hyn. Ar hyn o bryd, yr oll yr ydym yn ei wybod am ymdrechion eich Llywodraeth chi i berswadio Llywodraeth y DU i weithredu yw bod eich Gweinidog wedi ysgrifennu at y Gweinidog yn Whitehall am gost tanwydd i gludwyr, sy'n fater pwysig, wrth gwrs. Mae cost ynni i enillwyr tlotaf a chanolig ein gwlad yn anhawster mawr. Ymddengys mai ymateb Llywodraeth y DU yw ei bod yn fodlon rhoi tocynnau theatr am ddim i bobl ifanc. Ar adeg pan mae pobl yn ei chael yn anodd talu £8 yn ychwanegol yr wythnos am eu biliau bwyd, yn ogystal â biliau ynni uwch, mae'n annhebygol mai gadael i bobl fwynhau *Hamlet* yw'r ateb cywir. Beth yr ydych yn ei ddweud wrth Lywodraeth y DU? Beth yr ydych yn ei ddweud wrth ei chynrychiolwyr a beth mae eich Llywodraeth wedi'i wneud hyd yn hyn i sicrhau y byddant yn gweithredu mewn modd yr hoffech ei weld er mwyn sicrhau na fydd pobl yn aros mewn tloidi yng Nghymru?

Y Prif Weinidog: Yr oedd hynny'n ychydig o ergyd ddiangen am y rhaglen theatr—fel petai unrhyw un wedi ei chynnig fel ateb i broblemau cyflenwi tanwydd; yn amlwg, nid yw hynny'n wir. Cyhoeddwyd y rhaglen targed lleihau gollyngiadau carbon o 10 Stryd Downing tua mis yn ôl, ond bydd yn dal yn anodd ateb problemau'r gaeaf hwn. Yng ngolwg y Llywodraeth—ac mae'n debyg y bydd yr amgylcheddwyr yn cefnogi hyn—y ffordd o achub y blaned ac arbed ar filiau tanwydd yw buddsoddi mewn gwell inswleiddio a gwell boeleri yn nhai pobl os ydynt yn ddiffygiol, a thargedu'r bobl a fydd yn dioddef fwyaf, sef y rheini ar fudd-daliadau a phensiynwyr dros 70, ac ati. Mae Jane Davidson yn eistedd ar y grŵp rhyng-

ministerial group on fuel poverty. I have not had an opportunity to receive one-to-one feedback from her on the subjects that were discussed in the last meeting that was held last week, but I will ask her to write to you about that. The issue is whether anyone has an answer to how you balance the long-term issue of better insulation, which is undoubtedly the right way forward, with the particular problems that we have in Wales, as we have higher than average electricity bills, especially in south and mid Wales, I understand; many hard-to-heat and hard-to-insulate houses; a higher number of pensioners, and so forth. I make no bones about the fact that we have particular problems in Wales. The issue is how you balance the wish to see a rebate this winter—which would take some of the fear out of people's attitudes to their prospective fuel bills, which might make them turn the heating too low when they need it to be high if it is a hard winter—and the need to insulate hard-to-insulate homes, which is what we have been directing our home energy efficiency scheme towards. To deal with that medium-term issue, the consultation on the 'One Wales' commitment will be out in January next year, but that will not solve the problems of this winter. We must deal with the short-term problems by pressing the UK Government through the inter-ministerial group on fuel poverty.

Impact of Flooding

Q2 Mick Bates: What assessment has the First Minister made of the impact of flooding in Wales? OAQ(3)1250(FM)

The First Minister: I give a special welcome back to you, Mick—this is like a report from the front in 1916. Now that you are back, we expect agricultural productivity to shoot up, especially in central Wales.

Recent flooding in Wales in early September affected approximately 130 properties and caused disruption to communications, especially across the south Wales Valleys, north of Cardiff—the Taff, Rhymney and Ely catchments. An evacuation of people occurred at several sites. As a more wide-ranging assessment, Jane Davidson and other

weinidogol ar dlodi tanwydd. Nid wyf wedi cael cyfle i gael adborth un-i-un ganddi am y pynciau a drafodwyd yn y cyfarfod diwethaf a gynhaliwyd yr wythnos diwethaf, ond gofynnaf iddi ysgrifennu atoch am hynny. Y cwestiwn yw a oes gan unrhyw un ateb i sut mae cydbwyso'r mater hirdymor o well inswleiddio, sef y ffordd orau ymlaen yn sicr, gyda'r problemau penodol sydd gennym yng Nghymru, gan fod ein biliau trydan yn uwch na'r cyfartaledd, yn enwedig yn y de a'r canolbarth, fel y deallaf; nifer o dai sy'n anodd eu gwresogi ac yn anodd eu hinswleiddio; nifer uwch o bensynwyr, ac yn y blaen. Nid wyf yn gwadu'r ffaith bod gennym broblemau penodol yng Nghymru. Y cwestiwn yw sut mae cydbwyso'r dymuniad i weld ad-daliad y gaeaf hwn—a fyddai'n lleihau'r ofn yn agweddau pobl at eu biliau tanwydd nesaf, a allai wneud iddynt droi'r gwres yn rhy isel pan mae arnynt ei angen yn uchel os cawn aeaf caled—a'r angen i inswleiddio tai sy'n anodd eu hinswleiddio, sef yr hyn yr ydym wedi bod yn cyfeirio ein cynllun effeithlonrwydd ynni cartref tuag ato. I ddelio â'r mater tymor canolog hwnnw, caiff yr ymgynghoriad ar ymrwymiad 'Cymru'n Un' ei ryddhau ym mis Ionawr y flwyddyn nesaf, ond ni fydd hynny'n datrys problemau'r gaeaf hwn. Rhaid inni ddelio â'r problemau tymor byr drwy roi pwysau ar Lywodraeth y DU drwy'r grŵp rhyngweinidogol ar dlodi tanwydd.

Effaith Llifogydd

C2 Mick Bates: Pa asesiad y mae'r Prif Weinidog wedi'i wneud o effaith llifogydd yng Nghymru? OAQ(3)1250(FM)

Y Prif Weinidog: Rhoddaf groeso arbennig yn ôl ichi, Mick—mae hyn fel adroddiad o'r rheng flaen yn 1916. A chithau bellach yn ôl, gallwn ddisgwyl cynnydd mawr mewn cynhyrchiant amaethyddol, yn enwedig yn y canolbarth.

Cafodd y llifogydd diweddar yng Nghymru ddechrau Medi effaith ar oddeutu 130 eiddo ac amharodd ar gyfathrebu, yn enwedig ar draws Cymoedd y de, i'r gogledd o Gaerdydd—dalylchoedd Taf, Rhymni a Threlái. Cafodd pobl eu gwacáu o nifer o fannau. Fel asesiad ehangach, mae Jane Davidson a Gweinidogion eraill yn cynnal

Ministers are consulting on the recommendations about surface water flooding in the Pitt review, which followed the flooding in Gloucestershire and Oxfordshire in 2007.

Mick Bates: Thank you for your welcome back, First Minister. I am grateful for the good care that I received and also for the best wishes from most of the Members. Thank you all very much.

First Minister, I am sure that you would agree that land management can play a key role in flood management and defence, as recommended by the Pitt review. Research by the National Trust has found that it has a significant impact on the run-off for small river catchments, and that is typical of 97 per cent of catchments in England and Wales. An excellent example of such work is done by Bompren in my constituency, where a group of farmers has explored innovative ways to reduce flood risks through sustainable land management. In June, Elin Jones stated that your Government was evaluating the work of Bompren. What conclusions have been drawn and what plans do you have for encouraging practical land management to reduce flood risk in Wales?

The First Minister: I am pleased that you have raised that issue, because people usually concentrate on either river or coastal flooding and they tend to forget about surface water flooding. The lesson learned through the Pitt review into what happened in the summer of 2007 around Tewkesbury and in Oxfordshire, Leeds and Hull, was that it was all down to surface water flooding and the neglect of drainage in towns and upland areas. An enormous amount can be done through better management to ensure that run-off from surface water, when you have sodden ground and high rainfall in the summer, is much slower and does not go straight through into your drains or into nearby housing estates. That was the main lesson of the Pitt review, and we are taking it forward in Wales. I think that we are all agreed that surface water flooding is a big, neglected area. New ideas about what groups of farmers can do to hold water on land by better land management will

ymgynghoriad am yr argymhellion am lifogydd dŵr wyneb yn adolygiad Pitt, a ddilynodd y llifogydd yn Swydd Gaerloyw a Swydd Rydychen yn 2007.

Mick Bates: Diolch am y croeso'n ôl, Brif Weinidog. Yr wyf yn ddiolchgar am y gofal da a gefais a hefyd am y dymuniadau gorau gan y rhan fwyaf o'r Aelodau. Diolch yn fawr ichi i gyd.

Brif Weinidog, yr wyf yn siŵr y byddech yn cytuno y gall rheoli tir chwarae rhan allweddol mewn rheoli llifogydd ac amddiffyn rhag llifogydd, fel yr argymhellir yn adolygiad Pitt. Mae ymchwil yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol wedi dangos bod hyn yn cael effaith sylweddol ar ddŵr ffo dalgylchoedd afonydd bach, a'i fod yn nodweddiadol i 97 y cant o ddalgylchoedd Cymru a Lloegr. Gwneir enghraifft ragorol o waith o'r fath gan Bompren yn fy etholaeth, lle mae grŵp o ffermwyr wedi bod yn archwilio ffyrdd arloesol o leihau'r perygl o lifogydd drwy reoli tir yn gynaliadwy. Ym mis Mehefin, dywedodd Elin Jones fod eich Llywodraeth yn gwerthuso gwaith Bompren. Pa gasgliadau a gyrhaeddwyd, a pha gynlluniau sydd gennych ar gyfer annog rheoli tir ymarferol i leihau'r perygl o lifogydd yng Nghymru?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn falch eich bod wedi codi'r mater hwnnw, oherwydd bydd pobl fel arfer yn canolbwyntio ar lifogydd o afonydd neu ar yr arfordir ac yn tueddu i anghofio am lifogydd dŵr wyneb. Y wers a ddysgwyd drwy adolygiad Pitt i'r hyn a ddigwyddodd yn haf 2007 o gwmpas Tewkesbury ac yn Swydd Rydychen, Leeds a Hull, oedd ei fod i gyd wedi'i achosi gan lifogydd dŵr arwyneb ac esgeuluso draenio mewn trefi ac ardaloedd ucheldir. Gellir gwneud gwaith aruthrol drwy well rheoli i sicrhau bod dŵr ffo dŵr wyneb, pan y cewch dir soeglyd a llawer o law yn yr haf, yn llawer arafach ac nad yw'n mynd yn syth i'ch draeniau neu i ystadau tai cyfagos. Dyna oedd prif wers adolygiad Pitt, ac yr ydym yn bwrw ymlaen â hi yng Nghymru. Credaf ein bod i gyd yn cytuno bod llifogydd dŵr wyneb yn faes eang a esgeuluswyd. Bydd syniadau newydd am yr hyn y gall grwpiau o ffermwyr ei wneud i ddal dŵr ar dir drwy reoli tir yn

be one of the keys for meeting the recommendations in the Pitt review.

Chris Franks: You have already mentioned the flooding that has affected much of the Valleys areas. I am particularly concerned about areas such as Trehafod, Glyntaff and Dinas Powys, as you are, I am sure. The closure of the road from the Cynon valley to Prince Charles Hospital, which is used by emergency vehicles, was of great concern to many residents. I was also concerned to learn of the closure of the A470 in the Cilfynydd area due to water cascading onto the road. The cutting off of this major north-south route sends out a bad message. What steps have been taken to avoid such an incident along this major route in the future, and what requests has the Welsh Assembly Government received to financially help the clearing-up operation following the major disruption to homes, rail services and roads?

The First Minister: I am not aware of any requests as yet, but I will check with the relevant Ministers to see whether they have received any applications for assistance from the Vale of Glamorgan Council, Rhondda Cynon Taf County Borough Council or Caerphilly County Borough Council on that front.

I cannot give you a response on the issue of whether we are aware yet of what we can do to prevent repeat incidences of the overwhelming of the surface water drainage system around the A470 at Cilfynydd, but I will ask the Deputy First Minister to respond to that issue, because that is an extremely important trunk road.

On the Barry and Dinas Powys areas, you will be aware of the Catholic school serving the vale of Glamorgan, which was flooded twice: on 20 July 2007 and on 4 September 2008. We all know that school, which is on a low-lying area, and there are problems that have not yet been solved with regard to how to prevent surface water surplus that cannot be dealt with by the drainage systems getting into a school built on low-lying land. I do not know what the solution to that is. I have not yet heard of any direct approach from the diocese or the Vale of Glamorgan Council on

well yn un o'r materion allweddol ar gyfer bodloni argymhellion adolygiad Pitt.

Chris Franks: Yr ydych eisoes wedi sôn am y llifogydd sydd wedi effeithio ar lawer o ardaloedd y Cymoedd. Yr wyf yn arbennig o bryderus am ardaloedd megis Trehafod, Glyn-taf a Dinas Powys, ac yr wyf yn siŵr eich bod chithau hefyd. Yr oedd cau'r ffordd o gwm Cynon i Ysbyty'r Tywysog Siarl, a ddefnyddir gan gerbydau argyfwng, yn destun pryder mawr i nifer o breswylwyr. Yr oeddwn hefyd yn bryderus ar ôl clywed bod yr A470 wedi cau yn ardal Cilfynydd am fod dŵr yn rhaedru ar y ffordd. Mae cau'r brif ffordd hon o'r gogledd i'r de yn anfon neges ddrwg. Pa gamau sydd wedi'u cymryd i osgoi digwyddiad o'r fath ar hyd y brif ffordd hon yn y dyfodol, a pha geisiadau y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi'u cael i roi cymorth ariannol i'r weithred lanhau ar ôl yr amhariad difrifol ar gartrefi, gwasanaethau rheilffordd a ffyrdd?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn ymwybodol o unrhyw geisiadau hyd yn hyn, ond byddaf yn holi'r Gweinidogion perthnasol i weld a ydynt wedi cael unrhyw geisiadau am gymorth gan Gyngor Bro Morgannwg, Cyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf neu Gyngor Bwrdeistref Sirol Caerffili yn hynny o beth.

Ni allaf roi ateb ichi o ran a ydym yn ymwybodol eto beth y gallwn ei wneud i atal digwyddiadau eraill tebyg i orlethu'r system ddraenio dŵr wyneb o gwmpas yr A470 yng Nghilfynydd, ond gofynnaf i'r Dirprwy Brif Weinidog ymateb i'r mater hwnnw, gan ei bod yn gefnffordd bwysig iawn.

O ran ardaloedd y Barri a Dinas Powys, byddwch yn ymwybodol o'r ysgol Gatholig sy'n gwasanaethu Bro Morgannwg, a gafodd lifogydd ddwywaith: ar 20 Gorffennaf 2007 ac ar 4 Medi 2008. Yr ydym oll yn gyfarwydd â'r ysgol honno, sydd mewn ardal o dir isel, a bu problemau sydd heb eu datrys eto o ran sut i atal dŵr wyneb na all y systemau draenio ddelio ag ef rhag llifo i ysgol sydd wedi'i hadeiladu ar dir isel. Nid wyf yn gwybod beth yw'r ateb i hynny. Nid wyf eto wedi clywed am unrhyw weithredu uniongyrchol gan yr esgobaeth na chan

that issue. However, I will check with the relevant Ministers to see whether there have been any approaches, and we will respond to you in full.

Darren Millar: Will you join me in welcoming pupils and staff from Ysgol Emrys ap Iwan in Abergele, which is in my constituency, who are visiting the Senedd for the first time this week? A number of the pupils who are visiting live in the Towyn and Cinnel Bay area, which is part of my constituency that has experienced catastrophic flooding in the past. Given their previous experience, what assurances can you give to those pupils and their families that they are adequately protected from the sort of flooding that the area has experienced in the past?

The First Minister: One thing that I have learned in eight and a half years as First Minister is that you should never think that you can give guarantees that nature will not suddenly come up with something that you have not previously thought of. Short of that kind of problem, given global warming, we know that the north Wales coast is vulnerable to coastal flooding. We know that if there is a three-week-long Atlantic depression, which is becoming more frequent—we have seen them quite heavily during 2007 and 2008—the water level lifts.

2.30 p.m.

The wind behind it will lift the level of the water by around another foot, and we know that there are areas that are below the super-high-tide levels that you can get, and that, with climate change, a super-high tide will be not a one-in-100-years event, but perhaps a one-in-20 years event.

Therefore, coastal flooding, for a whole wedge of coastal areas in north and south Wales, and elsewhere in Wales, is an area that must receive attention. We have, I think, doubled the allocation to flood defences and there is a major programme utilising European funding, which is in the last stages of being knitted on the knitting needles before it is ready for announcement. We will

Gyngor Bro Morgannwg am y mater hwnnw. Fodd bynnag, byddaf yn holi'r Gweinidogion perthnasol i weld a fu unrhyw weithredu, a byddwn yn eich ateb yn llawn.

Darren Millar: A ymunwch â mi i groesawu disgyblion a staff o Ysgol Emrys ap Iwan yn Abergele, sydd yn fy etholaeth, sy'n ymweld â'r Senedd am y tro cyntaf yr wythnos hon? Mae nifer o'r disgyblion sy'n ymweld yn byw yn ardal Tywyn a Bae Cinnel, sy'n rhan o fy etholaeth sydd wedi dioddef llifogydd trychinebus yn y gorffennol. Ac ystyried eu profiadau hwy, pa sicrwydd y gallwch ei roi i'r disgyblion hynny a'u teuluoedd eu bod wedi'u gwarchod yn ddigonol rhag y math o lifogydd sydd wedi digwydd yn yr ardal yn y gorffennol?

Y Prif Weinidog: Un peth yr wyf wedi'i ddysgu mewn wyth mlynedd a hanner fel Prif Weinidog yw na ddylech byth feddwl y gallwch roi sicrwydd na fydd natur yn cyflwyno problem nad ydych wedi meddwl amdani o'r blaen. Ar wahân i'r math yna o broblem, ac ystyried cynhesu byd-eang, yr ydym yn gwybod bod arfordir y gogledd yn agored i niwed gan lifogydd arfordirol. Yr ydym yn gwybod, os bydd gwasgedd isel dros yr Iwerydd am dair wythnos, sy'n digwydd yn fwyfwy aml—yr ydym wedi'u gweld yn eithaf aml yn ystod 2007 a 2008—mae lefel y dŵr yn codi.

Bydd y gwynt y tu cefn iddo yn codi lefel y dŵr rhyw droedfedd ymhellach, a gwyddom fod yna ardaloedd sy'n is na'r lefelau llanw tra-uchel y gellir eu cael, a, law yn llaw â'r newid yn yr hinsawdd, nid digwyddiad unwaith bob 100 mlynedd fydd llanw tra-uchel, ond digwyddiad unwaith bob 20 mlynedd efallai.

Felly, mae llifogydd arfordirol, i lain eang o ardaloedd arfordirol yn y gogledd a'r de, ac mewn mannau eraill yng Nghymru, yn rhywbeth y mae'n rhaid rhoi sylw iddo. Credaf ein bod wedi dyblu'r dyraniad ar gyfer amddiffynfeydd rhag llifogydd ac mae gennym raglen fawr yn defnyddio cyllid Ewropeaidd, sydd bron â gorffen cael ei gwau ar y gweill fel y bydd yn barod i gael ei

make an announcement on that shortly.

chyhoeddi. Byddwn yn gwneud cyhoeddiad ynglŷn â hynny yn fuan.

Broadband Development

Q3 Nerys Evans: Will the First Minister make a statement on developments in the provision of broadband in Mid and West Wales? OAQ(3)1298(FM)

The First Minister: I recognise that there are some areas in Mid and West Wales where broadband is currently not available—and that means not available at all, not merely that the latest new-generation broadband is unavailable. A Wales-wide procurement exercise to try to remedy that not-spot problem will be with us shortly. It will be advertised before long in the *Official Journal of the European Union* as a straight Government procurement exercise.

Nerys Evans: People across mid and West Wales feel let down by BT and by the failure to meet the promise of eradicating not spots made in the first regional innovative broadband support contract a few years ago. We need to commend the local campaigns, particularly those by local papers such as the *County Times* in Powys and the *Carmarthen Journal*, and the cross-party group on broadband will now reconvene after the recess. There is a sense of urgency, as we see investment in other parts of the UK in high-speed broadband, therefore when do you envisage the Government being able to make a firm announcement on this and when do you envisage everyone in Wales being able to access broadband?

The First Minister: The details of the procurement exercise will be published soon and we hope, therefore, that the contract can be awarded in spring 2009. That is on the not spots. You are right to point out, however, that every time you close a not spot by ensuring some kind of broadband provision, other areas that are better populated or less geographically problematic for the provision of broadband services are leaping ahead to

Datblygiadau Band Eang

C3 Nerys Evans: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am ddatblygiadau yn narpariaeth band eang yng Nghanolbarth a Gorllewin Cymru? OAQ(3)1298(FM)

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn cydnabod nad yw band eang ar gael mewn rhai ardaloedd yng Nghanolbarth a Gorllewin Cymru ar hyn o bryd—ac mae hynny'n golygu nad yw ar gael o gwbl, nid dim ond nad yw band eang y genhedlaeth newydd ar gael. Bydd ymarferiad caffael i Gymru gyfan, i geisio cywiro'r broblem honno lle mae ardaloedd heb gyswllt, yn cael ei roi ar waith yn fuan. Caiff ei hysbysebu cyn bo hir yng nghyfnodolyn swyddogol yr Undeb Ewropeaidd fel ymarferiad caffael gan y Llywodraeth.

Nerys Evans: Mae pobl ar draws y canolbarth a'r gorllewin yn teimlo bod BT wedi gwneud tro sâl â hwy ac maent wedi'u siomi gan y methiant i gyflawni'r addewid i gael gwared ag ardaloedd di-gyswllt a wnaethpwyd yn y contract cymorth band eang arloesol rhanbarthol cyntaf rai blynyddoedd yn ôl. Mae angen inni ganmol yr ymgyrchoedd lleol, yn enwedig y rheini gan bapurau lleol fel y *County Times* ym Mhowys a'r *Carmarthen Journal*, a bydd y grŵp trawsbleidiol ar fand eang yn ailymgynnull yn awr ar ôl y toriad. Mae ymdeimlad o frys, gan ein bod yn gweld buddsoddi mewn band eang cyflym mewn rhannau eraill o'r DU, felly pryd ydych chi'n rhagweld y gall y Llywodraeth wneud cyhoeddiad pendant am hyn a phryd ydych chi'n rhagweld y bydd pawb yng Nghymru yn gallu manteisio ar fand eang?

Y Prif Weinidog: Caiff manylion yr ymarferiad caffael eu cyhoeddi'n fuan ac yr ydym yn gobeithio, felly, y gellir dyfarnu'r contract yng ngwanwyn 2009. Ymdrin â'r ardaloedd di-gyswllt y mae hwnnw. Yr ydych yn iawn, fodd bynnag, i dynnu sylw at y ffaith, bob tro yr ydych yn dileu ardal ddi-gyswllt drwy sicrhau rhyw fath o ddarpariaeth band eang, fod ardaloedd eraill sy'n fwy poblog neu'n llai problemus yn

the next generation of broadband. Both of those issues were discussed by the Deputy First Minister and me with Sir Michael Rake, the new, or fairly new, chairman of BT, and Ann Beynon, the head of BT in Wales, at a meeting a week ago. We agreed that we must find a way forward on both fronts.

Paul Davies: Mae'n anodd o hyd i fusnesau ac unigolion dderbyn band eang mewn rhai ardaloedd yn fy etholaeth. Fel y mae'r Prif Weinidog yn gwybod, bydd nifer o swyddfeydd post yn cau yn sir Benfro yn ystod yr wythnosau nesaf. Mae'r Swyddfa Bost Cyf yn dadlau y gallai pobl yn y cymunedau hyn brynu gwasanaethau dros y rhyngwrwyd ar ôl i'r swyddfeydd post gau, ond ni fydd hyn yn bosibl gan nad yw'r bobl hynny yn gallu derbyn band eang. Mae hyn yn golygu y bydd mwy o bobl yn methu â chyrraedd y gwasanaethau ac felly mae'n hanfodol bod rhywbeth yn digwydd yn awr. O dan yr amgylchiadau, a wnaiff y Prif Weinidog ddweud wrthym pa gynlluniau sydd gan Lywodraeth y Cynulliad yn y tymor byr i sicrhau bod yr ardaloedd hyn yn gallu derbyn band eang?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr faint yn rhagor o fanylion y gallaf roi na'r hyn y rhoddais mewn ymateb i Nerys Evans. Yr ydym yn gwybod bod daearyddiaeth Cymru—y cymoedd dwfn rhwng y mynyddoedd yw'r broblem mawr—yn achosi problemau o ran unrhyw fath o gyfathrebu drwy'r rhyngwrwyd. Felly, rhaid sicrhau bod digon o fastiau—nad ydynt yn boblogaidd—ar ben y mynyddoedd er mwyn i'r gwasanaeth gyrraedd gwaelod y cymoedd.

Felly, yn y lle cyntaf, yr ydym yn gwybod bod angen delio gyda'r 2 y cant o bentrefi a chymunedau sydd heb wasanaeth band eang o gwbl, gan geisio sicrhau, ar yr un pryd, nad ydynt yn cwmpo y tu ôl i weddill Cymru o ran y genhedlaeth nesaf o fand eang sy'n datblygu yn y dinasoedd mawr. Yr ydym hefyd yn gorfod sicrhau ein bod yn gwneud hyn yn unol â rheolau'r Undeb Ewropeaidd, oherwydd ni allwch wneud hyn drwy ofyn i BT, 'Allwch chi ein helpu?'; rhaid ei wneud drwy ymarfer caffael sy'n gyfreithiol

ddaearyddol o ran darparu gwasanaethau band eang yn neidio ymlaen i'r genhedlaeth nesaf o fand eang. Trafodwyd y naill a'r llall o'r materion hyn gan y Dirprwy Brif Weinidog a minnau â Syr Michael Rake, cadeirydd newydd, neu gymharol newydd, BT, ac Ann Beynon, pennaeth BT yng Nghymru, mewn cyfarfod wythnos yn ôl. Cytunasom ei bod yn rhaid inni ganfod ffordd ymlaen o ran y naill fater a'r llall.

Paul Davies: It is still difficult for businesses and individuals to receive broadband in some areas in my constituency. As the First Minister knows, a number of post offices in Pembrokeshire will close over the next few weeks. Post Office Ltd argues that people in some of these communities could purchase its services over the internet after the post offices close, but this will not be possible because those people cannot receive broadband. This means that more people will not be able to access these services and therefore it is essential that something happens now. Under the circumstances, will the First Minister tell us what plans the Assembly Government has in the short term to ensure that these areas are able to receive broadband?

The First Minister: I am not sure how much more detail I can give you in addition to what I said in my response to Nerys Evans. We know that the geography of Wales—the deep valleys between the mountains is the huge problem—causes problems for any kind of internet communication. Therefore, we must ensure that there is an adequate number of masts—which are not popular—on the mountain tops so that the service reaches the floor of the valleys.

Therefore, first of all, we know that we need to deal with the 2 per cent of villages and communities that have no access to broadband, while simultaneously ensuring that they do not fall behind the rest of Wales in terms of the next generation of broadband services in the major cities. We must also ensure that we do this in line with the European Union's regulations, because you cannot do this by just asking BT, 'Can you help us?'; this must be done through a procurement exercise that is legally

dderbyniol ledled yr Undeb Ewropeaidd, fel bod pawb yn medru cystadlu am y gwaith.

Dyna pam mae'n rhaid i ni ddelio gydag Ofcom hefyd; rhaid i ni sicrhau nad yw'n credu ein bod yn ceisio ffafrio un cwmni a allai gyflenwi'r gwasanaeth uwchben pob un arall. Dyna pam na fyddwn yn gallu dechrau'r contract newydd nes y gwanwyn flwyddyn nesaf.

Kirsty Williams: It will be welcome news indeed to the many businesses in my constituency that find it difficult to compete in these difficult economic times without proper IT infrastructure that you are moving closer to tendering for this new contract. Is it possible at this stage to give us some idea of what the intervention rate will be, how much the Government is looking to invest, and whether you envisage the RIBS II programme finally solving the not-spot problem that we were promised would be solved under the first intervention programme?

The First Minister: No, I do not have those figures. It may be that I have not been given those for a very good reason; it may not be proper to give figures for a potential intervention rate. However, I will come back to you on that as I may not have the reasoning right in my own mind. I think that we all accept that Wales offers a considerable quality-of-life advantage to people who want to start up businesses, particularly to those who wish to start up businesses based on, shall we say, abolishing the concept of distance and being able to provide a speciality service, but from mid Wales, west Wales, north Wales, mountainous areas or whatever. People can benefit from the quality of life and the creativity that aids, but they must have broadband in order to do that. The problem is that the very attractions of Wales, such as the beautiful landscape and so on, are resistant to the provision of public services—whether gas from the point of view of fuel costs or broadband from the point of view of being able to deal in business. It is really difficult, which is why we must get the procurement exercise done in such a way that Ofcom and potential suppliers are happy with it and the EU is happy there is not an

acceptable across the European Union, so that everyone can compete for the work.

That is why we must also deal with Ofcom; we must ensure that it does not get the impression that we are favouring one company that can provide the service above any other. That is why we will not be able to start the new contract until spring next year.

Kirsty Williams: Bydd yn newyddion i'w goesawu yn wir i'r llu o fusnesau yn f'etholaeth sy'n cael anhawster i gystadlu yn yr adegau economaidd anodd hyn heb y seilwaith TG priodol yr ydych yn symud yn nes tuag at dendro amdano drwy'r contract newydd hwn. A yw'n bosibl ar hyn o bryd rhoi rhyw syniad inni beth fydd y gyfradd ymyrraeth, faint mae'r Llywodraeth yn bwriadu ei fuddsoddi, ac a ydych yn rhagweld y bydd rhaglen cymorth band eang arloesol rhanbarthol II o'r diwedd yn datrys problem yr ardaloedd di-gyswllt, rhywbeth yr addawyd y câi ei ddatrys o dan y rhaglen ymyrraeth gyntaf?

Y Prif Weinidog: Na, nid yw'r ffigurau hynny gennyf. Efallai nad yw'r rheini wedi cael eu rhoi imi am reswm da iawn; efallai na fydd yn briodol rhoi ffigurau am gyfradd ymyrraeth bosibl. Fodd bynnag, dof yn ôl atoch ar hynny oherwydd efallai nad yw'r ymresymiad yn iawn gennyf yn fy meddwl fy hun. Credaf ein bod i gyd yn derbyn bod Cymru yn cynnig mantais sylweddol o ran ansawdd bywyd i bobl sydd am sefydlu busnesau, yn enwedig efallai i'r rhai sy'n dymuno sefydlu busnesau wedi'u seilio ar ddileu'r cysyniad o bellter ac ar allu darparu gwasanaeth arbenigol, ond gan wneud hynny o ganolbarth Cymru, gorllewin Cymru, gogledd Cymru, ardaloedd mynyddig neu beth bynnag. Gall pobl elwa o'r ansawdd bywyd a'r creadigrwydd y mae hynny yn ei hybu, ond rhaid iddynt gael band eang er mwyn gwneud hynny. Y broblem yw bod union atyniadau Cymru, megis y tirwedd hardd ac ati, yn mynd yn groes i ddarparu gwasanaethau cyhoeddus—boed hynny'n nwy o safbwynt costau tanwydd neu'n fand eang o safbwynt gallu delio mewn busnes. Mae'n wirioneddol anodd, a dyna pam mae'n rhaid inni gynnal yr ymarferiad caffael yn y fath fodd fel bod Ofcom a darpar gyflenwyr

infringement of rules on open access and free trade.

yn hapus ag ef a bod yr UE yn hapus na thorrwyd unrhyw reolau'n ymwneud â mynediad agored a masnach rydd.

Local Healthcare

Q4 Alun Cairns: Will the First Minister make a statement on the action the Welsh Assembly Government is taking to ensure greater access to local healthcare? OAQ(3)1287(FM)

The First Minister: Most people access healthcare through local primary care services. Over the past decade, since the Assembly was established, the number of GPs in Wales has increased by 9 per cent. With regard to dentistry, in the past year alone, the number of dentists who undertake some NHS activity has also increased by 9 per cent. These increases have improved access to local healthcare.

Alun Cairns: I am grateful to the First Minister for his response. He will be well aware that the Minister for Health and Social Services issued a written statement last week on adult neurosciences in south Wales. As a Member representing Swansea, I welcome the fact that the neurosurgery unit in Swansea has at least been given a stay of execution. The establishment of a network is no doubt welcome in the short term. However, in view of the fact that every recommendation up to now—and many clinicians are still making this point—has been that there is sufficient demand in Wales for only one neurosurgery unit, how come it is now hoped that a network will address the situation? Does this statement not raise more questions? Are we confident that we will be able to hold onto those neurosurgeons in light of the network? Some have said to me that they may well go elsewhere to an area in the United Kingdom where there is one major neurosurgery unit.

The First Minister: In one sense, it is fortunate that the number of elective neurosurgery cases in Wales is very low. However, it is inconvenient in that does not justify investment in two separate elective

Gofal Iechyd Lleol

C4 Alun Cairns: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am y camau y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n eu cymryd i sicrhau rhagor o fynediad at ofal iechyd lleol? OAQ(3)1287(FM)

Y Prif Weinidog: Mae'r rhan fwyaf o bobl yn cyrchu at ofal iechyd drwy wasanaethau gofal sylfaenol lleol. Dros y degawd diwethaf, ers sefydlu'r Cynulliad, mae nifer y meddygon teulu yng Nghymru wedi cynyddu 9 y cant. O ran deintyddiaeth, dros y flwyddyn ddiwethaf yn unig, mae nifer y deintyddion sy'n gwneud rhywfaint o waith GIG hefyd wedi cynyddu 9 y cant. Mae'r codiadau hyn wedi gwella mynediad at ofal iechyd lleol.

Alun Cairns: Yr wyf yn ddiolchgar i'r Prif Weinidog am ei ymateb. Bydd yn gwbl ymwybodol i'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol gyhoeddi datganiad ysgrifenedig yr wythnos diwethaf ynglŷn â niwrowyddorau i oedolion yn ne Cymru. Croesawaf y ffaith bod yr uned niwrolawdriniaeth yn Abertawe o leiaf wedi cael ei hachub dros dro. Yn ddiamheuaeth, mae sefydlu rhwydwaith yn beth i'w groesawu yn y tymor byr. Fodd bynnag, yn wyneb y ffaith bod pob argymhellid hyd yma—ac mae llawer o glinigwyr yn dal i wneud y pwynt hwn—wedi dweud nad oes ond digon o alw yng Nghymru ar gyfer un uned niwrolawdriniaeth, sut y gellir gobeithio yn awr y bydd rhwydwaith yn mynd i'r afael â'r sefyllfa? Onid yw'r datganiad hwn yn codi rhagor o gwestiynau? A ydym yn hyderus y byddwn yn gallu dal ein gafael ar y niwrolawfeddygon hynny oherwydd y rhwydwaith? Mae rhai wedi dweud wrthyf ei bod yn bosibl iawn yr ânt i rywle arall, i ardal yn y Deyrnas Unedig lle mae un uned niwrolawdriniaeth fawr.

Y Prif Weinidog: Mewn un ystyr, mae'n ffodus fod y nifer o achosion niwrolawdriniaeth ddewisol yng Nghymru yn isel iawn. Fodd bynnag, mae'n anghyfleus gan nad yw'n cyfiawnhau buddsoddi mewn

neurosurgery services. That is the problem, as we all know. That is why networks are an extremely serious consideration. I had a briefing from Edwina Hart last week on the Steers review; I have not yet had an opportunity to read the whole thing myself. The critical point is that, as I understand it, the Royal College of Surgeons has—and I do not know whether it has changed its mind or whether its view has just evolved—gone from saying that it would not approve junior neurosurgeons working in two separate units because they would not have enough work to do, to saying that it is happy to support a network. In other words, it would not withdraw accreditation from junior doctors working on a network basis in Swansea and Cardiff, because they would be sufficiently in demand to be trained to be fully qualified so that they can move on to become consultants.

Val Lloyd: Thank you for your answer to the previous question, but I would like to look at a different sort of local healthcare initiative. Healthcare, of course, forms an exceedingly important part of community welfare and, as such, it is important that it is accessible to all.

2.40 p.m.

Swansea Local Health Board, in collaboration with the Cyrenians at St Matthew's Community Resource Centre, last year piloted a scheme to enhance the provision of health services to homeless people. The scheme has gone from strength to strength, and has been an important resource in providing targeted services for vulnerable people. The scheme has had considerable success in delivering holistic care to members of society who otherwise might not have received any care, and, in particular, in improving the uptake of vaccination against hepatitis A and hepatitis B. Will you join me in welcoming such local healthcare initiatives to help homeless people? Such schemes could well serve as a model for other localities.

The First Minister: I agree, because hepatitis A and hepatitis B are highly

dau wasanaeth niwrolawdriniaeth ddewisol ar wahân. Dyna'r broblem, fel y gŵyr pawb ohonom. Dyna pam mae rhwydweithiau'n ystyriaeth hynod o ddifrifol. Cefais fy mriffio gan Edwina Hart yr wythnos diwethaf ynglŷn ag adolygiad Steers. Nid wyf eto wedi cael cyfle i ddarllen yr holl beth fy hun. Y pwynt tyngedfennol, yn ôl a ddeallaf fi, yw bod Coleg Brenhinol y Llawfeddygon—ac ni wn a yw wedi newid ei feddwl ynteu ai wedi esblygu y mae ei farn—wedi newid o ddweud na fyddai'n cymeradwyo niwrolawfeddygon iau yn gweithio mewn dwy uned ar wahân gan na fyddai ganddynt ddigon o waith i'w wneud, i ddweud ei fod yn hapus i gefnogi rhwydwaith. Mewn geiriau eraill, ni fyddai'n tynnu achrediad oddi ar feddygon iau yn gweithio ar sail rhwydwaith yn Abertawe a Chaerdydd, oherwydd byddai digon o alw arnynt iddynt gael eu hyfforddi fel eu bod yn cymhwysu'n llawn a gallent symud ymlaen wedyn i ddod yn ymgynghorwyr.

Val Lloyd: Diolch ichi am eich ateb i'r cwestiwn blaenorol, ond hoffwn edrych ar fath gwahanol o gynllun gofal iechyd lleol. Mae gofal iechyd, wrth gwrs, yn rhan neilltuoel o bwysig o les cymunedol ac, fel y cyfryw, mae'n bwysig ei fod o fewn cyrraedd i bawb.

Y llynedd, treialodd Bwrdd Iechyd Lleol Abertawe, ar y cyd â'r Cyreniaid yng Nghanolfan Adnoddau Cymunedol Mathew Sant, gynllun i wella'r ddarpariaeth gwasanaethau iechyd i bobl ddi-gartref. Mae'r cynllun wedi mynd o nerth i nerth, ac mae wedi bod yn adnodd pwysig yn darparu gwasanaethau wedi'u targedu ar gyfer pobl sy'n agored i niwed. Mae'r cynllun wedi cael cryn lwyddiant yn darparu gofal cyfannol i aelodau o gymdeithas na fyddent efallai fel arall wedi cael unrhyw ofal, ac, yn arbennig, yn cynyddu'r niferoedd sy'n manteisio ar frechiad yn erbyn hepatitis A a hepatitis B. A wnewch chi ymuno â mi i groesawu cynlluniau gofal iechyd lleol o'r fath i helpu pobl ddi-gartref? Gallai cynlluniau o'r fath yn hawdd weithredu fel model i ardaloedd eraill.

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn cytuno, oherwydd mae hepatitis A a hepatitis B yn

infectious, and it is therefore important that homeless people who might be particularly susceptible to infection receive effective treatment. That is not always easily done, because they do not have a fixed abode or an address, and they are not always registered with a GP service.

On your wider point about Singleton and Morrision and the community health council's recent decision, it is notable, as I understand it, that 90 per cent of those who go to Singleton now will still go there after the changes—it is only 10 per cent who will switch from going to Singleton to going to Morrision, and I think that that will be considerable comfort to those expecting some continuity of services in the western half of Swansea.

Jenny Randerson: You will know that there is an increase in sexually transmitted infections in Wales, and you will, of course, as an Assembly Member for Cardiff, be well aware of the problems facing those hoping to use the services at the genito-urinary clinic in Cardiff. Waiting times are excessive, and there is also what I regard as a positively Victorian system of queuing in the corridors for people who are hoping to be seen on a particular day.

My research shows that a third of the people who use the clinic do not come from the Cardiff area. There are many reasons for that. People may choose to attend a clinic outside their own area, they may find it more convenient to use the clinic because of where they work, or it may be that there is not a suitable clinic nearer to them. Whatever the reason, that is a settled pattern in the use of the service, and yet the clinic's funding does not recognise the fact that a third of the people using the service come from outside the area, just as the funding for other services in Cardiff, such as accident and emergency services, does not recognise the fact that those services are accessed by many people from outside the area. When will your Government look at funding for sexual health services generally and accord them greater priority in healthcare, and when will you

eithriadol o heintus, ac mae'n bwysig felly fod pobl ddigartref a allai fod yn arbennig o dueddol i gael eu heintio yn cael triniaeth effeithiol. Nid yw bob amser yn hawdd gwneud hyn, gan nad oes ganddynt gartref sefydlog neu gyfeiriad, ac nid ydynt bob amser wedi cofrestru gyda gwasanaeth meddyg teulu.

Ar eich pwynt ehangach ynglŷn â Singleton a Threforys a phenderfyniad y cyngor iechyd cymuned yn ddiweddar, mae'n drawiadol, yn ôl a ddeallaf fi, y bydd 90 y cant o'r rhai sy'n mynd i Singleton yn awr yn dal i fynd yno ar ôl y newidiadau—dim ond 10 y cant fydd yn newid o fynd i Singleton i fynd i Dreforys. Credaf y bydd hynny'n gryn gysur i'r rhai sy'n disgwyl rhyw barhad yn y gwasanaethau yn hanner orllewinol Abertawe.

Jenny Randerson: Byddwch yn gwybod bod cynnydd mewn heintiau a drosglwyddir yn rhywiol yng Nghymru, ac, fel Aelod Cynulliad dros Gaerdydd, byddwch yn ymwybodol iawn wrth gwrs o'r problemau sy'n wynebu'r rhai sy'n gobeithio defnyddio'r gwasanaethau yn y clinig cenhedlwl-wrinol yng Nghaerdydd. Mae'r amser aros yn afresymol, a cheir yno hefyd yr hyn yr wyf fi'n ei hystyried yn system gwbl Fictoraidd o giwio yn y coridorau i bobl sy'n gobeithio cael eu gweld ar ddiwrnod neilltuol.

Dengys fy ymchwil nad yw traean y bobl sy'n defnyddio'r clinig yn dod o ardal Caerdydd. Mae llawer o resymau am hynny. Efallai fod pobl yn dewis mynd i glinig y tu allan i'w hardal eu hunain, efallai ei bod yn fwy hwylus iddynt ddefnyddio'r clinig oherwydd eu man gwaith, neu efallai nad oes clinig addas yn nes atynt. Beth bynnag yw'r rheswm, mae hwn yn batrwm sefydlog yn y defnydd a wneir o'r gwasanaeth, ond er hynny nid yw cyllid y clinig yn cydnabod y ffaith bod traean o'r bobl sy'n defnyddio'r gwasanaeth yn dod o'r tu allan i'r ardal. Yn yr un modd, nid yw'r cyllid i wasanaethau eraill yng Nghaerdydd, megis gwasanaethau damweiniau ac achosion brys, yn cydnabod y ffaith bod llawer o bobl o'r tu allan i'r ardal yn manteisio ar y gwasanaethau hynny. Pryd y gwnaiff eich Llywodraeth chi edrych ar y cyllid i wasanaethau iechyd rhywiol yn

recognise that it needs to be acknowledged that many people from outside Cardiff need to access health services in Cardiff?

The First Minister: I am not sure that what you said is what I fear you said, namely that additional money should be supplied to Cardiff because there is a net addition to the local demand. If that is so, you might be in danger of only giving half the picture. As I remember it being explained to me in relation to HIV/AIDS in particular, at the time of the initial, big panic over HIV/AIDS, people from Swansea would go to HIV clinics in Cardiff—which is fine. However, people from Cardiff did not go to clinics in Cardiff; they would go to clinics in Bristol. At the same time, people from Bristol with HIV/AIDS would go to London. That was for reasons relating to stigma, and not wanting the nurse to be your Auntie Nelly's daughter or whatever, to avoid the kind of *clecs* that would get around, I guess. It was not that there was a net increase in the Cardiff area; it was simply that you had this astonishing stigma-related rotation, with people not wanting to be dealt with in their own area. If what you are saying is that there should be very appropriate, properly resourced, highly professional genito-urinary clinic services, then you are absolutely right. If you are making a special plea for additional funding, however, then you need a considerable additional amount of proof.

Helen Mary Jones: I am sure that you will agree with me that the publication last week of the Government's consultation on the development of the new family nurse service will be an important step towards enhancing the local availability of services, especially for children and families. Will you join me in encouraging all relevant groups, especially voluntary organisations and community health councils, to respond as quickly as possible to this consultation, so that the Government is able to start putting the appropriate training and funding mechanisms in place to drive forward this important 'One Wales' commitment?

gyffredinol a rhoi mwy o flaenoriaeth iddynt o fewn gofal iechyd, a phryd y gwnewch chi sylweddoli bod angen cydnabod bod angen i lawer o bobl o'r tu allan i Gaerdydd gyrchu at wasanaethau iechyd yng Nghaerdydd?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr mai'r hyn a ddywedoch yw'r hyn yr ofnaf ichi ei ddweud, sef y dylai arian ychwanegol gael ei roi i Gaerdydd oherwydd bod ychwanegiad net at y galw lleol. Os felly, efallai fod perygl ichi beidio â rhoi ond hanner y darlun. Fel y cofiaf i hyn gael ei egluro wrthyf mewn perthynas â HIV/AIDS yn arbennig, adeg y panig mawr, cychwynnol, ynglŷn â HIV/AIDS, byddai pobl o Abertawe yn mynd i glinigau HIV yng Nghaerdydd—sy'n ddigon derbyniol. Fodd bynnag, nid oedd pobl Caerdydd yn mynd i glinigau yng Nghaerdydd; byddent yn mynd i gliniau ym Mryste. Ar yr un pryd, byddai pobl o Fryste a oedd â HIV/AIDS yn mynd i Lundain. Yr oedd hynny am resymau'n ymwneud â stigma, nad oedd pobl am ganfod mai merch Modryb Neli oedd y nyrs neu beth bynnag, i osgoi'r math o *glecs* a fyddai'n mynd ar led, byddwn yn dyfalu. Nid cynnydd net yn ardal Caerdydd oedd y broblem; y broblem oedd bod gennych y cylchdroi rhyfeddol hwn yn seiliedig ar stigma, ac nad oedd pobl am gael eu trin yn eu hardal eu hunain. Os dweud yr ydych y dylai fod gwasanaethau clinig cenhedlwl-wrinol tra phroffesiynol, cwbl briodol, gyda'r adnoddau iawn, yr ydych yn hollol gywir. Os ydych yn gwneud ple arbennig am gyllid ychwanegol, fodd bynnag, mae angen cryn lawer yn rhagor o brawf arnoch.

Helen Mary Jones: Yr wyf yn siŵr y byddwch yn cytuno â mi y bydd cyhoeddi ymgynghoriad y Llywodraeth yr wythnos diwethaf ar ddatblygu'r gwasanaeth nyrsys teulu newydd yn gam pwysig at wella argaeledd lleol gwasanaethau, yn enwedig ar gyfer plant a theuluoedd. A wnewch ymuno â mi i annog pob grŵp perthnasol, yn enwedig mudiadau gwirfoddol a chynghorau iechyd cymuned, i ymateb i'r ymgynghoriad hwn cyn gynted ag sy'n bosibl, er mwyn i'r Llywodraeth allu dechrau rhoi'r mecanweithiau hyfforddi a chyllido priodol ar waith er mwyn mynd â'r ymrwymiad pwysig hwn yn 'Cymru'n Un' rhagddo?

The First Minister: Indeed I will. I think that we would all accept that 90 per cent of the potential health gain that we and society at large can harvest over the next 10 or 20 years will not come from what happens inside hospitals. It is going to come from what happens at the community service level with minimal health service contact, with citizens themselves undertaking lifestyle changes to get away from dysfunctional lifestyles by adopting better diets, better exercise regimes and so on. Family nurses have a huge role to play in keeping people away from having to visit GPs and, above all, in keeping people away from having to go to hospital.

Public Transport

Q5 Christine Chapman: Will the First Minister make a statement on public transport provision in Cynon Valley? OAQ(3)1261(FM)

The First Minister: Cynon Valley is served by rail services, which have recently been improved via the improvements at Abercynon on the Merthyr to Cardiff line—a spin-off for Cynon Valley—and by commercial bus services. We provide local transport services grant to Rhondda Cynon Taf County Borough Council to augment the number and range of subsidised buses and community transport services.

Christine Chapman: One of the successes of a previous Labour Welsh Assembly Government was the roll-out of free bus passes for pensioners. However, during the summer recess, I was disappointed by Veolia Transport's decision to withdraw its bus service between Aberdare and Swansea. In a recent letter to me, the company attributed its decision to the fact that it was losing money, partly as the result of a lack of patronage. However, many of my constituents, many of whom are elderly, use this invaluable service for both work and recreational purposes and the wealth of complaints that I have received confirms that this service will be greatly missed. What assurances can you give that any assistance that can be given to restoring this much-needed service will be given?

Y Prif Weinidog: Gwnaf yn wir. Yr wyf yn meddwl y byddem i gyd yn derbyn nad o'r hyn a ddigwydd mewn ysbytai y daw 90 y cant o'r cynnydd iechyd posibl y gallwn ni a chymdeithas yn gyffredinol ei feddros y 10 neu'r 20 mlynedd nesaf. Daw o'r hyn sy'n digwydd ar lefel gwasanaeth cymunedol gyda phrin dim cyswllt â gwasanaeth iechyd, gyda dinasyddion eu hunain yn newid eu ffordd o fyw i droi eu cefn ar ffyrdd camweithredol o fyw drwy fabwysiadu deietau gwell, arferion ymarfer corff gwell ac yn y blaen. Mae gan nyrsys teulu ran enfawr i'w chwarae o ran cadw pobl rhag gorfod ymweld â meddygon teulu ac, yn anad dim arall, cadw pobl rhag gorfod mynd i'r ysbyty.

Trafnidiaeth Gyhoeddus

C5 Christine Chapman: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am ddarpariaeth trafndiaeth gyhoeddus yng Nghwm Cynon? OAQ(3)1261(FM)

Y Prif Weinidog: Gwasanaethir Cwm Cynon gan wasanaethau rheilffordd, sydd wedi cael eu gwella'n ddiweddar yn sgil y gwelliannau yn Abercynon ar y rheilffordd rhwng Merthyr a Chaerdydd—a oedd yn sgil-ffaith i Gwm Cynon—a gan wasanaethau bysiau masnachol. Yr ydym yn darparu grant gwasanaethau trafndiaeth i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf i ategu nifer ac amrywiaeth y gwasanaethau bysiau a chludiant cymunedol sy'n cael cymhorthdal.

Christine Chapman: Un o lwyddiannau Llywodraeth Lafur flaenorol Cynulliad Cymru oedd cyflwyno tocynnau teithio am ddim ar fysiau i bensiynwyr. Fodd bynnag, yn ystod toriad yr haf, cefais fy siomi gan benderfyniad Veolia Transport i ddiddymu ei wasanaeth bws rhwng Aberdâr ac Abertawe. Mewn llythyr diweddar ataf, dywedodd y cwmni ei fod wedi gwneud y penderfyniad hwn oherwydd ei fod yn colli arian, yn rhannol o ganlyniad i ddiffyg cwsmeriaid. Fodd bynnag, mae nifer o'm hetholwyr, a nifer ohonynt mewn oed, yn defnyddio'r gwasanaeth gwerthfawr hwn at ddibenion gwaith a hamdden ac mae'r llu o gwynion yr wyf wedi'u cael yn cadarnhau y bydd colled mawr ar ôl y gwasanaeth hwn. Pa sicrwydd gallwch ei roi y rhoddir unrhyw gymorth y gellir ei roi i adfer y gwasanaeth hwn y mae

taer angen amdano?

The First Minister: Information from Rhondda Cynon Taf council states that Veolia's service was not the only service between Aberdare and Swansea, although it was the only direct service—the other one required a change at Hirwaun. Neither service was subsidised nor were they part of a public service obligation deal between the council and the operators, with the council then being refunded by the Welsh Assembly Government. The Government is not involved at all. Veolia has decided that there is not enough patronage and that it will withdraw the service. We can make inquiries regarding the exact level of patronage and see how much of that can be handled by the other service—albeit with a change at Hirwaun—and see whether that will cause difficulties for users for both leisure and work purposes. I will get back to you on that.

David Melding: Access to effective transport, particularly to public transport, is essential if we are to reduce economic inactivity rates—indeed, it is a major part of European Union structural programmes. I know from contact that I have had with constituents that there is great frustration, particularly with Arriva Trains Wales, as a result of services being cancelled halfway up the valley, or services being cancelled unannounced, thereby not providing a service that can be relied upon. If people are going to travel to their jobs, they need an effective and fairly comfortable service. I notice in the latest rail passenger survey that Arriva barely scores a 50 per cent customer satisfaction rate.

The First Minister: Your question was answered by the final tailpiece, that the Arriva service has improved a great deal and that it has been moving up the league table of customer satisfaction. Of course, we have been supporting that with massive investments in work that has been completed or is on the way to being completed, especially in the large commuter network that includes the south Wales Valleys, Cardiff

Y Prif Weinidog: Dywed gwybodaeth gan gyngor Rhondda Cynon Taf nad gwasanaeth Veolia oedd yr unig wasanaeth rhwng Aberdâr ac Abertawe, er mai hwn oedd yr unig wasanaeth uniongyrchol—yr oedd yn rhaid newid yn Hirwaun ar y gwasanaeth arall. Nid oedd y naill wasanaeth na'r llall yn cael cymhorthdal ac nid oeddent yn rhan o'r cytundeb rhwymedigaeth gwasanaeth cyhoeddus rhwng y cyngor a'r gweithredwyr, gyda'r cyngor wedyn yn cael ei ad-dalu gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Nid oes a wnelo'r Llywodraeth ddim oll â hyn. Mae Veolia wedi penderfynu nad oes digon o gwsmeriaid ac y bydd yn dod â'r gwasanaeth i ben. Gallwn ymholi ynghylch union lefel y cwsmeriaid a gweld faint o hynny y gall gwasanaeth arall ddelio ag ef—er bod newid yn Hirwaun—a gweld a fydd hynny'n achosi anawsterau i ddefnyddwyr at ddibenion hamdden a gwaith. Dof yn ôl atoch ynghylch hynny.

David Melding: Mae gallu cael gafael ar drafnidiaeth effeithiol, yn enwedig trafnidiaeth gyhoeddus, yn hanfodol os ydym am ostwng cyfraddau anweithgarwch economaidd—yn wir, mae'n rhan fawr o raglenni strwythurol yr Undeb Ewropeaidd. Gwn yn sgil cyswllt yr wyf wedi'i gael ag etholwyr bod llawer o rwystredigaeth, yn enwedig gyda Threnau Arriva Cymru, o ganlyniad i ganslo gwasanaethau hanner ffordd i fyny'r cwm, neu ganslo gwasanaethau'n ddirybudd, ac felly ni ddarperir gwasanaeth y gellir dibynnu arno. Os yw pobl am deithio i'w swyddi, mae angen gwasanaeth effeithiol a gweddol gyfforddus arnynt. Sylwaf mai o drwch blewyn y mae Arriva yn cael cyfradd boddhad cwsmeriaid 50 y cant yn yr arolwg boddhad teithwyr rheilffordd diweddaraf.

Y Prif Weinidog: Cafodd eich cwestiwn ei ateb gan ei gynffon, sef bod gwasanaeth Arriva wedi gwella'n sylweddol a'i fod wedi bod yn esgyn drwy'r gynghrair o ran boddhad cwsmeriaid. Wrth gwrs, yr ydym wedi bod yn cefnogi hynny gyda buddsoddiadau enfawr mewn gwaith sydd wedi cael ei gwblhau neu sydd ar fin cael ei gwblhau, yn enwedig yn y rhwydwaith cymudo mawr sy'n cynnwys Cymoedd y de,

Queen Street station, Barry and Maesteg. The £22 million that I mentioned in my answer to Christine Chapman earlier is a big improvement. In addition to that, £30 million is being spent to decongest Queen Street and Cogan junction on the way to Barry and Penarth. Therefore, there is a whole range of big investments under way.

2.50 p.m.

There is also major investment on the Network Rail main line, with £400 million being spent between Port Talbot and Newport in getting rid of the 1950s signalling that has been there for half a century, and bringing it into the twenty-first century—we are not involved in funding that, because it is all funded by Network Rail. So, major improvements are being undertaken. The point about the reliability of services in terms of getting you to and from work without the embarrassment of having to sign the late book or whatever is extremely important in a modern economy.

Leanne Wood: Passengers in the Cynon valley are rightly concerned and angry about the cancellation of bus services. The 'Beyond Boundaries' report recommended co-operation across public bodies. Clearly, you have been in touch with Rhondda Cynon Taf council, but do you know whether that council has been in touch with the City and County of Swansea about the joint planning of this service? Are you aware of any bids for cross-boundary funding?

Finally, what action has been taken by the One Wales Government to deal with the school transport problems experienced by parents in the Rhondda Cynon Taf area at the beginning of term?

The First Minister: On the service to Swansea raised by Chris Chapman five minutes ago, I mentioned that it is not subsidised. The competing service with a change at Hirwaun is not subsidised either, as I understand it. So, the problem, presumably, is that patronage is divided between the service that goes via Hirwaun and the direct service. There is presumably not enough patronage to justify two services on that

gorsaf Heol y Frenhines Caerdydd, y Barri a Maesteg. Mae'r £22 miliwn a grybwyllais yn fy ateb i Christine Chapman yn gynharach yn welliant mawr. Ar ben hynny, mae £30 miliwn yn cael ei wario i wella'r tagfeydd yn Heol y Frenhines a chyffordd Cogan ar y ffordd i'r Barri a Phenarth. Felly, ceir ystod eang o fuddsoddiadau mawr ar waith.

Ceir buddsoddiad mawr hefyd ar y brif reilffordd Network Rail, gyda £400 miliwn yn cael ei wario Port Talbot a Chasnewydd i gael gwared ar y signalau o'r 1950au sydd wedi bod yno ers hanner canrif, a dod â nhw i'r unfed ganrif ar hugain—nid ydym yn ymwneud â chyllido hynny, oherwydd bod Network Rail yn cyllido'r cyfan. Felly, mae gwelliannau mawr ar waith. Mae'r pwynt ynghylch dibynadwyedd gwasanaethau o ran mynd â chi i'r gwaith a mynd â chi adref heb embaras gorfod llofnodi'r llyfr i ddangos eich bod wedi cyrraedd yn hwyr neu beth bynnag yn bwysig dros ben mewn economi fodern.

Leanne Wood: Mae teithwyr yng Nghwm Cynon yn flin ac yn poeni am ganslo gwasanaethau bysiau a hynny'n ddigon teg. Yr oedd yr adroddiad 'Ar Draws Ffiniau' yn argymhell cydweithredu rhwng cyrff cyhoeddus. Yn amlwg, yr ydych wedi cysylltu â chyngor Rhondda Cynon Taf, ond a ydych yn gwybod a yw'r cyngor hwnnw wedi cysylltu â Dinas a Sir Abertawe ynghylch cynllunio'r gwasanaeth hwn ar y cyd? A ydych yn gwybod am unrhyw gynigion am gyllid ar draws ffiniau?

Yn olaf, pa gamau a gymerwyd gan Lywodraeth Cymru'n Un i ddelio â'r problemau cludiant i'r ysgol a gafodd rhieni yn ardal Rhondda Cynon Taf ar ddechrau'r tymor?

Y Prif Weinidog: Yng nghyswllt y gwasanaeth i Abertawe a gododd Chris Chapman bum munud yn ôl, soniais nad oedd yn cael cymhorthdal. Nid yw'r gwasanaeth sy'n cystadlu ag ef, gyda newid yn Hirwaun, yn cael cymhorthdal ychwaith, yn ôl yr hyn yr wyf fi'n ei ddeall. Felly, mae'n debyg mai'r broblem yw bod y cwsmeriaid yn cael eu rhannu gan y gwasanaeth sy'n mynd drwy Hirwaun a'r gwasanaeth uniongyrchol.

route.

On school transport services, our understanding from Rhondda Cynon Taf council is that it has written to parents, setting out what it is doing to address the problem and to make new arrangements, and that it has made that information available on its website. A full investigation into what caused the problem is going on in order to prevent a recurrence.

The Ebbw Vale-Newport Rail Link

Q6 William Graham: Can the First Minister confirm that the Ebbw Vale-Newport rail link will be fully operational for the 2010 national eisteddfod? OAQ(3)1247(FM)

The First Minister: You will be aware of the announcement made by the Deputy First Minister and Minister for the Economy and Transport on 10 September about the investment of £2.6 million in installing a connection at Gaer junction—a crossover that you and I have discussed—which means that a link would be in place between Ebbw Vale and Newport. That is not quite the same as saying that the service will be available between Ebbw Vale and Newport, but it enables the service to be available, because you cannot do the one without first making this investment.

We are told that the installation will be completed by the summer of 2010. We are paying for the bulk of it—I believe that we are investing almost 90 per cent of that £2.6 million and that Network Rail is investing the other £250,000. Network Rail needed to do it now and it required us to make the decision this September so that it would fit into the programme of work on re-signalling the whole of the main line and the tunnel under the Gaer junction to get it ready by the summer of 2010 for the Ryder Cup in October and the eisteddfod in Ebbw Vale in August.

William Graham: You will know from press reports—I and other Members have received letters on this—that many of the

Mae'n debyg nad oes digon o gwsmeriaid i gyfiawnhau dau wasanaeth ar y llwybr hwnnw.

Yng nghyswllt gwasanaethau cludiant i'r ysgol, cawn ar ddeall gan gyngor Rhondda Cynon Taf ei fod wedi ysgrifennu at rieni, yn nodi'r hyn y mae am ei wneud i roi sylw i'r broblem a llunio trefniadau newydd, a'i fod wedi darparu'r wybodaeth honno ar ei wefan. Mae ymchwiliad llawn i'r hyn a achosodd y broblem yn mynd rhagddo er mwyn atal y broblem rhag digwydd eto.

Cyswllt Rheilffordd Glynebwy-Casnewydd

C6 William Graham: A all y Prif Weinidog gadarnhau y bydd y cyswllt rheilffordd Glynebwy-Casnewydd ar waith yn llawn erbyn yr eisteddfod genedlaethol yn 2010? OAQ(3)1247(FM)

Y Prif Weinidog: Byddwch yn gwybod am y cyhoeddiad a wnaethpwyd gan y Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth ar 10 Medi ynghylch buddsoddi £2.6 miliwn i osod cyswllt yng nghyffordd Gaer—man croesi yr ydych chi a mi wedi'i drafod—sy'n golygu y byddai cyswllt rhwng Glynebwy a Chasnewydd. Nid yw hynny union yr un peth â dweud y bydd y gwasanaeth ar gael rhwng Glynebwy a Chasnewydd, ond mae'n golygu bod modd i'r gwasanaeth fod ar gael, oherwydd ni allwch wneud hynny heb y buddsoddiad hwn yn gyntaf.

Dywedir wrthym y bydd y gosodiad wedi'i gwblhau erbyn haf 2010. Yr ydym yn talu am y rhan fwyaf ohono—credaf ein bod yn buddsoddi bron i 90 y cant o'r £2.6 miliwn hwnnw a bod Network Rail yn buddsoddi'r £250,000 arall. Yr oedd ar Network Rail angen gwneud hynny yn awr ac yr oedd arno eisiau i ni wneud y penderfyniad fis Medi yma er mwyn iddo ffitio yn y rhaglen waith ar ailosod signalau'r brif reilffordd i gyd a'r twnnel dan gyffordd Gaer i sicrhau ei fod yn barod erbyn haf 2010 ar gyfer Cwpan Ryder ym mis Hydref a'r eisteddfod yng Glynebwy ym mis Awst.

William Graham: Byddwch yn gwybod yn sgil adroddiadau yn y wasg—yr wyf fi ac Aelodau eraill wedi cael llythyrau ynghylch

services on that line are stretched to capacity in terms of the number of passengers in the carriages. Could you comment on that and could you indicate when the work on the link between Six Bells and Abertillery is likely to start?

The First Minister: I do not have the details on those points, so I will ask the Deputy First Minister to respond in detail when I have drawn his attention to today's proceedings.

Mohammad Asghar: We are keen to see the Ebbw Vale to Cardiff service in operation as soon as possible, as well as the extension of the Cardiff to Ebbw Vale line to the eisteddfod site in Ebbw Vale. Given that the eisteddfod and the Ryder Cup are taking place in 2010, will you impress on the rail authorities the importance of completing these works in time for those two great and exciting events?

The First Minister: Yes. I am glad that you raised those points, which I mentioned in my answer to William Graham. Several projects have to be completed by the summer—and when I say 'the summer', I mean before the eisteddfod, so before the end of July let alone before late September in time for the Ryder Cup.

First, there is the crossover for which the £2.6 million grant was announced on 10 September for Network Rail to undertake the work, 90 per cent of which is at our expense. Secondly, there is the reconstruction of Newport station, which will make it the first space-age railway station in the UK. That is a £20-million job, which we are told will be finished in June 2010. That will be an extremely important gateway. Then there is the completion of the relevant bits of the ongoing £400 million resignalling work between Port Talbot and Newport that Network Rail is undertaking at its own expense and over which we have no control. Those three schemes need to be in place before the eisteddfod and the Ryder Cup.

Trish Law: Despite being told repeatedly in the Chamber that it would take years to carry

hyn—bod nifer o'r gwasanaethau ar y rheilffordd honno yn llawn hyd yr ymylon o ran nifer y teithwyr yn y cerbydau. A allech roi sylwadau am hynny ac a allech nodi pryd y bydd y gwaith ar y cyswllt rhwng Six Bells ac Abertylleri yn debygol o ddechrau?

Y Prif Weinidog: Nid yw'r manylion ynghylch y pwyntiau hynny gennyf, felly gofynnaf i'r Dirprwy Brif Weinidog ymateb i hynny'n fanwl pan fyddaf wedi tynnu ei sylw at y cofnod heddiw.

Mohammad Asghar: Yr ydym yn awyddus i weld y gwasanaeth rhwng Glynwby a Chaerdydd ar waith cyn gynted ag sy'n bosibl, yn ogystal ag ymestyn rheilffordd Caerdydd i Lynebwy i faes yr eisteddfod yng Nglynwby. Ac ystyried y cynhelir yr eisteddfod a Chwpan Ryder yn 2010, a wnewch bwysio ar yr awdurdodau rheilffordd pa mor bwysig yw cwblhau'r gwaith hwn mewn da bryd cyn y ddau ddigwyddiad gwych a chyffrous hynny?

Y Prif Weinidog: Gwnaf. Yr wyf yn falch eich bod wedi codi'r pwyntiau hynny, a grybwyllais yn fy ateb i William Graham. Rhaid cwblhau nifer o brosiectau erbyn yr haf—ac yr wyf yn golygu cyn yr eisteddfod pan fyddaf yn sôn am 'haf', felly cyn diwedd Gorffennaf heb sôn am gyn diwedd Medi mewn da bryd ar gyfer Cwpan Ryder.

Yn gyntaf oll, ceir y man croesi y cyhoeddwyd y grant £2.6 miliwn ar ei gyfer ar 10 Medi i Network Rail gynnal y gwaith. Yr ydym ni yn talu am 90 y cant o hynny. Yn ail, ceir ailadeiladu gorsaf Casnewydd, a fydd yn golygu mai dyma'r orsaf reilffordd oes y gofod gyntaf y DU. Mae hwnnw'n waith gwerth £20 miliwn, a dywedir wrthym y bydd wedi'i gwblhau ym mis Mehefin 2010. Bydd hwnnw'n borth pwysig dros ben. Wedyn ceir cwblhau rhannau perthnasol o'r gwaith parhaus gwerth £400 miliwn i ailosod signalau rhwng Port Talbot a Chasnewydd y mae Network Rail yn ei wneud ac yn talu amdano ac nad oes gennym ddim rheolaeth drosta. Mae angen i'r tri chynllun hynny fod wedi'u cwblhau cyn yr eisteddfod a Chwpan Ryder.

Trish Law: Er gwaethaf y ffaith bod pobl wedi dweud wrthyf droeon yn y Siambr y

out the necessary rail improvements and signalling work to operate trains between Ebbw Vale and Newport, I was delighted to hear from the Deputy First Minister a fortnight ago that the Gaer improvement work can be completed by 2010. Not only that, it will be more cost-effective to carry out this work in conjunction with the Newport area resignalling project. Will the First Minister, in conjunction with the Deputy First Minister, now consider the possibility of extending the Ebbw valley line into the Corus site, as proposed, in time for the eisteddfod in 2010, as it would be hugely advantageous to be able to transport visitors from Cardiff and Newport straight to the maes?

The First Minister: When I mentioned to Mohammad Asghar the three jobs that had to be completed, I forgot about the fourth job. I do not know the timing for the extension to the Corus site from the Parkway site, which is the upper limit of the Ebbw valley line at the moment, but I will make inquiries with the Deputy First Minister to see what timing has been considered so far. In addition, there is the question of a kind of funicular railway, as the next part of the line, to take you up into Ebbw Vale town centre. There is no doubt that it is an ongoing programme, but what we have been pleased about so far is that there is no shortage of patronage. The problem that I mentioned earlier in answer to Chris Chapman was that if you do not have enough patronage, what you are doing is trying to produce empty seats; what we want is full seats. One thing that you can say for the Ebbw valley line is that it has exceeded all our expectations as regards patronage on the Ebbw Vale to Cardiff service. We hope that that will remain true of these other investments as regards Gaer junction and other stations on the Ebbw valley line, especially the Northwood extension into Corus.

Michael German: I have a question about running a service into Newport. I am sure that you are aware, following the presentation to the Deputy First Minister of Network Rail's proposals for running a service into Newport, that it came up with only two

byddai'r gwaith angenrheidiol i wella'r rheilffordd a'r gwaith signalau i redeg trenau rhwng Glynebwy a Chasnewydd yn cymryd blynyddoedd, yr oeddwn wrth fy modd clywed gan y Dirprwy Brif Weinidog bythefnos yn ôl y gellir cwblhau'r gwaith gwella yn Gaer erbyn 2010. Yn ogystal â hynny, bydd yn fwy cost-effeithiol cynnal y gwaith hwn ar y cyd â phrosiect ailodod signalau ardal Casnewydd. A wnaiff y Prif Weinidog, ar y cyd â'r Dirprwy Brif Weinidog, yn awr ystyried posibilrwydd rheilffordd Glyn Ebwy i safle Corus, fel y cynigwyd, mewn da bryd ar gyfer yr eisteddfod yn 2010, gan y byddai hyn o fantais enfawr er mwyn gallu cludo ymwelwyr o Gaerdydd a Chasnewydd yn syth i'r maes?

Y Prif Weinidog: Pan ddywedais wrth Mohammad Asghar am y tri darn o waith yr oedd yn rhaid eu cwblhau, anghofiais am y pedwerydd darn o waith. Nid wyf yn gwybod am yr amseru ar gyfer yr estyniad i safle Corus o safle Parkway, sydd yn rhan uchaf rheilffordd Glyn Ebwy ar hyn o bryd, ond holaf y Dirprwy Brif Weinidog i weld pa amseru sydd wedi cael ei ystyried hyd yn hyn. Ar ben hynny ceir cwestiwn ynghylch rhyw fath o reilffordd halio, fel rhan nesaf y rheilffordd, i fynd â chi i fyny i ganol tref Glynebwy. Nid oes amheuaeth nad yw hon yn rhaglen barhaus, ond yr hyn yr ydym wedi bod yn falch ohono hyd yn hyn yw nad oes prinder cwsmeriaid. Y broblem a grybwyllais yn gynharach wrth ateb Christine Chapman oedd oes nad oes gennyh ddigon o gwsmeriaid, yr hyn yr ydych yn ei wneud yw ceisio cynhyrchu seddi gwag; mae arnom eisiau gweld seddi llawn. Un peth y gallwch ei ddweud am reilffordd Glyn Ebwy yw ei fod wedi rhagori ar ein disgwyliadau o ran nifer y cwsmeriaid ar y gwasanaeth rhwng Glynebwy a Chaerdydd. Gobeithiwn y bydd hyn yn wir ar gyfer y buddsoddiadau eraill hyn o ran cyffordd Gaer a gorsafoedd eraill ar reilffordd Glyn Ebwy, yn enwedig estyniad Northwood i Corus.

Michael German: Mae gennyf gwestiwn ynghylch rhedeg gwasanaeth i Gasnewydd. Yn dilyn cyflwyno cynigion Network Rail i'r Dirprwy Brif Weinidog ar gyfer rhedeg gwasanaeth i Gasnewydd, yr wyf yn siŵr eich bod yn gwybod mai dim ond dau ddewis

alternatives: if you want to run a regular service into Newport, you either abandon the service to Cardiff altogether or dual the line between Cross Keys and Llanhilleth, where it is no longer a dual line. Which of those two options will you choose? If you were to abandon the service to Cardiff, that would cause great distress to those people who use that service. However, dualling the line to Ebbw Vale would take considerable investment and time. The people of Newport have been waiting patiently for a service on this line, as have many others. I would be grateful if you could give them some indication of when you will adopt one of the two options that have been presented to you.

The First Minister: There has been no return on the Assembly Government's wish to see service provision between Ebbw Vale and Newport, but the service provision needs to be reviewed in the two-year period following the awarding of the contract to Network Rail on the critical Gaer junction crossover. Before that opens, there needs to be a discussion with the South East Wales Transport Alliance, which will want to choose its priorities for south-east Wales, on the best way to provide a service into Newport. Network Rail and Arriva Trains Wales will be heavily involved, and so will we. It is not just a matter for us; SEWTA needs to take the lead on making the choices and to decide on its top priority. The need for a passing loop is obvious, as you cannot have more than one train on the line going in different directions. If you have an hourly service to Newport as well as an hourly service to Cardiff, you must have a passing loop somewhere.

Home Energy Efficiency

Q7 Peter Black: Will the First Minister make a statement on home energy efficiency? OAQ(3)1245(FM)

The First Minister: As I mentioned earlier, we are currently developing the national

arall a oedd ganddo: os oes amnoch eisiau rhedeg gwasanaeth rheolaidd i Gasnewydd, yr ydych naill ai'n gadael y gwasanaeth i Gaerdydd yn gyfan gwbl neu ddeuoli'r rheilffordd rhwng Cross Keys a Llanhilleth, lle nad yw'n rheilffordd ddeuol mwyach. Pa un o'r ddau ddewis hyn byddwch yn ei ddewis? Petaech yn rhoi'r gorau i'r gwasanaeth i Gaerdydd, byddai hynny'n achosi trallod mawr i'r bobl hynny sy'n defnyddio'r gwasanaeth hwnnw. Fodd bynnag, byddai deuoli'r rheilffordd i Lynebwy yn golygu buddsoddiad ac amser sylweddol. Mae pobl Casnewydd wedi bod yn disgwyl yn amyneddgar am wasanaeth ar y rheilffordd hon, yn yr un modd â nifer o bobl eraill. Byddwn yn ddiolchgar petai modd i chi roi gwybod iddynt pryd y byddwch yn mabwysiadu un o'r ddau ddewis a gyflwynwyd i chi.

Y Prif Weinidog: Ni fu tro pedol yn nymuniad Llywodraeth y Cynulliad i weld gwasanaeth yn cael ei ddarparu rhwng Glynebwy a Chasnewydd, ond mae angen adolygu'r gwasanaeth a ddarperir yn y ddwy flynedd yn dilyn dyfarnu'r contract i Network Rail ar y man croesi hollbwysig yng nghyffordd Gaer. Cyn i hwnnw agor, mae angen trafodaeth gyda Chynghrair Trafnidiaeth De Ddwyrain Cymru, y bydd arno eisiau dewis ei flaenoriaethau ar gyfer de ddwyrain Cymru, ar y ffordd orau o ddarparu gwasanaeth i Gasnewydd. Bydd Network Rail a Threnau Arriva yn ymwneud yn sylweddol â hyn, yn yr un modd â ninnau. Nid yw hwn yn fater i ni'n unig; mae ar SEWTA angen cymryd yr awenau o ran gwneud y dewisiadau a phenderfynu ar ei flaenoriaeth uchaf. Mae'r angen am ddolen basio yn amlwg, gan na allwch gael mwy nag un trê'n ar y rheilffordd yn mynd i gyfeiriadau gwahanol. Os oes gennych wasanaeth bob awr i Gasnewydd, yn ogystal â gwasanaeth bob awr i Gaerdydd, rhaid i chi gael dolen basio yn rhywle.

Effeithlonrwydd Ynni Cartref

C7 Peter Black: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am effeithlonrwydd ynni cartref? OAQ(3)1245(FM)

Y Prif Weinidog: Fel y crybwyllais yn gynharach, ar hyn o bryd yr ydym yn

energy efficiency and savings plan, which is a 'One Wales' commitment. We aim to issue the plan for consultation this winter.

Peter Black: I note that you have now started your pilot scheme of grants for first-time buyers, with a £5,000 grant being made available to help first-time buyers in pilot areas to put energy efficiency measures into place. Given that your home energy efficiency scheme is markedly failing to deal with those who are fuel poor—only 29 per cent of those helped are fuel poor—how are you targeting this particular scheme to ensure that those who are assisted are most in need of that money?

3.00 p.m.

The First Minister: Almost an hour ago, I answered a question from Nick Bourne on this very issue. I said that we all accept that the home energy efficiency scheme is a good scheme but that it is not targeted in a way that meets everyone's wishes. If you move away from a fairly open and liberal attitude on the means-testing front, you can target the fuel poor but you will not necessarily be able to get at certain people who have difficulty getting their homes insulated because they are in hard-to-heat and hard-to-insulate houses. It is not easy to bring in means-testing, but it has to form a part of the consultation exercise.

Bethan Jenkins: According to National Energy Action Cymru, £350 million will be raised by the UK Government through a new levy on energy suppliers and generators for community energy initiatives. It is being reported that this will be targeted at 100 deprived areas. Can the First Minister tell us whether any of the 100 targeted areas are in Wales? Can he reveal what part the Welsh Assembly Government played in the decision-making process?

The First Minister: I read the astonishing statistic about the concentration of fuel poverty in 100 areas across the UK only two

datblygu'r cynllun cenedlaethol effeithlonrwydd ac arbed ynni, sydd yn un o ymrwymadau 'Cymru'n Un' Ein nod yw cyhoeddi'r cynllun ar gyfer ymgynghori arno'r gaeaf hwn.

Peter Black: Sylwaf eich bod yn awr wedi dechrau eich cynllun peilot o grantiau ar gyfer prynwyr am y tro cyntaf, gyda grant gwerth £5,000 ar gael i helpu prynwyr am y tro cyntaf mewn ardaloedd peilot i roi mesurau effeithlonrwydd ynni ar waith. Gan ei bod yn amlwg bod eich cynllun effeithlonrwydd ynni cartref yn methu â delio â'r rheini sydd mewn tlodi tanwydd—dim ond 29 y cant o'r rheini sy'n cael cymorth sydd mewn tlodi tanwydd—sut yr ydych yn targedu'r cynllun neilltuol hwn i sicrhau mai'r rheini a gaiff gymorth yw'r rhai y mae arnynt angen yr arian hwnnw fwyaf?

Y Prif Weinidog: Bron awr yn ôl, atebais gwestiwn gan Nick Bourne ar yr union fater hwn. Dywedais fod pob un ohonom yn derbyn bod y cynllun effeithlonrwydd ynni cartref yn gynllun da ond nad yw wedi'i dargedu mewn modd sy'n cwrdd â dymuniadau pawb. Os trowch oddi wrth ymagwedd eithaf agored a rhyddfrydig o ran cynnal prawf modd, gallwch dargedu'r rhai sydd mewn tlodi tanwydd ond ni fyddwch o reidrwydd yn gallu cyrraedd rhai pobl sy'n ei chael yn anodd cael inswleiddio eu cartrefi am eu bod mewn tai sy'n anodd eu gwresogi a'u hinswleiddio. Nid yw'n hawdd cyflwyno prawf modd, ond rhaid iddo fod yn rhan o'r ymgynghoriad.

Bethan Jenkins: Yn ôl National Energy Action Cymru, bydd Llywodraeth y DU yn codi £350 miliwn drwy ardoll newydd ar gyflenwyr a chynhyrchwyr ynni ar gyfer cynlluniau ynni cymunedol. Dywedir y caiff hyn ei dargedu ar 100 o ardaloedd difreintiedig. A all y Prif Weinidog ddweud wrthym a yw unrhyw rai o'r 100 o ardaloedd a dargedir yng Nghymru? A all ddatgelu pa ran a chwaraeodd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn y broses benderfynu?

Y Prif Weinidog: Darllenais yr ystadegyn syfrdanol am y crynhoad o dlodi tanwydd mewn 100 o ardaloedd ledled y DU prin

hours ago. I need to get that checked, and I will come back to you on it, because it bowled me over. I do not know whether any of those areas are in Wales, if the figure is true at all.

Mark Isherwood: It was announced last week that Scotland is to receive a £321 million investment in respect of the carbon emissions reduction target. What is the situation regarding discussions over a CERT contribution for Wales? Do you see potential for CERT to take over some of the costs currently covered by HEES, such as insulation—although I note that not everything that HEES covers could be transferred to CERT?

The First Minister: CERT is a pan-UK target. I mentioned earlier that there was some confusion at the time of the Westminster Government's announcement, because it included issues such as that of the budget of its Warm Front programme being brought back up to its previous level. That is England's equivalent of our home energy efficiency scheme. On top of that is the UK Government's announcement on benefit payments being triggered through the cold weather payments, and the improvement in the winter fuel payments for those aged over 70. Some people asked for a rebate, but it was more a question of the energy suppliers agreeing to put some of the increased revenue that they will get into home energy efficiency schemes across the UK. I do not have figures for Wales yet, but I will ask Jane Davidson, who is a member of the interministerial committee on fuel poverty, to respond to you on that particular aspect once we have the data to hand.

Educational Standards

Q8 Andrew R.T. Davies: What action is the Welsh Assembly Government taking to raise educational standards in Wales?
OAQ(3)1248(FM)

The First Minister: The fundamental

ddwy awr yn ôl. Mae angen imi gael gwirio hynny, a deuaif yn ôl atoch yn ei gylch, oherwydd fe'm syfrdanodd. Ni wn a yw unrhyw rai o'r ardaloedd hynny yng Nghymru, os yw'r ffigur yn wir o gwbl.

Mark Isherwood: Cyhoeddwyd yr wythnos diwethaf y bydd yr Alban yn cael buddsoddiad o £321 miliwn mewn cysylltiad â'r targed ar gyfer lleihau gollyngiadau carbon. Beth yw'r sefyllfa o ran trafodaethau ynghylch cael cyfraniad at gyrraedd y targed ar gyfer lleihau gollyngiadau carbon i Gymru? A ydych yn credu ei bod yn bosibl y bydd y targed hwnnw'n cymryd drosodd rhai o'r costau sy'n dod dan y cynllun effeithlonrwydd ynni cartref ar hyn o bryd, fel inswleiddio—er y sylwaf na ellid trosglwyddo popeth sy'n dod dan y cynllun effeithlonrwydd ynni cartref i'r targed ar gyfer lleihau gollyngiadau carbon?

Y Prif Weinidog: Mae'r targed ar gyfer lleihau gollyngiadau carbon yn darged i'r DU gyfan. Dywedais yn gynharach fod rhywfaint o ddryswch ar adeg cyhoeddiad Llywodraeth San Steffan, am ei fod yn cynnwys materion fel hwnnw sy'n ymwneud ag adfer cyllideb ei rhaglen Warm Front at ei lefel flaenorol. Honno sy'n cyfateb yn Lloegr i'n cynllun effeithlonrwydd ynni cartref ni. Ar ben hynny mae cyhoeddiad Llywodraeth y DU am sbarduno budd-daliadau drwy'r taliadau tywydd oer, a gwella'r taliadau tanwydd gaeaf ar gyfer y rheini sy'n hŷn na 70 oed. Gofynnodd rhai pobl am ad-daliad, ond yr oedd yn ymwneud i fwy o raddau â chael cytundeb gan y cyflenwyr ynni i roi rhywfaint o'r refeniw ychwanegol y byddant yn ei gael mewn cynlluniau effeithlonrwydd ynni cartref ledled y DU. Nid yw'r ffigurau ar gyfer Cymru gennyf eto, ond gofynnaf i Jane Davidson, sy'n aelod o'r pwyllgor rhyngweinidogol ar dlodi tanwydd, ymateb i chi ar yr agwedd benodol honno wedi inni gael y data.

Safonau Addysg

C8 Andrew R.T. Davies: Pa gamau y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru'n eu cymryd i godi safonau addysgol yng Nghymru?
OAQ(3)1248(FM)

Y Prif Weinidog: Gosodir y sylfaen ar gyfer

platform for raising educational standards is set down in the early years. That is why the Assembly Government is making the greatest ever investment in education via the foundation phase, which was rolled out a couple of weeks ago. It was described by those involved in the pilot phase as the best thing to happen to education in Wales for a generation.

Andrew R.T. Davies: Thank you for that answer, First Minister. Today, the Welsh Conservatives highlighted the behavioural problems in Welsh schools. In the 13 local authorities that responded to our request for information, 340 physical assaults and more than 1,000 verbal assaults on teachers had been recorded, which does not show the complete picture. Raising standards in schools would bring benefits by way of improved behaviour in the classroom and would lead to teachers feeling engaged and safe in that environment. What action is the Welsh Assembly Government undertaking to work with teachers, parents and, above all, pupils who are excluded to ensure that their behaviour is more befitting the teaching environment? That way, every pupil will benefit from an improved education during the early years, which will set them on the road to a prosperous future.

The First Minister: My answer about the foundation phase is still relevant, because it is the frustration that arises from low self-esteem—which, in turn, arises from being unable to compete with your colleagues if formal education is brought in too young—that is reflected in very bad behaviour later in the school career. For example, people who have not learned to read by the age of 10 or who cannot hack it when they move from junior school to secondary school, especially boys.

The pay-off is seven or eight years away but, to talk about today, we have all spoken to teachers who say that they spend as much time on one disruptive child as they do on the other 25, or whatever the figure may be. We all know that to be true. We also know that exclusion from school is generally a mug's game, because it causes problems in the community instead of the school. Therefore,

codi safonau addysgol yn y blynyddoedd cynnar. Dyna pam y mae Llywodraeth y Cynulliad yn buddsoddi'r swm mwyaf erioed mewn addysg drwy'r cyfnod sylfaen, a roddwyd ar waith bythefnos yn ôl. Dywedodd y rheini a gymerodd ran yn y cyfnod peilot mai hwn oedd y peth gorau sydd wedi digwydd mewn addysg yng Nghymru ers cenhedlaeth.

Andrew R.T. Davies: Diolch i chi am yr ateb hwnnw, Brif Weinidog. Heddiw, tynnodd Ceidwadwyr Cymru sylw at y problemau ymddygiadol mewn ysgolion yng Nghymru. Yn y 13 o awdurdodau lleol a ymatebodd i'n cais am wybodaeth, yr oedd 340 o ymosodiadau corfforol a mwy na 1,000 o ymosodiadau geiriol ar athrawon wedi'u cofnodi, ac nid yw hynny'n dangos y darlun cyfan. Byddai codi safonau mewn ysgolion yn dod â buddion drwy well ymddygiad yn yr ystafell ddosbarth a byddai'n peri i athrawon deimlo'n rhan o'r amgylchedd hwnnw ac yn ddiogel ynddo. Pa gamau y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn eu cymryd i gydweithio ag athrawon, rhieni ac, yn bennaf oll, ddisgyblion sydd wedi'u gwahardd i sicrhau bod eu hymddygiad yn fwy addas i'r amgylchedd addysgu? Drwy hynny, bydd pob disgybl yn elwa o addysg well yn ystod y blynyddoedd cynnar, a fydd yn ei roi ar ben ffordd tuag at ddyfodol llewyrchus.

Y Prif Weinidog: Mae fy ateb am y cyfnod sylfaen yn dal yn berthnasol, oherwydd y rhwystredigaeth sy'n deillio o brinder hunan-barch—sydd yn ei dro'n deillio o anallu i gystadlu â'ch cyd-ddisgyblion os cyflwynir addysg ffurfiol pan ydych yn rhy ifanc—sydd wedi'i hadlewyrchu mewn ymddygiad gwael iawn yn ddiweddarach yn y cyfnod yn yr ysgol. Er enghraifft, pobl sydd heb ddysgu darllen erbyn 10 oed neu rai na allant ymdopi pan ânt o'r ysgol iau i'r ysgol uwchradd, yn enwedig bechgyn.

Ceir y wobwr ymhen saith neu wyth mlynedd ond, er mwyn sôn am heddiw, yr ydym oll wedi siarad ag athrawon sy'n dweud eu bod yn treulio cymaint o amser gydag un plentyn aflonyddol ag y maent gyda'r 25 arall, neu ba bynnag ffigur y gallai fod. Yr ydym oll yn gwybod bod hynny'n wir. Yr ydym hefyd yn gwybod bod gwahardd o'r ysgol yn ddi-fudd gan mwyaf, gan ei fod yn achosi problemau

it is better avoided where possible, though sometimes it is unavoidable.

On the question of how good a school is at leadership and at dealing with the underlying causes, whether they are problems at home, bullying at school, gang culture, or whatever, that is down to good school management, with support from us and from Estyn.

Janet Ryder: You have already touched on the fact that the quality and professionalism of people who work with children—teachers and classroom assistants—have a big impact on educational outcomes. Are you aware that very little time is spent during teachers' training courses on equipping them to identify a child's educational needs, or with different techniques for dealing with challenging behaviour? No time at all is made available for that in the training of classroom assistants. Do you therefore welcome the new foundation degree for classroom assistants and health assistants who work with young children being developed at Glyndŵr University in conjunction with Wrexham, Flintshire and Denbighshire county councils? The course is designed to enable them to identify children's early needs, and to support those children to achieve their best educational outcome.

The First Minister: I agree entirely. However, it is not easy to train teachers in what you might call good classroom 'presence', so that the handling of disciplinary problems is natural rather than some sort of add-on. My mother's generation of teachers was taught the rule 'Never smile before Easter'. That was the fundamental lesson from training college. Some people are natural disciplinarians and, unfortunately, others are not. Can you teach that? I do not know.

As regards learning support assistants, I think that most people believe that they should be recruited on the basis that they have a good way with children. Discipline should not usually be an issue for them, because they are there to fulfil a support function. Sometimes they might take a child to one side to avoid

yn y gymuned yn lle'r ysgol. Felly, gwell ei osgoi os oes modd, er nad yw hynny'n bosibl weithiau.

Ynghylch pa mor dda y mae ysgol o ran arwain a delio â'r achosion sylfaenol, pa un a ydynt yn broblemau yn y cartref, bwlio yn yr ysgol, diwylliant gangiau, neu ba beth bynnag, mae hynny'n dibynnu ar reoli da yn yr ysgol, gyda chymorth gennym ni a chan Estyn.

Janet Ryder: Yr ydych eisoes wedi cyfeirio at y ffaith bod ansawdd a phroffesiynoldeb pobl sy'n gweithio gyda phlant—athrawon a chynorthwywyr ystafell ddosbarth—yn fawr eu heffaith ar ganlyniadau addysgol. A ydych yn ymwybodol mai ychydig iawn o amser a dreulir yn ystod cyrsiau hyfforddi athrawon ar eu paratoi i adnabod anghenion addysgol plentyn, neu ar addysgu gwahanol dechnegau iddynt i ddelio ag ymddygiad heriol? Ni roddir unrhyw amser o gwbl at hynny wrth hyfforddi cynorthwywyr ystafell ddosbarth. A ydych felly'n croesawu'r radd sylfaen newydd i gynorthwywyr ystafell ddosbarth a chynorthwywyr iechyd sy'n gweithio gyda phlant ifanc sy'n cael ei datblygu ym Mhrifysgol Glyndŵr ar y cyd â chynghorau sir Wrecsam, sir y Fflint a sir Ddinbych? Bwriad y cwrs yw eu galluogi i adnabod anghenion cynnar plant, ac i helpu'r plant hynny i sicrhau eu canlyniad addysgol gorau.

Y Prif Weinidog: Cytunaf yn llwyr. Fodd bynnag, nid yw'n hawdd hyfforddi athrawon o ran yr hyn y gallech ei alw'n 'bresenoldeb' da yn yr ystafell ddosbarth, fel bod delio â phroblemau o ran disgyblaeth yn beth naturiol yn hytrach na rhywbeth ychwanegol. Rheol a addysgid i athrawon o genhedlaeth fy mam oedd 'Peidiwch byth â gwenu cyn y Pasg'. Honno oedd y wers hanfodol gan y coleg hyfforddi. Mae rhai pobl yn ddisgyblwyr naturiol ac mae eraill, gwaetha'r modd, nad ydynt. A allwch addysgu hynny? Ni wn.

O ran cynorthwywyr cymorth dysgu, tybiaf fod y rhan fwyaf o bobl yn credu y dylid eu recriwtio ar y sail eu bod yn gwybod sut i drin plant. Ni ddylai disgyblaeth fod yn fater iddynt hwy fel arfer, gan mai cyflawni swyddogaeth gefnogol yw eu pwrpas. Weithiau gallent fynd â phlentyn o'r naill

disrupting the rest of the class, and they might provide some remedial help, or help with whatever the child is falling behind on. However, I will look into your point about that aspect of their training and whether it is adequately dealt with as they work towards their qualifications.

Higher Education

Q9 Alun Davies: Will the First Minister make a statement on the importance of higher education to the economy of Mid and West Wales? OAQ(3)1288(FM)

The First Minister: I do not think that there is any part of Wales, possibly not even a part of the United Kingdom, in which higher education is as important as it is in Mid and West Wales. The figures that I have just deal with Wales: Welsh higher education has a turnover of £1 billion, and generates a £2 billion output for the Welsh economy. Those are astonishing figures.

Alun Davies: Higher education will play a far greater role in economic development issues in Wales than it will in other parts of the United Kingdom simply because there are fewer headquartered businesses here, producing less research and development work. In areas such as Mid and West Wales, the role of higher education is even more important than it is in other parts of Wales.

I met with Noel Lloyd at Aberystwyth University a few weeks ago, and we discussed how the university sector can work with the Welsh Assembly Government to ensure that higher education research can be used to maximise wealth generation and economic development throughout the whole of Wales. Will you commit the Government to continue to work closely with the higher education sector, to ensure that all its research is available for commercialisation wherever possible, and that we maximise the opportunities that we create from it?

The First Minister: Yes. That is a good question, and one way in which we have shown that commitment is through funding

ochr i osgoi amharu ar weddill y dosbarth, a gallent ddarparu rhywfaint o gymorth adferol, neu helpu'r plentyn â pha beth bynnag y mae'n araf yn ei ddysgu. Fodd bynnag, ymchwiliad i'r pwynt a wnaethoch am yr agwedd honno ar eu hyfforddiant ac a yw'n cael sylw digonol wrth iddynt weithio ar gyfer eu cymwysterau.

Addysg Uwch

C9 Alun Davies: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am bwysigrwydd addysg uwch i economi Canolbarth a Gorllewin Cymru? OAQ(3)1288(FM)

Y Prif Weinidog: Ni chredaf fod yr un rhan o Gymru, na'r un rhan o'r Deyrnas Unedig o bosibl, lle y mae addysg uwch gyn bwysiced ag y mae yng Nghanolbarth a Gorllewin Cymru. Mae'r ffigurau sydd gennyf yn ymwneud â Chymru'n unig: mae trosiant o £1 biliwn mewn addysg uwch yng Nghymru, ac mae'n creu cynnyrch o £2 biliwn ar gyfer economi Cymru. Mae'r ffigurau hynny'n syfrdanol.

Alun Davies: Bydd addysg uwch yn chwarae rhan fwy o lawer mewn materion datblygu economaidd yng Nghymru nag mewn rhannau eraill o'r Deyrnas Unedig a hynny, yn syml, am fod llai o fusnesau sydd â'u pencadlysoedd yma, yn cynhyrchu llai o waith ymchwil a datblygu. Mewn ardaloedd fel Canolbarth a Gorllewin Cymru, mae rôl addysg uwch hyd yn oed yn fwy pwysig nag y mae mewn rhannau eraill o Gymru.

Cyfarfûm â Noel Lloyd ym Mhrifysgol Aberystwyth ychydig wythnosau'n ôl, a thrafodasom sut y gall y sector prifysgolion gydweithio â Llywodraeth Cynulliad Cymru i sicrhau bod modd defnyddio ymchwil addysg uwch i greu'r cyfoeth a'r datblygu economaidd mwyaf posibl ledled Cymru. A wnewch rwy'mo'r Llywodraeth i barhau i gydweithio'n agos â'r sector addysg uwch, i sicrhau y bydd ei holl ymchwil ar gael ar gyfer masnacheiddio lle bynnag y bo modd, ac y byddwn yn amlhau'r cyfleoedd yr ydym yn eu creu ohoni?

Y Prif Weinidog: Gwnaf. Mae hwnnw'n gwestiwn da, ac un modd yr ydym wedi dangos yr ymrwymiad hwnnw yw drwy

the Institute of Biological, Environmental and Rural Sciences—what used to be the Institute of Grassland and Environmental Research, or, to an older generation, the Welsh Plant Breeding Station. It has now been integrated with the rural sciences department of Aberystwyth University, which involved a £55 million-worth investment by the Biological Research Association, us, and the university. It is the biggest ever investment in Welsh higher education, I think, to be made in one fell swoop. However, it was made on condition that there are spin-off businesses—that is the way forward.

3.10 p.m.

On that specialisation, Aberystwyth does not provide across-the-board sciences, but it is very strong in rural sciences and long may it remain so, now that it has been integrated with IBERS.

Angela Burns: We all want to see graduates making a more significant contribution to the Welsh economy, but that is dependent on raising the standard of Welsh higher education institutions and tackling the funding gap that is growing between universities in Wales and their counterparts in England and Scotland. The funding gap between Wales and England is estimated to be in excess of £60 million, while the gap between Wales and Scotland is even greater, at some £150 million. First Minister, what discussions have you had with ministerial colleagues about tackling that funding gap? Unless your Government takes swift action, the consequences for the economy in areas such as Carmarthen West and South Pembrokeshire will be most dire.

The First Minister: In the first place, I will just say that one significant point that has emerged from recent discussions is that the intake of students is up quite healthily in Wales. Some fears had arisen from the early cuts in the UCAS application figures because it looked as though the Welsh universities were not going to experience the upturn in student numbers that was being experienced in England. However, it turns out that that was just down to the different way in which UCAS had done its forms this year. I am told

ariannu Sefydliad y Gwyddorau Biolegol, Amgylcheddol a Gwledig—yr hyn a arferai fod yn Sefydliad Ymchwil Tir Glas a'r Amgylchedd, neu, i genhedlaeth hŷn, yn Fridfa Planhigion Cymru. Mae wedi'i integreiddio bellach ag adran gwyddorau gwledig Prifysgol Aberystwyth, a olygodd fuddsoddi £55 miliwn gan y Gymdeithas Ymchwil Fiolegol, gennym ni, a chan y brifysgol. Hwn yw'r buddsoddiad mwyaf erioed mewn addysg uwch yng Nghymru a wnaethpwyd ar un tro, yr wyf yn credu. Fodd bynnag, fe'i gwnaethpwyd ar yr amod bod busnesau deilliedig—dyna'r ffordd ymlaen.

Ynghylch yr arbenigo hwnnw, nid yw Aberystwyth yn darparu pob gwyddor, ond mae'n gryf iawn mewn gwyddorau gwledig a hir y parhaed felly, ac yntau wedi'i integreiddio ag IBERS yn awr.

Angela Burns: Yr ydym oll am weld graddedigion yn cyfrannu'n fwy helaeth i economi Cymru, ond mae hynny'n dibynnu ar godi safon sefydliadau addysg uwch yng Nghymru a mynd i'r afael â'r bwlch ariannu cynyddol rhwng prifysgolion yng Nghymru a'u cymheiriaid yn Lloegr a'r Alban. Amcangyfrifwyd bod y bwlch ariannu rhwng Cymru a Lloegr yn fwy na £60 miliwn, tra bo'r bwlch rhwng Cymru a'r Alban yn fwy byth, sef tua £150 miliwn. Brif Weinidog, pa drafodaethau yr ydych wedi'u cael â'ch cyd-Weinidogion ynghylch delio â'r bwlch ariannu hwnnw? Os na wnaiff eich Llywodraeth gymryd camau'n fuan, bydd y canlyniadau i'r economi mewn ardaloedd fel Gorllewin Caerfyrddin a De Sir Benfro yn ddirifol dros ben.

Y Prif Weinidog: Yn gyntaf oll, dywedaf yn fyr mai un pwynt pwysig sydd wedi codi o drafodaethau diweddar yw bod nifer y myfyrwyr sydd wedi'u derbyn wedi codi'n eithaf sylweddol yng Nghymru. Yr oedd rhai pryderon wedi codi ar ôl y gostyngiadau cynnar yn ffigurau'r ceisiadau i UCAS am ei bod yn ymddangos nad oedd y prifysgolion yng Nghymru'n mynd i weld y cynnydd yn niferoedd myfyrwyr a oedd yn cael ei weld yn Lloegr. Fodd bynnag, gwelwyd bod hynny'n ganlyniad i'r modd gwahanol yr

that all Welsh universities have had a very healthy increase in student numbers at the first-year intake level. I certainly know that that is true of Cardiff University and the University of Glamorgan, but I think that it is true across the board.

On the question of what is sometimes described as the 'funding gap', you will know that there is a funding gap in England, relative to us, as regards students and that it is the other way around as regards institutions. We are having discussions about the potential impact on the health of the higher education sector, in relation to staff salaries, buildings and maintenance backlogs and so on, depending on what happens to the review of the £3,000 cap in England. I think that that review is due to start in 2009, and we will have to see what impact that has. We will have to work to make sure that we are not disadvantaged in Wales by the lifting of the cap, if that is what happens.

Rhodri Glyn Thomas: Brif Weinidog, yn ogystal â'r effaith y mae sefydliadau addysg uwch yn y canolbarth a'r gorllewin yn ei chael ar economi'r ardal honno, a fydddech yn cydnabod bod gan y sefydliadau hynny—yn benodol Prifysgol Aberystwyth a Choleg y Drindod, Caerfyrddin—gyfraniad enfawr i'w wneud o ran symud o'r rhwydwaith addysg uwch wrth ddysgu drwy gyfrwng y Gymraeg i sefydlu coleg ffederal Cymraeg, yn unol â'r ymrwymiad a geir yn 'Cymru'n Un'? A ydych yn cydnabod bod gan y sefydliadau hynny gyfraniad eithriadol o bwysig i'w wneud i'r datblygiad hwnnw, a bod gan hynny hefyd werth ynddo'i hun o ran budd economaidd i'r ardal?

Y Prif Weinidog: Bydd y ddau goleg yr ydych wedi eu henwi yn chwarae rhan allweddol wrth sefydlu unrhyw goleg ffederal, fel yr ydym wedi ymrwymo i wneud. Byddwn yn disgwyl iddynt fod yn awyddus i chwarae'r rhan honno ac i'w cyfraniad fod yn enfawr. Mae un peth arall y dylwn ei ddweud. Mae un gwahaniaeth rhwng Aberystwyth a rhai lleoedd eraill ym Mhrydain Fawr a lleoedd eraill ar draws y byd: fel arfer, pan fydd myfyrwyr yn dod i dref newydd o bell i astudio yn y brifysgol,

oedd UCAS wedi gwneud ei ffurflenni eleni. Dywedwyd wrthyf fod yr holl brifysgolion yng Nghymru wedi cael cynnydd iach iawn yn niferoedd y myfyrwyr blwyddyn gyntaf sydd wedi'u derbyn. Yr wyf yn sicr yn gwybod bod hynny'n wir am Brifysgol Caerdydd a Phrifysgol Morgannwg, ond credaf fod hynny'n wir yn gyffredinol.

Ynghylch cwestiwn yr hyn a elwir weithiau'n 'fwlch ariannu', byddwch yn gwybod bod bwllch ariannu yn Lloegr, o'i chymharu â ni, o ran myfyrwyr a'i bod fel arall o ran sefydliadau. Yr ydym yn cael trafodaethau am yr effaith bosibl ar iechyd y sector addysg uwch, mewn cysylltiad â chyflogau staff, adeiladau ac ôl-groniadau o waith cynnal a chadw ac yn y blaen, yn ôl yr hyn a fydd yn digwydd i'r adolygiad o'r cap o £3,000 yn Lloegr. Yr wyf yn credu bod yr adolygiad hwnnw i fod i ddechrau yn 2009, a bydd yn rhaid inni weld pa effaith a gaiff hwnnw. Bydd yn rhaid inni weithio i sicrhau na fyddwn dan anfantais yng Nghymru drwy godi'r cap, os hynny fydd yn digwydd.

Rhodri Glyn Thomas: First Minister, as well as the impact that higher education institutions in mid and west Wales have on the economy of that area, would you acknowledge that those institutions—specifically Aberystwyth University and Trinity College, Carmarthen—have a huge part to play when it comes to moving from the higher education network of Welsh-medium education to the establishment of a Welsh-language federal college, in accordance with the 'One Wales' commitment? Do you accept that those institutions have a vital contribution to make to its development, and that that in itself will bring an economic benefit to the area?

The First Minister: The two colleges that you named will have a key part to play in the establishment of any federal college, which we have committed to do. I would expect them to be keen to play that part, and that their contribution will be huge. There is one other thing that I should say. There is one difference between Aberystwyth and other areas across Great Britain as well as other places across the world: usually, when students come from afar to study in a university town, many of them remain in that

mae llawer ohonynt yn aros yn y fan a'r lle am eu bod wedi sefydlu cylch o ffrindiau yn yr ardal a'u bod am barhau i gadw cysylltiad â'r ffrindiau hynny, ond mae hynny'n llawer llai tebygol o ddigwydd mewn trefi bach fel Aberystwyth a Bangor. Dyna'r unig broblem sydd gennym o ran y cwmnïau deilliedig. Yr hyn y gallwch fod yn hollol siŵr ohono gyda choleg ffederal yw y bydd pobl sy'n astudio yn y coleg ffederal yn fwy tebygol o aros yng Nghymru.

Y Llywydd: Diolch yn fawr i'r Prif Weinidog. Fe gyflymwn y cwestiynau a'r atebion efallai yr wythnos nesaf.

town because they have established a circle of friends in the area and they wish to remain in contact with those friends, but that is far less likely to happen in small towns such as Aberystwyth and Bangor. That is the only problem that we have when it comes to spin-off companies. What you can be totally sure of with a federal college is that people who study at the federal college will be far more likely to remain in Wales after completing their studies.

The Presiding Officer: Thank you very much to the First Minister. Perhaps we will speed up the questions and answers next week.

Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement

The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones): There are a few changes to report to this week's planned Government business. This afternoon, the Minister for Heritage will make a statement on the Olympics and the Minister for Rural Affairs will make a statement on the bluetongue virus. To accommodate these statements this afternoon, the debate on the historic environment has been postponed until next Tuesday, 30 September. Tomorrow, the First Minister will make a statement on the Ryder Cup. Otherwise, business for the next three weeks is as set out in the business statement and announcement, which can be found in the agenda papers that are available to Members electronically.

Mark Isherwood: I call for two statements. The first call is for a statement on the impact on Wales of the takeover of Halifax Bank of Scotland by Lloyds TSB. We heard the First Minister for Scotland raise major concerns immediately after the announcement, saying that he would 'strain every sinew' to safeguard Scottish jobs. The Labour MP for Halifax has made similar comments about the Halifax's 6,000 employees there.

In Chester, HBOS employs over 5,000 people, many of whom live in Wales; in fact, it is one of the major employers in north-east

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Mae ychydig o newidiadau i'w hadrodd ym musnes arfaethedig y Llywodraeth yr wythnos hon. Y prynhawn yma, bydd y Gweinidog dros Dreftadaeth yn gwneud datganiad am y Gemau Olympaidd a bydd y Gweinidog dros Faterion Gwledig yn gwneud datganiad am feirws y tafod glas. Er mwyn cynnwys y datganiadau hyn y prynhawn yma, mae'r ddaol am yr amgylchedd hanesyddol wedi'i gohirio tan ddydd Mawrth nesaf, 30 Medi. Yfory, bydd y Prif Weinidog yn gwneud datganiad am Gwpan Ryder. Fel arall, mae busnes ar gyfer y tair wythnos nesaf fel y mae wedi'i nodi yn y datganiad a chyhoeddiad busnes, y gellir ei weld ymhlith y papurau agenda sydd ar gael i Aelodau'n electronig.

Mark Isherwood: Galwaf am ddau ddatganiad. Mae'r alwad gyntaf yn un am ddatganiad am yr effaith ar Gymru oherwydd cymryd drosodd Halifax Bank of Scotland gan Lloyds TSB. Clywsom Brif Weinidog yr Alban yn mynegi pryderon mawr yn syth ar ôl y cyhoeddiad, gan ddweud y byddai'n rhoi pob gewyn ar waith i ddiogelu swyddi yn yr Alban. Mae'r AS Llafur dros Halifax wedi gwneud sylwadau tebyg am y 6,000 o weithwyr Halifax yno.

Yng Nghaer, mae HBOS yn cyflogi mwy na 5,000 o bobl, llawer ohonynt yn byw yng Nghymru; yn wir, mae'n un o'r prif

Wales and beyond. There is also an impact, as you know, in Cardiff, where HBOS is a significant employer, in buildings that are not very far from the Assembly. If the Scottish First Minister is pledging to strain every sinew, can I hope and trust that our First Minister and Deputy First Minister and Minister for the Economy will also strain every sinew to safeguard the vital jobs of people living in Wales?

My second point is on the Assembly Government's announcement last week about plans for an express train service from Holyhead to Cardiff, in accordance with 'One Wales'. As you are probably aware, concern has been expressed that, although Anglesey will now have an air service and a first-class dining express train to Cardiff, which I welcome—although it will unfortunately go via England—Wrexham, which is the largest town in north Wales and the third largest conurbation in Wales, will be missed out, despite the immediate impact on Wrexham, on people in Flintshire, on people accessing Wrexham and the Wrexham-Bidston line. Arriva Trains has issued a statement stating that, with the introduction of the Wrexham, Shropshire and Marylebone Railway Company London service, there are insufficient train paths, but local authority transport officers have advised me that, with a bit of imagination, the new route could accommodate a service that calls at Wrexham. I call on the Assembly Government to make a statement on this matter, with a view to engaging with the transport departments of the north-east Wales local authorities to find a solution to this problem.

Carwyn Jones: On HBOS, it goes without saying that the Government will do all that it can to safeguard jobs in Wales as far as is possible—that goes not just for the banking and financial sector but for all the sectors of our economy.

On the express train service, I am glad that you acknowledge another commitment that has been fulfilled as a result of the 'One Wales' agreement. I am aware of the concern regarding Wrexham, and Lesley Griffiths, the Assembly Member for Wrexham, has also

gyflogwyr yng ngogledd-ddwyrain Cymru a thu hwnt. Mae'n cael effaith hefyd, fel y gwyddoch, yng Nghaerdydd, mewn adeiladau heb fod ymhell o'r Cynulliad. Os yw Prif Weinidog yr Alban yn addo gwneud ei orau glas, a medraf obeithio a hyderu y bydd ein Prif Weinidog ninnau ynghyd â'r Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi hefyd yn rhoi pob gwynn ar waith i ddiogelu swyddi hanfodol pobl sy'n byw yng Nghymru?

Mae fy ail bwynt yn ymwneud â chyhoeddiad Llywodraeth y Cynulliad wythnos diwethaf am gynlluniau i redeg gwasanaeth trên cyflym o Gaerdydd i Gaerdydd, yn unol â 'Cymru'n Un'. Fel y gwyddoch mae'n debyg, er y bydd gan Ynys Môn drên ciniawa cyflym i Gaerdydd, a chroesawaf hynny—er y bydd yn mynd drwy Loegr yn anffodus—lleisiwyd pryder y bydd Wrecsam, sef y dref fwyaf yng ngogledd Cymru a'r drydedd gytref fwyaf yng Nghymru, yn cael ei hosgoi, er gwaethaf yr effaith uniongyrchol ar Wrecsam, ar bobl sir y Fflint, ar bobl sy'n teithio i Wrecsam ac yn defnyddio llinell Wrecsam-Bidston. Mae Trenau Arriva wedi cyhoeddi datganiad yn dweud, yn dilyn cyflwyno gwasanaeth Cwmni Rheilffordd Wrecsam, Sir Amwythig a Marylebone Llundain, nad oes digon o lwybrau trenau, ond mae swyddogion trafndiaeth awdurdod lleol wedi rhoi gwybod imi, gydag ychydig o ddychymyg, y gallai'r llwybr newydd dderbyn gwasanaeth sy'n galw yn Wrecsam. Yr wyf yn galw ar Lywodraeth y Cynulliad i wneud datganiad am y mater hwn, er mwyn cynnal trafodaethau ag adrannau trafndiaeth awdurdodau lleol gogledd-ddwyrain Cymru i ddod o hyd i ateb i'r broblem hon.

Carwyn Jones: Ynghylch HBOS, afraid dweud y bydd y Llywodraeth yn gwneud popeth o fewn ei gallu i ddiogelu swyddi yng Nghymru cyn belled ag sy'n bosibl—ac nid yn unig yn y sector bancio ac ariannol ond ym mhob sector o'n heconomi.

Ynghylch y gwasanaeth trenau cyflym, yr wyf yn falch eich bod yn cydnabod ymrwymiad arall sydd wedi'i gyflawni o ganlyniad i'r cytundeb 'Cymru'n Un'. Yr wyf yn ymwybodol o'r pryder ynghylch Wrecsam, ac mae Lesley Griffiths, yr Aelod

raised this issue. My understanding is that there will be an easy connection from Shrewsbury to access the line that runs north through Gobowen, Ruabon and Wrexham General to Chester. The hope is that it will be much easier to get off one train and onto another than it was in the past, when there was a wait, if I remember rightly, of up to 20 minutes to change trains. However, it is important that the many communities along the northern coast are able to access Cardiff far more quickly, on a train, than at present.

Alun Davies: I wish to ask for two statements. First, there was some discussion during questions to the First Minister about fuel poverty. I believe that there is widespread agreement across the Chamber that fuel poverty will be one of the key priorities for the Government over the coming winter. We are aware of the impact that rising energy costs will have on the most vulnerable people in society. Would it be possible to have a Government statement on energy efficiency policy and savings plans before Christmas and to take that forward to ensure that we can have a debate on the Government's approach to fuel poverty over the coming winter?

Secondly, I would like a statement on water quality issues in the Carmarthen bay area. We are aware of many different issues, and I understand that the Minister for Environment, Sustainability and Housing has initiated an inquiry into water quality in the rivers of Carmarthenshire and the coastal waters of Carmarthen bay. This issue has concerned many people over the summer months. It would help if there was a Government statement this term to ensure that we can have a debate, if necessary, on the regulation of water discharges in Wales, and to ensure that the water quality around coastal waters, and in our inland waters and riverways, is of the highest quality.

3.20 p.m.

Carwyn Jones: On your second point, we pride ourselves on the improvement that there has been in water quality in Wales over the past 20 years, and on the fact that we have so many blue flag beaches in Wales, and that

Cynulliad dros Wrecsam, hefyd wedi codi'r mater hwn. Caf ar ddeall y bydd cysylltiad hawdd o dref Amwythig i'r rheilffordd sy'n rhedeg i'r gogledd drwy Gobowen, Rhiwabon a Gorsaf Gyffredinol Wrecsam i Gaer. Y gobaith yw y bydd yn llawer haws dod oddi ar un trê'n a dal un arall nag yn y gorffennol, pan oedd yn rhaid i rywun aros, os cofiaf yn iawn, am hyd at 20 munud i newid trenau. Fodd bynnag, mae'n bwysig bod y cymunedau lu ar hyd arfordir y gogledd yn gallu cyrraedd Caerdydd ar y trê'n yn llawer cynt nag ar hyn o bryd.

Alun Davies: Hoffwn ofyn am ddau ddatganiad. Yn gyntaf, cafwyd peth trafodaeth yn ystod cwestiynau i'r Prif Weinidog am dlodi tanwydd. Credaf fod cytundeb eang ar draws y Siambr y bydd tldodi tanwydd yn un o'r prif flaenoriaethau gan y Llywodraeth gaeaf nesaf. Yr ydym yn ymwybodol o'r effaith y bydd costau ynni uwch yn ei chael ar y rhai mwyaf agored i niwed yn ein plith. A fyddai'n bosibl cael datganiad gan y Llywodraeth am bolisi arbed ynni a chynlluniau arbedion cyn y Nadolig a symud ymlaen ar hynny i sicrhau y cawn drafodaeth ar ddull y Llywodraeth o ymdrin â thlodi tanwydd gaeaf nesaf?

Yn ail, hoffwn gael datganiad am faterion ansawdd dŵr yn ardal bae Caerfyrddin. Yr ydym yn ymwybodol o amryw o wahanol broblemau, a chaf ar ddeall bod y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai wedi cychwyn ymchwiliad i ansawdd dŵr yn afonydd sir Gaerfyrddin a dyfroedd arfordirol bae Caerfyrddin. Mae'r mater wedi bod yn poeni nifer o bobl dros fisoedd yr haf. Byddai o gymorth petai'r Llywodraeth yn gwneud datganiad y tymor hwn i sicrhau ein bod yn cael trafodaeth, os oes angen, ar reoleiddio gollwng dŵr yng Nghymru, a sicrhau bod ansawdd y dŵr o gwmpas dyfroedd arfordirol, ac yn ein dyfroedd a'n hafonydd mewndirol, o'r ansawdd gorau.

Carwyn Jones: Ac ystyried eich ail bwynt, yr ydym yn ymfalchïo yn y gwelliant sydd wedi bod mewn ansawdd dŵr yng Nghymru dros yr 20 mlynedd diwethaf, ac yn y ffaith bod gennym gynifer o draethau baner las yng

our bathing waters in particular are among the best in Europe, if not the best in Europe. We are all aware of the concerns that there have been on occasion regarding water quality, not just in Carmarthen bay but elsewhere too, but the best time to consider the issue further is following the conclusion of any inquiry that has taken place. When that happens, I am sure that the Minister will seek to inform the Assembly of the inquiry's conclusions and what is proposed to be done regarding them.

I will look to see whether a further statement can be provided on fuel poverty. That continues to be a serious issue, as we know. The winter is coming, and many elderly people will be dissuaded from turning on the heat when they need to keep warm through the winter, and helping those people is firmly in our minds in the Assembly Government, but it is also something that the UK Government is firmly seeking to address.

Eleanor Burnham: Further to the statements that previous speakers have asked for, while you are looking at water quality could you also give us a statement on the issue of cryptosporidium that has been plaguing people in north-west Wales? I am sure that many people on the other side of the Chamber would agree that it is worrying that this issue has arisen yet again. It is a serious issue, and a statement is needed as soon as possible.

Further to the train situation, having being snubbed by Ieuan air, we are now being snubbed by Ieuan rail because north-east Wales is erroneously being almost eroded from the train timetable. Some of us have set off this morning and have just about managed to get here. The thought of being completely stressed by not knowing whether or not we can get connected at Shrewsbury gives us much further concern and takes us back to the dark ages. When I first attempted to get down here, having not been to Cardiff for many years, on arriving on Shrewsbury station, I was appalled at the state of play. I was limping and hanging around there, and I wondered whether I would ever get to Cardiff. How much is the Welsh Assembly

Nghymru, a bod ein dyfroedd ymdrochi yn arbennig ymhlith y gorau yn Ewrop, os nad y gorau yn Ewrop. Yr ydym i gyd yn ymwybodol o'r pryderon a leisiwyd ar adegau ynghylch ansawdd dŵr, nid yn unig ym mae Caerfyrddin ond mewn mannau eraill hefyd, ond yr amser gorau i ystyried hyn ymhellach yw ar ôl derbyn casgliad unrhyw ymchwiliad a wneir. Pan fydd hynny'n digwydd, yr wyf yn siŵr y bydd y Gweinidog yn hysbysu'r Cynulliad o gasgliadau'r ymchwiliad a beth y bwriedir ei wneud yn eu cylch.

Edrychaf i weld a allwn wneud datganiad pellach am dlodi tanwydd. Mae hynny'n parhau i fod yn fater difrifol, fel y gwyddom. Mae'r gaeaf ar ein gwarthaf, a bydd amryw o bobl oedrannus yn gyndyn o droi'r gwres ymlaen pan fydd angen iddynt gadw'n gynnes drwy'r gaeaf, ac mae helpu'r bobl hynny yn bendant yn flaenoriaeth i Lywodraeth y Cynulliad, ond mae hefyd yn rhywbeth y mae'r Llywodraeth ganolog yn sicr yn ceisio gwneud rhywbeth yn ei gylch.

Eleanor Burnham: Ymhellach i'r datganiadau y mae'r siaradwyr blaenorol wedi gofyn amdanynt, tra byddwch yn edrych ar ansawdd dŵr a allech hefyd roi datganiad inni am gryptosporidiwm sydd wedi bod yn heintio pobl yng ngogledd-orllewin Cymru? Yr wyf yn siŵr bod nifer o bobl yr ochr arall i'r Siambr yn cytuno ei bod yn ofid bod hyn wedi codi unwaith eto. Mae'n fater difrifol, ac mae angen datganiad cyn gynted â phosibl.

Ymhellach i'r sefyllfa drenau, ar ôl cael ein hanwybyddu gan awyr Ieuan, yr ydym yn awr yn cael ein hanwybyddu gan drenau Ieuan oherwydd mae gogledd-ddwyrain Cymru, ar gam, yn cael ei dileu bron o'r amserlen drenau. Mae rhai ohonom wedi cychwyn bore heddiw a chael a chael oedd inni gyrraedd yma. Mae meddwl dioddef y cur pen o beidio â gwybod a allwn gael cysylltiad yn Amwythig ai peidio yn fwy fyth o boen meddwl ac yn mynd â ni'n ôl i'r oesoedd tywyll. Pan wneuthum y siwrne i ddod lawr yma gyntaf, ar ôl bod yn alltud o Gaerdydd ers blynyddoedd lawer, yr oeddwn wedi dychryn gyda'r sefyllfa. Yr oeddwn yn cloffi a sefyllian o gwmpas y lle, ac yn amau a fyddwn byth yn cyrraedd Caerdydd. Faint

Government spending on this project? It is a diabolical disgrace that we are being completely ignored in north-east Wales. While I commend the good burghers of north-west Wales, it is a serious issue.

The Presiding Officer: Order. Before I call the Leader of the House, it might be helpful if I reminded Members that these are questions to the Leader of the House, so they are on Assembly business. He is not the Minister for transport, as far as I am aware.

Carwyn Jones: With regard to cryptosporidium, it is of great concern that advice was given again in parts of north-west Wales that water had to be boiled. I am sure that you could take this up in correspondence with the Minister for Environment, Sustainability and Housing to get more information as to what proposals will be put in place to ensure that that does not happen again.

With regard to the trains, I gave a full answer earlier to Mark on the issue of the service. You talk, Eleanor, as if the line between Shrewsbury and Chester was going to be shut, but it is a well-used line and it will continue to be a well-used line, and the fact that the Wrexham, Shropshire and Marylebone Railway Company is using the line is a vote of confidence in it. It is far from being the case that the north-east of Wales is being ignored, because the new service will serve many communities in the north-east of Wales. As I have said many times before, even though it is my understanding that there will be an easy connection at Shrewsbury, I must remember not to attempt to make that connection in your company.

Bethan Jenkins: In the last few weeks, we have seen new students enter university. One of the main concerns, especially in places such as Aberystwyth and other areas of Wales, is that places have been oversubscribed and students have been put in temporary accommodation. That has not been reported. Can we have a statement about the work that your Government is doing with regard to this situation? Many students drop out when they have negative experiences of

mae Llywodraeth y Cynulliad yn ei wario ar y prosiect hwn? Mae'n gwbl warthus ein bod yn cael ein hanwybyddu'n llwyr yng ngogledd-ddwyrain Cymru. Er fy mod yn cymeradwyo bwrdeisiaid da gogledd-orllewin Cymru, mae'n fater difrifol.

Y Llywydd: Trefn. Cyn imi alw ar Arweinydd y Tŷ, efallai y byddai'n syniad imi atgoffa'r Aelodau mai cwestiynau i Arweinydd y Tŷ yw'r rhain, felly rhai ar fusnes y Cynulliad ydynt. Nid y Gweinidog dros drafnidiaeth ydyw, hyd y gwn i.

Carwyn Jones: O ran cryptosporidiwm, mae'n ofid mawr bod cyngor wedi'i roi eto mewn rhannau o ogledd-orllewin Cymru bod angen berwi dŵr. Yr wyf yn siŵr y gallech godi hyn mewn gohebiaeth â'r Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai i gael mwy o wybodaeth am ba gynigion sydd i'w cyflwyno i sicrhau na fydd hynny'n digwydd eto.

O ran y trenau, rhoddais ateb llawn yn gynharach i Mark ar fater y gwasanaeth. Yr ydych yn siarad, Eleanor, fel petai bwriad i gau'r rheilffordd rhwng Amwythig a Chaer, ond mae'n rheilffordd boblogaidd a bydd yn parhau i fod yn rheilffordd boblogaidd, ac mae'r ffaith bod Cwmni Rheilffordd Wrecsam, Sir Amwythig a Marylebone yn defnyddio'r rheilffordd yn arwydd o ffydd ynddi. Yn sicr nid yw gogledd-ddwyrain Cymru yn cael ei hanwybyddu, oherwydd bydd y gwasanaeth newydd yn gwasanaethu nifer o gymunedau yng ngogledd-ddwyrain Cymru. Fel y dywedais droeon o'r blaen, er mai fy nealltwriaeth i yw y bydd cysylltiad hawdd yn Amwythig, rhaid imi gofio peidio â cheisio gwneud y cysylltiad hwnnw yn eich cwmni chi.

Bethan Jenkins: Yn ystod yr wythnosau diwethaf, yr ydym wedi gweld myfyrwyr newydd yn mynd i brifysgol. Un o'r prif bryderon, yn enwedig mewn lleoedd fel Aberystwyth a rhannau eraill o Gymru, yw bod gormodedd wedi cael eu derbyn a myfyrwyr yn cael eu rhoi mewn llety dros dro. Ni chafodd hynny ei adrodd. A allwn gael datganiad am y gwaith y mae eich Llywodraeth yn ei wneud ynghylch y sefyllfa hon? Mae nifer o fyfyrwyr yn rhoi'r gorau

university life.

The second issue is on Ogmore residential centre. I spent many years of my life at orchestra rehearsals in Ogmore residential centre, which has an important role in the area. I understand that there has been a proposal to sell the land for housing development. I am concerned about that, because I believe that we should retain the centre and use it for youth arts, as we need to develop youth arts in Wales. Could we have a debate on the arts and the educational facilities available in Wales, and on the development of that area? Can we step in as the Welsh Assembly Government to save this most important centre for the area of Ogmore?

Carwyn Jones: The issue of the Ogmore centre is a matter for Bridgend County Borough Council, which owns the land, and the Vale of Glamorgan Council, which is the planning authority. It is a matter for them to resolve. It is a matter for Bridgend County Borough Council to explain, in terms of its decision, and it is a matter for the Vale of Glamorgan Council to examine in terms of the potential planning issues.

I read of the problems regarding university accommodation, particularly in Aberystwyth. It is not the first time that such problems have arisen; it happened 19 years ago, which is some time ago, when I was there. There were real problems with accommodation then, at a time when a number of halls of residence had been closed down. There were not as many places available to students as there are now; the university was only half its current size. If the experience of that time is repeated, hopefully, over the next weeks, the matter can be dealt with quickly, and students, particularly those who are new, first-year students and are away from home for the first time, can get a place in a hall of residence as quickly as possible. I trust that the university—and any other universities in Wales that have had this problem—will be able to resolve the issue quickly.

William Graham: I have looked at next week's agenda, and I note that it includes the

i'w cwrs os ydynt yn cael profiad negyddol o fywyd prifysgol.

Yr ail fater yw canolfan breswyl Ogwr. Treuliais flynyddoedd lawer o fy mywyd mewn rihyrsals cerddorfa yng nghanolfan breswyl Ogwr, sy'n chwarae rôl bwysig yn yr ardal. Caf ar ddeall bod bwriad i werthu'r tir i godi tai. Yr wyf yn poeni am hyn, oherwydd credaf y dylem gadw'r ganolfan a'i defnyddio ar gyfer celfyddydau ieuenctid, oherwydd mae angen inni ddatblygu celfyddydau ieuenctid yng Nghymru. A allwn gael trafodaeth am y celfyddydau a'r cyfleusterau addysgol sydd ar gael yng Nghymru, ac ar ddatblygu'r ardal hon? A allwn gamu i mewn fel Llywodraeth y Cynulliad i achub y ganolfan hynod bwysig hon yn ardal Ogwr?

Carwyn Jones: Mater i Gyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr yw canolfan Ogwr, gan mai nhw sy'n berchen ar y tir, ac i Gyngor Bro Morgannwg, sef yr awdurdod cynllunio. Mater iddynt hwy i'w ddatrys ydyw. Lle Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr yw egluro ei benderfyniad, a lle Cyngor Bro Morgannwg yw edrych ar y materion cynllunio posibl.

Yr wyf wedi darllen am y problemau ynghylch llety prifysgol, yn enwedig yn Aberystwyth. Nid dyma'r tro cyntaf i broblemau fel hyn godi; digwyddodd 19 mlynedd yn ôl, sydd gryn amser yn ôl, pan oeddwn i yno. Bryd hynny, yr oedd yno broblemau gwirioneddol gyda llety, ar adeg pan oedd nifer o neuaddau preswyl wedi cau. Nid oedd cynifer o leoedd ar gael i fyfyrwyr â heddiw; dim ond hanner ei maint presennol oedd y brifysgol. Os yw profiad yr adeg honno'n cael ei hailadrodd, yn yr wythnosau nesaf bydd y mater, gobeithio, yn cael ei ddatrys yn gyflym, a bydd myfyrwyr, yn enwedig rhai newydd, blwyddyn gyntaf ac oddi cartref am y tro cyntaf, yn gallu dod o hyd i le mewn neuadd breswyl cyn gynted â phosibl. Hyderaf y bydd y brifysgol—ac unrhyw brifysgolion eraill yng Nghymru gyda'r broblem hon—yn gallu datrys y mater yn gyflym.

William Graham: Yr wyf wedi edrych ar agenda'r wythnos nesaf, a sylwaf ei bod yn

Learner Travel Measure. You will be aware that there are substantial amendments regarding that subject and that they will require considerable debate. Perhaps we could expect more time to be made available. I know that several Members wish to speak from this part of the Chamber, and I suspect that there will be a number of speakers across the Chamber. Will you reflect on whether 60 minutes is enough, and perhaps allow more time? We are developing into more of a legislature than just a place where scrutiny and policy making is undertaken, and this is clearly an important Measure.

Carwyn Jones: I will consider that. I will examine the number of amendments and see how many speakers we can expect. If it seems that 60 minutes may not be enough time to do justice to the Measure, I will consider looking again at our timetable for next week to see whether more time can be made available, should that prove necessary.

Lorraine Barrett: This week is national children's hospice week. Tŷ Hafan is in my constituency; it is a wonderful hospice that provides respite, palliative and end-of-life care for children and young people. Will you find some time over the coming months for a statement or debate on children's hospices? I am sure that you appreciate the value of the work that they provide.

Carwyn Jones: I appreciate that. Having been to Tŷ Hafan, one memory sticks out among many for me. Before visiting a hospice, where children are cared for when they are close to death, you might believe that it will be a gloomy, pessimistic and heartbreaking place, but it is not; it is a wonderful place. Visiting there leaves you with a sense of optimism, despite the difficult circumstances for the children, parents and staff. It cannot be easy for members of staff in a place like Tŷ Hafan, as they see a great deal of heartbreak over many years. However, that is far from the impression that is created. Therefore I welcome the work that hospices such as Tŷ Hafan do. I am unsure whether a statement would be the right way forward in this regard, but I will give this consideration to see what can be done to highlight the work of hospices like Tŷ Hafan

cynnwys y Mesur Teithio gan Ddysgwyr. Byddwch yn ymwybodol bod gwelliannau sylweddol ar y pwnc hwnnw ac y bydd angen cryn drafodaeth arnynt. Efallai y gallwn ddisgwyl cael mwy o amser. Gwn fod ar nifer o Aelodau eisiau siarad ar yr ochr yma i'r Siambr, ac yr wyf yn amau y bydd nifer o siaradwyr ar draws y Siambr. A wnewch ailystyried a yw 60 munud yn ddigon, a chaniatáu mwy o amser efallai? Yr ydym yn datblygu'n gorff deddfu sy'n fwy na rhywle lle cyflawnir craffu a llunio polisi'n unig, ac mae hwn yn amlwg yn Fesur pwysig.

Carwyn Jones: Ystyriaf hynny. Byddaf yn edrych ar nifer y gwelliannau a gweld faint o siaradwyr y gallwn ddisgwyl eu cael. Os yw'n ymddangos nad yw 60 munud efallai'n ddigon o amser i wneud cyfiawnder â'r Mesur, gwnaf ystyried edrych eto ar ein hamserlen yr wythnos nesaf i weld a ellir dod o hyd i fwy o amser, os bydd angen hynny.

Lorraine Barrett: Mae hi'n wythnos genedlaethol hosbisau plant yr wythnos hon. Mae Tŷ Hafan yn fy etholaeth i; mae'n hosbis wych sy'n rhoi gofal seibiant, lliniarol a diwedd bywyd i blant a phobl ifanc. A wnewch ddod o hyd i amser yn y misoedd i ddod i wneud datganiad neu i drafod hosbisau plant? Yr wyf yn siŵr eich bod yn sylweddoli gwerth y gwaith y maent yn ei wneud.

Carwyn Jones: Gwerthfawrogaf hynny. Ar ôl bod i Dŷ Hafan, mae un peth o blith llawer yn aros yn fy nghof. Cyn ymweld â hosbis, lle mae plant yn derbyn gofal pan fyddant ar fin marw, mae rhywun yn dychmygu y bydd yn lle digalon, trist a thorcalonnus, ond nid ydyw; mae'n lle bendigedig. Ar ôl bod yno ar ymweliad, mae'r lle'n rhoi teimlad o obaith ichi, er gwaethaf yr amgylchiadau anodd i'r plant, y rhieni a'r staff. Yn sicr ni all fod yn hawdd i'r staff yn rhywle fel Tŷ Hafan, oherwydd maent yn gweld yr holl dor-calonnus dros y blynyddoedd. Ond nid dyna'r argraff a wneir arnoch o gwbl. Yr wyf felly'n croesawu'r gwaith y mae hosbisau fel Tŷ Hafan yn ei wneud. Nid wyf yn siŵr ai datganiad fyddai'r peth iawn yn yr achos hwn, ond gwnaf ystyried sut y gallwn dynnu sylw at waith hosbisau fel Tŷ Hafan a'r hyn y maent yn ei wneud i ddarparu cymorth

and what they do to provide physical support—care for children—and moral support at an unimaginably difficult time, particularly for the parents.

3.30 p.m.

Nick Bourne: First, it is good that Eleanor Burnham has lost none of her passion for rail travel over the recess; that is very reassuring. I have two points to make to the Leader of the House. First, I wish to thank him for his very considered response to William Graham and to add that there are at least eight people from the Welsh Conservative group who wish to speak in that debate. Secondly, in relation to a point that Alun Davies, I think, raised about fuel poverty, could that statement be an oral statement? That would be all the stronger as we could contribute and perhaps pose questions and probe some of the serious issues that pensioners in particular will face this winter in relation to fuel poverty and severe or extreme fuel poverty. That would be very useful.

Carwyn Jones: I do not think that I can add a great deal to what I have already said. As I said, I will give consideration to what may be done on the issue of fuel poverty and look at the time allocated for the Proposed Learner Travel (Wales) Measure. It is important that there can be a full debate on the issue and, if needs be, I will look to see whether more time can be made available within the framework that we have.

Janet Ryder: Will you consider making time for a debate on the economic impact of sport on the Welsh economy and the contribution that various sporting clubs make to achieving Government policy targets? I am sure that you are aware that the rugby league super league franchise decision, which will make Celtic Crusaders a super league team from next season, will bring about £6 million into the Welsh economy. About £1.5 million of that will go towards the Government's 'Reaching Higher' policy aims. That shows what just one sport can do to both support economic development and help Government

corfforol—gofal i blant—a chefnogaeth foesol ar adeg anhygoel o anodd, yn enwedig i'r rhieni.

Nick Bourne: Yn gyntaf, mae'n dda nad yw Eleanor Burnham wedi colli dim o'i hangerdd dros deithio ar y rheilffyrdd yn ystod y toriad; mae hynny'n rhoi tawelwch meddwl i rywun. Mae gennyf ddau bwynt i'w cyflwyno i Arweinydd y Tŷ. Yn gyntaf, hoffwn ddiolch iddo am ei ateb ystyriol iawn i William Graham ac ychwanegu yr hoffai o leiaf wyth o bobl o grŵp Ceidwadwyr Cymru siarad yn y ddadl honno. Yn ail, yng nghyswllt pwynt a godwyd gan Alun Davies, fe gredaf, ynghylch tloidi tanwydd, a allai'r datganiad hwnnw fod yn ddatganiad llafar? Byddai hynny gymaint yn gryfach oherwydd y byddai modd inni gyfrannu ac efallai ofyn cwestiynau a holi ynghylch rhai o'r problemau difrifol y bydd pensiynwyr yn arbennig yn eu hwynebu y gaeaf hwn yng nghyswllt tloidi tanwydd a thloidi tanwydd difrifol neu eithafol. Byddai hynny'n ddefnyddiol iawn.

Carwyn Jones: Ni chredaf y gallaf ychwanegu llawer at yr hyn yr wyf eisoes wedi'i ddweud. Fel y dywedais, rhoddaf ystyriaeth i'r hyn y gellir ei wneud ynghylch tloidi tanwydd ac edrychaf ar yr amser a neilltuwyd ar gyfer y Mesur Arfaethedig ynghylch Teithio gan Ddysgwyr (Cymru). Mae'n bwysig cynnal dadl lawn ar y mater hwn ac, os bydd angen, edrychaf i weld a ellir neilltuo rhagor o amser o fewn y fframwaith sydd gennym.

Janet Ryder: A ystyriwch neilltuo amser ar gyfer dadl ar effaith economaidd chwaraeon ar economi Cymru a chyfraniad amrywiol glybiau chwaraeon at gyflawni targedau polisi'r Llywodraeth? Mae'n siŵr y gwyddoch y bydd penderfyniad ynghylch masnachfaint uwch gynghrair rygbi'r gynghrair, a fydd yn gwneud Celtic Crusaders yn ddim uwch gynghrair o'r tymor nesaf ymlaen, yn denu tua £6 miliwn i economi Cymru. Bydd tuag £1.5 miliwn o hwnnw yn cael ei wario ar amcanion polisi 'Ymgeisio yn Uwch' y Llywodraeth. Dengys hynny yn union beth y gall chwaraeon ei

targets to be reached.

In considering that debate, would you like to join me in wishing the Celtic Crusaders every success not only in the coming season but on Sunday when its colts team play in its grand final and the crusaders play Salford in the national league final?

Carwyn Jones: Living within five minutes' walk of the stadium in Bridgend, I am aware of the tremendous economic boost that will result from super league status for Bridgend and the wider area. I know that both teams are in the finals on Sunday, and I look forward to being there to watch them both.

Chris Franks: I wish to add my voice to calls for a statement regarding the environmental conditions in Carmarthen bay. You will be aware that this is an area of international importance for common and velvet scoter; there has been a dramatic drop in their numbers over the past two years.

Will you consider finding time for a statement on school transport? Parents have contacted me because, at the start of term, their children were not being transported safely from home to school and back again in Rhondda Cynon Taf. The children's commissioner has also launched an investigation after school pupils' personal details were published on the Rhondda Cynon Taf council website. Those details included names, addresses, phone numbers and, in some cases, medical conditions. I am aware that the Deputy First Minister and Minister for Economy and Transport has intervened because of widespread concern. However, a substantial reply has not been received from Rhondda Cynon Taf.

Carwyn Jones: First, that is entirely a matter for Rhondda Cynon Taf council. If any public body publishes information in the public domain without the authorisation of those about whom the information is held that would then be a matter for the data protection registry. I understand that there were

wneud i gefnogi datblygiad economaidd yn ogystal ag i helpu i gyrraedd targedau'r Llywodraeth.

Wrth ystyried y ddadl honno, a hoffech ymuno â mi i ddymuno pob llwyddiant i'r Celtic Crusaders nid yn unig yn y tymor i ddod ond ddydd Sul pan fydd y tîm iau yn chwarae yn ei gêm derfynol a phan fydd y Crusaders yn chwarae yn Salford yng ngêm derfynol y gynghrair genedlaethol?

Carwyn Jones: Gan fy mod yn byw o fewn pum munud o waith cerdded i'r stadiwm ym Mhen-y-bont ar Ogwr, yr wyf yn ymwybodol o'r hwb economaidd enfawr a fydd yn deillio o statws uwch gynghrair i Ben-y-bont ar Ogwr a'r ardal ehangach. Gwn fod y ddau dîm yn y rowndiau terfynol ddydd Sul, ac edrychaf ymlaen at fod yno i'w gwyllo.

Chris Franks: Hoffwn ychwanegu fy llais at alwadau am ddatganiad ynghylch yr amodau amgylcheddol ym mae Caerfyrddin. Gwyddoch fod hon yn ardal o bwysigrwydd rhyngwladol ar gyfer yr hwyaden ddu a'r hwyaden felfedog; mae eu niferoedd wedi lleihau'n sylweddol dros y ddwy flynedd ddiwethaf.

A ystyriwch neilltuo amser ar gyfer datganiad ar gludiant i'r ysgol? Mae rhieni wedi cysylltu â mi oherwydd, ar ddechrau'r tymor, ni chafodd eu plant eu cludo'n ddiogel o'u cartref i'r ysgol ac yn ôl yn Rhondda Cynon Taf. Mae'r comisiynydd plant hefyd wedi lansio ymchwiliad ar ôl i fanylion personol disgyblion gael eu cyhoeddi ar wefan cyngor Rhondda Cynon Taf. Yr oedd y manylion hynny'n cynnwys enwau, cyfeiriadau, rhifau ffôn ac, mewn rhai achosion, cyflyrau meddygol. Yr wyf yn ymwybodol bod y Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth wedi ymyrryd oherwydd pryder cyffredinol. Fodd bynnag, ni chafwyd ateb sylweddol gan Rhondda Cynon Taf.

Carwyn Jones: I ddechrau, mater i gyngor Rhondda Cynon Taf yn unig yw hwnnw. Os oes unrhyw gorff cyhoeddus yn cyhoeddi gwybodaeth i'r cyhoedd heb awdurdod y rhai y cedwir y wybodaeth amdanynt, byddai hynny wedyn yn fater i'r gofrestrfa diogelu data. Deallaf y cafwyd anawsterau yn ystod y

difficulties in the first day or so but they seem now to have been resolved in any event. It seems that there were some teething troubles with school transport at the beginning of the school term, which have been resolved quickly.

diwrnodau cyntaf ond ymddengys eu bod wedi cael eu datrys erbyn hyn. Ymddengys fod rhai problemau cychwynnol gyda chludiant i'r ysgol ar ddechrau'r tymor ysgol, sydd wedi cael eu datrys yn gyflym.

Datganiad am Rannu Llwyddiannau'r Gemau Olympaidd Statement on Sharing the Success of the Olympics

Y Gweinidog dros Dreftadaeth (Alun Ffred Jones): Yr wyf yn siŵr y bydd pawb ohonoch yma am ymuno â mi wrth longyfarch yr athletwyr o Gymru ar eu llwyddiannau aruthrol yn y Gemau Olympaidd a Pharalympaidd.

The Minister for Heritage (Alun Ffred Jones): I am sure that everyone here will want to join me in congratulating the Welsh athletes for their remarkable achievements at the Olympic and Paralympic Games.

Yr oedd 14 o athletwyr o Gymru yn cystadlu yn y Gemau Olympaidd a 38 yn y Gemau Paralympaidd. Mae'n dangos ein bod ni, fel gwlad fach, yn gallu cyflawni'n well na'r disgwyl o gofio maint ein poblogaeth. Mae'n werth nodi'r ffigurau canlynol: yr oedd un o bob chwech o'r tîm Paralympaidd yn dod o Gymru ac enillwyd un o bob pump o'r medalau aur a ddaeth i Brydain gan athletwyr o Gymru. Enillodd ein hathletwyr gyfanswm o 27 o fedalau ar draws yr amrywiol gampau, ac yr oedd yn bleser ac yn fraint i mi gael bod yn rhan o'r dathlu brwd ar risiau'r Senedd i groesawu'r ddau dîm yn ôl i Gymru. Rhaid i ni beidio ag anghofio diolch i bawb a fu'n cefnogi'r athletwyr, gan gynnwys y teuluoedd a'r hyfforddwyr a sicrhodd y bu modd iddynt ganolbwyntio ar eu perfformiadau.

Wales had 14 athletes competing at the Olympics Games and 38 at the Paralympic Games. This shows that, as a small nation, we can punch well above our weight in terms of our population size. It is worth noting the following figures; one in six athletes at the Paralympic Games came from Wales and athletes from Wales won one in every five of the gold medals that came to Britain. Our athletes achieved a total of 27 medals across the various events, and it was a pleasure and an honour for me to be part of the enthusiastic celebrations on the steps of the Senedd to welcome the two teams back to Wales. We must not forget to thank those who supported the athletes, including the families and coaches who have ensured that they have been able to focus on their performances.

Mae'r cyrff llywodraethu chwaraeon yng Nghymru wedi chwarae rhan allweddol wrth ganiatáu i'r athletwyr hyn gyrraedd eu llawn botensial. Mae Cyngor Chwaraeon Cymru hefyd wedi chwarae rhan hollbwysig, yn enwedig o ystyried y cyllid gwerth bron i £10 miliwn a ddarparwyd ganddo bob blwyddyn. Mae'r cyllid hwn yn cefnogi nid yn unig gwaith craidd y cyrff llywodraethu, ond hefyd y broses o ddod o hyd i dalent ifanc, hyfforddiant, cyfleusterau da a'r wyddoniaeth arbenigol a'r cymorth meddygol sy'n hanfodol i athletwyr.

The governing bodies of sport in Wales have played a key factor in enabling these athletes to achieve their full potential. The Sports Council for Wales has also played a vital role, especially in terms of the funding of nearly £10 million that it provides every year. This funding supports not only the core work of the governing bodies but also the process of identifying talent at a young age, coaching, access to facilities and access to specialist sport science and sport medicine support, which is essential for athletes.

Ar hyn o bryd, mae 85 o athletwyr o Gymru yn aelodau o'r cynllun perfformio o safon y byd, sy'n cynnwys athletwyr Olympaidd a

Currently, 85 athletes from Wales are members of the world class performance pathway, which includes Olympic and

Pharalympaidd. Mae Cyngor Chwaraeon Cymru yn cynnal rhaglen *elite* ar gyfer pob camp arall, ac ar hyn o bryd mae 37 o athletwyr yn rhan o'r cynllun hwnnw. Mae 94 athletwr arall yn rhan o'r rhaglen cefnogi athletwyr talentog, sy'n meithrin ein hathletwyr addawol.

Mae'n amlwg bod angen i ni balu ymlaen yn awr i adeiladu ar lwyddiannau'r pum wythnos diwethaf, ac i'r pwrpas hwnnw yr wyf yn comisiynu adolygiad o berfformiad a rhagoriaeth yng Nghymru. Bydd yr adolygiad hwn yn canolbwyntio ar yr hyn y gallwn ei wneud i ganiatáu i'n hathletwr barhau i lwyddo ar lwyfannau cenedlaethol a rhyngwladol. Bydd yr adolygiad yn ystyried i ba raddau y gellir gwella'r strwythurau sydd gennym yng Nghymru ar gyfer sicrhau perfformiad a rhagoriaeth, yn nodi'r llwyddiannau a gafwyd a'r heriau sy'n wynebu cyrff llywodraethu yng Nghymru, ac yn asesu'r blaenoriaethau strategol a'r targedau allweddol presennol. Byddaf yn cydweithio â Chyngor Chwaraeon Cymru, gan elwa ar ei brofiad wrth symud yr adolygiad hwn yn ei flaen.

I know that Members will share in my hope that success on the Olympic and Paralympic stage will inspire our children and young people to participate in sporting opportunities. However, in Wales, as in many other countries, there continues to be a high percentage of the population that does not participate in sporting or physical activity. The recent Audit Committee report on physical activity showed the huge challenges that we face in reversing that trend, but we must face those now to ensure that Wales is a fit and active nation. In my response to the Audit Committee's report, I have set out the structures that will be put in place to enable us to work across Government departments and with our partners to deliver on this important matter.

Supporting people to be active is not only about sports, and it cannot be delivered by one Government department. That is why I have asked the Chief Medical Officer for Wales, with the agreement of the Minister for Health and Social Services, to co-ordinate the

Paralympic athletes. The Sports Council for Wales operates an elite programme for all other sports, and there are currently 37 athletes who are taking part in that scheme. Another 94 athletes are part of the talent support programme, which supports our promising athletes.

It is clear to me that we need to push on and build on the successes that have been achieved over the last five weeks. I am therefore commissioning a review of performance and excellence in Wales, which will focus on what we can do to allow our athletes to continue to succeed on the national and international sporting stage. The review will: consider the extent to which the current structures in Wales for delivering performance and excellence can be improved; identify the successes achieved and the challenges faced by governing bodies in Wales; and assess the existing strategic priorities and key delivery targets. I will liaise with the Sports Council for Wales and build on its expertise in taking this review forward.

Gwn y bydd yr aelodau, fel finnau, yn gobeithio y bydd y llwyddiant yn y gemau Olympaidd a Pharalympaidd yn ysbrydoli ein plant a'n pobl ifanc i gymryd rhan mewn cyfleoedd chwaraeon. Fodd bynnag, yng Nghymru, fel mewn llawer o wledydd eraill, mae canran uchel o'r boblogaeth o hyd nad yw'n cymryd rhan mewn gweithgareddau chwaraeon na gweithgareddau corfforol. Dangosodd adroddiad diweddar y Pwyllgor Archwilio ar weithgaredd corfforol yr heriau enfawr a wynebwn o ran gwyrddroi'r duedd honno, ond rhaid inni wynebu'r rheini yn awr er mwyn sicrhau bod Cymru'n genedl heini ac egniol. Yn fy ateb i adroddiad y Pwyllgor Archwilio, yr wyf wedi amlinellu'r strwythurau a gaiff eu rhoi ar waith i'n galluogi i weithio ar draws adrannau'r Llywodraeth a chyda'n partneriaid i gyflawni ar y mater pwysig hwn.

Mae a wnelo cynorthwyo pobl i fod yn weithgar â mwy na chwaraeon, ac ni ellir cyflawni hynny gan un adran o'r Llywodraeth. Dyna pam yr wyf wedi gofyn i Brif Swyddog Meddygol Cymru, gyda chytundeb y Gweinidog dros Iechyd a

work of all relevant Government departments and to report directly to me. We will also need to work closely with our key partners to ensure that the structures are in place to make it easier for people to lead active lifestyles, whether that is through facilities, developing more walking and cycling pathways, or more woodland and coastal walks. It will also be for individuals to take simple steps and make changes in their everyday behaviour to increase their physical activity levels, which will improve their health and wellbeing.

Change in people's behaviour cannot be achieved through one magical scheme or intervention. We need a range of approaches to meet the needs of particular groups within our communities and the chief medical officer will bring those strands together to produce a strategic action plan. I expect this action plan to be focused on clear outcomes, and activity to be co-ordinated and targeted. I have asked the chief medical officer to present this plan to me by March 2009.

3.40 p.m.

With these games just finished, we start looking forward to London 2012 and the contribution from, and the opportunities for, Wales. The Welsh Assembly Government has been focusing on the support that Wales can offer and the benefits it can take advantage of in relation to the Olympic and Paralympic games in 2012. The Wales National Pool at Swansea and the Wales National Velodrome at Newport played a big part in the success of our athletes in Beijing. Sailors trained at Plas Menai on the Menai Straits and used Pwllheli Sailing Club to hone their skills in competitions. Those facilities, along with a further 29 facilities in Wales, have been included in the official London 2012 training camps guide, with 16 facilities in Wales in the Paralympics guide.

Yr wythnos diwethaf, llofnododd Prif

Gwasanaethau Cymdeithasol, gydgyssylltu gwaith holl adrannau perthnasol y Llywodraeth ac adrodd yn uniongyrchol i mi. Yn ogystal, bydd angen inni weithio'n agos gyda'n partneriaid allweddol i sicrhau bod y strwythurau ar waith er mwyn ei gwneud yn haws i bobl fyw bywydau egnïol, boed hynny drwy gyfleusterau, drwy ddatblygu mwy o lwybrau cerdded a seiclo, neu fwy o lwybrau drwy goetiroedd a llwybrau arfordirol. Bydd cyfrifoldeb ar unigolion hefyd i gymryd camau syml a gwneud newidiadau i'w hymddygiad o ddydd i ddydd er mwyn cynyddu eu lefelau gweithgaredd corfforol, a fydd yn gwella eu hiechyd a'u lles.

Ni ellir cyflawni newid mewn ymddygiad pobl drwy un cynllun neu ymyriad hud. Mae angen ystod o ymagweddau arnom er mwyn diwallu anghenion grwpiau penodol yn ein cymunedau a bydd y prif swyddog meddygol yn dod â'r meysydd hynny ynghyd i greu cynllun gweithredu strategol. Disgwyliaf i'r cynllun gweithredu hwn ganolbwyntio ar ganlyniadau pendant, ac y bydd gweithgarwch yn cael ei gydgyssylltu a'i dargedu. Yr wyf wedi gofyn i'r prif swyddog meddygol gyflwyno'r cynllun hwn imi erbyn mis Mawrth 2009.

Gyda'r gemau hyn newydd ddod i ben, dechreuwn edrych ymlaen at gemau Llundain yn 2012 ac at gyfraniad Cymru a'r cyfleoedd iddi. Mae Llywodraeth Cynulliad Cymru wedi bod yn canolbwyntio ar y cymorth y gall Cymru ei gynnig ac ar y manteision y gall elwa ohonynt yng nghyswllt gemau Olympaidd a Pharalympaidd 2012. Chwaraeodd Pwll Cenedlaethol Cymru yn Abertawe a Felodrom Cenedlaethol Cymru yng Nghasnewydd ran fawr yn llwyddiant ein hathletwyr yn Beijing. Bu llongwyr yn ymarfer ym Mhlas Menai ar Afon Menai ac yn defnyddio Clwb Hwyllo Pwllheli i fireinio eu sgiliau mewn cystadlaethau. Mae'r cyfleusterau hynny, ynghyd â 29 o gyfleusterau eraill yng Nghymru, wedi cael eu cynnwys yng nghanllaw gwersylloedd hyfforddi swyddogol Llundain 2012, ac mae 16 o gyfleusterau Cymru yn y canllaw ar gyfer y Gemau Paralympaidd.

Last week, the First Minister signed a

Weinidog Cymru femorandwm cyd-ddealltwriaeth â Phwyllgor Paralympaidd Awstralia, sy'n golygu y bydd athletwyr o Awstralia yn ymweld â Chymru'n rheolaidd rhwng yn awr a 2012 i ymarfer a chymryd rhan mewn cystadlaethau perthnasol.

Er hynny, mae a wnelo Gemau Olympaidd a Pharalympaidd 2012 â llawer mwy na chwaraeon yn unig. Bydd yr Olympiad diwylliannol yn cynnwys pob rhan o'r Deyrnas Unedig, a boddhad mawr i mi yw ein bod wedi cael cyllid gwerth £1.6 miliwn i ddatblygu gweithgareddau a fydd yn cynnwys cannoedd ar filoedd o blant a phobl ifanc yng Nghymru.

Pwrpas fy natganiad heddiw yw amlygu ein llwyddiannau. Fy nod hefyd yw tynnu sylw at yr heriau sydd o'n blaenau, gan sicrhau ein bod yn parhau i geisio'r gorau i'n hathletwyr addawol ac yn cefnogi'r rhai y mae angen ein cefnogaeth arnynt i wella eu lefelau ymarfer corff.

Mae gennyf atgofion melys o'r dathliadau i groesawu'r athletwyr yn ôl o Beijing, ac o werthfawrogiad y torfeydd tu allan i'r Senedd o'n hathletwyr Olympaidd a Pharalympaidd. Edrychaf ymlaen at weld dathliad mwy fyth i'w croesawu ymhen pedair blynedd.

Y Llywydd: Diolch i'r Gweinidog am ei ddatganiad. Datganaf innau fy mhleser o gael cymryd rhan yn y dathliadau hynny tu allan i'r Senedd.

Paul Davies: Cyn ymateb i'r datganiad, ar ran yr wrthblaid, croesawaf y Gweinidog i'w swydd a dymuno'n dda iddo yn ei rôl newydd. A minnau'n Weinidog yr wrthblaid, edrychaf ymlaen at weithio'n adeiladol gydag ef ac yr un pryd graffu ar ei bolisiau a pholisiau'r Llywodraeth.

Yn sgîl y datganiad, llongyfarchaf innau athletwyr Cymru ar eu llwyddiannau arbennig yn Beijing. Yr wyf yn hyderus y bydd y dynion a'r menywod hyn yn ysbrydoli miloedd i gymryd rhan mewn chwaraeon yn dyfodol.

Yr wyf yn croesawu'r datganiad, gan ei fod

memorandum of understanding with the Australian Paralympic Committee, which means that athletes from Australia will visit Wales regularly between now and 2012 to train and take part in relevant competitions.

However, the 2012 Olympic and Paralympic Games are about much more than sport. The cultural Olympiad will encompass all parts of the UK, and I am delighted that we have received £1.6 million to develop activities that will involve hundreds of thousands of children and young people in Wales.

The purpose of my statement today is to highlight our successes, as well as setting out the challenges ahead, while ensuring that we continue to seek out the best for our potential athletes and support those who need our help to improve their physical activity levels.

I have fond memories of the events to welcome the athletes home from Beijing, and of the appreciation shown by the crowds outside the Senedd for our returning Olympians and Paralympians. I look forward to even better homecoming celebrations in four years' time.

The Presiding Officer: I thank the Minister for his statement. I also wish to declare my pleasure in being able to take part in those celebrations outside the Senedd.

Paul Davies: Before responding to the statement, on behalf of the opposition party, I wish to welcome the Minister to his post and to wish him well in his new role. As the opposition spokesperson, I look forward to working constructively with him while also scrutinising his policies and his Government's policies.

In light of this statement, I also wish to congratulate the Welsh athletes on their significant successes in Beijing. I am confident that these men and women will inspire thousands of people to participate in sport in the future.

I welcome this statement, because it is

yn bwysig inni sicrhau bod llwyddiant Cymru yn y Gemau Olympaidd yn cael effaith bositif ar ein cenedl yn y dyfodol. Yr wyf hefyd yn croesawu'r adolygiad y mae'r Gweinidog wedi ei gyhoeddi er mwyn adeiladu ar lwyddiannau'r pum wythnos diwethaf. Yr wyf yn siŵr ein bod oll yn cytuno ei bod yn hanfodol annog pawb yn ein cymdeithas i gymryd rhan mewn chwaraeon. Mae chwaraeon a gweithgareddau hamdden yn chwarae rhan bwysig yn ein cymdeithas ar bob lefel. Fel y dywedodd y Gweinidog, mae gennym i gyd fel unigolion gyfrifoldeb i edrych ar ôl ein hunain yn gorfforol. Er hynny, mae gan Lywodraethau ran i'w chwarae hefyd.

Mae'n bwysig integreiddio chwaraeon i lawer o feysydd polisi, megis adfywiad economaidd a hybu iechyd, ac yr wyf yn falch bod y Gweinidog am weithio ar draws adrannau'r Llywodraeth i gyflawni hyn. Yr wyf am weld mwy o bwyslais yn cael ei roi ar annog pobl ifanc i gymryd rhan mewn gweithgareddau, chwaraeon ac ymarfer corff mewn ysgolion, yn ogystal â chynnydd cyffredinol mewn gweithgareddau, chwaraeon a hamdden yn y gymuned.

Yn anffodus, mae ffigyrau diweddar yn dangos bod nifer y bobl ifanc sy'n nofio wedi gostwng, er gwaethaf y ffaith bod Llywodraeth y Cynulliad yn cynnig mynediad am ddim i'n pyllau nofio yn ystod y gwyliau i blant o dan 16 oed. O dan yr amgylchiadau, byddaf yn ddiolchgar pe bai'r Gweinidog yn gallu dweud wrthym, yn sgîl ei ddatganiad, ba mor fanwl y bydd yr adolygiad hwn. Gobeithio y bydd yr adolygiad yn edrych ar faterion manwl fel hyn. A yw'n credu bod y ffigyrau hyn wedi gostwng gan fod hyn yn rhywbeth nad yw'n cael ei hybu'n ddigonol, neu a yw'n credu bod y cyfleusterau'n annigonol?

Mae'n hanfodol ein bod yn gweld llwyddiant y Gemau Olympaidd yn cael eu hadlewyrchu drwy'r gymdeithas gyfan. Yr wyf yn sicr y byddai'r Gweinidog yn cytuno ei bod yn hanfodol gweld buddsoddiad sylweddol mewn chwaraeon. Yn wir, mae'r llwyddiant diweddar yn Beijing yn profi bod cysylltiad rhwng buddsoddi arian ac ennill medalau. Yn ystod y ddwy flynedd ddiwethaf, gwariwyd dros £17 miliwn ar feicio a dim ond £4

important that we ensure that Welsh success in the Olympic Games has a positive impact on our nation in the future. I also welcome the review announced by the Minister to build on the successes of the past five weeks. I am sure that we all agree that it is crucial to encourage everyone in our society to participate in sports. Sports and physical activities play a crucial role in our society at every level. As the Minister said, we all, as individuals, have a responsibility to look after ourselves in a physical sense. However, Governments also have a part to play.

It is important to integrate sport into many policy areas, such as economic regeneration and health promotion, and I am glad to see that the Minister is looking to work across Government departments in order to achieve this. I would like to see more emphasis placed on encouraging young people to participate in activities, sports and physical exercise in schools, as well as a general increase in sports and leisure activities within the community.

Unfortunately, recent figures show that the number of young people participating in swimming has dropped, despite the fact that the Welsh Assembly Government offers free access to swimming pools during school holidays for young people under the age of 16. Under the circumstances, I would be grateful if the Minister could tell us, in the light of this statement, how detailed this review will be. I hope that the review will look at these detailed issues. Does he believe that these figures have fallen because this is not adequately promoted, or does he believe that the facilities are inadequate?

It is essential that we see the success of the Olympic Games reflected throughout society. I am certain that the Minister will agree that a significant investment in sports it is vital. Indeed, recent success in Beijing proves that there is a link between investment and medals. Over the last two years, over £17 million was spent on cycling while only £4 million was spent on triathlon. As a result, Britain won 14 cycling medals and no

miliwn ar y triathlon. O ganlyniad, enillodd Prydain 14 medal feicio ond dim un yn y triathlon.

Mae'n bwysig gweld y buddsoddiad hwn nid yn unig ar lefel genedlaethol, ond ar lefel leol hefyd. A all y Gweinidog ddweud wrthym pa gynlluniau sydd gan y Llywodraeth i sicrhau bod yr arian hwn yn treiddio drwy'r system ac yn cefnogi chwaraewyr ar lefel leol? Er enghraifft, a yw'r Gweinidog yn credu y dylid sefydlu corff penodol ar gyfer sicrhau cefnogaeth i chwaraewyr ac athletwyr lleol? Heb y gefnogaeth leol hon, mae'n anodd gweld llwyddiant yn y dyfodol.

Oherwydd y llwyddiant diweddar, a oes gan y Gweinidog gynlluniau penodol i ddatblygu cyfleusterau newydd yng Nghymru er mwyn denu rhagor o ddigwyddiadau chwaraeon mawr? Ar ôl Cwpan Ryder yn 2010 mae'n debyg nad oes digwyddiad chwaraeon mawr yn dod i Gymru. Fel y dywedodd eich rhagflaenydd fel Gweinidog, gallai sefydliadau chwaraeon yng Nghymru golli rhyw £70 miliwn o ganlyniad i Gemau Olympaidd Llundain. Yn sgîl hynny, a all y Gweinidog ddweud wrthym, os llwyddwn i ddenu digwyddiadau chwaraeon mawr i Gymru ar ôl 2010, a yw'n cytuno bod gennym achos i ddadlau y dylai'r Trysorlys helpu i ariannu rhai o'r digwyddiadau hynny? Os yw'n cytuno, efallai y gall ddweud wrthym a yw wedi cael trafodaeth â'r Llywodraeth Brydeinig ynghylch hyn ac, os felly, pa fath o drafodaethau a gafwyd.

I gloi, yr wyf yn croesawu'r datganiad ac yn cytuno gyda nod y Llywodraeth i lwyddiant Cymru yn y Gemau Olympaidd yn Beijing gael ei adlewyrchu yn ein llwyddiant yn y dyfodol.

Alun Ffred Jones: Diolch am y dymuniadau da; yr wyf yn sicr y byddi di, ac y byddwch chi fel gwrthblaid, yn craffu ar y gwaith yr wyf yn ei wneud.

Nid wyf yn sicr os byddaf yn gallu ateb bob un o'r cwestiynau a ofynnwyd. [*Torri ar draws.*]

Y Llywydd: Trefn. Nid oes problem o gwbl os nad ydych yn gallu ateb yr holl gwestiynau. Os yw Aelod yn gofyn llawer o

triathlon medals.

It is important to look at this investment at a local as well as national level. Can the Minister tell us what plans the Government has to ensure that this money trickles down through the system and supports athletes at a local level? For example, does the Minister believe that a specific body should be established to support local athletes and sportsmen and sportswomen? Without this local support, it is difficult to imagine success in the future.

As a result of recent success, does the Minister have specific plans to develop new facilities in Wales in order to attract more major sporting events? It seems that there are no major sporting events coming to Wales following the Ryder Cup in 2010. As your predecessor as Minister said, sporting organisations in Wales could lose some £70 million as a result of the London Olympic Games. Consequently, can the Minister tell us, were we to be successful in attracting major sporting events to Wales after 2010, whether he agrees that we have a case to argue that the Treasury helps to fund some of those events? If so, perhaps he could tell us whether he has discussed this with the British Government and what sort of discussions they were.

Finally, I welcome the statement and support the Government's aim for Wales's success in the Beijing Olympic Games to be repeated in the future.

Alun Ffred Jones: Thank you for your good wishes; I am sure that you and the opposition party will scrutinise my work.

I am not convinced that I will be able to answer all the questions asked. [*Interruption.*]

The Presiding Officer: Order. There is no problem if you are unable to answer all the questions. When a Member asks a large

gwestiynau, gall y Gweinidog ddewis pa gwestiynau y mae'n dymuno eu hateb. Mae'r Llywydd wedi datgan hyn sawl gwaith yn y gorffennol.

Alun Ffred Jones: Yr wyf yn ddiolchgar i'r Llywydd am ei arweiniad doeth.

Gofynnwyd cwestiwn penodol ynglŷn â nofio, a'r ffigurau sy'n dangos gostyngiad yn y nifer sydd wedi manteisio ar y cynllun nofio am ddim. Mae hynny yn ffeithiol gywir, ond gwelwch hefyd, o dan y ffigurau hynny, bod patrwm arall yn bodoli. Gallwch ddychmygu bod gostyngiad wedi digwydd yn dilyn diwedd y bwrlwm cyntaf, ond gwelwch hefyd gynnydd yn nifer y plant a phobl ifanc sy'n cymryd rhan mewn gwersi neu sesiynau strwythuredig. Cafodd y cynllun hwn ei adolygu a bydd y pwyslais o hyn ymlaen ar geisio sicrhau bod cymaint â phosib o blant yn dysgu nofio cyn eu bod yn 11 oed. Mae hynny'n golygu y byddant wedyn mewn sefyllfa llawer gwell i fanteisio ar barhau â'r nofio neu i gymryd rhan mewn gweithgareddau dŵr eraill y gellir eu darparu mewn pyllau nofio.

Mae'r pwyslais felly wedi newid. Yn hytrach nag annog unrhyw un i fynychu ar ddydd Sadwrn i gael hwyl yn y dŵr, y pwyslais yw dysgu cymaint â phosib o blant i nofio cyn eu bod yn 11 oed, er mwyn eu galluogi, gobeithio, i fanteisio ar y sgil hwnnw weddill eu hoes.

3.50 p.m.

Dylwn nodi, yng Ngwynedd—gan fod y ffigurau newydd ddod i law—bod cynnydd o 10,000 wedi bod yn nifer y plant sydd wedi manteisio ar y cynllun nofio am ddim a hoffwn wybod pam fod hynny wedi digwydd mewn un rhan o'r wlad ac nid mewn rhannau eraill.

Mae'r adolygiad a gyhoeddais heddiw ar chwaraeon, perfformiad a rhagoriaeth yn ymwneud yn bennaf â'r 20 camp sy'n cael blaenoriaeth gan y cyngor chwaraeon ac â datblygu athletwyr a chwaraewyr o bob math a'u hyfforddi ar bob lefel. Yr wyf am weld a ydym yn gwneud pethau yn y ffordd iawn, a byddaf yn cydweithio â'r cyngor chwaraeon

number of questions, the Minister can choose which ones he wishes to answer, as the Presiding Officer has often said.

Alun Ffred Jones: I am grateful to the Presiding Officer for his wise guidance.

You asked a specific question about swimming, and the figures that show a reduction in the number of people who take advantage of the free swimming scheme. That is factually correct but you will also see, below those figures, that another pattern exists. You can imagine that there was a reduction following the end of the initial take-up, but you also see an increase in the number of children and young people participating in lessons or structured sessions. The scheme was reviewed and there will be an emphasis going forward on trying to ensure that as many children as possible learn to swim before they reach 11 years of age. That means that they will be in a much stronger position to carry on swimming or participating in other water-based activities provided in swimming pools.

Therefore, the emphasis has changed. Rather than encouraging people to attend on a Saturday in order to have fun in the water, the emphasis is now on teaching as many children as possible to swim before they reach 11 years of age, in order to allow them, hopefully, to take advantage of that skill for the rest of their life.

I should note that, in Gwynedd—given that the figures have just come in—there has been an increase of 10,000 in the number of children who have taken advantage of the free swimming scheme, and I would like to know why that has happened in one part of the country but not in others.

The review of sports, performance and excellence that I have announced today will look mainly at the 20 sports prioritised by the sports council and at developing and training athletes and sportsmen and sportswomen of all sorts at all levels. I want to see whether we are doing things in the right way, and I will work with the sports council in order to

er mwyn sicrhau bod yr adolygiad hwn yn rhoi darlun llawn i ni o'r hyn sy'n digwydd ym mhob un o'r meysydd hynny. Efallai fod rhai chwaraeon yn gwneud yn well na'i gilydd, felly mae'n rhaid gofyn pam ac a oes unrhyw beth y gallwn ei wneud.

Mae gennyf ddi-ddordeb hefyd—efallai y bydd o ddi-ddordeb i chi—mewn edrych ar y patrwm daearyddol. Mae'n amlwg ei bod yn haws cynnig cefnogaeth mewn ardaloedd lle mae poblogaeth fawr; mae modd gweld hynny yn y patrwm medalau a ddaeth i Gymru. Mae'n llawer anos cynnig cefnogaeth mewn ardaloedd gwledig, fel eich ardal chi, ac efallai mewn ardaloedd yn y gogledd. Fodd bynnag, crëwyd cynllun yn ddiweddar yn y gogledd i weld a oes modd nodi athletwyr a'u meithrin drwy gysylltu gwahanol ganolfannau ag arbenigedd gyda'i gilydd. Efallai y gallwn ail adrodd patrwm o'r fath mewn rhannau eraill o Gymru er mwyn cael y gorau o'r arian sy'n cael ei wario.

Nid wyf wedi bod mewn trafodaethau gyda Llywodraeth Prydain; yr wyf yn newydd yn y swydd ac yr wyf wedi bod yn rhy brysur yma yng Nghymru. Fodd bynnag, derbynias eich pwynt ynglŷn ag arian loteri. Mae gostyngiad yn yr arian sydd ar gael ar gyfer y cyngor chwaraeon o'r flwyddyn nesaf ymlaen—credaf ei fod ar lefel o rhyw £1.7 miliwn neu £2 filiwn y flwyddyn. Bydd hynny'n effeithio ar gynlluniau cyfalaf yn bennaf; ni fydd yn effeithio ar gynlluniau sydd yn meithrin ac yn hyfforddi chwaraewyr. Fodd bynnag, yn sicr, bydd effaith o ganlyniad i golli'r arian hwnnw.

Nid oes gennyf wybodaeth am ddigwyddiadau mawr ar ôl 2012. Efallai y gallaf roi sylw i hynny mewn ateb ysgrifenedig.

Alun Davies: I add my words of welcome and congratulations to the new Minister on his appointment. I hope that we will be able to continue working in this curious relationship between a party spokesperson and a Minister—not quite a shadow, but not quite a cheerleader—that we have developed over the last year.

In welcoming you to your position, I also

ensure that the review provides us with a full picture of what is happening in all these areas. Some sports might be doing better than others, so we must ask why and whether there is anything that we can do.

I am interested, therefore—this might interest you—in looking at the geographical pattern. Obviously, it is easier to provide support in densely populated areas; that can be seen in the medals that came back to Wales. It is much more difficult to provide support in rural areas, such as your area, and perhaps in some parts of north Wales. However, a scheme was recently established in north Wales to consider whether athletes could be identified and supported by building links between different centres of excellence. Such a pattern could, perhaps, be repeated in other parts of Wales in order to maximise the output of the money being spent.

I have not had discussions with the British Government; I am new in my post and I have been too busy here in Wales. However, I accept your point about lottery funding. The money available for the sports council will decrease from next year—I believe that that amounts to some £1.7 million of £2 million per year. The impact will mainly be seen on capital schemes; it will not impact on schemes that foster and train sportspeople. However, losing that money will certainly have an impact.

I have no information about major sporting events after 2012. I will, perhaps, deal with that in writing.

Alun Davies: Ychwanegaf fy ngeiriau innau o groeso a llongyfarchiadau i'r Gweinidog newydd ar ei benodiad. Gobeithiaf y byddwn yn gallu parhau i weithio yn y berthynas ryfedd hon rhwng llefarydd plaid a Gweinidog—nid cysgod yn hollol, ond nid codwr canu yn hollol, chwaith—yr ydym wedi'i datblygu dros y flwyddyn ddiwethaf.

Wrth eich croesawu i'ch swydd, yr wyf yn

congratulate you on the opportunity that you took to organise celebrations to welcome Paralympic and Olympic athletes home to Wales. We all add our congratulations to those who won medals and to those who did not win medals, but who competed on our behalf in the Olympics. I know that many constituents enjoyed the opportunity to come to the Senedd to welcome those athletes home and to stage a national celebration of their achievements in Beijing. We should note that and I hope that we can continue to hold such celebrations.

Sport has been at the heart of the Welsh experience for over a century as we have competed under the Welsh and Union flags. It is important that we continue to celebrate the success of Welsh athletes in team and individual sports. I agree with the points that you made in your statement about the need to identify, nurture, encourage and support excellence and talent. However, sometimes, we have made the mistake of confusing exclusivity with excellence. It is important that we strive for excellence and do what we can to nurture it in sporting endeavour, in a way that encourages everyone to compete and to partake.

In order for people to be able to achieve their potential, they need world-class facilities. You cannot have world-class athletes or competitors without world-class facilities. I welcome the investment that the Government has made over a number of years, not only in the pool and velodrome in Swansea, but also in creating facilities for sports such as mountain biking, canoeing and so on, with which I am particularly familiar in the region that I represent. We need to continue this investment in world-class facilities.

I welcome the points that you have already made this afternoon, Minister, about your determination to continue to reach out and provide opportunities for everyone to enjoy sporting activities. It is in that context that I would like to put some questions to you. How do you intend to ensure that opportunities are shared fairly throughout Welsh society? I refer to poorer communities, where we have seen that the uptake of

eich llongyfarch hefyd ar y cyfle a gymerasoch i drefnu dathliadau i groesawu athletwyr Paralympaidd ac Olympaidd adref i Gymru. Yr ydym i gyd yn ychwanegu ein llongyfarchiadau i'r rhai a enillodd fedalau ac i'r rhai nad enillodd fedalau, ond a fu'n cystadlu ar ein rhan yn y gemau Olympaidd. Gwn fod llawer o etholwyr wedi mwynhau'r cyfle i ddod i'r Senedd i groesawu'r athletwyr hynny adref ac i gynnal dathliad cenedlaethol o'u campau yn Beijing. Dylem nodi hynny a gobeithiaf y gallwn barhau i gynnal dathliadau o'r fath.

Mae chwaraeon yn ganolog i'r profiad Cymreig ers dros ganrif wrth inni gystadlu dan faneri Cymru a'r Undeb. Mae'n bwysig ein bod yn parhau i ddathlu llwyddiant athletwyr o Gymry mewn chwaraeon tîm ac unigol. Cytunaf â'r pwyntiau a wnaethoch yn eich datganiad ynghylch yr angen i feithrin, annog a chefnogi rhagoriaeth a dawn. Fodd bynnag, weithiau yr ydym wedi gwneud y camgymeriad o ddrysu rhwng detholrwydd a rhagoriaeth. Mae'n bwysig ein bod yn ymdrechu dros ragoriaeth ac yn gwneud yr hyn a allwn i'w meithrin mewn chwaraeon, mewn modd sy'n annog pawb i gystadlu ac i gyfranogi.

Er mwyn i bobl allu cyflawni eu potensial, mae angen cyfleusterau o safon byd. Ni allwch gael athletwyr neu gystadleuwyr o safon byd heb gyfleusterau o safon byd. Croesawaf y buddsoddiad y mae'r Llywodraeth wedi'i wneud dros nifer o flynyddoedd, nid yn unig yn y pwll a'r felodrom yn Abertawe, ond hefyd wrth greu cyfleusterau ar gyfer chwaraeon fel beicio mynydd, canwio ac ati, sydd yn arbennig o gyfarwydd i mi yn y rhanbarth a gynrychiolaf. Mae angen parhau'r buddsoddiad hwn mewn cyfleusterau o safon byd.

Croesawaf y pwyntiau yr ydych eisoes wedi'u gwneud y prynhawn yma, Weinidog, ynglŷn â'ch penderfyniad i barhau i ymestyn allan a darparu cyfleon i bawb fwynhau gweithgareddau chwaraeon. Yn y cyd-destun hwnnw yr hoffwn ofyn ambell gwestiwn i chi. Sut yr ydych yn bwriadu sicrhau y rhennir cyfleon yn deg drwy gymdeithas Cymru gyfan? Cyfeirio yr wyf at gymunedau tlotach, lle'r ydym wedi gweld nad oes

sporting opportunities is not as great as in other parts of Wales. How do you intend to ensure that everyone is able to participate and, hopefully, to achieve their potential? In terms of the points that you made in answer to Paul Davies's question about ensuring that access is broadened and that people have facilities close to where they live, we both know from our constituency responsibilities about the issues around local government provision of sporting facilities, whether they are swimming pools or any other sporting facility, and the pressures on local government. I hope that you will be able to create a partnership with local government to ensure that people have access to sporting facilities close to where they live.

Do you have targets and objectives for participation in sporting activities among different segments of the population? 'Climbing Higher', published some years ago by one of your predecessors, set clear targets for participation and objectives for success in different sporting activities, and I would be grateful if you could tell us this afternoon whether you will stick to those targets or whether you will introduce new targets.

In concluding my remarks this afternoon, I will develop the point made by Paul Davies about attracting major sporting events to Wales. We know that the Ryder Cup will be held here in two years, we know about the work that my colleague Lesley Griffiths has done in attempting to bring Euro 2016 to Wales, and I know that you would like to see the Commonwealth Games return to Wales. I hope that we will be able to work with the UK Government to ensure that these great, international sporting occasions come to Wales on a regular basis.

The Presiding Officer: Order. In order to appear completely even-handed, I point out that the remarks that I made earlier about the opposition spokesperson also apply to the Labour Party spokesperson.

Alun Ffred Jones: Thank you for your kind words, Alun, and may our curious

cymaint yn manteisio ar gyfleon chwaraeon ag mewn rhannau eraill o Gymru. Sut y bwriadwch sicrhau y gall pawb gymryd rhan a, gobeithio, chyflawni eu potensial? O ran y pwyntiau a wnaethoch wrth ateb cwestiwn Paul Davies ynghylch sicrhau yr ehangir cyfleon mynediad ac y caiff pobl gyfleusterau'n agos at ble maent yn byw, gwyddom ein dau yn sgil ein cyfrifoldebau etholaethol am y problemau ynghlwm wrth ddarpariaeth cyfleusterau chwaraeon gan lywodraeth leol, boent yn byllau nofio neu unrhyw gyfleuster chwaraeon arall, a'r pwysau sydd ar lywodraeth leol. Gobeithiaf y byddwch yn gallu creu partneriaeth gyda llywodraeth leol i sicrhau y caiff pobl fynediad at gyfleusterau chwaraeon yn agos at ble maent yn byw.

A oes gennych dargedau a nodau ar gyfer cyfranogi mewn gweithgareddau chwaraeon ymysg gwahanol adrannau o'r boblogaeth? Yn 'Dringo'n Uwch', a gyhoeddwyd rai blynyddoedd yn ôl gan un o'ch rhagflaenwyr, gosodwyd targedau clir ar gyfer cyfranogi a nodau ar gyfer llwyddiant mewn gwahanol weithgareddau chwaraeon, a byddwn yn ddiolchgar pe gallech ddweud wrthym y prynhawn yma a fyddwch yn glynu at y targedau hynny ynteu a fyddwch yn cyflwyno targedau newydd.

I gloi fy sylwadau y prynhawn yma, datblygaf y pwynt a wnaethpwyd gan Paul Davies ynglŷn â denu digwyddiadau chwaraeon mawr i Gymru. Gwyddom y cynhelir Cwpan Ryder yma ymhen dwy flynedd, gwyddom am y gwaith y mae fy nghyd-Aelod Lesley Griffiths wedi'i wneud i geisio dod ag Ewro 2016 i Gymru, a gwn yr hoffech chi weld Gemau'r Gymanwlad yn dychwelyd i Gymru. Gobeithio y bydd modd inni weithio gyda Llywodraeth y Deyrnas Unedig i sicrhau y daw'r digwyddiadau chwaraeon rhyngwladol mawr hyn i Gymru'n rheolaidd.

Y Llywydd: Trefn. Er mwyn ymddangos yn gwbl deg, nodaf fod y sylwadau a wneuthum yn gynharach ynglŷn â llefarydd yr wrthblaid yn berthnasol hefyd i lefarydd y Blaid Lafur.

Alun Ffred Jones: Diolch am eich geiriau caredig, Alun, a boed i'n perthynas ryfedd

relationship continue on its tortuous path. [Laughter.] I am happy to acknowledge your remarks about the celebrations, which were national celebrations in which everyone, from all parts of the Assembly, and, far more importantly, the wider community, could join. You made reference to excellence, and we have seen a lot of that in the past month or so. It was especially inspiring to hear someone like David Roberts, who is now one of the great Welsh sporting heroes of our time, speaking with a great deal of humility and a lot of humour when responding to questions yesterday. By the way, the velodrome is in Newport, not in Swansea.

You mentioned the issue of how we get hold of groups that are difficult to reach, or groups that may feel excluded from some sporting or physical activity. Communities First is represented on the new group that has been set up by the Chief Medical Officer for Wales. It is important that we also recognise that, when we talk about facilities, we are not just talking about leisure centres or swimming pools; cycle paths and walking paths also have a part to play in the physical wellbeing of the population.

4.00 p.m.

You mentioned the importance of facilities, which is absolutely right. However, there needs to be an overall view of the facilities provided by local authorities. The upkeep of these facilities is ultimately their responsibility and they have to ensure that they have a strategic plan not only for their own areas but also taking account of facilities available across borders. Organisations need to work together when submitting plans, to show a joined-up approach to new capital building, where relevant. We must not treat leisure centres as though they are somehow separate from school facilities. After all, these can be shared. It is also important to recognise the part that the private sector can play in providing facilities to communities. There are plenty of examples of private facilities that contribute to the wellbeing of communities.

barhau ar ei llwybr troellog. [Chwerthin.] Yr wyf yn hapus i gydnabod eich sylwadau am y dathliadau, a oedd yn ddathliadau cenedlaethol y gallai pawb, o bob rhan o'r Cynulliad, ac, yn llawer pwysicach, o'r gymuned ehangach, ymuno â hwy. Cyfeiriasoch at ragoriaeth, ac yr ydym wedi gweld llawer o hynny yn y mis diwethaf. Ysbrydoliaeth arbennig oedd clywed rhywun fel David Roberts, sydd bellach yn un o arwyr mawr cyfoes Cymru, yn siarad gyda llawer iawn o ostyngedd rwydd a chryn dipyn o hiwmor wrth ymateb i gwestiynau ddoe. Gyda llaw, yng Nghasnewydd y mae'r felodrom, nid yn Abertawe.

Crybwyllasoch gwestiwn sut y cawn afael ar grwpiau sy'n anodd eu cyrraedd, neu grwpiau a all deimlo'u bod wedi'u cau allan o ryw weithgaredd corfforol neu chwaraeon. Mae gan Cymunedau yn Gyntaf gynrychiolaeth ar y grŵp newydd sydd wedi'i sefydlu gan Brif Swyddog Meddygol Cymru. Mae'n bwysig inni gydnabod hefyd, pan soniwn am gyfleusterau, nad sôn yr ydym am ganolfannau hamdden neu byllau nofio'n unig; mae gan lonydd beicio a llwybrau cerdded ran i'w chwarae hefyd yn lles corfforol y boblogaeth.

Crybwyllwyd gennych bwysigrwydd cyfleusterau, ac mae hynny'n gwbl iawn. Fodd bynnag, mae angen cael golwg gyffredinol ar y cyfleusterau a ddarperir gan awdurdodau lleol. Eu cyfrifoldeb hwy yn y pen draw yw cynnal a chadw'r cyfleusterau hyn a rhaid iddynt sicrhau bod ganddynt gynllun strategol, nid dim ond ar gyfer eu hardaloedd hwy eu hunain ond un sydd hefyd yn ystyried y cyfleusterau sydd ar gael ar draws ffiniau. Mae angen i sefydliadau gydweithio wrth gyflwyno cynlluniau, er mwyn dangos ymagwedd gydgyssylltiedig at gynlluniau cyfalaf i godi adeiladau newydd, lle bo hynny'n berthnasol. Rhaid inni beidio â thrin canolfannau hamdden fel petaent rywsut ar wahân i gyfleusterau ysgolion. Wedi'r cyfan, mae modd rhannu'r rhain. Mae'n bwysig cydnabod hefyd y rhan y gall y sector preifat ei chwarae wrth ddarparu cyfleusterau ar gyfer cymunedau. Mae digon o enghreifftiau o gyfleusterau preifat sy'n cyfrannu at les cymunedau.

The targets set in 'Climbing Higher' are being reviewed, and there is also a desire to see more focused targets being drawn up. One example that seems to be working of bringing in people who might otherwise not take part in physical activity is the North West Wales Outdoor Partnership, which was set up by one of my predecessors, Alun Pugh. In this case, the counties of Anglesey, Gwynedd and Conwy are working together, and it seems to be successful in bringing together groups of young people—some of whom are connected to schools, but very often involves young people outside school hours—who are encouraged to try all sorts of activities. That brings great benefits to them by improving their physical wellbeing.

As I said, I am not in a position to make any comments about major events in the future, but I can say that a major events fund has been set up to try to support some of these in the coming years.

Peter Black: I also congratulate Alun Ffred on his appointment as Minister, and welcome his first statement in the Chamber. The confusion about the siting of various national facilities is possibly heightened by the fact that the written version of your statement misplaces the velodrome in Wales's premier city, namely Swansea. Perhaps that is what confused Alun when he referred to it.

I join you in congratulating all the Welsh athletes who did so well in the Olympic Games and the Paralympic Games, particularly those whom we saw in the Senedd this week and a few weeks ago when they came to celebrate their success with us and with the people of Wales. We should all be proud of their achievements, and we look forward to further achievements in 2012.

I also congratulate you, Minister, on your vision in asking the chief medical officer to bring together the various strands of Government policy into a strategic action plan to try to improve the health of the nation. Such an action plan is long overdue. I hope that, as a result of that way forward, the

Mae'r targedau a bennwyd yn 'Dringo'n Uwch' yn cael eu hadolygu, ac mae awydd hefyd am weld llunio targedau mwy penodol. Un enghraifft o bartneriaeth sydd i bob golwg yn gweithio o ran cynnwys pobl na fyddent fel arall o bosibl yn cymryd rhan mewn gweithgarwch corfforol yw Partneriaeth Awyr Agored y Gorllewin, a sefydlwyd gan un o'm rhagflaenwyr, Alun Pugh. Yn yr achos hwn, mae sir Fôn, Gwynedd a Chonwy'n cydweithio, ac ymddengys bod hynny'n llwyddo i ddod â grwpiau o bobl ifanc at ei gilydd—rhai ohonynt yn gysylltiedig ag ysgolion, ond, yn aml, mae'n cynnwys pobl ifanc y tu allan i oriau ysgol—sy'n cael eu hannog i roi cynnig ar bob math o weithgareddau. Daw hynny â budd mawr iddynt drwy wella'u lles corfforol.

Fel y dywedais, nid wyf mewn sefyllfa i gynnig sylw o gwbl am ddigwyddiadau mawr yn y dyfodol, ond gallaf ddweud bod cronfa digwyddiadau mawr wedi'i sefydlu i geisio cefnogi rhai o'r rhain yn y blynyddoedd a ddaw.

Peter Black: Llongyfarchaf innau Alun Ffred ar ei benodi'n Weinidog, a chroesawaf ei ddatganiad cyntaf yn y Siambr. Mae'r dryswch ynglŷn â lleoliad gwahanol gyfleusterau cenedlaethol o bosibl yn cael ei ddwysáu yn sgil y ffaith bod fersiwn ysgrifenedig eich datganiad yn camleoli'r felodrôm yn ninas flaenaf Cymru, sef Abertawe. Efallai mai dyna'r hyn a ddrysodd Alun pan gyfeiriodd ato.

Ymunaf â chi i longyfarch holl athletwyr Cymru a wnaeth gystal yn y Gemau Olympaidd ac yn y Gemau Paralympaidd, yn enwedig y rheini a welsom yn y Senedd yr wythnos hon ac ychydig wythnosau'n ôl pan ddaethant i ddathlu eu llwyddiant gyda ni a chyda phobl Cymru. Dylem oll fod yn falch o'u llwyddiannau, ac edrychwn ymlaen at fwy o lwyddiant yn 2012.

Estynnaf innau longyfarchiadau ichi, Weinidog, ar eich gweledigaeth yn gofyn i'r prif swyddog meddygol ddwyn ynghyd wahanol linyddau polisi'r Llywodraeth yn gynllun gweithredu strategol er mwyn ceisio gwella iechyd y genedl. Mae'n hen bryd cael cynllun gweithredu o'r fath. Gobeithiaf, drwy

whole Welsh nation will benefit from improved levels of fitness and health. I look forward to seeing that plan when it is presented to you and, subsequently, I hope, to the Assembly next spring.

I also share your ambitions for the future success of Wales and the future development of sport in Wales. One reason we did so well—both Wales and the UK as a whole—is because of the huge investment in sport, largely through money available from the lottery fund and elsewhere, which has enabled our athletes to develop their skills and improve their performance to the level of being able to win those medals.

Unfortunately, it appears as though those lottery funds are now being directed entirely at funding the capital costs of the London Olympics, and there are some valid questions about whether we can sustain that level of expenditure, not only when it comes to investing in our athletes for the future, to ensure that we have that success in 2012, particularly on the athletics field, but also in ensuring that the grass-roots facilities are available for youngsters coming through, so that they can get a head start. They will also need encouragement and support if they are to develop into the athletes of the future. Can you give us any assurances on that?

In addition to your plan to improve the fitness of the nation, do you also have a plan for investing in our athletes, so that the successes that we have seen this year are repeated in 2012 and in future? Members of the Communities and Culture Committee have heard from a number of organisations about problems getting funding from the lottery and elsewhere, and the impact of the funding of the Olympics on them. I do not expect this Government, or any Welsh Assembly Government, to be able to bridge that gap. However, I hope that, at the very least, we can find ways to address the problems that we have heard about as a result of lottery money being diverted to the London games, so that we can ensure that our success continues.

fwrw ymlaen yn y ffordd honno, y bydd y genedl gyfan yng Nghymru ar ei helw drwy fod yn ffitiach ac yn iachach. Edrychaf ymlaen at weld y cynllun hwnnw pan gyflwynir ef ichi, ac wedyn, gobeithiaf, i'r Cynulliad wanwyn nesaf.

Yr wyf finnau, fel chithau'n awyddus i weld Cymru'n llwyddo yn y dyfodol ac i weld chwaraeon yn datblygu yn y dyfodol yng Nghymru. Un rheswm pam y gwnaethom gystal—Cymru a'r DU drwyddi draw—yw oherwydd y buddsoddiad enfawr mewn chwaraeon, yn bennaf drwy'r arian sydd ar gael drwy gronfa'r loteri ac o fannau eraill, sydd wedi galluogi'n hathletwyr i ddatblygu eu sgiliau ac i wella'u perfformiad nes iddynt fod yn ddigon da i allu ennill y medalau hynny.

Yn anffodus, mae'n ymddangos bod y cronfeydd loteri hynny bellach yn cael eu cyfeirio'n llwyr i ariannu costau cyfalaf Gemau Olympaidd Llundain, ac mae sawl cwestiwn dilys ynglŷn ag a allwn gynnal y lefel gwariant honno, nid yn unig o ran buddsoddi yn ein hathletwyr ar gyfer y dyfodol, er mwyn sicrhau'r llwyddiant hwnnw yn 2012, yn enwedig ar y maes athletau, ond hefyd er mwyn sicrhau bod cyfleusterau ar gael ar lawr gwlad i'r rhai ifanc sy'n dod drwodd, er mwyn iddynt achub y blaen. Bydd angen anogaeth a chymorth arnynt hefyd er mwyn iddynt ddatblygu'n athletwyr y dyfodol. A allwch roi unrhyw sicrwydd inni ynglŷn â hynny?

Yn ogystal â'ch cynllun i wella ffitrwydd y genedl, a oes gennych gynllun hefyd i fuddsoddi yn ei hathletwyr, er mwyn inni weld y llwyddiannau yr ydym wedi'u gweld eleni unwaith eto yn 2012 ac yn y dyfodol? Mae aelodau'r Pwyllgor Cymunedau a Diwylliant wedi clywed gan nifer o gyrff am broblemau cael arian gan y loteri ac o fannau eraill, ac effaith ariannu'r Gemau Olympaidd arnynt. Nid wyf yn disgwyl i'r Llywodraeth hon, nac i unrhyw Lywodraeth yn y Cynulliad, allu pontio'r bwch hwnnw. Fodd bynnag, gobeithiaf, y gallwn, fan leiaf, ddod o hyd i ffyrdd o fynd i'r afael â'r problemau yr ydym wedi clywed amdanynt yn sgil cyfeirio arian y loteri i'r gemau yn Llundain, er mwyn inni sicrhau bod ein llwyddiant yn parhau.

Alun Ffred Jones: Thank you for those sentiments, Peter. I think that there were two questions: one regarding the relationship between success and investment, and one regarding your concern about the loss of lottery funds.

It is fair to say that the £10 million that is currently being invested by the Sports Council for Wales in developing sport in Wales is guaranteed, although it is a mixture of lottery and Government funding. Facilities are important and, thinking of the velodrome, and the various swimming pools, it is notable that a number of our successful Paralympic swimming team are centred on Swansea. That has much to do with the facilities that are available there, but also the coach, who inspires his swimmers and drives them on to greater achievements. It is therefore also important that we develop coaches in all sports, whether at Olympic and Paralympic level or any level. We must have good coaching, because bad coaching can be worse than no coaching at all—dare I say that football in the UK has suffered in that regard over a number of years? Perhaps the same is true of rugby at times, although I should not stray into areas beyond my brief. However, there is certainly a programme to develop coaches, and that is as important as anything else.

The performance and excellence review is all about continued success. It is about ensuring that the programmes and structures that we have in place are producing success. They have produced success in certain areas, and so let us see whether we can improve in others. I pay tribute to the work of the Sports Council for Wales in this area, but there is a saying in Welsh, '*Nid da lle gellir gwell*', or 'Nothing is good if it has room for improvement', and that is the spirit in which we undertake this performance review.

On changes to lottery funding, that will affect capital projects more than revenue projects, and is already doing so. In that sense, I think that we are in for difficult times. However, we hope that that will not affect the revenue programmes that are in place.

Alun Ffred Jones: Diolch ichi am y sylwadau hynny, Peter. Credaf ichi ofyn dau gwestiwn: y naill ynglŷn â'r berthynas rhwng llwyddiant a buddsoddi, a'r llall ynglŷn â'ch pryder ynglŷn â cholli arian y loteri.

Mae'n deg dweud bod y £10 miliwn sy'n cael ei fuddsoddi ar hyn o bryd gan Gyngor Chwaraeon Cymru i ddatblygu chwaraeon wedi'i warantu, er mai cymysgedd o arian y loteri ac arian y Llywodraeth yw hwnnw. Mae cyfleusterau'n bwysig, ac, a meddwl am y felodrôm, a'r amrywiol byllau nofio, mae'n werth nodi bod nifer o'n tîm nofio llwyddiannus yn y Gemau Paralympaidd yn dod o ardal Abertawe. Mae a wnelo hynny i raddau helaeth â'r cyfleusterau sydd ar gael yno ond mae a wnelo hefyd â'r hyfforddwr, sy'n ysbrydoli ei nofwyr ac yn eu sbarduno i lwyddo mwy. Felly, mae hefyd yn bwysig inni ddatblygu hyfforddwyr ym mhob camp, boed hynny ar lefel Olympaidd a Pharalympaidd ynteu ar unrhyw lefel. Rhaid inni gael hyfforddi da, oherwydd gall hyfforddi gwael fod yn waeth na dim hyfforddi o gwbl—a gaf feiddio dweud i bêldroed yn y DU ddioddef yn y cyswllt hwnnw dros nifer o flynyddoedd? Efallai fod yr un peth yn wir am rygbi ar brydiau, ond ni ddylwn grwydro i feysydd y tu hwnt i'm briff. Fodd bynnag, yn sicr, mae gennym raglen i ddatblygu hyfforddwyr, ac mae hynny cyn bwysiced â dim arall.

Holl bwynt yr adolygiad perfformiad a rhagoriaeth yw sicrhau llwyddiant parhaus. Mae a wnelo â sicrhau bod y rhaglenni a'r strwythurau sydd gennym yn arwain at lwyddiant. Maent wedi sicrhau llwyddiant mewn rhai meysydd, ac felly, gadewch inni weld a oes modd inni wella mewn meysydd eraill. Rhoddaf deyrnged i waith Cyngor Chwaraeon Cymru yn y maes hwn, ond '*Nid da lle gellir gwell*', ac yn yr ysbryd hwnnw yr ydym yn ymgymryd â'r adolygiad perfformiad hwn.

O ran y newidiadau yn arian y loteri, bydd hynny'n effeithio mwy ar brosiectau cyfalaf nag ar brosiectau refeniw ac mae'n gwneud hynny eisoes. Yn yr ystyr hwnnw, credaf fod cyfnodau anodd ar ein gwarthaf. Fodd bynnag, gobeithiwn na fydd hynny'n

effeithio ar y rhaglenni refeniw sydd gennym.

4.10 p.m.

Lesley Griffiths: I also welcome you to your new portfolio and wish you well. As you and other Members have mentioned, you have arrived in the wake of the fantastic success of Welsh Olympic and Paralympic athletes, so the bar has been set very high for you. At the end of August, in Queen's square in my constituency of Wrexham, the London 2012 flag was raised and will be flown for the next four years. In your opening remarks, you mentioned the superb training camp facilities that we have in Wales.

Lesley Griffiths: Yr wyf finnau'n eich croesawu i'ch portffolio newydd ac yn dymuno'n dda ichi. Fel yr ydych chi ac Aelodau eraill wedi'i grybwyll, yr ydych wedi cyrraedd ar adeg llwyddiant rhyfeddol gan athletwyr Olympaidd a Pharalympaidd Cymru, felly mae'r bar wedi'i osod yn uchel iawn ar eich cyfer. Ddiwedd Awst, yn sgwâr y Frenhines yn fy etholaeth yn Wrecsam, codwyd baner Llundain 2012 ac fe'i chwifir am y pedair blynedd nesaf. Yn eich sylwadau agoriadol, crybwyllwyd cyfleusterau rhagorol y gwerysilloedd hyfforddi sydd gennym yng Nghymru.

I highlight that Wrexham will play an important role for Olympians and Paralympians who will be visiting for the 2012 games, as several of our superb local facilities have been included in the official pre-games training camp guide. Glyndŵr University, Queensway stadium and the Racecourse ground have all been included in the Olympic guide and two of those facilities along with the North Wales Regional Tennis Centre are included in the guide for Paralympians. Will you join me in congratulating Wrexham not only on playing its part in the preparations for 2012, but on having the ever-improving sports facilities that we currently enjoy in the town, which enable, allow and encourage everyone to participate in a variety of sporting and physical activities so that we can ensure that all parts of Wales play their part and share in the success of the Olympics?

Tynnaf sylw at y rôl bwysig a chwaraeir gan Wrecsam ar gyfer yr Olympwyr a'r Pharalympwyr a fydd yn ymweld i gystadlu yng ngemau 2012, gan fod sawl un o'n cyfleusterau lleol rhagorol wedi'u cynnwys yn yr arweiniad swyddogol i'r gwerysilloedd hyfforddi cyn y gemau. Mae Prifysgol Glyndŵr, stadiwm Queensway a'r Cae Ras i gyd wedi'u cynnwys yn yr arweiniad i'r Gemau Olympaidd ac mae dau o'r cyfleusterau hynny, ynghyd â Chanolfan Denis Ranbarthol Gogledd Cymru wedi'u cynnwys yn yr arweiniad i Baralympwyr. A wnewch ymuno â mi i longyfarch Wrecsam, nid yn unig ar chwarae ei rhan yn y paratoadau ar gyfer 2012, ond am fod ganddi'r cyfleusterau chwaraeon yn y dref sydd gennym ar hyn o bryd a'r rheini'n rhai sy'n gwella o hyd, a bod y rhain yn galluogi, yn caniatáu ac yn annog pawb i gymryd rhan mewn amrywiaeth o weithgareddau chwaraeon a chorfforol er mwyn inni sicrhau bod pob rhan o Gymru'n gallu chwarae ei rhan a rhannu yn llwyddiant y Gemau Olympaidd?

Alun Ffred Jones: Thank you for those remarks. I will certainly join you in congratulating Wrexham on the fact that the facilities in the town and the area have been included in the list of training camps that will be available to teams competing in the Olympic and Paralympic Games in 2012. These will, undoubtedly, bring economic benefits, although they may not be large. More than that, I think that those facilities are

Alun Ffred Jones: Diolch ichi am y sylwadau hynny. Yn sicr, ymunaf â chi i longyfarch Wrecsam bod y cyfleusterau sydd yn y dref a'r ardal wedi'u cynnwys yn rhestr y gwerysilloedd hyfforddi a fydd ar gael i'r timau a ddaw i gystadlu yng Ngemau Olympaidd a Pharalympaidd 2012. Yn ddiamau, daw'r rhain â manteision economaidd, er na fydd y rheini o reidrwydd yn fawr. Ar ben hynny, credaf fod y

regarded as a badge of honour by the people involved, and I think that those people think that it will be a marketing tool to attract other sporting activities to those facilities. That is certainly the view that is held in Pwllheli and Plas Menai regarding the sailing competitions, but it is equally applicable to other training facilities. Therefore, I am quite happy to join you in congratulating Wrexham on the part that it is playing in this success story.

Andrew R.T. Davies: Minister, I congratulate you, as other colleagues have done, on your appointment as a Minister. I also congratulate all the Olympians and Paralympians on their excellent performances in Beijing and congratulate those who came home with rewards. However, I believe that they all came home rewarded by the rich experience that all enjoyed in Beijing.

Minister, I find it quite ironic in some respects that we celebrate the Welshness of our athletes who went out for the Paralympics and the Olympics, and yet, if you talk to many of the athletes, if not all the athletes, you will find that they believe that they were able to achieve their success by being part of the Great British team and, ultimately, by having access to the resources that being part of Team GB offers them, as athletes moving up to the next level. Minister, despite your political ideology relating to separation and independence, will you assure me that you will be seeking to ensure that the British aspect is enshrined in the training facilities that are open to Welsh athletes and that, above all, the British flag will fly high over future Olympics?

Alun Ffred Jones: I am not a separatist and never have been; I am and will remain an internationalist. The fact is that much of the pattern of international sport is historical. At this time, it is not even on the cards to have a Welsh team at the Olympics, and whether I have aspirations in that direction is neither here nor there. It is not under discussion and, even if we desired it, it is doubtful whether the Olympic authority would allow a Welsh team at this time because Wales is not a

cyfleusterau hynny'n cael eu hystyried yn fathodyn anrhydedd gan y bobl dan sylw, a chredaf fod y bobl hynny'n meddwl y bydd yn gyfrwng marchnata i ddenu gweithgareddau chwaraeon eraill i'r cyfleusterau hynny. Yn sicr, dyna'r farn ym Mhwllheli ac ym Mhlas Menai ynglŷn â'r cystadlaethau hwylio, ond mae hynny'r un mor berthnasol i'r cyfleusterau hyfforddi eraill. Felly, yr wyf yn ddigon bodlon ymuno â chi i longyfarch Wrecsam ar ei rhan yn yr hanes llwyddiant hwn.

Andrew R.T. Davies: Weinidog, yr wyf yn eich llongyfarch, fel y mae cyd-Aelodau eraill wedi'i wneud, ar eich penodi'n Weinidog. Yr wyf hefyd yn llongyfarch yr holl Olympwyr a'r Paralympwyr ar eu perfformiadau rhagorol yn Beijing a llongyfarch y rheini a ddaeth â gwobrau adref. Fodd bynnag, credaf iddynt i gyd gael eu gwobrwyo yn sgil cyfoeth y profiad a gawsant un ac oll yn Beijing.

Weinidog, fe'i caf yn eironig braidd mewn rhai ffyrdd ein bod yn dathlu Cymreictod ein hathletwyr a aeth allan i'r Gemau Paralympaidd ac Olympaidd, ac eto, wrth siarad â llawer o'r athletwyr, os nad â'r athletwyr i gyd, gwelwch eu bod yn credu iddynt allu llwyddo drwy fod yn rhan o dîm Prydain Fawr ac, yn y pen draw, drwy allu manteisio ar yr adnoddau a gynigir iddynt drwy fod yn rhan o Dîm Prydain Fawr, fel athletwyr sy'n codi i'r lefel nesaf. Weinidog, er gwaethaf eich ideoleg wleidyddol ynglŷn ag arwahanrwydd ac annibyniaeth, a wnewch fy sicrhau y byddwch yn ceisio sicrhau bod yr agwedd Brydeinig yn cael ei hymgorffori yn y cyfleusterau hyfforddi sydd ar agor i athletwyr Cymru, ac yn anad dim, y bydd baner Prydain yn chwifio fry dros gemau Olympaidd y dyfodol?

Alun Ffred Jones: Nid wyf yn pledio arwahanrwydd ac nid wyf erioed wedi gwneud hynny; rhyng-genedlaetholwr ydwyf ac ni fydd hynny'n newid. Y ffaith yw mai hanesyddol yw patrwm chwaraeon rhyngwladol i raddau helaeth. Ar hyn o bryd, nid yw cael tîm o Gymru yn y gemau Olympaidd yn cael ei ystyried hyd yn oed, ac os oes gennyf innau ddyheadau yn y cyswllt hwnnw neu beidio, nid yw hynny nac yma nac acw. Nid yw'n destun trafodaeth a, hyd

nation state thus far—although I hope that it will be in the future—and neither is it a protected territory, and nor do I want it to be. At present, in the field of athletics, that is not under discussion. I know that the athletes, as you quite rightly pointed out, appreciate the fact that they can take advantage of facilities all over the UK. That is equally true of the Australian Paralympic team that will be coming to Wales over the next few years. These days, international sport does not recognise national borders. I am not sure what else I can add to that statement.

David Lloyd: Croesawaf innau'r Gweinidog yn ffurfiol i'w swydd newydd, a chroesawaf y datganiad hefyd. Fel pawb arall, llongyfarchaf ein hathletwyr ar eu gwahanol fuddugoliaethau yn Beijing.

Mae tyndra posibl rhwng yr her sylweddol i sicrhau bod trwch y boblogaeth yn cyflawni mwy o ymarfer corff a'r angen i sicrhau ein bod yn cael cymaint, os nad mwy, o fedalau y tro nesaf y cynhelir y Gemau Olympaidd. O ran cynyddu nifer y bobl sy'n cael ymarfer corff yn rheolaidd, gobeithiaf fod cefnogaeth drawsbleidiol i'm Mesur sydd yn ceisio diogelu meysydd chwarae a'i wneud yn fwy anodd i gynghorau eu gwerthu. Gobeithiaf y gall y Gweinidog dros Dreftadaeth newydd ddylanwadu ar y Gweinidog perthnasol i gefnogi a sicrhau llwyddiant i'm Mesur, sydd ar ei ffordd drwy'r Cynulliad.

Gŵyr pawb fod y Gemau Olympaidd yn dod i Lundain yn 2012. Clywais eich sylwadau, Weinidog, ond mae gan Hong Kong, er enghraifft, sy'n rhan o Tsieina, dîm a oedd yn cystadlu yn y Gemau Olympaidd yn Beijing. Felly, nid yw'n hollol amhosibl y gallai fod tîm Olympaidd o Gymru rywbryd yn y dyfodol.

Mae cryn anniddigrwydd ynglŷn â'r posibilrwydd o gael tîm pêl-droed Prydain Fawr yng Ngemau Olympaidd 2012; mae teimladau cryf yn ei erbyn. Mae Cymdeithas

yn oed petaem yn dymuno hynny, mae'n amheus gennyf a fyddai awdurdod y gemau Olympaidd yn caniatáu tîm o Gymru ar hyn o bryd oherwydd nad yw Cymru'n genedl wladwriaeth eto—er fy mod yn gobeithio y bydd yn y dyfodol—ac nid yw'n diriogaeth a warchodir ychwaith, ac nid wyf am iddi fod. Ar hyn o bryd, ym maes athletau, nid yw hynny'n destun trafodaeth. Gwn fod yr athletwyr, fel y dywedasoeh yn gwbl briodol, yn gwerthfawrogi'r ffaith eu bod yn gallu manteisio ar gyfleusterau ym mhob cwr o'r DU. Mae hynny yr un mor wir am dîm Paralympaidd Awstralia a fydd yn dod i Gymru dros yr ychydig flynyddoedd nesaf. Y dyddiau hyn, nid yw chwaraeon rhyngwladol yn cydnabod ffiniau cenedlaethol. Nid wyf yn sicr beth arall y gallaf ei ychwanegu at y datganiad hwnnw.

David Lloyd: I formally welcome the Minister to his new job, and I also welcome the statement. Like everyone else, I congratulate our athletes on their various victories in Beijing.

There is a possible tension here between the significant challenge of ensuring that the population as a whole does more physical exercise and the need to achieve as many, if not more, medals in the next Olympic Games. In terms of increasing the number of people who take regular exercise, I hope that there is cross-party support for my Measure, which seeks to safeguard playing fields and make it more difficult for councils to sell them. I hope that the new Minister for Heritage can bring influence to bear on the relevant Minister to support and ensure the success of my Measure, which is on its journey through the Assembly.

Everyone knows that the Olympic Games will be staged in London in 2012. I heard your comments, Minister, but Hong Kong, for example, which is part of China, has a team that competed in the Olympic Games in Beijing. Therefore, it is not entirely out of the question for Wales to have an Olympic team sometimes in the future.

There is disquiet regarding the prospect of having a Great British football team in the 2012 Olympics; there are strong feelings against it. The Football Association of Wales

Bêl-droed Cymru yn ei erbyn, er enghraifft. Yr oedd cryn anfodlonrwydd hefyd yng nghynhadledd Plaid Cymru yr wythnos diwethaf ynglŷn â'r posibilrwydd hwn. Yr wyf fi yn erbyn ffurfio tîm pêl-droed Prydain Fawr; a ydych chi, Weinidog?

Alun Ffred Jones: Ydwyf, yr wyf yn erbyn cael tîm pêl-droed Olympaidd Prydain Fawr. Fel y mae Cymdeithas Bêl-droed yr Alban a Chymdeithas Bêl-droed Cymru wedi ei nodi, byddai'n peryglu statws cenedlaethol Cymru. Os yw'r wrthblaid am ddadlau o blaid cael tîm pêl-droed Olympaidd a fyddai'n peryglu statws Cymru fel gwlad annibynnol o ran pêl-droed, mae'n rhydd i wneud hynny. Fodd bynnag, nid wyf fi'n barod i beryglu traddodiad sy'n mynd yn ôl dros 100 mlynedd, ac sydd â chysylltiad agos â gogledd-ddwyrain Cymru. Mae'n ddiddorol bod un gred fod tîm pêl-droed Cymru wedi'i sefydlu er mwyn i Loegr allu cael gêm bêl-droed heb orfod mynd dros y môr. Fodd bynnag, gadawn y drafodaeth honno yn y fan honno. Os yw'n peryglu bodolaeth tîm Cymru, ni fuaswn o blaid cael tîm Prydain Fawr.

Bu i chi sôn am statws y gwahanol wledydd yn Gemau Olympaidd. Yr oedd Hong Kong yn cystadlu yn y gemau yn Beijing, ond mae hynny oherwydd rhesymau hanesyddol. Mae yr un mor bwysig nodi nad oedd Tibet yno fel gwlad yn ei rhinwedd ei hun.

Ar eich pwynt cyntaf ynglŷn â'r berthynas rhwng rhagoriaeth a medalau ar un llaw a chael mwy o bobl i gymryd rhan ar y llaw arall, nid yw'r ddau beth yn gwbl ar wahân. Os yw eich poblogaeth yn weddol iach, po fwyaf o bobl y gallwch eu cael i gymryd rhan, y mwyaf o siawns sydd gennych o lwyddo yn pen draw.

Mae'n ddiddorol bod y Ffindir, sydd â record ardderchog o ran pobl yn cymryd rhan mewn ymarfer corff—yn cerdded, sgiô, rhedeg, ac yn y blaen—bob amser yn ennill medalau yn y gemau Ewropeaidd a'r Gemau Olympaidd. Mae record holl wledydd Llychlyn o ran chwaraeon—yn enwedig o ran athletau, sef y cystadleuaethau rhedeg a thaflu—yn ddiuro. Gwelais ffigurau yn ddiweddar ynglŷn â'r waywffon, mi gredaf, a oedd yn nodi bod bron i hanner y medalau, os nad mwy na'u

opposes it, for example. There was some disquiet in the Plaid Cymru conference last weekend about this possibility. I am opposed to the formation of a Great British football team; are you, Minister?

Alun Ffred Jones: Yes, I am opposed to having a Great British football team. As the Scottish Football Association and the FAW have noted, it would endanger Wales's national status. If the opposition want to argue in favour of having an Olympic football team that would endanger Wales's status as an independent nation in football terms, it is free to do so. However, I am not willing to endanger a tradition that stretches back over 100 years and is closely linked with north-east Wales. It is interesting that there is a belief that the Wales football team was established so that England could have a football game without having to cross the water. However, we will leave that discussion there. If it endangers the existence of a Wales team, I would not be in favour of having a Great British team.

You mentioned the status of the various nations in the Olympic Games. Hong Kong competed in Beijing, but that is for historic reasons. It is just as important to note that Tibet was not there as an independent nation.

On your first point regarding the relationship between excellence and medals on the one hand and getting more people to take part on the other, the two things are not entirely separate. If your population is relatively healthy, the more people you can get to participate, the more chance you have of ultimately succeeding.

It is interesting that Finland, which has an excellent record in terms of people participating in exercise—walking, skiing, running and so on—always wins medals in the European games and Olympic Games. The record of the Scandinavian nations as a whole in terms of sport—particularly athletics, namely the running and throwing events—is unbeaten. I recently saw figures relating to the javelin event, I believe, which noted that almost half, if not more than half,

hanner, yn yr holl Gemau Olympaidd, wedi'u hennill gan athletwyr o wledydd Llychlyn.

4.20 p.m.

Darren Millar: I too congratulate the Minister on his appointment, and I also offer my congratulations to those Welsh athletes and Paralympians who took part, and had tremendous successes, in the games. Minister, we have been promised that the benefits of the 2012 Olympic Games in London will extend to all parts of the United Kingdom, and you referred to cycling in your statement, which I know is a passion of yours. Given that London is not a city that is known for its terrific mountain biking centres and that we have some fantastic centres in Wales, what discussions have you had with the 2012 Olympic Games organisers regarding bringing a mountain biking event to Wales, particularly to north Wales and places such as Coed Llandegla Forest in my constituency, which is home to some of the best mountain biking trails in the country? It is internationally recognised, and it is in close proximity to some of the training camps and accommodation that have been identified in the Wrexham area. I would appreciate it if you could champion it with the 2012 Olympic Games organisers, because I have had some preliminary discussions with them and they seem quite keen.

Alun Ffred Jones: It is true that south Wales and north Wales—and Coed-y-Brenin is another location that is highly regarded—have some of the best mountain biking trails in the world. In terms of attracting more Olympic sports to Wales, it was sad to hear that the London Olympic authority had decided to place its mountain biking trail in the mountainous country of Essex. I have not had any direct discussions with the authority, but I know that the First Minister had direct discussions with the authority in a meeting before the summer and, at that time, it was on the cards as a possibility that it would be located here. However, when a city accepts the Olympic Games, it is apparently a condition that it should attempt to have all the sports within a certain radius of the Olympic village. In some cases, that cannot be done. For example, the equestrian events for the

of the medals in all of the Olympic Games, have been won by athletes from Scandinavian nations.

Darren Millar: Yr wyf finnow hefyd yn llongyfarch y Gweinidog ar ei benodiad, yr wyf hefyd yn llongyfarch yr athletwyr a'r athletwyr Paralympaidd hynny o Gymru a gymerodd ran ac a gafodd lwyddiant ysgubol yn y gemau. Weiniidog, yr ydym wedi cael addewid y bydd manteision Gemau Olympaidd 2012 yn Llundain yn ymestyn i bob cwr o'r Deyrnas Unedig, ac yr oeddech yn cyfeirio at feicio yn eich datganiad, yr wyf yn gwybod eich bod ar dân dros feicio. Ac ystyried nad yw Llundain yn enwog am ei chanolfannau beicio mynydd gwych, a bod gennym rai canolfannau ffantastig yng Nghymru, pa drafodaethau yr ydych wedi'u cael gyda threfnwyr Gemau Olympaidd 2010 ynghylch dod â digwyddiad beicio mynydd i Gymru, yn enwedig gogledd Cymru a lleoedd fel Coed Llandegla yn fy etholaeth, lle ceir rhai o'r llwybrau beicio mynydd gorau yn y wlad? Caiff ei gydnabod yn rhyngwladol ac mae'n agos i rai o'r gwerysilloedd hyfforddi a llety a nodwyd yn ardal Wrecsam. Byddwn yn gwerthfawrogi petai modd i chi ei hyrwyddo gyda threfnwyr Gemau Olympaidd 2012, oherwydd yr wyf wedi cael rhai trafodaethau rhagarweiniol gyda hwy ac maent yn ymddangos yn eithaf awyddus.

Alun Ffred Jones: Mae'n wir bod gan dde Cymru a gogledd Cymru—ac mae Coed-y-Brenin yn lleoliad arall uchel iawn ei barch—rai o'r llwybrau beicio mynydd gorau yn y byd. O ran denu rhagor o chwaraeon Olympaidd i Gymru, yr oedd yn drist clywed bod awdurdod Olympaidd Llundain wedi penderfynu rhoi ei lwybr beicio mynydd yn nhiroedd mynyddig Essex. Nid wyf wedi cael dim trafodaethau uniongyrchol gyda'r awdurdod, ond gwn fod y Prif Weiniidog wedi cael trafodaethau uniongyrchol gyda'r awdurdod mewn cyfarfod cyn yr haf ac, ar yr adeg honno, yr oedd yn bosibl y byddai'n cael ei leoli yma. Fodd bynnag, pan fydd dinas yn derbyn y Gemau Olympaidd, mae'n debyg ei fod yn amod y dylai geisio cael yr holl chwaraeon o fewn radiws penodol i'r pentref Olympaidd. Mewn rhai achosion, ni ellir gwneud hynny. Er enghraifft, yr oedd y

Beijing Olympic Games were in Hong Kong or somewhere far away from Beijing, presumably because of the heat, and the sailing events had to be on the sea—that goes without saying. [*Laughter.*] I am in danger of stating the blindingly obvious here. The sailing events for the London Olympic Games will be held off the south coast of England. It was deeply disappointing that the mountain biking events did not come to Wales, and I will not hide my disappointment about that.

Gareth Jones: Yr wyf innau yn eich llongyfarch ar eich penodiad ac yn eich croesawu fel Gweinidog i'r Llywodraeth yng Nghymru—yr wyf yn falch iawn fod hynny wedi digwydd. Yr wyf yn ategu'r llongyfarchiadau i'r athletwyr yn y Gemau Olympaidd a'r Gemau Paralympaidd, sydd wedi gwneud cymaint dros eu gwledydd a thros Brydain.

Cyfeiriaf at un cystadleuydd yn arbennig, sef Rebecca Chin o Ddeganwy yn fy etholaeth i. Mae'n ferch 16 oed a gollodd ei medal drwy amryfusedd gweinyddol, oherwydd aiddosbarthwyd y dosbarth yr oedd yn cystadlu ynddo. Yr oedd wedi ennill medal arian yn y gystadleuaeth taflu disgen ond collodd ei medal. O ystyried ei bod yn 16 oed, mae wedi'i dderbyn gydag aeddfedrwydd y tu hwnt i'w blynyddoedd. A oes gennych air o gysur iddi ar yr adeg hon? Mae hi a'i rhieni yn amlwg wedi teimlo i'r byw ei bod wedi cael cam, ond dyna'r ffordd y mae pethau wedi troi allan. Pa air o gysur a allwch estyn iddi ar yr amser anodd hwn?

Alun Ffred Jones: Nid yw hwnnw yn gwestiwn hawdd i mi ei ateb. Wedi iddi weithio mor galed i gyrraedd y safon honno ac wedi iddi gystadlu yn llwyddiannus, yr wyf yn siŵr bod colli—yn enwedig ar fater technegol—yn dor calon, ac ni allaf ond estyn fy nghydymdeimlad ati a dweud wrthi am ddal ati, ac y daw ei dydd hi eto. Mewn chwaraeon, mae dysgu colli cyn bwysiced â dysgu ennill. Fel cyn gôl-geidwad i Lanuwchllyn, gwn hynny'n iawn; dysgais yn gynnar ynglŷn â cholli. Mae'n siŵr gennyf nad yw fy nghydymdeimladau'n llawer o gysur i Rebecca Chin, ond mae'n siŵr gennyf y bydd hyn addysg iddi ac y bydd yn ei

digwyddiadau marchogaeth ar gyfer Gemau Olympaidd Beijing yn Hong Kong neu yn rhywle pell o Beijing, mae'n debyg oherwydd y gwres, ac yr oedd yn rhaid cynnal y digwyddiadau hwyllo ar y môr—afraid yw dweud hynny. [*Chwerthin.*] Yr wyf mewn perygl o ddweud yr hyn sy'n gwbl amlwg yma. Caiff y digwyddiadau hwyllo ar gyfer Gemau Olympaidd Llundain eu cynnal oddi ar arfordir deheuol Lloegr. Yr oedd yn siomedig dros ben na ddaeth y digwyddiadau beicio mynydd i Gymru, ac ni chelaf fy siom nghylch hynny.

Gareth Jones: I also congratulate you on your appointment and welcome you as a Minister in the Government of Wales—I am glad that that has happened. I support the congratulations to the athletes in the Olympic Games and the Paralympic Games who have done so much for their countries and for Britain.

I refer to one competitor, namely Rebecca Chin from Deganwy in my constituency. She is a 16-year-old girl who lost her medal because of an administrative anomaly, because the class within which she was competing was reclassified. She had won a silver medal in the discus event, but she lost her medal. Given that she is 16-years-old, she has accepted it with a maturity beyond her years. Do you have a word of comfort for her at this time? She and her parents have clearly felt this to the quick and feel that she has been cheated, but that is how things have turned out. What words of comfort can you extend to her at this difficult time?

Alun Ffred Jones: That is not an easy question for me to answer. Having worked so hard to reach that standard and having competed successfully, I am sure that to lose—particularly on a technical matter—is heartbreaking, and I can only extend my sympathies to her and tell her to keep at it and that her day will come again. In sport, learning to lose is as important as learning to win. As a former goalkeeper for Llanuwchllyn, I know that only too well; I learn about losing early on. I am sure that my sympathies are not much comfort for Rebecca Chin, but I am sure that this will be an education for her and that it will make her

gwneud yn gryfach ar gyfer y tro nesaf y bydd yn cystadlu ar y lefel ryngwladol hon.

Brynle Williams: Congratulations on your position, Minister. I also extend my congratulations to the Olympians that have returned to the UK with a fantastic haul of medals. Wales has played its part strongly in that.

There is one other gentleman who, regrettably, no-one has congratulated, namely Mr Aled Owen. He lives just on the borders of my constituency and he recently became the world champion in sheepdog trials. Aled is from north Wales; fair play. The idea of including sheepdog trials in 2012 has been mooted, as over 22 different countries have participated in the world trials. Perhaps you could give that some consideration. I will leave it to your discretion.

You briefly mentioned the equestrian events. I believe that they were based in Hong Kong, which is some 1,700 miles from Beijing. An excellent training facility, which will have Olympic-style facilities, is about to open in south-west Wales. Will you give an undertaking that you will do whatever you can to support it and, if possible, to bring other countries here to use the training facility?

Alun Ffred Jones: Llongyfarchaf Aled Owen ar ei lwyddiant yn y treialon cŵn defaid. Dywedasoch eich bod am weld hynny'n cael ei gynnwys yn y gemau yn 2012. Ni chredaf fod gwneud hynny o fewn fy ngallu. Mae'n siŵr gennyf fod y pwyllgor wedi penderfynu bellach pa chwaraeon a fydd yn cael eu cynnwys yn y Gemau Olympaidd. Fodd bynnag, mae'n bwnc diddorol ac mae'n siŵr gennyf y byddai'n destun dadl diddorol yn y Cynulliad. Cewch feddwl am hynny ar gyfer y dyfodol.

O ran y cyfleusterau y cyfeiriasoch atynt ar gyfer marchogaeth, mae gennym swyddog sy'n gweithio gyda'r tîm yn Llundain i sicrhau bod Cymru'n cael y budd mwyaf posibl o'r Gemau hyn. Bydd ef yn cydweithio â swyddogion eraill i annog timau i ddod i Gymru i ymarfer ac i sefydlu pencadlysoedd ymarfer yma. Os ydyw'r cyfleuster hwn o'r

stronger for the next time that she competes as this international level.

Brynle Williams: Llongyfarchiadau ar eich swydd, Weinidog. Yr wyf hefyd yn estyn fy llongyfarchiadau i'r athletwyr Olympaidd sydd wedi dychwelyd i'r DU gyda nifer ardderchog o fedalau. Mae Cymru wedi chwarae rhan fawr yn hynny.

Ceir un gŵr bonheddig arall nad oes neb wedi'i longyfarch yn anffodus sef Mr Aled Owen. Mae'n byw ar ffiniau fy etholaeth ac yn ddiweddar daeth yn bencampwr y byd mewn treialon cŵn defaid. Daw Aled o ogledd Cymru; chwarae teg. Mae'r syniad o gynnwys treialon cŵn defaid yn 2012 wedi cael ei grybwyll, gan fod dros 22 o wledydd gwahanol wedi cymryd rhan yn nhreialon y byd. Efallai y gallech ystyried hynny. Gadawaf hynny i chi.

Soniasoch yn gryno am y digwyddiadau marchogaeth. Credaf iddynt gael eu cynnal yn Hong Kong, sydd oddeutu 1,700 o filltiroedd o Beijing. Mae cyfleuster hyfforddi gwyh a fydd yn cynnwys cyfleusterau o fath Olympaidd ar fin agor yn ne orllewin Cymru. A wneuch ymrwymo i wneud beth bynnag y gallwch ei wneud i'w gefnogi ac, os yw'n bosibl, dod a gwledydd eraill yma i ddefnyddio'r cyfleuster hyfforddi?

Alun Ffred Jones: I congratulate Aled Owen on his success in the sheepdog trials. You said that you would like to see that being included in the 2012 games. I do not believe that it is within my power to do that. I am sure that the committee has decided which sports will be included in the Olympics by now. However, it is an interesting subject and I am sure that it would be an interesting subject for debate in the Assembly. You can think about that for the future.

On the facilities that you referred to for horse-riding, we have an official who works with the team in London to ensure that Wales receives the greatest possible benefit from these games. He will work with other officials to encourage teams to come to Wales to train and to establish training headquarters here. If the facility is to the

safon briodol, nid oes rheswm dros beidio ag annog pobl i'w ddefnyddio.

appropriate standard, there is no reason why people should not be encouraged to use it.

Y Llywydd: Diolch yn fawr i'r Gweinidog. Byddaf yn sicrhau bod datganiad nesaf y Gweinidog, neu'i atebion, yn fyrrach.

The Presiding Officer: Thank you, Minister. I will ensure that the Minister's next statement or answers are shorter.

Datganiad am y Tafod Glas Statement on Bluetongue

Y Gweinidog dros Faterion Gwledig (Elin Jones): Feirws sy'n taro gwartheg a defaid ac sy'n cael ei ledaenu gan wybed yw'r dafod las. Daeth yr achosion cyntaf o deip 8 y dafod las i ogledd Ewrop o Affrica yn haf 2006. Yn 2007, daeth yn glefyd cyffredin ac fe'i chwythwyd gan y gwynt i East Anglia ym mis Medi 2007. Lledaenodd y clefyd wedyn o fewn dwyrain Lloegr a Dorset.

The Minister for Rural Affairs (Elin Jones): Bluetongue is a virus spread by infected midges, which affects cattle and sheep. The first cases of bluetongue strain 8 spread into northern Europe from Africa in summer 2006. In 2007 the disease became widespread and wind conditions brought it to East Anglia in September 2007. The disease then spread within the east of England and Dorset.

Mae'r clefyd yn fwy tebygol o gael ei ledaenu rhwng diwedd mis Awst, pan fydd y gwybed ar eu mwyaf cyffredin, a diwedd mis Rhagfyr. Mae dros 15,000 o achosion newydd o'r dafod las wedi'u cofnodi yng ngogledd Ewrop dros yr wythnosau diwethaf. Nid yw'r clefyd yn effeithio ar bobl. Clefyd economaidd ydyw, ac mae'n rhaid i fusnesau fferm ddiogelu eu hunain rhagddo.

The risk of disease transmission is usually at its highest from late August, when the midge population reaches its peak, through to late December. There have been more than 15,000 new cases of bluetongue in northern Europe over the past few weeks. The disease has no human health implications. It is an economic disease against which farm businesses must protect themselves.

Mae grŵp craidd Cymru o gynrychiolwyr y diwydiant a swyddogion wedi cwrdd drwy'r haf i roi cyngor i mi ar bolisi brechu a fyddai'n sicrhau bod ffermwyr Cymru mewn sefyllfa i ddiogelu eu da byw rhag y clefyd. Yr wyf wedi cydweithio'n glos ag Ysgrifennydd Gwladol Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig, Hilary Benn, ac yr wyf wedi llwyddo i sicrhau 7.5 miliwn dos o frechlyn i Gymru. Trefnais fod y miliwn dos cyntaf ar gael i'w ddefnyddio yn y de-ddwyrain, y parth gwarchod cyntaf yng Nghymru, o 27 Mehefin. Cawsom ddosys ychwanegol wedi hynny er mwyn cael digon o frechlyn i allu cyhoeddi bod gweddill Cymru yn barth gwarchod ar 1 Medi.

The Wales core group of industry representatives and officials has met throughout the summer to advise me on the development of a vaccination policy that would ensure that Welsh farmers are in a position to protect their livestock against this disease. I have worked closely with the Secretary of State for the Department for Environment, Food and Rural Affairs, Hilary Benn, and have succeeded in securing 7.5 million doses of vaccine for Wales. I arranged for the first million doses to be made available in the south-east, the first protection zone in Wales, from 27 June. We then received additional doses so that there was sufficient vaccine for the remainder of Wales to be declared a protection zone on 1 September.

4.30 p.m.

O dan reolau Ewrop, dim ond mewn parth gwarchod y mae hawl brechu anifeiliaid rhag

Under European regulations, animals can only be vaccinated against bluetongue in a

clefyd y dafod las. Mae peryglon ynghlwm wrth gyhoeddi Cymru gyfan yn barth gwarchod, gan fod anifeiliaid yn gallu cael eu symud yn weddol ddirwystr o fewn y parth gwarchod, ac mae'r parth erbyn hyn yn cynnwys ardaloedd yn Ewrop lle mae'r clefyd ar led. Fodd bynnag, i gydbwyso'r perygl hwnnw, mae brechlyn ar gael i ffermwyr Cymru i imiweiddio'u hanifeiliaid rhag y clefyd.

Yn y de-ddwyrain, mae rhyw 85 y cant o'r 1 miliwn dôs o'r brechlyn oedd ar gael i ffermwyr yr ardal o 27 Mehefin wedi'i ddefnyddio. Ers 1 Medi, siomedig o fach yw nifer y ffermwyr yng ngweddill y wlad sydd wedi cymryd y brechlyn i ddiogelu'u hanifeiliaid, er gwaethaf ymgyrch gyhoeddusurwydd galed gan y Llywodraeth hon, undebau'r ffermwyr a rhanddeiliaid eraill. Ar 15 Medi, dim ond 1.36 miliwn o'r 7.5 miliwn o ddosys sydd ar gael i ffermwyr Cymru, gan gynnwys ffermwyr y de-ddwyrain, oedd wedi cael eu defnyddio.

Ar 16 Medi, cafwyd cadarnhad bod dau darw ar fferm yn Rhuthun, sir Ddinbych yn dioddef o deip 8 y dafod las. Cafodd trydydd tarw ganlyniad amhendant ond ar ôl cynnal prawf arall arno ar 19 Medi, cawsom gadarnhad bod teip 8 y clefyd ar hwnnw hefyd. Yr oedd y teirw wedi cael eu mewnfario o ardal Limoges yn Ffrainc a chafwyd bod y dafod las arnynt fel rhan o'r profion sy'n cael eu cynnal ar bob anifail sy'n cael ei fewnfario. Profion i chwilio am deip 1 a theip 8 y dafod las yw'r profion hyn. Argymhellodd grŵp arbenigwyr Prydain, sy'n cynnwys milfeddygon ac epidemiolegwyr, gan gynnwys fy nghynghorwyr milfeddygol fy hun, na ddylai'r teirw gael eu difa gan fod y perygl o drosglwyddo'r clefyd mor fach. Nid yw'r clefyd yn gallu cael ei basio o anifail i anifail; caiff ei drosglwyddo gan frathiad gwybedyn heintiedig. Bydd y tri tharw yn Rhuthun yn cael eu hynysu tan 31 Hydref a bydd cyfyngiadau, gan gynnwys cyfyngiadau symud, yn cael eu gosod ar weddill stoc y fferm tan hynny.

Os cawn ragor o achosion o anifeiliaid yn cael eu mewnfario i Gymru sy'n adweithio'n bositif i brawf y dafod las, byddaf yn ystyried

protection zone. By declaring the whole of Wales a protection zone, there were inherent risks as livestock movement is relatively unrestricted within the protection zone, which now includes areas of Europe where the disease is prevalent. However, this risk is balanced by the provision of the vaccine so that farmers in Wales can immunise their livestock against the disease.

In south-east Wales, some 85 per cent of the 1 million doses of the vaccine made available to farmers in this area since 27 June have been taken up. Since 1 September, the take-up of the vaccine in the remainder of Wales to protect livestock against bluetongue has been disappointingly low, despite an intensive publicity campaign by the Government, farming unions and other stakeholders. As at 15 September, only 1.36 million of the 7.5 million doses available had been taken up by farmers in Wales; this includes the vaccine take-up in south-east Wales.

On 16 September, there was confirmation that two bulls on a farm in Ruthin, Denbighshire were confirmed as testing positive for strain 8 of bluetongue. A third bull's test was inconclusive, but following further tests on 19 September, it was confirmed that it was also infected with strain 8 of the disease. The bulls were imported from the Limoges area of France and bluetongue was detected as part of the post-import checks, which determine whether animals are infected with bluetongue strains 1 and 8. The GB experts group, which consists of senior vets and epidemiologists, including my veterinary advisers, has recommended that the bulls should not be slaughtered as the risk of transmission from these animals is negligible. This disease cannot be passed from animal to animal; it is passed by the bite of an infected midge. The three bulls in Ruthin will remain in isolation until 31 October and all the stock on the farm will remain under restriction, which includes movement restrictions, until then.

In the event of further cases of imported animals testing positive for bluetongue anywhere in Wales, I will consider ordering

rhoi gorchymyn i'w difa os oes perygl y gallent drosglwyddo'r clefyd; ni fydd iawndal ar gael i ffermwyr o dan yr amgylchiadau hynny.

Ers yr achosion hyn ar 16 Medi, mae ychydig yn fwy o ffermwyr wedi gofyn am y brechlyn. Ddydd Llun yma, yr oedd 1.82 miliwn o'r 7.5 miliwn o ddosys wedi'u cymryd. Dyna gynnydd o 460,000 ers yr wythnos cynt. Yr wyf yn falch bod rhai ffermwyr yn sylweddoli peryglon y dafod las ac yn brechu'u hanifeiliaid rhagddo, ond rhaid i'r duedd hon wella er mwyn i ffermwyr Cymru ddiogelu'u stoc a'u bywoliaeth.

Ym Mhrydain eleni, anifeiliaid sydd wedi'u mewnfario yn unig sydd wedi dioddef o'r clefyd. Y rheswm pennaf pam nad yw'r clefyd wedi bod ar led ym Mhrydain hyd yn hyn eleni yw llwyddiant y rhaglen frechu mewn ardaloedd yn Lloegr lle'r oedd y risg fwyaf. Mae hyn yn profi pa mor bwysig yw hi bod ffermwyr yn brechu'u hanifeiliaid, yn enwedig a hithau'n adeg beryglus iawn o'r flwyddyn tan y daw'r tywydd oer.

O dan reolau'r Undeb Ewropeaidd sy'n caniatáu i anifeiliaid gael eu symud yn weddol rwydd rhwng gwledydd yr Undeb Ewropeaidd, brechu yw'r unig ffordd o'u diogelu rhag y dafod las—nid oes ffordd arall. Dylai ffermwyr gysylltu â'u milfeddygon yn awr er mwyn cael brechu'u hanifeiliaid. Mae ffermwr nad yw'n brechu yn peryglu'i fywoliaeth ac iechyd ei stoc, bywoliaeth a stoc ei gymdogion, ac iechyd y fuches a'r ddiadell genedlaethol. Mae cyfle i ffermwyr Cymru frechu'u hanifeiliaid yn awr, ac yr ydym yn eu cynghori i'w wneud. Mae'r sefyllfa yn yr Alban yn wahanol; ni fydd brechu yno cyn mis Tachwedd.

Mae cost brechu yn rhesymol os mai'r wobr yw stoc a bywoliaeth ddiogel. Gan ddibynnu ar y cwmni sy'n ei gynhyrchu, mae'r brechlyn yn costio o 55c ar gyfer defaid ac o £1.10 ar gyfer gwartheg.

Dros yr wythnosau diwethaf, mae llawer o anifeiliaid sydd wedi'u mewnfario i Loegr ac yn awr i Gymru wedi bod yn dioddef o'r dafod las. O dan ddeddfwriaeth yr Undeb

their slaughter if they pose a risk of transmitting the disease; there will be no compensation for farmers if that happens.

Since this case emerged on 16 September, the take-up of the vaccine has increased slightly. As of this Monday, 1.82 million of the 7.5 million doses ordered have been taken up by farmers. That is an increase of 460,000 on the previous week. I am pleased that some farmers are recognising the danger that bluetongue poses and are vaccinating their animals, but this trend must improve if Welsh farmers are to protect their livestock and livelihood.

The only cases of bluetongue in Britain this year have been from imported animals. The main reason why the disease has not been prevalent in Britain this year to date is primarily the success of the vaccination programme in the high-risk areas of England. This highlights the continued importance of vaccination, particularly as we have now entered a period of high risk, which will last until the temperatures drop.

Under current EU guidelines, which allow animals to move relatively freely between member states, vaccination is the only protection against bluetongue—there is no other way to prevent it. Farmers must contact their vets now in order to vaccinate their animals. Farmers who do not vaccinate are endangering their livelihoods and the health of their livestock, and that of their neighbours, and the health of the national sheep flock and cattle herds. Welsh farmers have an opportunity to vaccinate their animals now, and we are advising them to do so. This is in contrast to the situation in Scotland; they will not be vaccinating there before November.

The cost of the vaccine is reasonable so that farmers can protect their livestock and livelihood. Depending on the manufacturer that produces it, the vaccine costs from 55p for sheep and from £1.10 for cattle.

Over the past few weeks, there have been many instances of imported animals testing positive for bluetongue in England and now in Wales. EU legislation allows the importing

Ewropeaidd, mae hawl mewnforio anifeiliaid o barthau gwarchod yn Ewrop, ac, fel y dywedais, mae peryglon mawr ynghlwm wrth hynny. Mae'n rhaid cofio hefyd bod teip 1 y clefyd i'w gael mewn rhannau o Ffrainc ond, hyd yn hyn, teip 8 yw'r unig fath yr ydym wedi gorfod delio ag ef ym Mhrydain. Mae'r brechlyn yr ydym yn ei ddefnyddio yn diogelu'n hanifeiliaid rhag teip 8 yn unig. Dylai ffermwr sy'n mewnforio anifail o ardal ar bwys parth gwarchod teip 1 gofio y byddai'n peryglu diwydiant gwartheg a defaid Prydain gyfan pe bai'n mewnforio'r teip newydd hwn. Mae cyfrifoldeb ar ffermwyr i ddiogelu eu diwydiant rhag y clefyd drwy feddwl yn galed am ba le mae'r anifeiliaid y maent yn eu prynu yn dod ac i beidio â'u symud i Gymru os ydynt yn dod o ardaloedd ar dir mawr Ewrop lle mae achosion o'r dafod las.

Yr wyf wedi clywed sibrydion fod pobl yn credu bod brechu yn gwneud drwg i'r anifeiliaid, drwy leihau ffrwythlondeb ac erthylu wŷn, er enghraifft. Nid oes unrhyw dystiolaeth i awgrymu bod sail i'r honiadau hyn. Mae anifeiliaid beichiog yn gallu adweithio'n ddrwg beth bynnag wrth gael eu trin ar gyfer eu brechu.

Mae rhai pobl yn dweud y dylem gynnal rhaglen frechu orfodol. Ar ôl clywed barn grŵp craidd Cymru, penderfynais gynnal rhaglen frechu wirfoddol, oherwydd byddai cynnal rhaglen orfodol wedi ychwanegu at y baich rheoli a gweinyddu, oherwydd byddai ffurflenni i'w llenwi a byddai'n rhaid i awdurdodau lleol gynnal archwiliadau. Gallai hyn fod wedi golygu cynnydd o gymaint â 50 yn y gost i'r ffermwr a gallai arafu'r broses.

I gloi, mae gennyf ddwy neges ar gyfer ffermwyr Cymru. Yn gyntaf, cysylltwch â'ch milfeddyg i drefnu cael brechlyn, er mwyn diogelu eich da byw a'ch bywoliaeth, a da byw a bywoliaeth ffermwyr Cymru gyfan. Yn ail, meddyliwch ddwywaith cyn mewnforio anifeiliaid o ardal lle mae'r dafod las eisoes ar led.

Brynle Williams: Thank you, Minister, for such a comprehensive report. In Wales, scaremongering is causing more problems

of animals from protection zones in mainland Europe, and, as I have said, there are significant risks in doing that. We must remember that, in some parts of France, there are also cases of strain 1 of the disease but, in Britain, we have only had to deal with strain 8 so far. The vaccine that we are using will only protect livestock against strain 8. If farmers import from an area adjacent to a bluetongue strain 1 protection zone, they should consider the additional risk that they are posing to the entire GB cattle and sheep industry by importing a new strain of this disease. Farmers have a responsibility to help protect their industry against the disease by thinking carefully about where they source their animals and avoiding moving them to Wales from bluetongue infected areas in mainland Europe.

I have heard rumours suggesting that there are suspected adverse effects from vaccinating animals, including decreased fertility and spontaneous abortion. There is no evidence to support any of these claims. Pregnant animals can react adversely to being treated in preparation for the vaccination.

It has been suggested that there should be a compulsory vaccination programme. After hearing the opinion of the Wales core group, I decided upon a voluntary vaccination programme, because a compulsory vaccination programme would have resulted in increased regulatory and administrative burdens, with additional form-filling and inspections by local authorities. Potentially, it could have increased the cost to the farmer by as much as 50 per cent and slowed down the process.

In conclusion, I have two key messages for farmers in Wales. First, contact your vet to arrange a vaccination to protect not only your livestock and livelihood, but those of all farmers in Wales. Secondly, think twice before importing animals from areas where the bluetongue disease is already prevalent.

Brynle Williams: Diolch ichi, Weinidog, am adroddiad mor gynhwysfawr. Yng Nghymru, mae codi bwganod yn achosi mwy o

than anything else and more problems than the actual disease. You are trying to get to the bottom of this and to stop it and we are all very disappointed in the uptake of the vaccine in north Wales. There are many reasons why people are not taking up vaccination, but the logical thing is to vaccinate. As you pointed out in your statement, it is not just one farmer's stock, but the national stock that is put at risk. Regrettably, we will be living with bluetongue for many years to come. Over the winter period, I would like to see better dissemination of information to the farming community. It is essential that this is done, not just through the pages of *Gwlad*, but through various meetings, veterinary groups and so on so that there is a better understanding of this horrific disease.

You have referred to a voluntary ban on livestock coming into this country. There is no excuse for bringing cattle in from countries where bluetongue is endemic. Is there any way in which you can enforce some form of certification before these animals are moved from their country of origin? Could you look into this? I am well aware that we cannot impinge upon European regulations, but do you have the discretion to look into documentation on vaccination or blood testing before animals are moved from their country of origin?

With regard to this and our friends in Holland, as soon as we had a problem with calves going to Holland, the agents there immediately stopped imports because Dutch farmers realised what a danger it was to their stock. Here, we have agents that are still importing. I make no apologies for that.

On the BTV1 strain, it concerns me that these cattle have come from an area that, I believe, is close to a BTV1 area. Do we have sufficient vaccine for BTV1? Do we need it? If so, how soon would it be available? The main point is that we must vaccinate. The back of one of the farming periodicals has a pertinent message; it states: 'Don't wait. Vaccinate.'

I am glad to hear of your decision not to

broblemau na dim arall a mwy o broblemau na'r clefyd ei hun. Yr ydych yn ceisio mynd at wraidd y mater hwn a rhoi terfyn arno ac yr ydym oll yn siomedig iawn gyda'r nifer sydd wedi manteisio ar y brechlyn yn y gogledd. Mae llawer o resymau pam nad yw pobl yn manteisio ar y brechlyn, ond y peth rhesymegol i'w wneud yw brechu. Fel y dywedasoeh yn eich datganiad, nid stoc un ffermwr yn unig sydd mewn perygl, ond y stoc genedlaethol. Yn anffodus, byddwn yn byw gyda'r tafod glas am flynyddoedd i ddod. Dros y gaeaf, hoffwn weld gwybodaeth yn cael ei dosbarthu'n well i'r gymuned ffermio. Mae'n hanfodol bod hyn yn cael ei wneud, nid dim ond drwy dudalennau *Gwlad*, ond drwy amrywiol gyfarfodydd, grwpiau milfeddygol ac ati er mwyn sicrhau gwell dealltwriaeth o'r clefyd ofnadwy hwn.

Yr ydych wedi cyfeirio at waharddiad gwirfoddol ar dda byw yn dod i mewn i'r wlad hon. Nid oes esgus dros ddod â gwartheg i mewn o wledydd lle mae'r tafod glas yn endemig. A oes unrhyw ffordd y gallwch orfodi rhyw fath o ardystiad cyn i'r anifeiliaid hyn gael eu symud o'r wlad y'u ganwyd ynddi? A allech edrych ar hyn? Gwn yn iawn na allwn dorri rheoliadau Ewropeaidd, ond a oes gennych hawl i edrych ar ddogfennaeth ar frechu neu brofion gwaed cyn i anifeiliaid gael eu symud o'r wlad y'u ganwyd ynddi?

Yng nghyswllt hyn a'n cyfeillion yn yr Iseldiroedd, cyn gynted ag yr oedd problem gennym gyda lloi a oedd yn mynd i'r Iseldiroedd, ataliodd yr asiantau yno fewnforio ar unwaith oherwydd yr oedd ffermwyr yr Iseldiroedd yn sylweddoli pa mor beryglus ydoedd i'w stoc. Yma, mae gennym asiantau sy'n parhau i fewnforio. Nid ymddiheuraf am hynny.

O ran y math BTV1, mae'n achos pryder imi bod y gwartheg hyn wedi dod o ardal sydd, fe gredaf, yn agos at ardal BTV1. A oes gennym ddigon o frechlyn ar gyfer BTV1? A oes ei angen arnom? Os felly, pa mor fuan y byddai ar gael? Y prif bwynt yw ei bod yn rhaid inni frechu. Ceir neges berthnasol ar gefn un o'r cyfnodolion ffermio; dywed: 'Don't wait, Vaccinate.'

Yr wyf yn falch o glywed eich penderfyniad i

introduce compulsory vaccination. I think that it would cause further problems, and I do not think that many farmers realise what the implications of that would be.

4.40 p.m.

Those are my concerns, Minister. I would be grateful if there is any way that you, in your role as Minister, can improve the documentation provided before these animals enter the country. Also, as I say, it is about getting the message to the people. On this business of abortion and what have you, for heaven's sake, it is a dead vaccine. You will all have seen last week that I have even been vaccinated—self-vaccinated. It is no recommendation, but at least I am still here. Thank you for your statement once again, Minister.

Elin Jones: Diolch ichi am eich cefnogaeth, ac am eich anogaeth i'ch cyd-ffermwyr i frechu i ddiogelu eu stoc a stoc eu cymdogion rhag y clefyd hwn.

Fel y dywedasoeh, mae tipyn o wybodaeth anghywir ar led. Nid oes tystiolaeth glir o unrhyw fath bod pryder milfeddygol am y brechlyn hwn. Os ystyriwn fod ryw 20 miliwn dós o'r brechlyn wedi'i ddefnyddio rhwng Lloegr a Chymru dros y misoedd diwethaf, gwelwn fod nifer sylweddol o anifeiliaid wedi cael eu brechu heb unrhyw dystiolaeth wyddonol bod problem sylweddol gyda'r brechlyn hwn.

O ran rhoi gwybodaeth ac efallai herio'r wybodaeth anghywir ynglŷn â'r defnydd o'r brechlyn, yr wyf wedi penderfynu ysgrifennu at holl ffermwyr Cymru yn uniongyrchol i ateb rhai o'r cwestiynau yr wyf yn gwybod sydd ganddynt yn eu meddyliau, ac ynghylch materion eraill sy'n ymwneud â'r dafod las. Bydd y llythyr yn mynd atynt yn y dyddiau nesaf.

Hefyd, fe'ch cyfeiriau at y defnydd o'r mart a digwyddiadau eraill lle mae ffermwyr yn ymgynnull, a'r angen i roi gwybodaeth yn y lleoedd hynny o'r hyn y mae brechu'n ei olygu. Gwn fod rhai o'r cwmnïau sy'n cyflenwi'r brechiadau a rhai o'r

beidio â chyflwyno brechu gorfodol. Credaf y byddai'n achosi rhagor o broblemau, ac ni chredaf fod llawer o ffermwr yn sylweddoli beth fyddai goblygiadau hynny.

Dyna fy mhryderon, Weinidog. Byddwn yn ddiolchgar petai unrhyw fodd y gallwch chi, yn rhinwedd eich swydd fel Gweinidog, wella'r ddogfennaeth a ddarperir cyn i'r anifeiliaid hyn gyrraedd y wlad. Hefyd, fel y dywedaf, mae'n ymwneud â chyfleu'r neges i'r bobl. O ran y mater hwn ynghylch erthylu ac ati, brechlyn marw ydyw, neno'r Tad. Byddwch oll wedi gweld yr wythnos diwethaf fy mod i, hyd yn oed, wedi cael fy mrech—hunan-frech. Ni fyddwn yn ei argymhell, ond o leiaf yr wyf yn dal ar dir y byw. Diolch i chi unwaith eto am eich datganiad, Weinidog.

Elin Jones: Thank you for your support, and for encouraging your fellow farmers to vaccinate in order to safeguard their stock and that of their neighbours from this disease.

As you said, there is some misinformation in circulation. There is no clear evidence of any kind that there is concern among vets regarding this vaccination. If we bear in mind that around 20 million doses of the vaccination have been used in England and Wales over the past few months, we can see that a significant number of animals have been vaccinated without there having been any scientific evidence of any significant problems with this vaccination.

In terms of providing information and perhaps challenging misinformation about the use of the vaccination, I have decided to write directly to all farmers in Wales in order to answer some of the questions that I know cause them concern, and to address some of the other issues regarding bluetongue. That letter will reach them over the next few days.

I also wish to refer to the use of the markets and the other events at which farmers gather, and the need to provide information at those events regarding what vaccination entails. I am aware that some of the companies that provide these vaccinations and some animal

cymdeithasau anifeiliaid yn bwriadu trefnu digwyddiadau mewn marts fel bod ffermwyr yn cael gofyn cwestiynau'n uniongyrchol.

Wrth gwrs, fy ngreddf gyntaf, bron, yw edrych i weld a oedd yn bosibl gwahardd mewnforio a gwneud hynny mewn ffordd gyfreithlon. Mae rheolau Ewrop ar hyn o bryd yn gwbl glir: os ydym, fel yr ydym erbyn hyn, mewn parth gwarchod, nid oes modd gwahardd symud anifeiliaid rhwng gwledydd sydd â'r un statws parth gwarchod. Pe baem yn gwneud penderfyniad y tu hwnt i'r rheolau, a hynny'n unochrog i bob pwrpas, byddai wedi ennyn ymateb oddi wrth rai o wledydd y cyfandir. Mae ganddynt bryder ynglŷn â rhai o'n hanifeiliaid, fel y gwnaethoch gyfeirio ato, parthed statws a hynt TB ym muchesi Cymru a Lloegr. Felly, nid yw'n bosibl imi benderfynu gwahardd mewnforio, ond byddaf yn edrych i weld a allaf gynnal trafodaeth gyda'r Comisiwn Ewropeaidd i weld sut mae'r statws penodol hwn yn golygu bod rhywfaint o anghyfartaledd rhwng yr ardaloedd lle mae'r clefyd ar led, fel Ffrainc, a'r ardaloedd lle nad yw'r clefyd ar led ond sydd eto yn yr un parth.

Mae'r pryder hwn yn ymwneud yn benodol efallai ag ardaloedd sydd yn ffinio ag ardaloedd lle mae straen 1 o'r dafod las, fel y gyfeirioch ato—daeth yr anifeiliaid dan sylw i Ruthun o Limoges, sy'n ffinio ag ardal tafod las straen 1, a chafodd yr anifeiliaid hyn eu profi am straen 1. Nid oes brechiad ar gael inni ar hyn o bryd at straen 1 o'r dafod las, ac mae'n destun pryder sylweddol inni i gyd nad oes diogelwch ar hyn o bryd rhag y clefyd hwnnw, oni bai am wahardd symud anifeiliaid o'r ardaloedd lle mae straen 1 o'r clefyd yn rhemp.

Nid oes hawl, felly, i symud anifeiliaid o'r ardaloedd hynny i Gymru ar hyn o bryd, ond, fel y gwyddom, symudwyd anifeiliaid o ardal gyfagos i Gymru. Mae hynny'n cynyddu'r perygl o wasgaru clefyd nad oes gennym, ar hyn o bryd, ffordd o ddiogelu rhagddo heb frechlyn.

Joyce Watson: The recent cases in north Wales suggest that stricter regulation, or self-regulation, is needed to protect against the potential spread of the disease in Wales.

associations intend to organise events at different markets so that farmers can ask questions directly.

Of course, my first instinct was to see whether it was possible to ban importations legally. European rules are entirely clear at present: if we are in a protection zone, as we currently are, there is no way of banning animal movements between nations that have the same protected zone status. If I had made a decision that would have been outwith the rules, and done that unilaterally to all intents and purposes, that would have triggered a response from some of those nations on the continent. They have concerns regarding some of our livestock, as you mentioned, with regard to the status of TB among the national herd in Wales and England. Therefore, it is not possible for me to ban importation, but I will look to see whether I can hold discussions with the European Commission to see how this particular status means that there is some inequality between the areas where the disease is prevalent, such as France, and the areas where the disease is not prevalent but are still included within the same zones.

This concern perhaps refers specifically to areas that share a border with strain 1 areas, as you mentioned—the animals in Ruthin came from Limoges, which shares a border with a strain 1 area, and those animals were tested for strain 1 of the disease. There is no vaccination currently available to us to treat strain 1 of bluetongue, and it is of significant concern to us all that we cannot safeguard against that strain at the moment, apart from restricting the movement of animals from areas where strain 1 of the disease is prevalent.

There is currently no right, therefore, to move animals from those areas into Wales, but, as we know, animals were moved from a neighbouring area into Wales. That increases the danger of spreading a disease that we do not, at present, have a defence against without a vaccine.

Joyce Watson: Mae'r achosion diweddar yn y gogledd yn awgrymu bod angen rheoleiddio, neu hunan-reoleiddio, llymach rhag ofn i'r clefyd ymledu yng Nghymru.

Farming bodies have already proposed a voluntary industry-led ban on all bluetongue-susceptible imports until the vaccination programme has been fully implemented and had time to take effect and the risk of other strains of the disease have been fully evaluated. What discussions have you had, in light of calls from farming unions, about reviewing the rules governing live animal movements between protection zones?

Elin Jones: As I outlined in the previous question, the European Commission does not allow a ban on movement between areas of equal status. Wales, like France, is now a protection zone for the purposes of vaccination. I am concerned about the regulations as they stand. Even though we are both protection zones, our disease status is quite different. The reality of the disease in Wales is quite different to what it is in the zone in France. The disease is circulating in much of France but it is not circulating in Wales, even when you take the three animals in Ruthin into account. Therefore, I am keen to have discussions with the commission regarding how this differentiation is creating an issue in Wales.

We had to make Wales a protection zone in order to allow vaccination—you cannot vaccinate in an area that is not a protection zone. While this is an issue for us now with bluetongue 8, it might well be an issue for us again if we have to deal with bluetongue 1 in the future. A review of the current regulations is needed, but I cannot offer any comfort at this stage to anybody calling for an import ban or a restriction on movements.

As Brynle Williams said, other countries, as a result of strong leadership from the unions, as we have seen here in Wales, have imposed a voluntary ban on the import of animals from areas on the continent where this disease is circulating. That message goes to farmers and dealers who are putting the national herd and the national flock in jeopardy.

Mick Bates: Thank you, Minister, for your comprehensive statement. There is no room for complacency in respect of the spread of

Mae'r undebau amaethyddol eisoes wedi cynnig gwaharddiad gwirfoddol dan arweiniad y diwydiant ar yr holl fewnforion a allai fod yn agored i'r tafod glas nes bydd y rhaglen frechiadau wedi cael amser i weithio a nes bydd risg pob math arall ar y clefyd wedi ei gloriannu'n llawn. Pa drafodaethau a gawsoch, yng ngoleuni galwadau'r undebau amaethyddol, ynghylch adolygu'r rheolau sy'n ymwneud â symud anifeiliaid o'r naill barth gwarchod i'r llall?

Elin Jones: Fel yr amlinellais yn y cwestiwn blaenorol, nid yw'r Comisiwn Ewropeaidd yn caniatáu gwahardd symud rhwng ardaloedd sydd o statws cyfartal. Mae Cymru, fel Ffrainc, bellach yn barth gwarchod at ddibenion brechu. Yr wyf yn bryderus ynghylch y rheoliadau fel y maent. Er ein bod ein dwy'n barthau gwarchod, mae ein statws ninnau o ran clefyd yn bur wahanol. Mae sefyllfa'r clefyd yng Nghymru'n bur wahanol i'r hyn ydyw yn y parth yn Ffrainc. Mae'r clefyd yn cylchredeg dros rannau helaeth o Ffrainc ond nid yw'n cylchredeg yng Nghymru, hyd yn oed os ystyriwch y tri anifail yn Rhuthun. Felly, yr wyf yn awyddus i gynnal trafodaethau gyda'r comisiwn ynghylch y modd y mae'r gwahaniaethu hwn yn creu problemau yng Nghymru.

Bu'n rhaid gwneud Cymru'n barth gwarchod i ganiatáu brechiadau—ni chewch frechu mewn ardal nad yw'n barth gwarchod. Er bod hynny'n ystyriaeth inni yn awr gyda thafod glas 8, gallai fod yn ystyriaeth inni eto os bydd yn rhaid inni ymdrin â thafod glas 1 eto at y dyfodol. Mae angen adolygu'r rheoliadau cyfredol, ond ni allaf gynnig gair o gysur ar hyn o bryd i neb sy'n galw am wahardd mewnforio neu wahardd symud.

Fel y dywedodd Brynle Williams, mae gwledydd eraill, drwy arweiniad cryf gan yr undebau, fel y gwelsom yma yng Nghymru, wedi sicrhau gwaharddiad gwirfoddol ar fewnforio anifeiliaid o ardaloedd ar y cyfandir lle mae'r clefyd yn cylchredeg. Dyna'r neges i ffermwyr a gwerthwyr sy'n peryglu'r gyr cenedlaethol a'r ddiadell genedlaethol.

Mick Bates: Diolch, Weinidog, am ddatganiad cynhwysfawr. Ni allwn fforddio bod yn hunanfodlon o ran ymlediad y clefyd.

this disease.

I will start with the EU perspective. From the beginning of this outbreak, my colleagues and I have asked many questions reflecting our deep concern about the extent of the zones that were initially implemented, which allowed tremendous distances to be travelled by stock. I also understand, from your answers to colleagues, that there is currently no restriction on movement. However, in your statement, you made it clear that you would consider slaughtering any imported animals that were identified—they are all blood-tested for bluetongue, of course. At what stage would you do that? For the industry, the crucial point is this: when would you decide that the voluntary scheme has not worked?

Yr wyf am ddechrau gyda safbwynt yr Undeb Ewropeaidd. Ers i'r clefyd ddechrau ymledu, yr wyf fi a'm cyd-Aelodau wedi gofyn nifer o gwestiynau a oedd yn adlewyrchu'r pryder mawr a oedd gennym ynglŷn â chwmpas y parthau a roddwyd ar waith yn y lle cyntaf, a oedd yn caniatáu i dda byw deithio pellteroedd mawr. Deallaf hefyd, o'r atebion a roesoch i'm cyd-Aelodau, nad oes gwaharddiad ar symud ar hyn o bryd. Fodd bynnag, yn eich datganiad, yr ydych yn dweud yn glir y byddech yn ystyried lladd unrhyw anifeiliaid o dramor pe ceid bod y clefyd arnynt—caiff pob un ei brofi am y tafod glas, wrth reswm. Pryd yn union y byddech yn gwneud hynny? O ran y diwydiant, dyma'r pwynt allweddol: pryd y byddech yn penderfynu nad yw'r cynllun gwirfoddol wedi gweithio?

4.50 p.m.

Consider the mess in France with 15,000 outbreaks. Consider how the Scots have approached this; they have said that this is such a serious disease, vaccination will be compulsory. That may well have inherent administrative costs in terms of veterinarians or trading standards officers, or whoever, attending farms when the injections are given. Currently, we return bottles to veterinarians to prove that injections have been given. However, if we get to a situation such as that in France where the disease is spreading, the industry needs to know if you will change your mind. I accept that you have discussed this with the unions and that you have taken advice from veterinarians that a voluntary scheme would be sufficient, but today and, by your own admission, given the figures in your statement, it is not sufficient. We have reached a point where disease could spread and those of us who have injected know that it takes 21 days for the vaccination to provide protection from an infected bite.

Ystyriwch y llanastr yn Ffrainc lle mae 15,000 o achosion. Ystyriwch sut y mae'r Albanwyr wedi ymdrin â'r sefyllfa; dywedasant fod hwn yn glefyd mor ddifrifol, bydd brechu'n orfodol. Mae'n ddigon posibl bod costau gweinyddol ynghlwm wrth hynny o ran milfeddygon neu swyddogion safonau masnach, neu bwy bynnag, yn mynd i'r ffermydd pan roddir y brechiadau. Ar hyn o bryd, dychwelwn boteli i'r milfeddygon i brofi bod pigladau wedi eu rhoi. Fodd bynnag, os awn i sefyllfa debyg i eiddo Ffrainc lle mae'r clefyd yn ymledu, mae angen gwybod ar y diwydiant a fyddwch yn newid eich meddwl. Yr wyf yn derbyn eich bod wedi trafod hyn gyda'r undebau a'ch bod wedi cael cyngor gan filfeddygon y byddai cynllun gwirfoddol yn ddigonol, ond heddiw a drwy eich cyfaddefiad eich hunan, yn ôl y ffigurau sydd yn eich datganiad, nid yw'n ddigonol. Yr ydym wedi dod i bwynt lle gallai'r clefyd ymledu ac mae'r rheini yn ein plith sydd wedi brechu'n gwybod y cymer 21 o ddiwrnodau i'r brechiad warchod yr anifail rhag brathiad heintus.

Joyce Watson asked if it could be possible to ensure that no more animals were imported from the continent until such a time as the vaccination programme in Wales was completed and that all animals were

Gofynnodd Joyce Watson a fyddai'n bosibl sicrhau na châi dim rhagor o anifeiliaid eu mewnfario o'r cyfandir nes bydd rhaglen frechu Cymru wedi ei chwblhau a phob anifail wedi ei warchod. Mewn geiriau eraill,

protected. In other words, for 21 days after the programme, there should be no imports. We will encounter this situation annually; this is not a one-off. This will be an annual event for which the industry must take responsibility. I accept the commercial argument, but you are the Minister, so when will you make the decision if you can see that things are not going well?

On take-up, there are health issues that need to be made clear to the industry. The weather this summer has been diabolical and you cannot inject animals when they are wet, because there is a risk of infection from the injection. At this time of year, other injections are given to animals to protect them from many diseases, such as clostridial diseases and to prevent abortion in sheep in particular. This is also the time of year when many people dip their animals. Therefore, within the industry many activities to safeguard health and welfare take place at this time of year. There are genuine concerns about whether or not it is possible to inject the bluetongue vaccine and not disturb other vaccines administered at this time. Generally, 14 days are left between each operation, and there must be a gap of 14 days following dipping. It may help many farmers, who have been struggling with their harvest and with the weather, to have some indication as to health status and whether it is safe to give this injection at the same time as 8 in 1 or Enzovax, which helps to prevent abortion in sheep.

Finally, you make much play of not having the compulsory vaccination programme that they have in Scotland, but is it possible to clarify this issue, because Scotland seems to have allocated £2.5 million of its own money and some say that that money is reclaimable from the European Union? Could you clarify that, because I think that the Scottish attitude to vaccinate is a good one? As it is compulsory, they know that they will be protected. It seems as though they have provided at least a 50p subsidy for this. Could you comment on what you know about how they may have reclaimed that money or do you have the money in your budget, as a

am 21 o ddiwrnodau ar ôl y rhaglen, dylid atal mewnfario. Bydd y sefyllfa hon yn digwydd yn flynyddol; nid rhywbeth unwaith ac am byth yw hyn. Bydd hwn yn ddigwyddiad blynyddol y bydd yn rhaid i'r diwydiant gymryd cyfrifoldeb drosto. Yr wyf yn derbyn y ddadl fasnachol, ond chi yw'r Gweinidog, felly pryd y byddwch yn gwneud y penderfyniad os medrwch weld bod pethau'n mynd yn ddrwg?

O ran y niferoedd a fydd yn fodlon ei gymryd, mae ystyriaethau iechyd y mae'n rhaid eu gwneud yn glir i'r diwydiant. Bu tywydd ofnadwy yr Haf yma ac ni allwch frechu anifeiliaid gwlyb, oherwydd mae perygl o gael heintiad gan y pigiad. Yr adeg hon o'r flwyddyn, rhoddir brechiadau eraill i anifeiliaid i'w gwarchod rhag nifer o glefydau, megis clefyd clostridiol ac i warchod rhag erthyly mewn defaid yn neilltuol. Dyma hefyd yr adeg o'r flwyddyn pan fydd llawer o bobl yn dipio eu hanifeiliaid. Felly, yn y diwydiant mae llawer o'r gweithgareddau sy'n gwarchod iechyd a diogelwch yn digwydd yr adeg hon o'r flwyddyn. Mae pryderon gwirioneddol ynglŷn â ph'un ai a yw'n bosibl chwistrellu brechiad y tafod glas a pheidio ag aflonyddu ar y brechiadau eraill a roddir yr un pryd ag ef. Yn gyffredinol, gadewir 14 o ddiwrnodau rhwng pob un, a rhaid gadael bwllch o 14 o ddiwrnodau ar ôl dipio. Gallai helpu llawer o ffermwyr, sydd wedi bod yn cael trafferth gyda'r cynhaeaf a'r tywydd, pe rhoddid rhyw syniad iddynt ynghylch statws iechyd a ph'un ai a yw'n ddiogel rhoi'r pigiad hwn yr un pryd â'r 8 yn 1 neu Enzovax, sy'n helpu gwarchod rhag erthyly mewn defaid.

Yn olaf, yr ydych yn uchel eich cloch ynglŷn â'r ffaith nad oes yma raglen orfodol o frechiadau fel sydd yn yr Alban, ond a yw'n bosibl egluro'r mater hwn, oherwydd ymddengys fod yr Alban wedi clustnodi £2.5 miliwn o'i harian ei hun a dywed rhai ei bod yn bosibl ad-hawlio'r arian hwnnw gan yr Undeb Ewropeaidd? A allwch egluro hynny, oherwydd credaf fod agwedd yr Alban at frechu'n dda? Gan ei fod yn orfodol, gwyddant y cânt eu gwarchod. Ymddengys eu bod wedi darparu cymhorthdal o 50c o leiaf ar gyfer hyn. A allech ddweud gair ynglŷn â'r hyn a wyddoch ynghylch a ydynt wedi ad-hawlio'r arian neu a oes gennyh

contingency, to implement a compulsory vaccination scheme, given that we are approaching a situation similar to the in France?

Elin Jones: Welcome back, Mick; I am glad to see you. On your comparison with Scotland, we have one advantage in that we have vaccine and it is currently available to our farmers. Vaccine will not be available in Scotland until November, although, as you have pointed out, there will be a degree of Government subsidy for that vaccine. It was my decision that that would not be the case in Wales and that the cost would lie with the farmer, although, I stress that Government is underwriting the cost of the vaccine, and, should the vaccine not be used in Wales, this Government will have to find the funding for that. We will look at that in terms of my animal disease budget. However, we have time for the vaccine to be used. We had to give an assurance to the companies and pay upfront for the vaccine. That was undertaken by the Department for Environment, Food and Rural Affairs with assurance from this Government that we would face the cost if the vaccine remained unused and its shelf-life ran out.

I have no current plans to review the decision on a compulsory vaccination programme. If I hinted at that today, I guess that most farmers would stop vaccinating voluntarily in the hope that, at some point, I would introduce a compulsory scheme that would be partly subsidised. I have no plans to change the decision on that.

On the matter that you raised regarding the decision to slaughter any animals tested positive for bluetongue and which posed a risk to neighbouring animals, I have, as I said in my statement, reserved the right to look at each individual case. I looked at test results from the Ruthin outbreak last Friday, and the risk of onward infection is negligible, so those animals will not be slaughtered. However, it is not a general policy decision in Wales that all BTV-positive animals will not be slaughtered; we will look at the risk of an animal spreading disease. The prospect of

chwithau arian yn eich cyllideb, fel rhywbeth wrth gefn, i weithredu cynllun brechiadau gorfodol, ac ystyried bod y sefyllfa yn prysur fynd yn debyg i'r un yn Ffrainc?

Elin Jones: Croeso'n ôl, Mick; yr wyf yn falch o'ch gweld. O ran y gymhariaeth yr ydych yn ei gwneud gyda'r Alban, mae gennym un fantais oherwydd mae gennym frechiad ac mae ar gael i'n ffermwyr ar hyn o bryd. Ni fydd brechiadau ar gael yn yr Alban tan fis Hydref, er, fel y dywedaso, bydd rhywfaint o gymhorthdal gan y Llywodraeth at y brechiad hwnnw. Penderfynais na fyddai hynny'n digwydd yng Nghymru ac mai'r ffermwr a fyddai'n talu'r gost, er, pwysleisiaf, mai'r Llywodraeth sy'n gwarantu cost y brechiad, ac os na chaiff y brechiad ei defnyddio yng Nghymru, bydd yn rhaid i'r Llywodraeth hon ddod o hyd i'r arian ar gyfer hynny. Edrychwn ar hynny o ran y gyllideb sydd gennyf at glefydau anifeiliaid. Fodd bynnag, mae gennym amser i ddefnyddio'r brechiad. Bu'n rhaid inni sicrhau'r cwmnïau a thalu am y brechiad ymlaen llaw. Gwnaethpwyd hynny gan Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig gyda sicrwydd gan y Llywodraeth hon y byddem yn ysgwyddo'r gost pe na bai'r brechiad yn cael ei ddefnyddio a phetai ei oes silff yn darfod.

Nid oes gennyf gynlluniau ar y gweill ar hyn o bryd i adolygu'r penderfyniad ynghylch y rhaglen frechiadau orfodol. Petawn yn awgrymu hynny heddiw, tybiaf y byddai'r rhan fwyaf o ffermwyr yn rhoi'r gorau i frechu'n wirfoddol gan obeithio, rywbyrd, y byddwn yn cyflwyno cynllun gorfodol a fyddai'n cael cymhorthdal rhannol. Nid yw'n fwriad gennyf newid y penderfyniad hwnnw.

Ynghylch y mater a godasoch ynglŷn â'r penderfyniad i ddifa unrhyw anifeiliaid a brofir yn bositif am y tafod glas a fyddai'n risg i anifeiliaid cyfagos, fel y dywedais yn fy natganiad, yr wyf yn cadw'r hawl i ystyried pob cais yn unigol. Edrychais ar ganlyniadau profion achosion Rhuthun ddydd Gwener diwethaf, a bach iawn yw'r risg y gallai'r clefyd ymledu, ac felly ni chaiff yr anifeiliaid hynny eu difa. Fodd bynnag, nid oes penderfyniad polisi yng Nghymru i beidio â difa pob anifail BTV-positif; edrychwn i ganfod a oes risg y bydd y clefyd yn ymledu

slaughter remains for any imported animal, and the decision is that no compensation will be paid to any farmer or dealer who has such an animal in his or her possession.

You raised a number of issues regarding the health status of animals in terms of other vaccinations that might be given at this time. My officials are probably in a better position to answer those questions. We can look at whether we can use the letter that we send directly to farmers to address some of the practical issues that you raised, in an attempt to provide the most accurate information possible to counter some of the misinformation that seems to be circulating at present.

Rhodri Glyn Thomas: Yr wyf yn croesawu'r datganiad hwn yn fawr, Weinidog, ac yn eich llongyfarch ar sut yr ydych wedi delio â'r mater hwn. Fel y dywedodd Mick Bates, mae'n rhaid bod yn wylidwrus, ond mae cydbwysedd i'w gael yma hefyd. Pe baem yn creu sefyllfa lle'r oedd pobl yn poeni'n ormodol ac yn dychmygu pob math o bethau a allai ddigwydd, gallai effeithio'n andwyol ar y farchnad gig yng Nghymru, yr economi wledig a'r diwydiant amaethyddol. Yr wyf yn credu eich bod wedi llwyddo i gynnal y cydbwysedd hwnnw.

Yr wyf yn llwyr gefnogi eich penderfyniad i symud ymlaen ag ymgyrch i gael ffermwyr i frechu'n wirfoddol. Fel yr ydych wedi nodi, mae manteision mawr i hynny. Mae'r brechlyn ar gael yng Nghymru llawer ynghynt nac y bydd ar gael yn yr Alban a bydd cost y brechu yn llai. Yr wyf hefyd yn croesawu eich penderfyniad i ysgrifennu at bob ffermwr yng Nghymru i bwysleisio'r angen iddynt gymryd y camau hyn cyn gynted â phosibl. Cyfrifoldeb llywodraeth mewn sefyllfa fel hon yw sicrhau bod y brechlyn ar gael a gwneud pob peth sydd yn bosibl i sicrhau bod ffermwyr yn ymateb i'r sefyllfa. Fel y dywedaso, mae'r gost yn fach iawn o'i chymharu â gwerth stoc a'r hyn a allai ddigwydd pe bai gweithredu anghyfrifol yn y mater hwn.

5.00 p.m.

o'r naill anifail i'r llall. Gellid penderfynu difa unrhyw anifail a fewnforir, a'r penderfyniad yw peidio â thalu iawndal i ffermwyr sydd ag anifeiliaid o'r fath yn eu meddiant.

Codaso, nifer o faterion sy'n ymwneud â statws iechyd anifeiliaid o ran y brechiadau eraill y gellid eu rhoddi ar yr adeg hon. Mae'n siŵr bod fy swyddogion yn fwy abl i ateb y cwestiynau hynny. Gallwn ystyried a allwn ddefnyddio'r llythyr a anfonir yn syth at ffermwyr i roi sylw i rai o'r materion ymarferol a godaso, er mwyn ceisio cynnig yr wybodaeth gywiraf posibl i wrthwneud rhywfaint o'r wybodaeth anghywir sy'n cylchredeg ar hyn o bryd.

Rhodri Glyn Thomas: I warmly welcome this statement, Minister, and congratulate you on your handling of the issue. As Mick Bates said, we must be cautious, but there is also a balance to be struck. If we created a situation where people became too concerned and imagined all sorts of things, it could have a detrimental effect on the market for meat in Wales, the rural economy and the agriculture industry. I believe that you have been successful in maintaining that balance.

I fully support your decision to proceed with a campaign to get farmers to voluntarily vaccinate their animals. As you have noted, that has great advantages. The vaccine is available in Wales much more quickly than in Scotland and the cost will be lower. I also welcome your decision to write to all farmers in Wales emphasising the need for them to take these steps as soon as possible. It is the responsibility of government in situations such as this to ensure that the vaccine is available and to do everything possible to ensure that farmers react. As you said, the cost is minimal when compared with the value of stock and what could happen as a result of irresponsible actions.

Mae hynny yn fy arwain at y pwynt nesaf—y pwynt pwysig—sef y bygythiad o ran mewnfiorion, yn enwedig pe bai math gwahanol o'r dafod las yn cael ei fewnfiorio i Gymru. Golygai hyn na fyddai'r brechlyn sydd ar gael yn gallu ymateb i'r sefyllfa. Derbyniaf yr hyn y bu ichi ei ddweud, ond byddwn yn falch pe baech yn ystyried beth arall y gellid ei wneud i annog ffermwyr, a phobl sy'n delio yn y farchnad hon, i ystyried yn ddifrifol iawn oblygiadau mewnfiorio da byw o ardaloedd lle ceir achosion o'r dafod las, yn enwedig y math gwahanol ohono i'r hyn sydd yng Nghymru ar hyn o bryd. Mawr obeithiaf y gellir gweithredu ar hynny i atal y bygythiad hwnnw. Fodd bynnag, y peth pwysig ar hyn o bryd yw cynnal y cydbwysedd rhwng bod yn wyliadwrus a gwneud y cyfan y gellir ei gwneud, ond peidio â chreu gofidion dianghenraid, oherwydd gwyddom oll beth all ddilyn o hynny.

Elin Jones: Cytunaf â chi, Rhodri Glyn, ei bod yn bwysig ein bod yn cynnal hyder y farchnad da byw mewn cyfnod pan fydd cymaint o drafodaeth gyhoeddus am glefydau anifeiliaid. Rhaid i'n cwsmeriaid fod yn hyderus bod y cig yn ddiogel i'w brynu ac i'w fwyta—fel y mae, wrth gwrs—ac yn hyderus am y masnachu sydd angen parhau er mwyn ein ffermwyr yng Nghymru. Mae'n bwysig nad ydym yn siarad ein hunain i lawr yn ormodol, er bod y clefyd yn un sydd o gonsŷrn i ffermwyr.

Mae gennym un mesur diogelwch pellach rhag mewnfiorio anifeiliaid o ardal lle mae straen 1 o'r dafod las yn cylchredeg, sef nad yw'n bosibl symud anifeiliaid o'r ardaloedd hynny—de Ffrainc, er enghraifft—i Gymru. Mae statws gwahanol i'r ardaloedd hynny lle mae straen 1 o'r dafod las yn cylchredeg. Felly, ar hyn o bryd, nid oes modd symud anifeiliaid o'r ardal honno. Fodd bynnag, fel y dywedais yn fy natganiad, mae'n bosibl symud anifeiliaid o ardaloedd cyfagos i'r ardaloedd hynny, a mewnfiorwyd anifeiliaid i Ruthun o Limoges, sy'n ffinio ag ardal debyg. Felly, unwaith eto, fel y bu i chi a nifer o bobl eraill ei ddweud y prynhawn yma, y neges glir iawn i fasnachwyr a ffermwyr yw peidio â mewnfiorio ar hyn o bryd. Mae'r clefyd ar ei waethaf ar hyn o bryd, ac felly mae'n bwysig bod pawb yn

That leads me to my next point—the nub of the matter—namely the threat with imports, particularly if a different strain of bluetongue were introduced into Wales. That would mean that the vaccine that is currently available would be unable to respond to the situation. I accept what you said, but I would appreciate it if you would consider what else could be done to encourage farmers, and dealers in this market, to give serious consideration to the implications of importing livestock from areas where bluetongue is endemic, particularly if it is a different strain from what is found in Wales currently. I very much hope that action can be taken on this to remove that threat. However, the important point at present is that we keep the balance between keeping our eyes peeled and doing all that can be done while not causing unnecessary anxiety, because we all know what that can lead to.

Elin Jones: I agree with you, Rhodri Glyn, that it is vital that we maintain confidence in the livestock market at a time when there is so much public discussion about animal diseases. Our customers must have confidence that meat is safe to buy and to eat—which it is, of course—and be confident about the trading that needs to continue for the sake of our farmers in Wales. It is important that we do not do ourselves down too much, although the disease is one that is of concern to farmers.

We do have one further security measure against the import of animals from an area where strain 1 of bluetongue is prevalent, namely that it is not possible to move animals from those areas—the south of France, for instance—to Wales. Those areas that have bluetongue strain 1 have a different status. Therefore, at present, there is no possibility of moving animals from that area. However, as I said in my statement, it is possible to move livestock from contiguous zones to those areas, and animals were imported to Ruthin from Limoges, which borders such an area. Therefore, once again, as you and many other Members have said this afternoon, the clear message that we want to convey to livestock farmers and traders is not to import at the current time. The disease is at its height at the moment, and so it is vital

cymryd cyfrifoldeb dros eu gweithgaredd eu hunain er mwyn diogelu'r fuches a'r ddiadell genedlaethol.

Andrew R.T. Davies: Thank you, Minister, for your statement. I add my voice to those who have spoken about vaccination and allowing people to get on with the job. However, in light of my understanding of livestock farming, I understand why some people have been reluctant to vaccinate, as it is, logistically, an annual encumbrance. Stock will start to move indoors and go to sales because of the autumn trading pattern; come November, the pattern will be different. However, the events of last week will focus people's minds.

I want to raise three specific issues with you, Minister. The first is the level of engagement of the State Veterinary Service in Wales with its colleagues in Westminster and Europe. Europe has suffered greatly with this disease for a considerable time and will have a greater understanding of the nature of the spread and the likely consequences for the next two to three years. Can you assure us that the State Veterinary Service in Wales and your officials are fully engaged in that level of discussion, or are they leaving it to their Whitehall colleagues to deal with that on a European level?

Secondly, we have heard that we have a particular strain of the bluetongue virus—strain 8, as we have heard today. We are all aware that there are various strains of bluetongue, and I appreciate what the manufacturers have done to date to bring this vaccine to the market so that we can vaccinate against this particular strain. However, have your officials informed you of how far advanced future vaccines are, following their discussions with manufacturers, to ensure that we can operate a comprehensive vaccination package for future bluetongue outbreaks? It is particularly important that we vaccinate against most if not all strains of bluetongue as we understand them today, if possible, although perhaps I am showing only a layman's understanding of this.

that everyone take responsibility for their own activities in order to safeguard the national herd and flock.

Andrew R.T. Davies: Diolch i chi, Weinidog, am eich datganiad. Ategfaf farn y rheini sydd wedi sôn am frechu a gadael i bobl fynd ymlaen â'r gwaith. Fodd bynnag, yng ngolwg fy nealltwriaeth o ffermio da byw, yr wyf yn deall pam y bu rhai pobl yn amharod i frechu, gan ei fod, o ran logisteg, yn faich blynyddol. Bydd anifeiliaid yn dechrau dod i mewn dan do a mynd i arwerthiannau oherwydd patrwm masnachu'r hydref; pan ddaw Tachwedd, bydd y patrwm yn wahanol. Fodd bynnag, bydd digwyddiadau'r wythnos diwethaf yn peri i bobl feddwl yn astud.

Dymunaf godi tri mater penodol gyda chi, Weinidog. Y cyntaf yw lefel yr ymgysylltu rhwng y Gwasanaeth Milfeddygol Gwladol yng Nghymru a'i gymheiriaid yn San Steffan ac Ewrop. Mae Ewrop wedi dioddef yn fawr gan y clefyd hwn am gryn amser a bydd ganddi fwy o ddealltwriaeth o natur yr ymledu a'r canlyniadau tebygol dros y ddwy neu dair blynedd nesaf. A allwch ein sicrhau bod y Gwasanaeth Milfeddygol Gwladol yng Nghymru a'ch swyddogion yn cymryd rhan yn llawn mewn trafodaeth ar y lefel honno, neu a ydynt yn gadael i'w cymheiriaid yn Whitehall ddelio â hynny ar lefel Ewropeaidd?

Yn ail, yr ydym wedi clywed bod gennym fath penodol o feirws y tafod glas—math 8, fel yr ydym wedi clywed heddiw. Yr ydym oll yn ymwybodol bod gwahanol fathau o'r tafod glas, a gwerthfawrogaf yr hyn y mae'r gweithgynhyrchwyr wedi'i wneud hyd yma i roi'r brechlyn hwn ar y farchnad fel y gallwn frechu yn erbyn y math penodol hwn. Fodd bynnag, a yw'ch swyddogion wedi'ch hysbysu i ba raddau y mae brechlynnau wedi'u datblygu ar gyfer y dyfodol, yn dilyn eu trafodaethau â gweithgynhyrchwyr, er mwyn sicrhau y gallwn weithredu pecyn brechu cynhwysfawr ar gyfer achosion o'r tafod glas yn y dyfodol? Mae'n neilltuol o bwysig inni frechu yn erbyn y rhan fwyaf os nad y cwbl o'r mathau o'r tafod glas fel yr ydym yn eu deall heddiw, os oes modd, er nad wyf efallai ond yn dangos y ddealltwriaeth sydd gan leygwr o'r mater

hwn.

Back in the spring, I asked you when the movement restrictions were likely to come in in South Wales Central, which was among the first areas where bluetongue regulations were imposed. You informed me that identifying when midge activity was starting to become excessive was not an exact science, and that that would determine when movement restrictions would come into place. Two or three days later, your official announced that 12 March was the door-down point, after which there could be no movement from south-east Wales to west Wales or mid Wales. As we move into the autumn, is there a specific date to use as a peg to hang our hats on, and say that midge activity will begin to decrease? We are going into winter, and midge activity is dependent upon the temperature, so can the farming industry seek some sort of respite from this disease through the winter months? Do you have that date to hand?

Elin Jones: To begin with your last point, the vector-free period for midge activity last year was announced at some point in December. I cannot tell you now when the vector-free period will kick in this year, as I will have to be informed by experts on that, and the timing of it will be affected by all sorts of different climactic conditions. One thing that I have learned during my time dealing with animal diseases is that I might say something this minute, but the situation could be completely different in half an hour's time. Therefore, it is difficult to be held to a particular date on this issue, as circumstances can change quite quickly.

Like you, I remain confident that farmers in Wales will vaccinate their animals at some point. Having spoken to enough of them over the summer, I know that they certainly intend to vaccinate. However, as we have heard this afternoon, the question is when. This is the period of highest risk, and some of the practical issues that you have mentioned mean that farmers are asking questions about vaccination, and are certainly not vaccinating in sufficient numbers as things stand. However, vaccination is the way to protect

Yn ôl yn y gwanwyn, gofynnais i chi pa bryd yr oedd y cyfyngiadau ar symud yn debygol o ddechrau yng Nghanol De Cymru, a oedd ymysg yr ardaloedd cyntaf lle y gorfodwyd rheoliadau'r tafod glas. Rhoesoch wybod imi nad oedd canfod pa bryd yr oedd gweithgarwch gwybed yn dechrau mynd yn ormodol yn wyddor fanwl, ac mai hynny a bennai adeg cyflwyno'r cyfyngiadau ar symud. Ddau neu dri diwrnod wedyn, cyhoeddodd eich swyddog mai 12 Mawrth oedd diwrnod cau'r drysau, na ellid cael unrhyw symud o dde-ddwyrain Cymru i orllewin Cymru neu ganolbarth Cymru ar ei ôl. A ninnau ar drothwy'r hydref, a oes dyddiad penodol y gallwn ei ddal mewn cof, a dweud y bydd gweithgarwch gwybed yn dechrau lleihau? Mae'r gaeaf yn agosáu, ac mae gweithgarwch gwybed yn dibynnu ar dymheredd, felly a all y diwydiant ffermio geisio rhyw fath o seibiant rhag y clefyd hwn yn ystod misoedd y gaeaf? A yw'r dyddiad hwnnw wrth law gennych?

Elin Jones: Gan ddechrau â'r pwynt olaf a wnaethoch, cyhoeddwyd y cyfnod di-factor ar gyfer gweithgarwch gwybed y llynedd rywbrud ym mis Rhagfyr. Ni allaf ddweud wrthych yn awr pa bryd y bydd y cyfnod di-factor yn dechrau eleni, gan y bydd yn rhaid i arbenigwyr fy hysbysu am hynny, a bydd pob math o amodau hinsoddol gwahanol yn effeithio ar ei amseriad. Un peth yr wyf wedi'i ddysgu yn ystod fy nghyfnod yn delio â chlefydau anifeiliaid yw y gallwn ddweud rhywbeth y funud hon, ond y gallai'r sefyllfa fod yn gwbl wahanol ymhen hanner awr. Felly, mae'n anodd i rywun gael ei ddal at ddyddiad penodol ar y mater hwn, oherwydd gall amgylchiadau newid yn gyflym iawn.

Fel chithau, yr wyf yn dal yn ffyddiog y bydd ffermwyr yng Nghymru'n brechu eu hanifeiliaid rywbrud. A minnau wedi siarad â digon ohonynt dros yr haf, gwn eu bod yn sicr yn bwriadu brechu. Er hynny, fel y clywsom y prynhawn yma, y cwestiwn yw pa bryd. Dyma'r cyfnod mwyaf peryglus ac, oherwydd rhai o'r materion ymarferol yr ydych wedi sôn amdanynt, mae ffermwyr yn gofyn cwestiynau am frechu ac, yn sicr, nid oes digon ohonynt yn brechu fel y mae pethau. Fodd bynnag, brechu yw'r modd i

animals against the disease.

The Animal Health Agency—the State Veterinary Service as was—is a GB-wide service, and is not funded by, or devolved as an independent agency to, Wales. Therefore, discussions between officials of the animal health department, the Department for Environment, Food and Rural Affairs, the Assembly Government and experts continue apace on all of these issues, and my officials are fully involved in those discussions.

On bluetongue virus 1, my understanding is that, although the vaccine is being made available by the manufacturers, it has no market authorisation in the UK as yet. Therefore, the agencies involved will need to have that discussion, particularly the Veterinary Medicines Directorate.

Darren Millar: Thank you for your statement, Minister. Like you, I was concerned to receive news of the confirmed cases of bluetongue in Ruthin in my constituency last week. Since the outbreak, I have been contacted by a number of farmers in rural parts of Conwy and Denbighshire, who are concerned about the implications for the industry nationally, not only in north Wales. Farmers are particularly concerned that the disease entered the country in the first place, given that biosecurity arrangements should already be in place on the continent.

I have two questions for you. What assurances can you give my constituents that you are working with your UK and EU counterparts to ensure that biosecurity arrangements across the channel are as rigorous as they are here in Wales?

5.10 p.m.

In addition, I share the concerns that were expressed by my colleague, Brynle Williams, regarding the increasing prevalence of other strains of the bluetongue disease, other than the BTV8 strain that is part of the ongoing vaccination programme in Wales. When the vaccination for the BTV1 strain becomes

ddiogelu anifeiliaid rhag y clefyd.

Mae'r Asiantaeth Iechyd Anifeiliaid—y Gwasanaeth Milfeddygol Gwladol fel yr oedd—yn wasanaeth i Brydain Fawr, ac nid yw wedi'i hariannu gan Gymru neu ei datganoli iddi fel asiantaeth annibynnol. Felly, mae trafodaethau rhwng swyddogion yr adran iechyd anifeiliaid, Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig, Llywodraeth y Cynulliad ac arbenigwyr yn dal i fynd ymlaen yn ddi-oed ar yr holl faterion hyn, ac mae fy swyddogion yn cymryd rhan yn llawn yn y trafodaethau hynny.

Ynghylch feirws 1 y tafod glas, yr hyn yr wyf yn ei ddeall yw, er bod y brechlyn ar gael gan y gweithgynhyrchwyr, na chafwyd caniatâd i'w farchnata yn y DU hyd yma. Felly, bydd angen i'r asiantaethau cysylltiedig drafod hynny, yn enwedig y Gyfarwyddiaeth Meddyginiaethau Milfeddygol.

Darren Millar: Diolch i chi am eich datganiad, Weinidog. Fel chithau, yr oeddwn yn bryderus o gael y newydd am gadarnhau achosion o'r tafod glas yn Rhuthun yn fy etholaeth yr wythnos diwethaf. Ers cael yr achos, mae nifer o ffermwyr yn rhannau gwledig Conwy a sir Ddinbych wedi cysylltu â mi, a hwythau'n bryderus ynghylch y goblygiadau i'r diwydiant yn genedlaethol, nid yng ngogledd Cymru'n unig. Mae ffermwyr yn neilltuol o bryderus am fod y clefyd wedi dod i mewn i'r wlad yn y lle cyntaf, gan y dylai trefniadau bioddiogelwch fod ar waith eisoes ar y cyfandir.

Mae gennyf ddau gwestiwn i chi. Pa sicrwydd y gallwch ei roi i'm hetholwyr eich bod yn cydweithio â'ch cymheiriad yn y DU a'r UE i sicrhau bod trefniadau bioddiogelwch yr ochr draw i'r sianel mor drwyadl ag y maent yma yng Nghymru?

Yn ogystal â hynny, rhannaf y pryderon a fynegwyd gan fy nghyd-Aelod, Brynle Williams, ynghylch nifer cynyddol y mathau eraill o glefyd y tafod glas, heblaw'r math BTV8 sy'n rhan o'r rhaglen frechu gyfredol yng Nghymru. Pan fydd y brechlyn ar gyfer y math BTV1 ar gael ac wedi'i drwyddedu i'w

available and licensed for use, can you confirm that you will ensure that sufficient numbers are procured to protect the national herd and flock from that strain, as it becomes more prevalent on the continent?

Elin Jones: I will start by emphasising a point that I have not made previously, namely that the movement of animals that occurred between Limoges and Ruthin was legal, if unwise of course. It was obviously unwise to create a potentially high risk in north Wales of the transmission of bluetongue. As it happens, the testing of the animals has shown that they are in the late stage of infection and therefore there is a negligible risk of infection. The availability of the bluetongue vaccine against strain 1, once authorised, is an issue that I will need to consider further. Obviously, I want farmers to be able to access the vaccine once it becomes available and authorised for use in the UK, and that is what farmers themselves want in Wales. As with all new vaccines, and as we have proved with the bluetongue vaccine, these can be quite complicated issues because there may not be enough of a supply to meet the demand. In fact, that turned out to be untrue because the supply actually exceeded the demand—in the past few weeks, at least. However, I hope that the demand will now catch up.

ddefnyddio, a allwch gadarnhau y byddwch yn sicrhau y ceir niferoedd digonol i ddiogelu'r fuches a'r ddiadell genedlaethol rhag y math hwnnw, wrth iddo ddod yn fwy cyffredin ar y cyfandir?

Elin Jones: Dechreuaf drwy bwysleisio pwynt nad wyf wedi'i wneud o'r blaen, sef bod y symud ar anifeiliaid a fu rhwng Limoges a Rhuthun yn gyfreithlon, er yn annoeth wrth gwrs. Yr oedd yn amlwg yn annoeth creu'r posibilrwydd o berygl mawr o drosglwyddo'r tafod glas yng ngogledd Cymru. Fel y mae'n digwydd, mae'r profion ar yr anifeiliaid wedi dangos bod yr haint sydd arnynt yn ei gyfnod olaf ac felly mai prin yw'r perygl o heintio. Mae argaeledd brechlyn y tafod glas yn erbyn math 1, ar ôl ei awdurdodi, yn fater y bydd angen imi ei ystyried ymhellach. Wrth gwrs, yr wyf am i ffermwyr allu cael mynediad at y brechlyn pan fydd ar gael ac wedi'i awdurdodi i'w ddefnyddio yn y DU, a dyna'r hyn y mae'r ffermwyr eu hunain yn ei ddymuno yng Nghymru. Yn yr un modd â phob brechlyn newydd, ac fel yr ydym wedi dangos yn achos brechlyn y tafod glas, gall y materion hyn fod yn eithaf cymhleth gan ei bod yn bosibl na fydd cyflenwad digonol i ateb y galw. Mewn gwirionedd, gwelwyd nad oedd hynny'n wir gan fod y cyflenwad yn fwy na'r galw—yn yr wythnosau diwethaf, o leiaf. Fodd bynnag, yr wyf yn gobeithio y bydd y galw'n dal i fyny'n awr.

Datganiad Deddfwriaethol ar Orchymyn Arfaethedig Cynulliad Cenedlaethol Cymru (Cymhwysedd Deddfwriaethol) (Amaethyddiaeth a Datblygu Gwledig) 2008

Legislative Statement on the Proposed National Assembly for Wales (Legislative Competence) (Agriculture and Rural Development) Order 2008

Y Gweinidog dros Faterion Gwledig (Elin Jones): Yr wyf yn falch o gael gosod y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn o'ch blaenau heddiw er mwyn iddo gael ei ystyried. Mae gan Weinidogion Cymru bwerau sylweddol sydd wedi eu datganoli eisoes ym maes amaeth. Diben y Gorchymyn hwn yw trosglwyddo'r pwerau deddfwriaethol cyntaf i Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn y maes hwn. Yn benodol, bydd y Gorchymyn yn galluogi'r Cynulliad Cenedlaethol i gymeradwyo Mesurau ym maes y diwydiant cig coch yng

The Minister for Rural Affairs (Elin Jones): I am pleased to be able to present this legislative competence Order before you today for your consideration. Welsh Ministers already have significant devolved powers within the field of agriculture. The purpose of this Order is to confer on the National Assembly for Wales the first legislative powers in this field. Specifically, the LCO will allow the National Assembly to approve Measures relating to the red meat industry in Wales.

Nghymru.

Mae ein diwydiant cig coch yn gyfrifol am gynhyrchu, prosesu a marchnata gwartheg, defaid a moch a'u cynhyrchion. Ni allwn yng Nghymru fwytar holl gig coch yr ydym yn ei gynhyrchu, ac felly mae'r farchnad allforio yn hollbwysig i lwyddiant ein diwydiant cig coch. Yn 2007, amcangyfrifwyd i fwy na 20,000 tonnall o gig oen ac ychydig yn llai na 9,000 tonnall o gig eidion gael eu hallforio o Gymru, gyda'r naill yn cyfrannu £55 miliwn, a'r llall yn cyfrannu £19 miliwn at yr economi. Diben uniongyrchol y Gorchymyn hwn heddiw yw goresgyn y rhwystrau a ddaw yn sgil Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006, a rhoi mwy o hyblygrwydd i'r Cynulliad Cenedlaethol ddiffinio trefniadau i gasglu ardollau gan y sector cig coch, a hynny er mwyn hyrwyddo diwydiant cig coch Cymru.

Bydd llawer ohonoch yn gwybod bod adolygiad Radcliffe o'r byrddau ardollau amaethyddol a garddwriaethol yn 2005 wedi awgrymu sefydlu un bwrdd ardollau cyffredinol ar gyfer y Deyrnas Unedig, fel corff cyhoeddus anadrannol. Byddai'n rheoli chwe chwmmi sector, sef eidion ac oen, moch, garddwriaeth, ydau, llaeth a thatws. Rôl y bwrdd newydd, sef Bwrdd Datblygu Amaeth a Garddwriaeth y Deyrnas Unedig, a'i gwmmiau sector fyddai gwella effeithlonrwydd, cynhyrchiant, marchnata a chynaliadwyedd sector amaeth y Deyrnas Unedig a'i ddatblygu. Caiff ei ariannu drwy ardollau'r diwydiant.

Mae'n werth rhoi adolygiad Radcliffe mewn cyd-destun hanesyddol. Cyn yr adolygiad, Comisiwn Cig a Da Byw Prydain oedd yn codi ardollau diwydiant cig coch Cymru. Yna, caent eu trosglwyddo i Hybu Cig Cymru er mwyn datblygu, hyrwyddo a marchnata'r diwydiant cig coch. Yn unol â chanfyddiadau adolygiad Radcliffe, cafodd y Comisiwn Cig a Da Byw ei ddirwyn i ben ar ddiwrnod olaf mis Mawrth 2008. Nododd adolygiad Radcliffe y dylai'r gweinyddiaethau datganoledig fod yn ddigon hyblyg i greu byrddau ardollau a hyrwyddo a fyddai'n gweithredu yn eu gwledydd eu hunain yn unol â'u hanghenion penodol.

Yn dilyn ymgynghoriad cyhoeddus gan

Our red meat industry is responsible for the production, processing and marketing of animals or animal products from cattle, sheep and pigs. We in Wales cannot consume all the red meat that we produce and therefore the export market is critical to the success of our red meat industry. In 2007, it is estimated that more than 20,000 tonnes of lamb and just less than 9,000 tonnes of beef were exported from Wales, with a value to the Welsh economy of some £55 million and £19 million respectively. The direct purpose of this Order is to overcome the restrictions imposed by the Natural Environment and Rural Communities Act 2006, and to give the National Assembly greater flexibility to designate the arrangements for the collection of levies from the red meat sector in order to promote the Welsh red meat industry.

Many of you will be aware that the 2005 Radcliffe review of the agricultural and horticultural levy boards in the UK suggested that one overarching UK levy board, a non-departmental public body, be established and act as a holding company for six sectoral companies covering beef and lamb, pigs, horticulture, cereals, dairy and potatoes. The role of the new UK Agriculture and Horticulture Development Board and its sector companies is to increase efficiency, productivity, marketing and sustainability in the UK's agriculture sector and to develop it. It is funded from industry levies.

It is worth placing the Radcliffe review in an historical context. Prior to the review, Welsh red meat levies were raised by the GB Meat and Livestock Commission and passed to Meat Promotion Wales for the development, promotion and marketing of the red meat industry. In accordance with the findings of the Radcliffe review, the Meat and Livestock Commission was wound up on the last day of March 2008. The Radcliffe review stated that the devolved administrations should have the flexibility to create levy and promotional boards that would operate within their own countries in accordance with their own specific needs.

Following a Welsh Assembly Government

Lywodraeth y Cynulliad ar argymhellion yr adolygiad, daethpwyd i'r casgliad, oherwydd pwysigrwydd y sector cig coch i Gymru, y dylid sefydlu trefniadau ar wahân yng Nghymru ar gyfer cig coch. Serch hynny, penderfynwyd y dylai Cymru fod yn aelod o fwrdd ardollau'r Deyrnas Unedig ar gyfer pob sector arall.

Mae'r trefniadau presennol, sydd wedi eu pennu yn Neddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006, yn trosglwyddo pwerau penodol i Weinidogion Cymru. Fodd bynnag, dim ond un opsiwn sydd ar gael i ni, sef creu corff ar wahân i godi ardollau a chynnal gweithgareddau i ddatblygu'r diwydiant cig coch. Drwy drosglwyddo cymhwysedd deddfwriaethol yn y maes hwn i'r Cynulliad, byddwn yn gallu bod yn fwy hyblyg o ran diffinio'r trefniadau i Gymru yn y maes hwn a gallwn adlewyrchu blaenoriaethau'r diwydiant.

Amlinellaf gwmpas y Gorchymyn yn fyr. Mae'n cyd-fynd yn agos â darpariaethau Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006, ac mae'n ailadrodd geiriad y Ddeddf honno, sy'n amlinellu rôl y byrddau o ran hyrwyddo a datblygu'r diwydiant cig coch. Mae'r Gorchymyn yn egluro'r termau 'gwartheg', 'defaid' a 'moch', sy'n aml yn wahanol iawn mewn Deddfau gwahanol. Mae llaeth a chynhyrchion llaeth sy'n gysylltiedig â'r diwydiant cig coch wedi eu heithrio o'r Gorchymyn, gan mai cyfrifoldeb grŵp y sector llaeth yw'r rhain. Mae'r grŵp hwn yn atebol i fwrdd ardollau'r Deyrnas Unedig. Hefyd, mae'n eithrio gwlan, gan fod Bwrdd Marchnata Gwlan Prydain yn gweinyddu cynllun marchnata ar wahân.

Bydd y Gorchymyn hwn yn rhoi pwerau deddfwriaethol eang i'r Cynulliad mewn perthynas â'r canlynol: gwneud y diwydiant yn fwy effeithlon neu gynhyrchiol; gwella marchnata yn y diwydiant; gwella neu ddatblygu gwasanaethau y mae'r diwydiant yn eu darparu neu y gallai eu darparu i'r gymuned; a gwella'r ffyrdd y mae'r diwydiant yn cyfrannu at ddatblygu cynaliadwy.

Mae gan ein diwydiant cig coch gyfle mawr i ennill ei blwyf ym marchnad y Deyrnas

public consultation on the review recommendations, it was concluded that, given the importance of the red meat sector to Wales, separate arrangements should be established in Wales for red meat. Despite that, it was decided that Wales should be a member of the UK levy board for all other sectors.

The current arrangements set out in the Natural Environment and Rural Communities Act 2006 transfer a specific power to Welsh Ministers. However, there is only one option available to us, namely to create a separate body to raise levies and undertake promotional activities for the development of the Welsh red meat industry. By transferring legislative competence to the Assembly in this area, we will be able to be more flexible in defining the arrangements for Wales in this area and we will be able to reflect the priorities of the industry.

I will briefly outline the scope of the Order. It is aligned closely to the provisions of the Natural Environment and Rural Communities Act 2006, and it reproduces the wording of that Act, which sets out the role of the boards in relation to the promotion and development of the red meat industry. The LCO clarifies the terms 'cattle', 'sheep' and 'pigs', which often vary significantly between different Acts. Milk and milk products related to the red meat industry are excluded from the LCO, as they are the responsibility of the dairy sector. This group is accountable to the UK levy board. It also excludes wool, as the British Wool Marketing Board administers a separate marketing scheme.

The Order will provide the National Assembly for Wales with wide-ranging legislative powers in relation to the following: increasing efficiency or productivity in the industry; improving marketing in the industry; improving or developing services that the industry provides or could provide to the community; and improving the ways in which the industry contributes to sustainable development

Our red meat industry has a great opportunity to position itself in the UK and world markets

Unedig, a marchnadoedd y byd, fel cynhyrchydd o safon uchel. Mae'r galw am fwyd ledled y byd yn cynyddu, ac mae darogan y bydd angen 50 y cant yn fwy o fwyd erbyn 2030. Mae dewisiadau defnyddwyr yn newid; mae defnyddwyr yn fwy ymwybodol o'u hiechyd, yr amgylchedd, a lles anifeiliaid, a da o beth yw hynny. Mae'n rhaid i ni sicrhau ein bod yn bachu ar bob cyfle i hyrwyddo a marchnata ein cynnyrch.

Mae angen i ni annog ein ffermwyr, a dylanwadu arnynt, i ganolbwyntio ar y farchnad a chynhyrchu nwyddau mewn ffordd sy'n ystyried yr amgylchedd ac yn parchu lles anifeiliaid, gan roi sicrwydd i ddefnyddwyr. Er mwyn gwneud hynny, bydd angen arloesi a chydweithredu ar draws y gadwyn gyflenwi. Bydd hynny yn ei dro yn helpu i gynyddu elw ffermydd ac yn diogelu ac yn cyfoethogi cefn gwlad. Mae'n rhaid sicrhau bod cefn gwlad yn ddeniadol ac yn cadw ei gwsmeriaid er mwyn cyfrannu at gynnal cymunedau gwledig a'r diwydiant twristiaeth.

I gloi, dyma'r Gorchymyn cyntaf ym maes amaethyddiaeth. Bydd yn galluogi'r Cynulliad i ddiffinio'r trefniadau yng Nghymru i ddatblygu, hyrwyddo a marchnata'r diwydiant cig coch ar adeg hollbwysig yn hanes y diwydiant hwn.

Brynle Williams: We welcome this first LCO relating to the agricultural industry. It is not before time. It is pleasing to see that the Government is realising that the demand on food production is on the up. I believe that this LCO will help to put Wales at the forefront of food production. Thank you for bringing this forward, Minister.

Elin Jones: Yr wyf yn cytuno bod y Llywodraeth yn gweld pwysigrwydd cynhyrchu bwyd a chwrdd ag anghenion bydeang o ran sicrhau cyflenwad o fwyd digonol ar gyfer pobl ein gwlad ni, a phobl ar draws y byd.

Joyce Watson: Thank you for your statement, Minister. I am sure that everyone welcomes the Government's intention to seek

as a high-quality producer. The global demand for food is growing, and it is predicted that 50 per cent more food will be needed by 2030. Consumer preferences are changing; consumers are more conscious of their health, the environment and animal welfare issues, and that is a good thing. We must ensure that we take every opportunity to promote and market our produce.

We need to encourage and influence our farmers to be more market-focused and to produce goods in a way that considers the environment and respects animal welfare, providing consumers with reassurance. That will require innovation and collaboration across the supply chain. In turn, that will help to increase farm profitability and will protect and enrich the countryside. We must ensure that the countryside is attractive and retains its customers so that it contributes to the sustaining of rural communities and the tourism industry.

To conclude, this LCO is the first in the field of agriculture. It will enable the Assembly to define the arrangements in Wales to develop, promote and market the red meat industry at a crucial time in the history of this industry.

Brynle Williams: Croesawn y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn sy'n ymwneud â'r diwydiant amaethyddol. Mae'n hwyr glas. Mae'n braf gweld bod y Llywodraeth yn sylweddoli bod y galw am gynhyrchu bwyd ar gynydd. Credaf y bydd y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn yn gymorth i roi Cymru ar flaen y gad o ran cynhyrchu bwyd. Diolch ichi am gyflwyno hyn, Weinidog.

Elin Jones: I agree that the Government sees the importance of food production and meeting global needs in terms of ensuring a sufficient supply of food for the people of our country and people across the world.

Joyce Watson: Diolch ichi am eich datganiad, Weinidog. Yr wyf yn siŵr bod pawb yn croesawu bwriad y Llywodraeth o

competence over Wales's red meat levy. This commitment was made in Welsh Labour's proposed legislative programme. The move comes at a time when economic conditions and the euro exchange rate offer real opportunities for our domestic and export markets. It will give greater financial autonomy to Hybu Cig Cymru, allowing it to better promote Welsh meat products. Hybu Cig Cymru, with the support of the Welsh Assembly Government, has a great record of promoting Welsh lamb and beef, and from this year, pork. Bringing this levy in-house will no doubt boost that work. With the levy fully raised and fully invested in Wales, can we expect to generate greater revenue as well as greater autonomy for the industry? What does the Minister think could be learned from looking at the recent creation of Quality Meat Scotland?

5.20 p.m.

Elin Jones: The Order will clarify the relationship between Hybu Cig Cymru, farmers, producers and Government, and will clarify roles. I do not foresee major changes—in the short term, at least—in how this legislative competence Order will affect the day-to-day work of Hybu Cig Cymru. Hybu Cig Cymru is currently working with the industry and the Government on its red meat strategy action plan, and, in doing that, we can discuss how Hybu Cig Cymru, producers and processors can work together to ensure that the value of the Welsh product achieves its maximum worth, and that we develop the industry in a way that is sustainable for our farmers and the wider environment. It is an exciting time for the red meat industry; it faces a number of challenges but also a number of opportunities.

Mick Bates: Thank you for this statement, Minister. I am sure that, ultimately, we will all welcome it. Anything that gives greater commercial viability to the agricultural industry, particularly to the red meat sector,

geisio cymhwysedd dros ardoll cig coch Cymru. Yr oedd hwn yn ymrwymiad a wnaethpwyd yn y rhaglen deddfwriaethol a gynigiwyd gan Lafur Cymru. Mae hyn yn digwydd ar adeg pan yw'r amgylchiadau economaidd a chyfradd gyfnwid yr ewro'n cynnig cyfleoedd gwirioneddol i'n marchnad gartref ac i'n marchnad allforio. Bydd yn rhoi mwy o annibyniaeth ariannol i Hybu Cig Cymru, gan ganiatáu iddo hyrwyddo cynnyrch cig Cymru'n well. Mae gan Hybu Cig Cymru, gyda chefnogaeth Llywodraeth Cynulliad Cymru, hanes ardderchog o hyrwyddo cig oen a chig eidion Cymru, ac o eleni ymlaen, porc hefyd. Bydd dod â'r ardoll hon dan ein hadain yn ddiamau'n rhoi hwb i'r gwaith hwnnw. Gyda'r ardoll yn cael ei chodi'n llwyr a'i buddsoddi'n llwyr yng Nghymru, a allwn ddisgwyl cynhyrchu mwy o refeniw yn ogystal â rhoi mwy o annibyniaeth i'r diwydiant? Beth mae'r Gweinidog yn ei feddwl y gellid ei ddysgu drwy edrych ar greu Quality Meat Scotland yn ddiweddar?

Elin Jones: Bydd y Gorchymyn yn egluro'r berthynas rhwng Hybu Cig Cymru, ffermwyr, cynhyrchwyr a'r Llywodraeth ac yn egluro rolau. Nid wyf yn rhagweld newidiadau mawr—yn y tymor byr, o leiaf—o ran y ffordd y bydd y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn yn effeithio ar waith beunyddiol Hybu Cig Cymru. Mae Hybu Cig Cymru ar hyn o bryd yn gweithio gyda'r diwydiant a chyda'r Llywodraeth ar ei gynllun gweithredu ar gyfer y strategaeth gig, ac, wrth wneud hynny, gallwn drafod sut y gall Hybu Cig Cymru, cynhyrchwyr a phroseswyr gydweithio er mwyn sicrhau bod gwerth cynnyrch Cymru'n cyrraedd ei uchafswm, a'n bod yn datblygu'r diwydiant mewn ffordd sy'n gynaliadwy i'n ffermwyr ac i'r amgylchedd ehangach. Mae'n gyfnod cyffrous i'r diwydiant cig coch; mae'n wynebu nifer o anawsterau ond nifer o gyfleoedd hefyd.

Mick Bates: Diolch ichi am y datganiad hwn, Weinidog. Yr wyf yn siŵr y byddwn i gyd yn ei groesawu, yn y pen draw. Dylai pawb groesawu unrhyw beth sy'n sicrhau bod y diwydiant amaethyddol, yn enwedig y

should be welcomed by everyone, and I hope that that turns out to be the case. However, I noted with interest that, in the second paragraph of your speech, you said:

‘The immediate purpose of this Order is to overcome the restrictions imposed by the Natural Environment and Rural Communities Act 2006’.

Why were restrictions imposed by the Natural Environment and Rural Communities Act 2006? It appears that the Government in Wales was particularly negligent in its consultation on that, because the powers that you are seeking in this Order could have been part of the framework conditions for that Act, and the Government did not ensure that that happened. There was some vague excuse in one of the documents that the Welsh Assembly Government’s consultation on this ran during the passing of the Act and was not completed by the time the Act was passed. Can you give an assurance, Minister, that things will work better from now on, that there will not be a legislative pile-up, as we seem to be seeing at the moment, and that this LCO will be passed quickly? Your colleagues in the Labour Party in 2006 did not get their act together to ensure that the powers you are seeking in this LCO were given under the Natural Environment and Rural Communities Act 2006. Perhaps you will tell me that I am wrong, and that it was not negligence on behalf of the Government that meant that we did not get these powers through the NERC Act, through framework powers, and that the timetable is so easy that you will get this through and improve the lot of the red meat industry.

I am supportive of this Order, but I wish to raise a couple of issues about Hybu Cig Cymru, which, I assume—and I hope that you will confirm this—will be the body that you will continue to use to implement the powers that will be given in the Order. What do you mean by ‘greater flexibility’ and,

‘increasing efficiency or productivity in the

sector cig coch, yn fwy masnachol hyfyw, a gobeithiaf mai felly y bydd. Fodd bynnag, yr oedd yn ddiddorol gennyf sylwi ichi ddweud, yn ail baragraff eich araith:

‘Diben uniongyrchol y Gorchymyn hwn heddiw yw goresgyn y rhwystrau a ddaw yn sgil Deddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006’.

Pam y gorfodwyd cyfyngiadau yn sgil Ddeddf Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006? Mae’n ymddangos i’r Llywodraeth yng Nghymru fod yn arbennig o esgeulus wrth ymgynghori ynghylch hynny, oherwydd gallai’r pwerau yr ydych yn eu ceisio yn y Gorchymyn hwn fod wedi bod yn rhan o amodau fframwaith y Ddeddf honno, ac ni lwyddodd y Llywodraeth i sicrhau hynny. Yr oedd rhyw esgus amwys yn un o’r dogfennau bod Llywodraeth y Cynulliad wrthi’n ymgynghori ynglŷn â hyn wrth i’r Ddeddf fynd drwy’r Senedd ac nad oedd hynny wedi dod i ben erbyn i’r Ddeddf gael ei phasio. A allwch roi sicrwydd inni, Weinidog, y bydd pethau’n gweithio’n well o hyn ymlaen, na fydd y ddeddfwriaeth yn pentyrru, fel sy’n digwydd ar hyn o bryd i bob golwg, ac y caiff y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn ei basio’n gyflym? Ni lwyddodd eich cyd-Weinidogion yn y Blaid Lafur yn 2006 i gael trefn ar bethau er mwyn sicrhau bod y pwerau yr ydych yn eu ceisio yn y Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol hwn wedi’u rhoi dan Ddeddf yr Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006. Efallai y dywedwch wrthyf fy mod yn anghywir, ac nad esgeulustod y Llywodraeth a oedd yn gyfrifol am inni fethu â chael y pwerau hyn drwy Ddeddf NERC, drwy bwerau fframwaith, a bod yr amserlen mor rhwydd fel y llwyddwch i gael hyn drwodd a gwella byd y diwydiant cig coch.

Yr wyf yn cefnogi’r Gorchymyn hwn, ond dymunaf godi ambell beth ynglŷn â Hybu Cig Cymru, sef, yr wyf yn tybio—a gobeithiaf y gwnewch gadarnhau hyn—y corff y byddwch yn dal i’w ddefnyddio i roi’r pwerau a roddir yn y Gorchymyn ar waith. Beth yr ydych yn ei olygu wrth ‘fwy o hyblygrwydd’ a,

gwella effeithlonrwydd neu gynhyrchiant yn

industry'?

Those are fine words, but they need considerable amounts of money. Hybu Cig Cymru will be raising this money. The total levy on a sheep, for example, is 67p. Are there any intentions to increase efficiency, for example, or to market the industry? Is somebody already sitting there saying, 'Minister, we will have to increase the costs of this'? Under this legislation, what part will you be doing? Will we be talking about the levy paid by the producer and the slaughterer at the same time under this legislation or will those be totally separate issues?

Finally, will the money raised from this levy, over which we will now have the power, be the total amount of funding for Hybu Cig Cymru, which will be given all of these great tasks to improve our home and export market and the efficiency of the industry?

Elin Jones: In relation to your questions on the NERC Act, I am not aware of any negligence by Ministers at the time in their discussions with Westminster. The timetabling of consultation in Wales and the passing of an Act in Westminster do not always coincide. The complexities around the timetabling of such issues existed prior to this Government, and they continue to exist with our new powers and relationship with Westminster. I am sure that if the Assembly had full legislative powers, we would not be discussing this competence Order today.

On Hybu Cig Cymru and its role, as I said to Joyce Watson, I do not foresee any major changes in the near future to Hybu Cig Cymru and its role in delivering on the content of this competence Order. It will discuss with the industry and this Government its priorities for increasing the value of the industry to Wales and to individual farmers in its action plan for the red meat industry.

There is no link between this legislation and the amount of levy to be paid in Wales by

y diwydiant?

Geiriau digon teg, ond mae angen symiau sylweddau o arian ar eu cyfer. Bydd Hybu Cig Cymru'n codi'n arian hwn. Cyfanswm yr ardoll ar ddafad, er enghraifft, yw 67c. A oes unrhyw fwriad o gynyddu effeithlonrwydd, er enghraifft, neu o farchnata'r diwydiant. A oes rhywun yn eistedd yno eisoes yn dweud, 'Weinidog, bydd yn rhaid inni gynyddu costau hyn'? Dan y ddeddfwriaeth hon, beth fydd eich rhan chi? A fyddwn yn sôn am yr ardoll a delir gan y cynhyrchydd a'r lladdwr ar yr un pryd dan y ddeddfwriaeth hon ynteu a fydd y materion hyn ar wahân i'w gilydd yn llwyr?

Yn olaf, ai'r arian a godir drwy'r ardoll hon, y bydd gennym bŵer drosto bellach, fydd cyfanswm yr arian ar gyfer Hybu Cig Cymru, y rhoddir yr holl dasgau mawr hyn iddynt, sef gwella'n marchnad gartref a'n marchnad allforio a gwneud y diwydiant yn fwy effeithlon?

Elin Jones: Yng nghyswllt eich cwestiynau ynglŷn â Deddf NERC, nid wyf yn ymwybodol o unrhyw esgeulustod gan Weinidogion ar y pryd yn eu trafodaethau â San Steffan. Nid yw amserlennu'r ymgynghori yng Nghymru a phasio Deddf yn San Steffan bob tro'n cyd-daro. Yr oedd y cymhlethdodau sydd ynghlwm wrth amserlennu materion o'r fath yn bodoli cyn oes y Llywodraeth hon, ac maent yn dal i fodoli gyda'n pwerau newydd a'n perthynas newydd â San Steffan. Yr wyf yn siŵr petai gan y Cynulliad bwerau deddfu llawn, na fyddem yn trafod y Gorchymyn cymhwysedd hwn heddiw.

O ran Hybu Cig Cymru a'i rôl, fel y dywedais wrth Joyce Watson, nid wyf yn rhagweld unrhyw newidiadau mawr yn y dyfodol agos i Hybu Cig Cymru a'i rôl o ran rhoi cynnwys y Gorchymyn cymhwysedd hwn ar waith. Bydd yn trafod gyda'r diwydiant a chyda'r Llywodraeth hon ei flaenoriaethau ar gyfer cynyddu gwerth y diwydiant i Gymru ac i ffermwyr unigol yn ei gynllun gweithredu ar gyfer y diwydiant cig coch.

Nid oes cysylltiad rhwng y ddeddfwriaeth hon a swm yr ardoll a delir gan ffermwyr

Welsh farmers, but the powers to decide on that levy will, as a result of this competence Order, in time, lie with Welsh Ministers.

Rhodri Glyn Thomas: Yr wyf yn croesawu'r pwerau newydd hyn. Mae'n werth i ni dderbyn pwerau newydd sy'n rhoi cyfle newydd i Lywodraeth y Cynulliad i weithredu yn y maes hwn. Mae'n briodol ein bod yn edrych ymlaen i'r dyfodol yn hytrach nag edrych yn ôl tuag at y gorffennol. Nid oes gennyf lawer o ddi-ddordeb yn yr hyn a ddigwyddodd yn 2006 a 2007. Yr hyn sy'n bwysig yw'r hyn y gallwn ei wneud yn awr i hybu'r farchnad arbennig hon yng Nghymru, ac o ran cig coch yn arbennig.

Mae her arbennig yn wynebu'r diwydiant a'r Llywodraeth oherwydd bod pwysau ariannol mawr ar deuluoedd yng Nghymru a thrwy Brydain, ac i raddau llai, drwy Ewrop ac ar y farchnad honno, ac mae hynny'n golygu y rhoddir llawer o bwyslais ar fwydydd rhad. Yr her sy'n ein hwynebu yng Nghymru yw sut y gallwn bwysleisio ansawdd y cig a gynhyrchir yma, y ffaith ein bod yn ymateb i'r holl alwadau o ran iechyd a diogelwch, a bod y safonau yng Nghymru gyfuwch â'r rhai yn unrhyw ran arall o'r byd, os nad yn uwch. Oherwydd hynny, mae cost o ran cynhyrchu. Gyda'r pwerau newydd sydd ganddi, sut y gall y Llywodraeth, mewn cydweithrediad â Hybu Cig Cymru, sicrhau bod y cynnyrch hwn o Gymru'n cael ei farchnata? Hwyrach ein bod, yn y gorffennol, wedi rhoi gormod o bwyslais yng Nghymru ar farchnata ac nid digon o bwyslais ar werthu. Un peth yw marchnata cynnyrch a gwneud pobl yn ymwybodol o'r hyn sydd ar gael, ond mater arall yw sicrhau gwerthiant a bod pobl yn edrych am werth gwirioneddol a safon y cynnyrch.

Bydd y diwydiant yng Nghymru'n gallu elwa o'r sefyllfa newydd hwn lle y gall y Llywodraeth yng Nghymru gynorthwyo'r diwydiant yn uniongyrchol i fynd i'r afael â'r sefyllfa.

Elin Jones: Yr ydych wedi gwneud pwynt diddorol iawn, Rhodri Glyn: mae'r hyn yr ydym ni a Hybu Cig Cymru wedi'i wneud o ran marchnata ein cynnyrch, megis cig eidion a chig oen, dros y blynyddoedd diwethaf

Cymru yng Nghymru, ond ymhen amser, bydd y pwerau i benderfynu ynglŷn â'r ardoll, yn sgil y Gorchymyn cymhwysedd hwn, yn nwylo Gweinidogion Cymru.

Rhodri Glyn Thomas: I welcome these new powers. It is worth our receiving new powers giving the Assembly Government a new opportunity to operate in this field. It is appropriate for us to look forward to the future rather than back to the past. I am not really interested in what happened in 2006 or 2007. What is important is what we can now do to promote this special market in Wales, in terms of red meat in particular.

A particular challenge faces the industry and the Government, because there is great financial pressure on families in Wales and throughout Britain and, to a lesser degree, throughout Europe, and on that market, and that means that a lot of emphasis is placed on cheap food. The challenge that faces us in Wales is how we can emphasise the quality of the meat that is produced here, the fact that we respond to all the health and safety demands, and that the standards in Wales are as high, if not higher, than those in any other part of the world. Due to that, there is cost in terms of production. With the new powers that it has, how can the Government, in co-operation with Meat Promotion Wales, ensure that this produce from Wales is marketed? Perhaps we have put too much emphasis on marketing and not enough on selling in the past. It is one thing to market produce and to make people aware of what is available, but it is another thing to ensure sales and that people look for real value and quality of the produce.

The industry in Wales will be able to benefit from this new situation where the Government in Wales can directly help the industry to tackle the situation.

Elin Jones: You make an interesting point, Rhodri Glyn: what we and Meat Promotion Wales have done in terms of marketing our produce, such as lamb and beef, over the past years has emphasised the high value and

wedi pwysleisio gwerth a safon uchel y cynnyrch hwnnw, yn ogystal ag effeithio'r pris a bod yn gysylltiedig â phrisiau uchel. Mewn cyfnod pan fo prisiau cynnyrch wedi cynyddu, a'r hyn sydd gan bobl i'w wario ar eu bwyd o bosibl yn llai na'r hyn a oedd ganddynt, mae hynny'n cynnig sialens benodol i'r diwydiant cig ac i waith Hybu Cig Cymru o ran sut yr ydym yn targedu'r hysbysebu ac, yn y pen draw, y gwerthiant.

quality of that produce, in addition to affecting the price and being connected to high prices. At a time when produce prices have increased and people have perhaps less to spend on food than they had, that poses a particular challenge to the meat industry and to the work of Meat Promotion Wales when it comes to how we target advertising and, ultimately, the sales.

5.30 p.m.

Wrth i Hybu Cig Cymru ddatblygu ei gynllun gweithredu newydd, byddaf yn disgwyl iddo'i osod yn y cyd-destun gwirioneddol y mae cwsmeriaid heddiw yn cymryd penderfyniadau o'i fewn oherwydd y newid go sylweddol yn eu hamgylchiadau wrth i'r cyni ariannol fwrw nifer ohonynt. Mae'n bosibl bydd angen i'r *pitch* sydd yn cael ei wneud ynghylch cig oen a chig eidion Cymru, a'r farchnad i'w dargedu, fod yn wahanol i'r hyn a fu yn y gorffennol, ac felly bydd angen i'r cynllun gweithredu gwrdd ag anghenion realiti sefyllfa heddiw a'r dyfodol.

As it develops its new action plan, I will be looking to Meat Promotion Wales to place it in the genuine context in which customers today have to make decisions given the quite substantial change in their circumstances as financial hardship hits many of them. It is possible that the pitch that Welsh lamb and beef requires and the markets that we need to target are different from the approaches that we have taken in the past, and perhaps the action plan will have to meet the needs of the reality of the situation that we face today and in the future.

Datganiad Deddfwriaethol am y Mesur Llywodraeth Leol Legislative Statement on the Local Government Measure

The Minister for Social Justice and Local Government (Brian Gibbons): In March 2007, the Welsh Assembly Government published the local government policy statement, 'A Shared Responsibility', setting out how local government could contribute to the public service reform agenda in Wales. That reflects the Assembly Government's response to the Beecham review, 'Making the Connections: Delivering Beyond Boundaries'.

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol (Brian Gibbons): Ym mis Mawrth 2007, cyhoeddodd Llywodraeth Cynulliad Cymru ddatganiad polisi llywodraeth leol, 'Rhannu Cyfrifoldeb', sy'n gosod allan sut y gallai llywodraeth leol gyfrannu at agenda diwygio'r gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru. Mae hynny'n adlewyrchu ymateb Llywodraeth y Cynulliad i adolygiad Beecham, 'Creu'r Cysylltiadau: Cyflawni Ar Draws Ffiniau'.

The Local Government and Public Involvement in Health Act 2007 conferred powers on the National Assembly for Wales that enable it to legislate in respect of service improvement and community strategies. These powers provide a mechanism to deliver the commitments made in 'A Shared Responsibility' to legislate to reform the Best Value regime and to strengthen community planning.

Yr oedd Deddf Llywodraeth Leol a Chynnwys y Cyhoedd mewn Iechyd 2007 yn cyflwyno pwerau i Gynulliad Cenedlaethol Cymru sy'n ei alluogi i ddeddfu ynghylch gwella gwasanaethau a strategaethau cymunedol. Mae'r pwerau hyn yn ddull i gyflawni'r ymrwymadau a wnaethpwyd yn 'Rhannu Cyfrifoldeb' i ddeddfu i ddiwygio'r drefn Gwerth Gorau ac i gryfhau cynllunio cymunedol.

Today, I am pleased to make an important

Heddiw, mae'n bleser gennyf wneud

announcement that goes a long way to respond to the recommendations of the Beecham review and to the commitments in the local government policy statement. Yesterday, I laid the Proposed Local Government (Wales) Measure 2008, together with an explanatory memorandum, before the Assembly. I also issued a written statement and I am pleased to introduce the Measure for Assembly Members' consideration today.

The purpose of the Measure is, first, to reform the statutory basis of service improvement by local authorities, national park authorities and fire and rescue authorities. Secondly, the Measure also reforms the law on community planning in Wales. The intention is to create a statutory regime that integrates long-term community planning and the shorter-term service improvement regime, which also reflects the distinctive nature of local government in Wales and builds on the experience of local authorities and others.

The Best Value regime was established by the Local Government Act 1999 and requires local authorities, national park authorities and fire and rescue authorities to make arrangements to secure continuous improvement in the exercise of their functions. The Welsh Assembly Government developed the Wales programme for improvement in 2002 to supplement the Best Value regime in practice. It is largely non-statutory and fits closely with the wider public service reform agenda and the 'Making the Connections' agenda. It emphasises the need to engage fully with citizens in planning and to account for improvement, the need to collaborate with other bodies and the need to achieve efficiency gains.

The Wales programme for improvement was developed because the definition of what constitutes best value is rather narrow and because the annual cycle of planning, delivering, monitoring and reporting on service outputs does not fit well with the way that the Wales programme for improvement has developed since 2002. Equally, it does not fit well with the way in which we have been reforming public services in Wales of late.

cyhoeddiad pwysig sy'n gwneud cryn dipyn i ymateb i argymhellion adolygiad Beecham ac i'r ymrwymadau yn y datganiad polisi llywodraeth leol. Ddoe, gosodais Fesur Llywodraeth Leol Arfaethedig (Cymru) 2008, ynghyd â memorandwm esboniadol, gerbron y Cynulliad. Cyhoeddais hefyd ddatganiad ysgrifenedig ac yr wyf yn falch o gyflwyno'r Mesur i Aelodau'r Cynulliad ei ystyried heddiw.

Diben y Mesur, yn gyntaf, yw diwygio'r sail statudol i wella gwasanaethau gan awdurdodau lleol, awdurdodau parc cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub. Yn ail, mae'r Mesur hefyd yn diwygio'r gyfraith ar gynllunio cymunedol yng Nghymru. Y bwriad yw creu trefn statudol sy'n integreiddio cynllunio cymunedol tymor hir a'r drefn gwella gwasanaethau dymor byrrach, sydd hefyd yn adlewyrchu natur arbennig llywodraeth leol yng Nghymru ac yn adeiladu ar brofiad awdurdodau lleol ac eraill.

Sefydlwyd trefn Gwerth Gorau gan Ddeddf Llywodraeth Leol 1999 ac mae'n mynnu bod awdurdodau lleol, awdurdodau parc cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub yn gwneud trefniadau i sicrhau eu bod yn gwella'n barhaus wrth arfer eu swyddogaethau. Yn 2002 datblygodd Llywodraeth Cynulliad Cymru raglen Cymru ar gyfer gwella i ychwanegu at y drefn Gwerth Gorau yn ymarferol. Mae'n anstatudol i raddau helaeth ac yn cyd-fynd yn agos ag agenda ehangach diwygio'r gwasanaethau cyhoeddus ac agenda 'Creu'r Cysylltiadau'. Mae'n pwysleisio bod angen cysylltu'n llawn â dinasyddion wrth gynllunio a chyfrif am welliant, bod angen cydweithio â chyrrff eraill a chyflawni enillion effeithlonrwydd.

Datblygwyd Rhaglen Cymru ar gyfer Gwella gan fod y diffiniad o'r hyn sy'n golygu gwerth gorau yn eithaf cul ac nad yw'r cylch blynyddol o gynllunio, cyflawni, monitro ac adrodd ar ganlyniadau gwasanaethau yn gweddu'n dda i'r ffordd y mae rhaglen Cymru ar gyfer gwella wedi datblygu er 2002. I'r un graddau, nid yw'n gweddu'n dda i'r ffordd y buom yn diwygio'r gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru yn ddiweddar.

More specifically, the 1999 Act does not support the Welsh Assembly Government's wider aims, in that it encourages short-termism and only focuses on incremental changes in measurable service outputs from local government, which can lead to a discouraging effect of hindering longer-term strategic development and collaborative working. It also fails to reflect the longer-term concepts of sustainability and fairness and does not address local and national priorities or improving the wellbeing of communities. It can also discourage partnership working and can generate an inward-looking culture within local authorities. Overall, it perhaps fails to recognise adequately local authorities' crucial roles in responding to citizen need and improving community wellbeing. Those roles cannot always be captured and assessed in terms of best value for money or merely meeting performance targets.

Separately, the Local Government Act 2000 conferred on local authorities the power to do anything to enhance local wellbeing and imposed on them a duty to prepare community strategies setting out how they would do so. Community planning is the process by which local partners develop and deliver a community strategy for improving local wellbeing over a 10 to 15-year period. Its success depends on strong engagement with citizens, communities and all the partners who contribute to delivery of the strategy.

Broadly, the current regime has two shortcomings relating to community strategies: community strategy objectives are not often reflected in short-term delivery and service change and when they are it is often not done effectively. A national evaluation of community strategies in 2006 concluded that collaboration between local service providers in developing and delivering community strategies was patchy and inconsistent.

The two statutory regimes need to be brought together. Community planning is no more than idle speculation if it does not inform and

Yn fwy penodol, nid yw Deddf 1999 yn cefnogi nodau ehangach Llywodraeth Cynulliad Cymru, gan ei fod yn annog agwedd dymor byr ac yn canolbwyntio'n unig ar newidiadau cynyddol mewn canlyniadau gwasanaeth mesuradwy gan lywodraeth leol, sy'n gallu arwain at effaith siomedig o rwystro datblygu a chydweithio strategol tymor hwy. Nid yw ychwaith yn adlewyrchu cysyniadau tymor hwy cynaliadwyedd a thegwch nac yn mynd i'r afael â blaenoriaethau lleol a chenedlaethol na gwella lles cymunedau. Gall hefyd annog yn erbyn gwaith partneriaeth a gall gynhyrchu diwylliant mewnol ei olwg mewn awdurdodau lleol. Ar y cyfan, efallai nad yw'n llwyddo i gydnabod yn ddigonol rolau allweddol awdurdodau lleol wrth ymateb i angen dinasyddion a gwella lles cymunedol. Ni ellir crisialu nac asesu'r rolau hynny bob amser o ran gwerth gorau am arian neu gyrraedd targedau perfformiad yn unig.

Ar wahân i hynny, cyflwynodd Ddeddf Llywodraeth Leol 2000 y pŵer i awdurdodau lleol wneud unrhyw beth i gryfhau lles lleol a rhoi dyletswydd arnynt i baratoi strategaethau cymunedol a oedd yn nodi sut y byddent yn gwneud hynny. Cynllunio cymunedol yw'r broses mae partneriaid lleol yn ei defnyddio i ddatblygu a chyflawni strategaeth gymunedol ar gyfer gwella lles lleol dros gyfnod o 10 i 15 mlynedd. Mae llwyddiant y broses hon yn dibynnu ar gyswllt cryf â dinasyddion, cymunedau a'r holl bartneriaid sy'n cyfrannu at gyflawni'r strategaeth.

Yn fras, mae gan y drefn gyfredol ddau ddiffyg mewn cysylltiad â strategaethau cymunedol: nid yw amcanion strategaeth gymunedol yn cael eu hadlewyrchu'n aml mewn cyflawni a newid gwasanaeth tymor byr ac, os ydynt yn cael eu hadlewyrchu, prin y gwneir hynny'n effeithiol. Daeth gwerthusiad cenedlaethol o strategaethau cymunedol yn 2006 i'r casgliad bod cydweithio rhwng darparwyr gwasanaeth lleol wrth ddatblygu a chyflawni strategaethau cymunedol yn dameidiog ac yn anghyson.

Mae angen dod â'r ddwy drefn statudol ynghyd. Nid yw cynllunio cymunedol yn ddim mwy na dyfalu di-fudd os nad yw'n

is not informed by service delivery. Equally, service improvement that has no longer-term context is simply an exercise in chasing performance targets. Therefore, the Measure's overall intention is to offer authorities greater flexibility to respond to citizen and community needs while clarifying and strengthening Welsh Ministers' ability to respond to non-compliance, to create a statutory regime that integrates long-term community planning with shorter-term service improvement, to amend the law better to reflect the distinctive nature and role of local government in Wales, and to build on the experience of authorities and others operating within current regimes.

In particular, the proposed Measure expands the duties of national park authorities and fire and rescue authorities in relation to making arrangements to secure continuous improvement, in particular by ensuring that improving local wellbeing, sustainability and fairness are as valid as improving quantified service outputs or efficiencies. It creates a general power for local authorities, national park authorities and fire and rescue authorities to collaborate with each other to secure improvement, and includes a power for Welsh Ministers to direct such collaboration. It provides more scope for an authority to use its performance data to account to its citizens and communities about the levels of service it is providing. It secures greater collaboration between local government auditors, regulators and inspectors so as to maximise value and minimise the burdens that often result from this activity. It expands and clarifies Welsh Ministers' powers to support improvement and to intervene where necessary, and creates a common duty on local service providers to prepare and deliver a community strategy that includes an action plan.

I trust that Members will have the opportunity to study the Measure carefully. I hope that it will be received positively; it should be seen as a way of securing an integrated regime that will optimise local citizen and community outcomes while building on the experience of local authorities and others.

llywio nac yn cael ei lywio gan gyflawniad gwasanaethau. I'r un graddau, dim ond ymarfer i fynd ar drywydd targedau perfformiad yw gwella gwasanaethau heb unrhyw gyd-destun tymor hwy. Bwriad cyffredinol y Mesur felly yw cynnig mwy o hyblygrwydd i awdurdodau ymateb i anghenion dinasyddion a chymunedau wrth egluro a chryfhau gallu Gweinidogion Cymru i ymateb i ddiffyg cydymffurfriad, creu trefn statudol sy'n integreiddio cynllunio cymunedol tymor hir gyda gwelliant gwasanaeth tymor byrrach, diwygio'r gyfraith yn well i adlewyrchu natur a rôl arbennig llywodraeth leol yng Nghymru, ac adeiladu ar brofiad awdurdodau ac eraill sy'n gweithredu o fewn trefnau cyfredol.

Yn benodol, mae'r Mesur arfaethedig yn ehangu dyletswyddau awdurdodau parc cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub mewn perthynas â gwneud trefniadau i sicrhau gwella parhaus, yn benodol drwy sicrhau bod gwella lles lleol, cynaliadwyedd a thegwch mor ddilys â gwella canlyniadau neu effeithlonrwydd gwasanaeth a fesurir. Mae'n creu pŵer cyffredinol i awdurdodau lleol, awdurdodau parc cenedlaethol ac awdurdodau tân ac achub gydweithio â'i gilydd i sicrhau gwelliant, ac mae'n cynnwys pŵer i Weinidogion Cymru gyfarwyddo cydweithio o'r fath. Mae'n rhoi mwy o gyfle i awdurdod ddefnyddio ei ddata perfformiad i egluro i'w ddinasyddion a'i gymunedau'r lefelau gwasanaeth y mae'n eu darparu. Mae'n sicrhau cydweithio gwell rhwng archwilwyr, rheolyddion ac arolygwyr llywodraeth leol er mwyn sicrhau'r gwerth mwyaf posibl a lleihau'r beichiau sy'n bodoli'n aml yn sgil y gweithgarwch hwn. Mae'n ehangu ac yn egluro pwerau Gweinidogion Cymru i gefnogi gwelliant ac ymyrryd lle bo angen, ac yn creu dyletswydd gyffredin ar ddarparwyr gwasanaeth lleol i baratoi a chyflawni strategaeth gymunedol sy'n cynnwys cynllun gweithredu.

Yr wyf yn ffyddiog y caiff Aelodau'r cyfle i astudio'r Mesur yn ofalus. Gobeithiaf y caiff groeso cadarnhaol; dylid ei ystyried fel ffordd o sicrhau trefn integredig a fydd yn sicrhau'r canlyniadau gorau posibl i ddinasyddion a chymunedau lleol ac, ar yr un pryd, yn adeiladu ar brofiad awdurdodau lleol ac eraill.

Nick Ramsay: I thank the Minister for his statement. I wish to pick up on one aspect of what he said. He said that this was a way of

‘securing an integrated regime that will optimise local citizen and community outcomes’.

Cutting through the jargon, in practice, that means putting the citizen at the centre in the spirit of the Beecham review. I am all for that, and I hope that the Measure succeeds in doing that. I welcome the Measure insofar as it builds on the recommendations of the Beecham review. It has a substantial and far-reaching aim: to reform the statutory basis of service improvement by local authorities and national park and fire authorities. Creating these so-called improvement authorities will be no mean feat. The second aim is to reform community planning law through greater local engagement.

I wish to pick up on some issues and ask some questions about the proposed Measure. It seems to place a far greater emphasis on ministerial intervention than was previously the case. In fact, the proposed Measure would increase the power of Welsh Ministers to a point that we have not seen before. Can you clarify exactly what you mean in your proposal when you refer to strengthening the Government’s ability to respond to underperformance? The proposed Measure refers to Welsh Ministers being given the power to direct collaboration. How extensive do you envisage that power being? Inevitably, there will be concerns about the point at which ministerial direction turns into ministerial control, which would go against the whole ethos of local government. That is something that Beecham, and all of us, should guard against.

5.40 p.m.

You spoke about collaboration between the different authorities, which is important. In the past, too often local authorities and the other authorities included in this Measure felt that they were expected to collaborate

Nick Ramsay: Yr wyf yn diolch i’r Gweinidog am ei ddatganiad. Hoffwn sôn am un agwedd ar yr hyn a ddywedodd. Dywedodd fod hyn yn ffordd o

‘sicrhau trefn integredig a fydd yn sicrhau’r canlyniadau gorau posibl i ddinasyddion a chymunedau lleol’.

Gan dorri drwy’r jargon, yn ymarferol, mae hynny’n golygu rhoi’r dinesydd wrth wraidd popeth yn naws adolygiad Beecham. Yr wyf yn cefnogi hynny’n llwyr, a gobeithiaf y bydd y Mesur yn llwyddo i wneud hynny. Croesawaf y Mesur i’r graddau y mae’n meithrin argymhellion adolygiad Beecham ymhellach. Mae ganddo nod sylweddol a phellgyrhaeddol: sef diwygio sail statudol gwella gwasanaethau gan awdurdodau lleol ac awdurdodau parc cenedlaethol ac awdurdodau tân. Bydd creu’r awdurdodau gwella honedig hyn yn dipyn o orchest. Yr ail nod yw diwygio cyfraith cynllunio cymunedol drwy ennyn mwy o ddiddordeb yn lleol.

Hoffwn sôn am rai materion a gofyn rhai cwestiynau am y Mesur arfaethedig. Ymddangosir ei fod yn rhoi llawer mwy o bwyslais ar ymyriadau Gweinidogion nag a oedd yn wir yn flaenorol. Mewn gwirionedd, byddai’r Mesur arfaethedig yn cynyddu pŵer Gweinidogion Cymru i raddau nas gwelsom erioed o’r blaen. A allwch egluro’r hyn a olygwch yn union yn eich cynnig wrth gyfeirio at gryfhau gallu’r Llywodraeth i ymateb i danberfformiad? Mae’r Mesur arfaethedig yn cyfeirio at roi’r pŵer i Weinidogion Cymru gyfarwyddo cydweithio. Pa mor helaeth y rhagwelwch y bydd y pŵer hwnnw? Bydd pryderon yn anochel ynghylch y man y mae cyfarwyddyd gweinidogol yn troi’n rheolaeth weinidogol, a fyddai’n groes i ethos cyfan llywodraeth leol. Dyna rywbeth y dylai Beecham, a phob un ohonom, amddiffyn rhagddo.

Buoch yn siarad am gydweithio rhwng y gwahanol awdurdodau, sy’n bwysig. Yn y gorffennol, yn rhy aml yr oedd awdurdodau lleol a’r awdurdodau eraill sy’n cael eu cynnwys yn y Mesur hwn yn teimlo bod

without having the necessary collaboration with the Assembly Government at the outset. It is all very well collaborating later on when things do not go right, but we need to make sure that the people at the coalface are involved—I can see Members across from me shaking their heads, but it is important for those people to be involved at the outset so that systems are in place to ensure that things do not go wrong.

Another thing that has been mentioned in the Measure is the need to eradicate all references to Best Value authorities. You repeated that in your statement. I can see what you mean in part, but is that not dealing with semantics rather than reality? Surely, it is playing with words. Most people would aspire to have a Best Value authority, and it was a provision in the Local Government Act 1999 that was not necessarily bad. I can understand the need to revise it and to bring it up to date, but I am not quite convinced by your arguments, Minister, for the change in terminology. We need to ensure that local authorities, national parks and fire authorities can deliver efficient services and can collaborate effectively in the areas where collaboration is needed. Ultimately, they will need the resources to do that, will they not, Minister? I am sure that you agree that the current funding settlement, in the light of the current inflation rate, is by no means adequate. It is no good just taking an approach of a stick rather than a carrot; we have to make sure that these authorities are in a position to deliver what you expect of them.

Brian Gibbons: Thank you for your initial welcoming of the statement. You are correct that that this is about putting the citizen at the centre of public service delivery.

The Measure has to be looked at in the context of its being part of the public service improvement agenda. It is only when you place the Measure in that particular context that you will understand some of the implications of the questions that you asked.

With regard to ministerial involvement to

disgwyl iddynt gydweithio heb gael y cydweithio y mae ei angen â Llywodraeth Cynulliad Cymru o'r cychwyn cyntaf. Hawdd iawn yw cydweithio'n nes ymlaen pan aiff pethau o chwith, ond mae angen inni sicrhau bod y bobl ar y rheng flaen yn cael eu cynnwys—gallaf weld Aelodau gyferbyn â mi'n ysgwyd eu pennau, ond mae'n bwysig cynnwys y bobl hynny o'r cychwyn fel bod systemau ar waith i sicrhau na aiff pethau o chwith.

Un peth arall y soniwyd amdano yn y Mesur yw'r angen i ddileu pob cyfeiriad at awdurdodau Gwerth Gorau. Ailadroddwyd hynny gennych yn eich datganiad. Gallaf weld yr hyn a olygwch i raddau, ond onid yw hynny'n ymdrin â semanteg yn hytrach na realiti? Yn wir, mae'n chwarae ar eiriau. Byddai'r rhan fwyaf o bobl yn anelu at gael awdurdod Gwerth Gorau, ac yr oedd yn ddarpariaeth yn Neddf Llywodraeth Leol 1999 nad oedd yn beth gwael o reidrwydd. Gallaf ddeall bod angen ei ddiwygio a'i ddiweddarau, ond nid yw eich dadleuon o blaid newid geirfa wedi fy argyhoeddi'n llwyr, Weinidog. Mae angen inni sicrhau bod awdurdodau lleol, awdurdodau parc cenedlaethol ac awdurdodau tân yn gallu darparu gwasanaethau effeithlon a chydweithio'n effeithiol yn y meysydd y mae angen cydweithio ynddynt. Yn y pen draw, bydd angen yr adnoddau arnynt i wneud hynny, oni fydd, Weinidog? Yr wyf yn siŵr y cytunwch, yng ngoleuni'r gyfradd chwyddiant gyfredol, nad yw'r setliad cyllid cyfredol yn ddigon o bell ffordd. Nid oes diben cymryd ymagwedd ffon yn lle abwyd; mae'n rhaid inni sicrhau bod yr awdurdodau hyn yn gallu cyflawni'r hyn y disgwyliwch ganddynt.

Brian Gibbons: Diolch am eich croeso cychwynnol i'r datganiad. Yr ydych yn gywir bod hyn yn ymwneud â rhoi'r dinesydd wrth wraidd cyflawni gwasanaethau cyhoeddus.

Mae'n rhaid ystyried y Mesur yn y cyd-destun ei fod yn rhan o'r agenda gwella gwasanaethau cyhoeddus. Dim ond pan roddwch y Mesur yn y cyd-destun penodol hwnnw y byddwch yn deall rhai o oblygiadau'r cwestiynau a ofynasoch.

O ran cynnwys Gweinidogion i gyfarwyddo

direct improvement or collaboration, the legislation makes it very clear that it will only be possible to use this power if there is a serious service failure by a local authority or the risk of such a serious failure. That is the very reason why it was put in place. I think that you said yourself that a regime in which we wait for things to go wrong before we do something is not adequate. The whole point of this regime and this Measure is to identify performance—particularly improvement in performance—in real time and have that knowledge transmitted to citizens, to us as an Assembly Government and to the regulators. Where there is evidence that there is a possibility of a serious failure, we will then have a means of responding. Currently, we have to wait for a serious service failure before we can intervene. Clearly, that is not a satisfactory regime for service improvement, and I agree with you that it is much better to have procedures and processes in place for intervention at an earlier stage before we get a serious service failure.

You asked whether the difference in wording between the current regime and what we are proposing is just a matter of semantics, but I think that there is a substantial difference, because the Best Value regime asked that services be judged on the basis of economy, efficiency and effectiveness. It is about looking at what the services are doing. The challenge in this new Measure is that the ultimate litmus test for performance is the difference made—as you mentioned in your first remarks—in improving the experiences of people in their communities. It is not therefore focused on the service delivery mechanism, but on whether people's quality of life and their communities are improving. That change of emphasis is at the heart of this Measure and represents a significant and important change.

David Lloyd: Diolch, Weinidog, am y datganiad. Yr wyf yn croesawu'r bwriad sydd y tu ôl i'r datganiad a'r Mesur hwn. Bydd pobl y tu allan i'r Cynulliad yn gofyn pa wahaniaeth mae'r Mesur hwn yn debygol o'i wneud. Mae rhai ohonom yma wedi bod yn gynghorwyr sir ac yn hoffi sefyll ar ein traed yma i amddiffyn llywodraeth leol. Mae'n deg

gwelliant neu gydweithio, mae'r ddeddfwriaeth yn ei gwneud yn glir iawn na fydd yn bosibl defnyddio'r pŵer hwn oni fydd gwasanaeth awdurdod lleol yn methu'n ddifrifol neu oni fydd risg o fethiant difrifol o'r fath. Dyna'r union reswm y cafodd ei roi ar waith. Yr wyf yn credu ichi ddweud eich hun nad yw trefn lle byddwn yn aros i bethau fynd o chwith cyn inni wneud rhywbeth yn ddigon da. Holl ddiben y drefn hon a'r Mesur hwn yw nodi perfformiad—yn benodol gwelliant mewn perfformiad—mewn amser real a throsglwyddo'r wybodaeth honno i ddinasyddion, i ni fel Llywodraeth Cynulliad ac i'r rheolyddion. Os oes tystiolaeth bod methu difrifol yn bosibl, bydd gennym wedyn ffordd o ymateb. Ar hyn o bryd, mae'n rhaid inni aros i wasanaeth fethu'n ddifrifol cyn y gallwn ymyrryd. Yn amlwg, nid yw honno'n drefn foddhaol ar gyfer gwella gwasanaethau, ac yr wyf yn cytuno â chi ei bod yn llawer gwell cael gweithdrefnau a phrosesau ar waith i ymyrryd yn gynharach cyn inni gael gwasanaeth yn methu'n ddifrifol.

Gofynasoch ai mater o semanteg yn unig oedd y gwahanol eiriad rhwng y drefn gyfredol a'r hyn a gynigiwn, ond yr wyf yn credu bod gwahaniaeth sylweddol, gan fod trefn Gwerth Gorau'n gofyn bod gwasanaethau'n cael eu barnu ar sail economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd. Mae'n edrych ar yr hyn y mae'r gwasanaethau'n ei wneud. Yr her yn y Mesur newydd hwn yw mai'r gwahaniaeth a wneir—fel y soniasoch yn eich sylwadau cyntaf—i wella profiadau pobl yn eu cymunedau yw'r prawf eithaf ar gyfer perfformiad. Nid yw felly'n canolbwyntio ar ddull darparu'r gwasanaeth, ond yn hytrach ar a yw ansawdd bywyd pobl a'u cymunedau'n gwella. Y newid pwyslais hwnnw sydd wrth wraidd y Mesur hwn ac mae'n cynrychioli newid arwyddocaol a phwysig.

David Lloyd: Thank you, Minister, for the statement. I welcome the aim of the statement and this Measure. People outside the Assembly will ask what difference this Measure is likely to make. Some Members have been county councillors and like to stand up here to defend local government. It is fair to note that considerable good work is

nodi bod cryn dipyn o waith da yn cael ei wneud eisoes a bod cryn dipyn o gydweithio yn digwydd. Mae'n deg cofnodi hynny. Mae cryn dipyn o waith caled hefyd yn cael ei wneud wrth greu strategaethau cymunedol ac wrth ymgymryd â'r holl waith rheoleiddio ac arolygu.

Mae'r holl waith cydlynu hwn sy'n digwydd eisoes, a'r gofyniad i esblygu'n raddol o Gwerth Gorau i raglen Gwell Gwerth Cymru, bellach yn cael ei roi ar sail statudol. Bydd gofyniad penodol a chyfreithiol i sicrhau bod gwahanol awdurdodau yn cydweithio â'i gilydd. Hyd yn hyn, syniad da yn unig oedd hynny—yr ydym ni yn y Cynulliad wedi bod yn ceisio hyrwyddo cydweithio, yn unol ag agenda Beecham. Yn ôl yr hyn a ddeallaf o'r datganiad hwn, rhoddir hynny ar sylfaen statudol—bydd rhaid i hynny ddigwydd. Bydd y strategaethau cymunedol hefyd yn cael eu rhoi ar sylfaen statudol.

Yr hyn yr ydym wedi'i weld yn ein cynghorau sir, pan fo angen cydweithio ag awdurdodau eraill, yw nad yw hynny'n digwydd o hyd os nad oes gofyniad statudol. Am wahanol resymau, mae nifer o gyrff yn dewis peidio â chymryd rhan. Mae cynghorau sir yn gweithio ar eu pennau hunain yn aml i greu strategaeth gymunedol. Gobeithiaf y bydd hynny'n newid yn awr wrth wneud strategaethau cymunedol yn ofyniad statudol.

Mae cryn dipyn o sôn yn y datganiad am ofyniad statudol o ran safbwynt cyfreithiol. Yr ydym yn croesawu hynny gan y bydd yn arwain at ragor o gydweithio a fydd, yn ei dro, yn gwella darpariaeth y gwasanaeth ar gyfer y cyhoedd. Ond os nad yw hynny'n digwydd er gwaethaf y gofyniad statudol i gydweithio, pa sancsiynau sydd gan y Gweinidog?

Brian Gibbons: Thank you for the positive welcome for this Measure, Dai. The first point that you raised was on what difference the legislation would make. One thing that has surprised me, in this job and in previous jobs that I have done, is how unaware people are—even elected members, in many instances—of how well their own local authority is performing, both in terms of its internal functions and vis-à-vis other local authorities, here in Wales and elsewhere.

already being done and that a fair amount of co-operation takes place. That is fair to record. A great deal of hard work is also undertaken in creating community strategies and in dealing with all the regulatory and inspection work.

All the co-ordination work currently taking place, and the requirement to move gradually from Best Value to the Better Value Wales programme, is now being put on a statutory footing. There will be a specific and legal requirement to ensure that authorities work with each other. Up until now, that has only been a good idea—we in the Assembly have been trying to promote co-operation, in line with the Beecham agenda. My understanding of this statement is that that will be placed on a statutory footing—that will have to happen. Community strategies will also be placed on a statutory footing.

We have seen in our county councils that co-operation with other authorities, when needed, does not take place unless it is a statutory requirement. For different reasons, a number of bodies choose not to take part. County councils often work on their own to create community strategies. I hope that that will now change as community strategies become statutory requirements.

The statement talks a great deal about the legal aspect of a statutory requirement. We welcome that, as it will lead to more co-operation that will, in its turn, improve the provision of a service for the public. However, if that does not happen despite the statutory requirement to co-operate, what sanctions are available to the Minister?

Brian Gibbons: Diolch ichi am y croeso cadarnhaol i'r Mesur hwn, Dai. Yr oedd y pwynt cyntaf a godasoch yn gofyn pa wahaniaeth a wnâi'r ddeddfwriaeth hon. Un peth sydd wedi fy synnu i, yn y swydd hon ac mewn swyddi blaenorol, yw pa mor anymwybodol yw pobl—hyd yn oed aelodau etholedig, yn aml—o ba mor dda y mae eu hawdurdod lleol hwy'n perfformio, o ran ei swyddogaethau mewnol ac o'i gymharu ag awdurdodau lleol eraill, yma yng Nghymru

People do not know about the good work that is going on in their communities. Equally, it is possible for local authorities to have serious service failure meriting intervention by the Welsh Assembly Government or other regulatory bodies and the first time that local communities, or even elected members, become aware of it is when they read about it in newspapers. That is a most unsatisfactory set of arrangements.

The proposals in this legislation will be able to bring greater transparency on a year-by-year basis, for elected members and local communities to know how the local authority is performing. They will have a better understanding, because of the legislation requirements here, of what steps the local authority is taking to further improve services in response to the assessment of their improvement needs. That will radically change awareness and understanding, among members of the public and elected members, of what individual local authorities are doing. The fact that this legislation will provide for greater co-ordination between regulators and inspectors will bring an added dimension of quality assurance to this process.

5.50 p.m.

I think that Dai is right in that community strategies were often vision statements by local authorities that were full of good intentions but were left on the shelf because they covered a period of 10 to 15 years. Local authorities would often then get on with the serious day-to-day business required by the Best Value regime. Under these proposals, there will be a clear link between the day-to-day business and the wider vision encapsulated in the community strategy. A key part of these proposals ensures that the community strategy will not be sitting on a shelf—as a minimum, there will have to be biannual reports on performance and a comprehensive review of the strategy every four years. Therefore, this structure will ensure that the community strategy becomes an action document for local communities.

ac mewn mannau eraill. Nid yw pobl yn gwybod am y gwaith da sy'n mynd rhagddo yn eu cymunedau. Yn yr un modd, mae'n bosibl i wasanaethau fethu'n ddirifol mewn awdurdodau lleol nes bod gofyn i Lywodraeth Cynulliad Cymru neu gyrff rheoleiddio eraill ymyrryd a'r tro cyntaf y mae cymunedau lleol, neu hyd yn oed aelodau etholedig, yn dod yn ymwybodol o hynny yw pan fyddant yn darllen amdano mewn papurau newydd. Mae trefniadau felly yn hynod o anfoddfaol.

Gall y cynigion yn y ddeddfwriaeth hon ddod â mwy o dryloywder o flwyddyn i flwyddyn, er mwyn i aelodau etholedig a chymunedau lleol wybod sut mae'r awdurdod lleol yn perfformio. Bydd ganddynt well dealltwriaeth, oherwydd y gofynion deddfwriaethol yma, o ba gamau y mae'r awdurdod lleol yn eu cymryd i wella gwasanaethau ymhellach mewn ymateb i'r asesiad o'u hanghenion gwella. Bydd hynny'n newid ymwybyddiaeth a dealltwriaeth yn radical, ymysg aelodau'r cyhoedd ac aelodau etholedig, o'r hyn y mae awdurdodau lleol unigol yn ei wneud. Mae'r ffaith y bydd y ddeddfwriaeth hon yn darparu ar gyfer mwy o gyd-drefnu rhwng rheoleiddwyr ac arolygwyr yn dod â dimensiwn sicrhau ansawdd ychwanegol i'r broses hon.

Credaf fod Dai yn iawn yn yr ystyr mai datganiadau gweledigaeth oedd strategaethau cymunedol gan awdurdodau lleol yn aml a oedd yn llawn bwriadau da ond gadawyd hwy ar y silff gan eu bod yn cwmpasu cyfnod o 10 i 15 mlynedd. Byddai awdurdodau lleol yn aml wedyn yn bwrw ymlaen â'r busnes dirifol o ddydd i ddydd a oedd yn ofynnol o dan y gyfundrefn Gwerth Gorau. O dan y cynigion hyn, bydd cysylltiad clir rhwng y busnes o ddydd i ddydd a'r weledigaeth ehangach sydd wedi'i chrynhoi yn y strategaeth gymunedol. Mae rhan allweddol o'r cynigion hyn yn sicrhau na fydd y strategaeth gymunedol yn eistedd ar silff—fel gofyniad sylfaenol, bydd yn rhaid cael adroddiadau am berfformiad bob chwe mis ac adolygiad cynhwysfawr o'r strategaeth bob pedair blynedd. Felly, bydd y strwythur hwn yn sicrhau bod y strategaeth gymunedol yn

dod yn ddogfen weithredu i gymunedau lleol.

It will be illegal for local authorities not to respond to a direction and, clearly, in such events, the Assembly Government would have to consider how to respond and whether the local authority is competent to continue to run services in its local areas. We have a wide range of powers under existing legislation that we have used with other local authorities that face serious service failure. In the event of local authorities failing to obey the law and disregarding it, we will have to look to the powers that already exist.

Jenny Randerson: I welcome much of the general thrust of this proposed Measure, which seeks to modernise the approach to co-operation and best value and to improve our councils, our national park authorities and the fire and rescue authorities. It gives effect to some of the recommendations of the Beecham report. However, as we consider this in committee, I will seek clarification and I will start today by asking about the role of the NHS in this and about the existing legal obligations on the NHS. There is a crucial role of co-operation between local authorities and the NHS in relation to social care issues.

I am also surprised to see no reference to local service boards. As you know, the committee is undertaking a review of local service boards and is trying to get a handle on what they are and what they might become. At present, I think that it is fair to say that they are shadowy. I am surprised that there is no acknowledgement of their existence or of their potential existence.

There is also the key issue of collaboration and co-operation between local councils as opposed to collaboration between local councils and other statutory organisations. I gather from the explanatory memorandum that concern was raised about the powers proposed for Welsh Assembly Government Ministers to intervene to enforce this co-operation. My colleague, Peter Black, and I, who were councillors back in what I could probably best describe as the Thatcher/Major/Redwood years, shared a wry

Bydd yn anghyfreithlon i awdurdodau lleol beidio ag ymateb i gyfarwyddyd ac, yn amlwg, o dan amgylchiadau felly, byddai'n rhaid i Lywodraeth y Cynulliad ystyried sut i ymateb ac a yw'r awdurdod lleol yn gymwys i barhau i redeg gwasanaethau yn ei ardaloedd lleol. Mae gennym ystod eang o bwerau o dan y ddeddfwriaeth bresennol yr ydym wedi'u defnyddio gydag awdurdodau lleol sy'n wynebu methiant difrifol yn eu gwasanaethau. Pe bai awdurdodau lleol yn methu ag ufuddhau i'r gyfraith ac yn ei hanwybyddu, bydd yn rhaid inni ystyried y pwerau sy'n bodoli eisoes.

Jenny Randerson: Croesawaf lawer o fyrddwn cyffredinol y Mesur arfaethedig hwn, sy'n ceisio moderneiddio'r ffordd yr ymdrinnir â chydweithredu a'r gwerth gorau a gwella ein cynghorau, ein hawdurdodau parciau cenedlaethol a'r awdurdodau tân ac achub. Mae'n rhoi rhai o argymhellion adroddiad Beecham ar waith. Fodd bynnag, wrth inni ystyried hyn yn y pwyllgor, byddaf yn ceisio eglurhad ac yr wyf am ddechrau heddiw drwy holi ynglŷn â rôl y GIG yn hyn ac am y rhwymedigaethau cyfreithiol ar y GIG. Mae rôl gydweithredu hollbwysig rhwng awdurdodau lleol a'r GIG mewn perthynas â materion gofal cymdeithasol.

Yr wyf yn synnu hefyd nad oes cyfeiriad at fyrddau gwasanaethau lleol. Fel y gwyddoch, mae'r pwyllgor yn cynnal adolygiad o'r byrddau gwasanaethau lleol ac mae'n ceisio deall beth yn union ydynt a sut y gallent ddatblygu. Ar hyn o bryd, credaf ei bod yn deg dweud eu bod yn niwlog. Yr wyf yn synnu nad yw eu bodolaeth, neu eu bodolaeth bosibl, yn cael ei chydabod.

Hefyd, mae'r cwestiwn allweddol o gydweithio a chydweithredu rhwng cynghorau lleol a'i gilydd yn hytrach na chydweithio rhwng cynghorau lleol a chyrrff statudol eraill. Yr wyf yn casglu o'r memorandwm esboniadol y codwyd pryder ynghylch y pwerau a awgrymir fel bod modd i Weinidogion Llywodraeth Cynulliad Cymru ymyrryd i orfodi'r cydweithredu hwn. Yr oedd fy nghyd-Aelod, Peter Black, a minnau, a oedd yn gynghorwyr yn ôl yn yr hyn y gallwn ei ddisgrifio orau efallai fel

smile at the idea of Nick Ramsay complaining about the Government seeking to intervene in the affairs of local authorities. However, we will pass over that at the moment—a sinner repenteth, perhaps. I will seek an assurance that these powers will be appropriate, that they will not override the democratically expressed will of local people and that you will not, in effect, seek to run local government from Cardiff bay. Those fears by local government are rightly expressed, and I will be seeking considerable assurances.

I welcome the more flexible approach to local government indicators—one size does not fit all. We are all well aware that councils measure their performances on the supposedly standard indicators in different ways; for example, different things are included in so-called education spending across Wales. I will be interested in how the Government intends to compare local government across Wales, as you clearly intend to do, once you move to a more flexible approach. That flexibility has to be the flexibility that local councils want, not the flexibility that the Welsh Assembly Government decides to impose. It must not be a case of the Welsh Assembly Government deciding where the indicators should be changed.

I note that, once again, where Scotland leads, Wales seeks to follow. I will be looking at the Scottish experience in detail, to ensure that this Measure really reflects best practice. I will be applying this test, Minister: does it allow councils the freedom to work more productively together and with other public authorities to produce a public service that is streamlined and excellent wherever you go in Wales, but which remains truly the democratic voice of local citizens? If I think that it means local government delivered according to the diktat of Cardiff bay, I will oppose it.

Brian Gibbons: That reminds me of the editorial in the *Skibbereen Eagle* before the

blynyddoedd Thatcher/Major/Redwood, yn rhannu gwên gam wrth feddwl am Nick Ramsay yn cwyno bod y Llywodraeth yn ceisio ymyrryd ym musnes awdurdodau lleol. Fodd bynnag, gadawn hynny am y tro—efallai fod pechadur yn edifarhau. Ceisiaf sicrwydd y bydd y pwerau hyn yn briodol, na fyddant yn diystyru ewyllys pobl leol fel y'i mynegwyd yn ddemocrataidd ac na fyddwch, i bob diben, yn ceisio rhedeg llywodraeth leol o fae Caerdydd. Mae'r ofnau hynny ymysg llywodraeth leol yn cael eu mynegi'n gwbl briodol, a byddaf yn ceisio cryn sicrwydd.

Croesawaf y ffordd fwy hyblyg o ymdrin â dangosyddion llywodraeth leol—nid yw'r un atebion yn gwneud i bawb. Yr ydym yn ymwybodol iawn fod cynghorau'n mesur eu perfformiadau ar sail dangosyddion yr honnir eu bod yn safonol, ond eu bod yn gwneud hynny mewn ffyrdd gwahanol; er enghraifft, caiff gwahanol bethau eu cynnwys o fewn yr hyn a elwir yn wariant addysg ledled Cymru. Bydd gennyf ddiddordeb yn sut mae'r Llywodraeth yn bwriadu cymharu llywodraeth leol ledled Cymru, fel yr ydych yn amlwg yn bwriadu ei wneud, ar ôl ichi symud i ddull mwy hyblyg. Rhaid i'r hyblygrwydd hwnnw fod yn hyblygrwydd y mae cynghorau lleol yn ei ddymuno, nid yn hyblygrwydd y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn penderfynu ei orfodi. Rhaid peidio â chael sefyllfa lle mai Llywodraeth Cynulliad Cymru sy'n penderfynu lle dylai'r dangosyddion gael eu newid.

Unwaith eto, sylwaf, lle mae'r Alban yn arwain, fod Cymru'n ceisio dilyn. Byddaf yn edrych yn fanwl ar brofiad yr Alban, i sicrhau bod y Mesur hwn yn wir yn adlewyrchu'r arferion gorau. Byddaf yn defnyddio'r prawf hwn, Weinidog: a yw'n rhoi mwy o ryddid i gynghorau i weithio'n fwy cynhyrchiol gyda'i gilydd a chydag awdurdodau cyhoeddus eraill i gynhyrchu gwasanaeth cyhoeddus sy'n syml ac yn rhagorol pa le bynnag yr ewch chi yng Nghymru, ond ei fod yn wir yn parhau'n llais democrataidd dinasyddion lleol? Os credaf ei fod yn golygu bod llywodraeth leol yn cael ei darparu yn ôl dictad bae Caerdydd, byddaf yn ei wrthwynebu.

Brian Gibbons: Mae hynny'n fy atgoffa o erthygl olygyddol yn y *Skibbereen Eagle* cyn

first world war warning Kaiser Wilhelm that it had its eye on him and that he had better behave properly. I will have to get Jenny a subscription to the *Skibbereen Eagle*, to ensure that she is able to carry out that appropriate monitoring and scrutiny.

Turning to the points that you raised, there are major implications for the national health service in this Measure, in relation to the development of community plans, the proposals in relation to monitoring improvement and the need to be proactive in terms of failures to deliver community strategies. That has important implications for the national health service. The NHS has its own performance management framework, and this legislation does not seek to interfere with that.

Local service boards are not statutory bodies, and this document deals with statutory bodies. However, in a number of areas, steps will be outlined in terms of our expectations of local authorities in relation to collaboration to deliver improvement. Those reports will be independently audited by the Wales Audit Office and other regulators. It is inconceivable that local service boards would not feature strongly in that evaluation, particularly in the tricky areas where serious collaboration is needed. You will see from the legislation that the Assembly Government will underpin this legislation with regulation and guidance in number of areas, and you can be sure that local service boards will strongly feature in the guidance, because of their important role in service improvement.

In relation to collaboration—this is an important point—the legislation will place a specific duty on local authorities. That duty will not be for the Government to force them to collaborate, but it will specifically require local authorities to consider where opportunities for collaboration exist, and, having identified where those opportunities exist, to give consideration to collaboration. Therefore, there will be a much greater legal onus on local authorities as a consequence of this Measure to evaluate the opportunities for collaboration, and, having evaluated them, to

y rhyfel byd cyntaf yn rhybuddio Kaiser Wilhelm ei fod â'i lygad arno ac y byddai'n well iddo ymddwyn yn iawn. Bydd rhaid imi gael tanysgrifiad i'r *Skibbereen Eagle* i Jenny, i sicrhau y gall gyflawni'r monitro a'r craffu priodol hwnnw.

A throi at y pwyntiau a godasoch, mae goblygiadau o bwys i'r gwasanaeth iechyd gwladol yn y Mesur hwn, o ran datblygu cynlluniau cymunedol, y cynigion yn ymwneud â monitro gwelliannau a'r angen i fod yn rhagweithiol o safbwynt methiant i roi strategaethau cymunedol ar waith. Mae i hynny oblygiadau pwysig i'r gwasanaeth iechyd gwladol. Mae gan y GIG ei fframwaith rheoli perfformiad ei hun, ac nid yw'r ddeddfwriaeth hon yn ceisio ymyrryd â hynny.

Nid yw'r byrddau gwasanaethau lleol yn gyrff statudol, ac â chyrff statudol y mae'r ddogfen hon yn delio. Fodd bynnag, mewn nifer o feysydd, caiff camau eu hamlinellu o safbwynt yr hyn yr ydym yn ei ddisgwyl gan awdurdodau lleol o ran cydweithio er mwyn sicrhau gwelliannau. Caiff yr adroddiadau hynny eu harchwilio'n annibynnol gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr eraill. Mae'n amhosibl dychmygu na fyddai byrddau gwasanaethau lleol â rhan amlwg yn y gwerthusiad hwnnw, yn enwedig yn y meysydd anodd lle mae angen cydweithio dygn. Gwelwch o'r ddeddfwriaeth y bydd Llywodraeth y Cynulliad yn cyflwyno rheoliadau a chanllawiau mewn nifer o feysydd fel sylfaen i'r ddeddfwriaeth hon, a gallwch fod yn siŵr y bydd byrddau gwasanaethau lleol yn nodwedd gref yn y canllawiau, oherwydd eu rôl bwysig o ran gwella gwasanaethau.

O ran cydweithio—mae hwn yn bwynt pwysig—bydd y ddeddfwriaeth yn rhoi dyletswydd benodol ar awdurdodau lleol. Nid dyletswydd ar y Llywodraeth i'w gorfodi i gydweithio fydd honno, ond bydd yn rhoi gofyniad penodol ar awdurdodau lleol i ystyried ymhle y gallai cyfleoedd i gydweithio fodoli, ac, ar ôl nodi ble mae'r cyfleoedd hynny'n bodoli, bydd yn rhoi gofyniad arnynt i ystyried cydweithio. Felly, bydd llawer mwy o gyfrifoldeb cyfreithiol ar awdurdodau lleol o ganlyniad i'r Mesur hwn i werthuso'r cyfleoedd i gydweithio, ac, ar ôl

use those opportunities to pursue local improvements. Therefore, the ball will very much be in the court of the local authorities. It is only in the event of failure—or should there be a risk of failure—that ministerial involvement will be necessary.

6.00 p.m.

The primary duty will remain with local authorities to be responsible for their own governance and to assess their own performance. A key instrument to help them to do that will be the development of the Ffynnon programme, which allows local authorities to understand their own performance better while giving them an opportunity to benchmark their performance more effectively against that of other local authorities. Therefore, this is about increasing transparency and accountability within local authorities, but elected members and the community will also have a greater understanding of the local improvement requirements and will be better able to hold their local authority to account. It is true that there are back-stop measures for the Assembly Government, but they must be seen only as back-stop measures.

Janice Gregory: Thank you, Minister, for your statement this afternoon. I also welcome the aim of ensuring improved services delivered in an efficient, open, and accountable way. Labour-led Rhondda Cynon Taf council has long been committed to these principles. It has published a clear set of priorities for the next three years, covering key areas of work, including education, the environment, children and family-centred services, services to enable adults and older people to live independently, and tackling anti-social behaviour. However, its priorities also include the ways in which the council will work: better customer contact, maximising partnership opportunities, and managing the council's resources effectively.

Before May, my constituents in the Bridgend County Borough Council area could only dream of such a clear and focused approach. The Labour team that took over in May came

eu gwerthuso, i ddefnyddio'r cyfleoedd hynny i ymgynraedd at welliannau yn lleol. Felly, bydd y bêl i raddau helaeth iawn yng nghwrt yr awdurdodau lleol. Dim ond os bydd methiant—neu os bydd perygl o fethu—y bydd angen i Weinidogion ymyrryd.

Bydd y brif ddyletswydd yn aros gydag awdurdodau lleol i fod yn gyfrifol am redeg eu hunain ac am asesu eu perfformiad eu hunain. Offeryn allweddol i'w helpu i wneud hynny fydd datblygiad rhaglen Ffynnon, sy'n caniatáu i awdurdodau lleol ddeall eu perfformiad eu hunain yn well tra'n rhoi cyfle iddynt feincnodi eu perfformiad yn fwy effeithiol yn erbyn perfformiad awdurdodau lleol eraill. Felly, mae a wnelo hyn â chynyddu tryloywder ac atebolrwydd o fewn awdurdodau lleol, ond caiff aelodau etholedig a'r gymuned fwy o ddealltwriaeth hefyd o'r gofynion gwella lleol a byddant yn fwy abl i ddal eu hawdurdod lleol i gyfrif. Mae'n wir fod mesurau wrth gefn ar gael i Lywodraeth y Cynulliad, ond rhaid eu hystyried yn fesurau wrth gefn yn unig.

Janice Gregory: Diolch, Weinidog, am eich datganiad y prynhawn yma. Croesawaf hefyd y nod o sicrhau y cyflwynir gwasanaethau gwell mewn ffordd effeithlon, agored ac atebol. Mae cyngor Rhondda Cynon Taf, dan arweiniad Llafur, wedi ymrwymo i'r egwyddorion hyn ers tro byd. Mae wedi cyhoeddi set glir o flaenoriaethau ar gyfer y tair blynedd nesaf, yn ymdrin â meysydd gwaith allweddol, gan gynnwys addysg, yr amgylchedd, gwasanaethau sy'n canolbwyntio ar blant a theuluoedd, gwasanaethau i alluogi oedolion a phobl hŷn i fyw'n annibynnol, a mynd i'r afael ag ymddygiad gwrthgymdeithasol. Fodd bynnag, mae ei flaenoriaethau hefyd yn cynnwys y ffyrdd y bydd y cyngor yn gweithio: cyswllt gwell â chwsmeriaid, gwneud y mwyaf o gyfleon partneriaeth, a rheoli adnoddau'r cyngor yn effeithiol.

Cyn mis Mai, ni allai fy etholwyr yn ardal Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr ond breuddwydio am ymagwedd mor glir a phendant. Daeth y tîm Llafur a

in like a breath of fresh air. It developed its policies in opposition and put the citizen at the centre of those policies by going out and listening to the people in the area. Opponents mocked Labour's commitment to measures such as doubling the number of dog wardens, but a number of people had raised issues relating to dogs in many doorstep surveys, as well as in the surgery of my colleague, Carwyn Jones, and in mine. The new Labour administration has put its money where its mouth was. It identified two committees that met infrequently, asked the chairs and vice-chairs of two other committees to double up their roles, and saved enough money to pay for the two extra enforcement officers. It listened to the people, Minister. It looked at how the council worked and took previously wasted money and used it to deliver the service that people wanted. That is how it is working right across the council. It is listening, questioning how things have been done in the past, and prioritising the delivery of the services that people want.

Minister, do you believe, like me, that everyone in Wales deserves a council that works like the Labour-led Rhondda Cynon Taf and Bridgend councils, and that these proposals will provide a clear way forward?

Brian Gibbons: Janice has outlined the example of two local authorities that are developing policy very much in line with the principles outlined in this Measure. First, it is important not to get bogged down in the process of delivering change, but to look outwards and see what matters to people living in communities across Wales. This is one of the key differences that will emerge from this new regime, as opposed to the more mechanistic and inward-looking regime that was part of the Best Value programme. Local authorities will have discretion to develop local indicators and performance measures for their own communities. It is important that local communities get involved in developing those performance standards and indicators, so that people can evaluate how well the local authority is doing.

gymerodd yr awenau ym mis Mai i mewn fel chwa o awyr iach. Datblygodd ei bolisiau yn yr wrthblaid gan roi'r dinesydd wrth graidd y polisiau hynny drwy fynd allan a gwranddo ar y bobl yn y fro. Gwnaeth gwrthwynebwyr Llafur hwyl am ben ei ymrwymiad i fesurau fel dyblu nifer y wardeiniaid cŵn, ond yr oedd nifer o bobl wedi codi materion ynglŷn â chŵn mewn sawl arolwg ar stepen y drws, yn ogystal ag yng nghymhorthfa fy nghyd-Aelod Carwyn Jones, ac yn fy nghymhorthfa i. Mae'r weinyddiaeth Lafur newydd wedi rhoi ei harian ar ei gair. Nododd dau bwyllgor a gwrrddai'n anfyndych, gofynnodd i gadeiryddion ac is-gadeiryddion dau bwyllgor arall ddyblu'u swyddi, a chynilodd ddigon o arian i dalu am y ddau swyddog gorfodi ychwanegol. Gwrandawodd ar y bobl, Weinidog. Edrychodd ar y modd y gweithiai'r cyngor a chymerodd arian a oedd gynt yn cael ei wastraffu, a'i ddefnyddio i gyflenwi'r gwasanaeth yr oedd ar bobl ei eisiau. Dyna sut y mae'n gweithio ar draws y cyngor i gyd. Mae'n gwranddo, yn cwestiynu'r ffordd y gwnaethpwyd pethau yn y gorffennol, ac yn rhoi blaenoriaeth i ddarparu'r gwasanaethau y mae ar bobl eu heisiau.

Weinidog, a gredwch chi, fel fi, fod pawb yng Nghymru'n haeddu cyngor sy'n gweithio fel cynghorau Llafur Rhondda Cynon Taf a Phen-y-bont ar Ogwr, ac y bydd y cynigion hyn yn cynnig ffordd glir ymlaen?

Brian Gibbons: Mae Janice wedi amlinellu esiampl dau awdurdod lleol sy'n datblygu polisi'n hollol unol â'r egwyddorion a amlinellir yn y Mesur hwn. Yn gyntaf, mae'n bwysig peidio â mynd yn sownd yn y gors yn y broses o gyflawni newid, ond yn hytrach edrych tuag allan i weld beth sydd o bwys i bobl sy'n byw mewn cymunedau ledled Cymru. Dyma un o'r gwahaniaethau allweddol a ddaw i'r fei o'r drefn newydd hon, yn wahanol i'r drefn fwy mecanistig a mewnbylg a oedd yn rhan o'r rhaglen Gwerth Gorau. Bydd gan awdurdodau lleol hawl i ddatblygu dangosyddion a mesuryddion perfformiad lleol i'w cymunedau eu hunain. Mae'n bwysig i gymunedau lleol chwarae rhan yn datblygu'r safonau perfformiad a'r dangosyddion hynny, fel y gall pobl bwysu a mesur llwyddiant yr awdurdod lleol.

Mark Isherwood: I seek clarification on two points in your statement, Minister. You state that the Measure offers authorities greater flexibility to respond to citizen and community needs, and provides more scope for an authority to use its performance data to account to citizens and communities for the levels of services provided. However, this is clearly not a Sustainable Communities Act 2007, or even a pale reflection of it. How do you respond to the call from the National Federation of Women's Institutes in Wales for you to implement that Act, providing opportunities for local communities and councils in Wales to drive Government policy to reverse decline and promote sustainable communities? I remind you that this was taken forward on a cross-party basis by Conservative, Labour and Liberal Democrat Members of Parliament. As has been stated,

'for the first time we have an Act of Parliament that discards the usual top-down decision making and also the nonsense that "consultation" by the government is somehow empowering (when the opposite is the case as most people know)'.

My second point refers to collaboration between local government audit departments, regulators and inspectors. How will you ensure the independence of those local internal and external auditors, particularly the internal auditors, so that there is transparency and public accountability? When the former internal audit manager at Flintshire County Council produced a paper proposing an independent all-Wales internal audit service, it was dismissed. However, he concluded that, under any professionally executed risk assessment of an organisation's control framework, it is certain that those best-placed to commit malpractice are the senior officers. Therefore, in the real world, when the chips are down and the positions of senior management are under threat, those who reasonably report problems will be crushed. How will you ensure that independence?

Brian Gibbons: To deal with the last point, a key element of this new set of arrangements is that the strategies must address the needs

Mark Isherwood: Ceisiaf eglurhad ar ddau bwynt yn eich datganiad, Weinidog. Dywedwch fod y Mesur yn cynnig mwy o hyblygrwydd i awdurdodau i ymateb i anghenion dinasyddion a chymunedau, a'i fod yn darparu mwy o gyfle i awdurdod ddefnyddio'i ddata perfformiad i roi cyfrif i ddinasyddion a chymunedau am y lefelau gwasanaeth a ddarperir. Fodd bynnag, yn amlwg nid Deddf Cymunedau Cynaliadwy 2007 mo hon, na hyd yn oed adlewyrchiad gwelw ohoni. Sut yr ydych yn ymateb i'r alwad gan Ffederasiwn Cenedlaethol Sefydliadau'r Merched yng Nghymru ar ichi weithredu'r Ddeddf honno, gan ddarparu cyfleon i gymunedau a chynghorau lleol yng Nghymru yrru polisi'r Llywodraeth i wrthdroi dirywiad a hyrwyddo cymunedau cynaliadwy? Fe'ch atgoffaf y cymerwyd hyn ymlaen ar sail drawsbleidiol gan Aelodau Seneddol Ceidwadol, Llafur a Democratiaid Rhyddfrydol. Fel y dywedwyd,

'am y tro cyntaf mae gennym Ddeddf Seneddol sy'n hepgor y dull arferol o wneud penderfyniadau o'r brig i lawr a hefyd y dwli fod "ymgyngori" gan y llywodraeth rywsut yn rhoi grym (pan mai'r gwrthwyneb sydd yn wir fel y gŵyr y rhan fwyaf o bobl)'.

Mae a wnelo fy ail bwynt â chydweithio rhwng adrannau archwilio llywodraeth leol, rheoleiddwyr ac arolygwyr. Sut y gwnewch chi sicrhau annibyniaeth yr archwilwyr lleol mewnol ac allanol hynny, yn enwedig yr archwilwyr mewnol, fel y ceir tryloywder ac atebolrwydd cyhoeddus? Pan luniodd cyn reolwr archwilio mewnol Cyngor Sir y Fflint bapur yn cynnig y dylid cael gwasanaeth archwilio mewnol annibynnol i Gymru gyfan, fe'i gwrthodwyd. Fodd bynnag, daeth i'r casgliad, o dan unrhyw asesiad risg o fframwaith rheoli sefydliad a gyflawnir yn broffesiynol, mai'r uwch swyddogion yn ddi-os yw'r rhai sydd yn y sefyllfa orau i gyflawni camymddygiad. Felly, yn y byd go iawn, pan ddaw hi i'r pen a bod swyddi uwch-reolwyr dan fygythiad, caiff y rhai sydd yn rhesymol yn adrodd am broblemau eu sathru. Sut y gwnewch chi sicrhau'r annibyniaeth honno?

Brian Gibbons: Ynglŷn â'r pwynt olaf, elfen allweddol yn y set newydd hon o drefniadau yw bod rhaid i'r strategaethau ateb anghenion

of local communities, rather than adhere mechanistically to performance measures, and so on. This will all be published, and not only the policy documents. Individual local authorities will have to publish details of performance against these particular objectives annually, and that will have to be evaluated by the independent inspectorate and regulators. Therefore, members of the public will be able to read what the local authority says that it is doing to achieve local improvement. They will be able to read, on an annual basis, the targets for improvement, and they will be able to see the judgment of the independent regulators. That will mean much greater clarity to and accountability for the performance of local authorities. It is extraordinary that many of the major service failures that we have seen in Wales have been a shock not only to local communities, but even to the local elected members. Hopefully, this set of procedures will prevent that from happening again. This ongoing monitoring of activity will ensure that serious failure will not creep up on us.

Alun Davies: Minister, I welcome your statement and the clarity with which we have had this debate about what this Measure will seek to achieve in local service delivery. I welcome not only the practical aspects of this Measure, but also the philosophical approach that underpins it. There is a commitment to collaboration in order to deliver excellence in public services, and a commitment to place the citizen at the heart of this new model of service delivery. Both mean that we are pursuing a different path here in Wales, which I believe recognises and reflects the Welsh experience, the Welsh position and Welsh priorities. In many ways, this Measure is an example of devolution at its best, and I hope that you will ignore the blandishments of the Conservative opposition to follow someone else's model slavishly without looking at what is best for Wales.

6.10 p.m.

The process of implementing the Beecham review probably does need the statutory context of the Measure that you are proposing this afternoon, Minister. The way

cymunedau lleol, yn hytrach na glynu'n fecanistig at fesurau perfformiad, ac ati. Bydd hyn i gyd wedi'i gyhoeddi, ac nid dim ond y dogfennau polisi. Bydd rhaid i awdurdodau lleol unigol gyhoeddi manylion perfformiad yn erbyn y nodau penodol hyn yn flynyddol, a bydd rhaid i hynny gael ei arfarnu gan y rheoleiddwyr a'r arolygwyr annibynnol. Felly, bydd aelodau'r cyhoedd yn gallu darllen beth y dywed yr awdurdod lleol y mae'n ei wneud i sicrhau gwelliant lleol. Byddant yn gallu darllen, yn flynyddol, y targedau ar gyfer gwella, a byddant yn gallu gweld dyfarniad y rheoleiddwyr annibynnol. Bydd hynny'n golygu llawer mwy o eglurder ac atebolrwydd am berfformiad awdurdodau lleol. Mae'n rhyfeddol fod llawer o'r methiannau gwasanaeth mawr yr ydym wedi'u gweld yng Nghymru wedi bod yn sioc, nid yn unig i gymunedau lleol, ond hyd yn oed i'r aelodau etholedig lleol. Y gobaith yw y bydd y set hon o weithdrefnau'n atal hynny rhag digwydd eto. Bydd y monitro parhaus hwn ar weithgaredd yn sicrhau na fydd methiant difrifol yn graddol gynyddu.

Alun Davies: Weinidog, croesawaf eich datganiad ac eglurder y ddatl hon ynghylch beth y bydd y Mesur hwn yn ceisio'i gyflawni yn narpariaeth gwasanaethau lleol. Croesawaf nid yn unig yr agweddau ymarferol ar y Mesur hwn, ond hefyd yr agwedd athronyddol sydd yn sylfaen iddo. Mae yma ymrwymiad i gydweithio er mwyn sicrhau rhagoriaeth mewn gwasanaethau cyhoeddus, ac ymrwymiad i osod y dinesydd wrth graidd y model newydd hwn o gyflenwi gwasanaethau. Mae'r ddau'n golygu ein bod yn dilyn llwybr gwahanol yma yng Nghymru, sydd, mi gredaf, yn cydnabod ac yn adlewyrchu'r profiad Cymreig, y sefyllfa Gymreig a blaenoriaethau Cymreig. Mewn sawl ffordd, mae'r Mesur hwn yn enghraifft o ddatganoli ar ei orau, a gobeithio yr anwybyddwch ddeisyfiadau'r wrthblaid Geidwadol ar inni ddilyn model rhywun arall yn slafaidd heb edrych ar beth sydd orau i Gymru.

Mae'n debyg fod ar y broses o weithredu adolygiad Beecham angen cyd-destun statudol y Mesur yr ydych yn ei gynnig y prynhawn yma, Weinidog. Mae'r modd yr

in which you have answered questions following the statement reinforces my view that this statutory basis is probably necessary. At the beginning of the Beecham process, I did not think that we would need to go down this route, but I now think that, by creating a new statutory framework, we will ensure that we have the flexible approach that is necessary to deliver public services differently in different parts of the country.

It is also very much about a shared approach to the delivery of public services. Almost by definition, I think that the way in which we deliver public services is a shared responsibility, and I hope that, by driving change and high performance, we can continue to share the responsibility for delivering services with local government at the same time. I had some concerns when you started to make this statement, but you very much reassured me when you answered some of Jenny Randerson's points. I think that Jenny hinted at the emasculation of local government that we saw under previous Conservative Governments, but we are looking for a partnership with local government, which is a very different approach. It is different not only in emphasis, but in philosophy. It is important that we emphasise that when we debate this Measure and when we go forward with implementing it as a Government. I hope, Minister, that you will be able to reassure us again on that point.

Brian Gibbons: I am very pleased with your contribution, Alun, because I remember the short debate that you proposed about six months ago about the new type of governance that we need in Wales. Much of what is in this proposed Measure is in line with a number of the points that you raised. As local authorities and other public bodies develop their improvement strategies, it will be important that they engage with their citizens and with the public as well as developing their community strategies. It will be a legal requirement for them to engage with citizens to assess the key priorities. As Janice said, it is only by listening and engaging with people that you can effectively identify what their priorities are. Sometimes, policy makers, civil servants and officials

ydych wedi ateb cwestiynau yn sgil y datganiad yn atgyfnerthu fy marn fod y sail statudol hon yn angenrheidiol yn ôl pob tebyg. Ar ddechrau proses Beecham, ni feddyliais y byddai angen inni ddilyn y ffordd hon, ond erbyn hyn credaf y byddwn, drwy greu fframwaith statudol newydd, yn sicrhau bod gennym yr agwedd hyblyg sy'n angenrheidiol i gyflenwi gwasanaethau cyhoeddus yn wahanol mewn gwahanol rannau o'r wlad.

Mae a wnelo hyn hefyd i raddau helaeth iawn â chyd-agwedd at gyflenwi gwasanaethau cyhoeddus. Bron drwy ddiffiniad, credaf fod y modd y darparwn wasanaethau cyhoeddus yn gyfrifoldeb a rannwn, a gobeithiaf y gallwn, drwy ysgogi newid a pherfformiad o safon, barhau i rannu'r cyfrifoldeb am ddarparu gwasanaethau gyda llywodraeth leol ar yr un pryd. Yr oedd gennyf rai pryderon pan ddechreuasoch wneud y datganiad hwn, ond bu ichi dawelu fy meddwl pan atebasoch rai o bwyntiau Jenny Randerson. Credaf i Jenny gyfeirio'n gynnil at y sbaddu llywodraeth leol a welsom dan Lywodraethau Ceidwadol blaenorol, ond yr ydym ni'n edrych am bartneriaeth gyda llywodraeth leol, sydd yn ffordd wahanol iawn o fynd o'i chwmpas hi. Mae'n wahanol nid yn unig o ran pwyslais, ond o ran athroniaeth. Mae'n bwysig ein bod yn pwysleisio hynny pan drafodwn y Mesur hwn a phan awn ymlaen i'w weithredu fel Llywodraeth. Gobeithio, Weinidog, y byddwch yn gallu rhoi sicrwydd inni eto ar y pwynt hwnnw.

Brian Gibbons: Yr wyf yn falch iawn â'ch cyfraniad, Alun, oherwydd cofiaf y ddadl fer a gynigiwyd gennych ryw chwe mis yn ôl am y math newydd o lywodraethu y mae ei angen arnom yng Nghymru. Mae llawer o'r hyn sydd yn y Mesur arfaethedig hwn yn cyd-fynd â nifer o'r pwyntiau a godwyd gennych. Wrth i awdurdodau lleol a chyrff cyhoeddus eraill ddatblygu eu strategaethau gwella, bydd yn bwysig eu bod yn ymgysylltu â'u dinasyddion ac â'r cyhoedd yn ogystal â datblygu eu strategaethau cymunedol. Bydd yn ofyniad cyfreithiol arnynt i ymgysylltu â dinasyddion i asesu'r blaenoriaethau allweddol. Fel y dywedodd Janice, dim ond drwy wrando ac ymgysylltu â phobl y gellir nodi'n effeithiol beth yw eu blaenoriaethau. Weithiau, bydd llunwyr

think that we know what people want, but it is only by going out and talking to people that we can find out what local people's priorities are. This piece of legislation will place a statutory duty on the main public bodies to go out and do that. I think that you are right that this regime will be an exercise in partnership in public service. It will certainly be a big improvement on the competitive tendering and marketisation that was taking place in local government services 10 or 12 years ago. That undermined the whole fabric of public service delivery in Wales. This partnership agreement, based on the principles of public service, will restore people's confidence in public service and in their capacity to hold public bodies to account for their performance in an open and transparent way.

Peter Black: It is a strange coincidence that, straight after Labour's worst possible local government election results, we now have a proposed Measure before us that will enable local councils to be run from Cathays park. I also think that some of the issues that you have described today, which you are trying to patch up with this Measure, are actually fundamental flaws that arise from the executive/scrutiny split that was brought in by the Local Government Act 2000. Maybe if you brought a Measure forward to try to patch that up, we might be more supportive of it.

Minister, I would be interested in hearing some more details about the intervention if you can give them to us. Exactly when, how and on what terms would the Government intervene in the decisions of local councils? I think that that is crucial to this legislation. The way that it is set out in the documentation before us and in your statement certainly makes me pause for thought about how councils may suffer from central decree and be told how they should run their services rather than be given the opportunity to run them according to their own merits and to be accountable to their own local electorate.

Brian Gibbons: I disagree with Peter. He is

polisi, gweision sifil a swyddogion yn meddwl ein bod yn gwybod beth yw gofynion pobl, ond dim ond drwy fynd allan a siarad â phobl y gallwn ganfod beth yw blaenoriaethau pobl leol. Bydd y darn hwn o ddeddfwriaeth yn gosod dyletswydd statudol ar y prif gyrff cyhoeddus i fynd allan a gwneud hynny. Credaf eich bod yn iawn y bydd y drefn hon yn ymarferiad mewn partneriaeth mewn gwasanaeth cyhoeddus. Yn sicr, bydd yn welliant mawr ar y tendro cystadleuol a'r marchnadeiddio a oedd yn digwydd yng ngwasanaethau llywodraeth leol 10 neu 12 mlynedd yn ôl. Tanseiliodd hynny holl wead cyflwyno gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymru. Bydd y cytundeb partneriaeth hwn, yn seiliedig ar egwyddorion gwasanaeth cyhoeddus, yn adfer hyder pobl mewn gwasanaeth cyhoeddus ac yn eu gallu i ddal cyrff cyhoeddus i gyfrif am eu perfformiad mewn modd agored a thryloyw.

Peter Black: Cyd-ddigwyddiad rhyfedd, yn syth ar ôl y canlyniadau gwaethaf posibl i Lafur yn yr etholiadau llywodraeth leol, yw bod gennym Fesur arfaethedig o'n blaenau yn awr a fydd yn galluogi rhedeg cynghorau lleol o barc Cathays. Credaf hefyd fod rhai o'r materion yr ydych chi wedi'u disgrifio heddiw, materion yr ydych yn ceisio'u trwsio gyda'r Mesur hwn, yn ddiffygion sylfaenol sy'n deillio o'r rhaniad gweithredu/craffu a gyflwynwyd gan Ddeddf Llywodraeth Leol 2000. Efallai pe deuech â Mesur gerbron i geisio trwsio honno, y gallem fod yn fwy cefnogol iddo.

Weinidog, byddai gennyf ddiddordeb mewn clywed rhagor o fanylion am yr ymyrryd os gallwch eu rhoi inni. Pa bryd, sut ac ar ba delerau yn union y byddai'r Llywodraeth yn ymyrryd ym mhenderfyniadau cynghorau lleol? Credaf fod hynny'n allweddol i'r ddeddfwriaeth hon. Mae'r modd y mae wedi'i osod allan yn y dogfennau o'n blaenau ac yn eich datganiad yn sicr yn gwneud i mi oedi i feddwl am y modd y gall cynghorau ddioddef o gael archddyfarniad o'r canol a chael rhywun yn dweud wrthynt sut y dylent redeg eu gwasanaethau yn hytrach na chael y cyfle i'w rhedeg yn ôl eu rhinweddau eu hunain a bod yn atebol i'w hetholwyr lleol eu hunain.

Brian Gibbons: Yr wyf yn anghytuno â

living in cloud-cuckoo-land, to say the least, if he believes that 10, 15 or 20 years ago, before the new local government arrangements were put in place, the average elected member was fully in control of the agenda, or understood the information that they were getting. It was very much the case that there were no clear priorities, no clear community strategy, and no clear improvement agenda. If Peter wants to show me evidence that that was the case 15 years ago, I would be more than interested in looking at it.

However, the clear test of intervention is set out clearly in the proposed legislation. If there is serious service failure, or a serious risk of service failure, there is provision here for local authorities to take the necessary steps to deliver improvement. However, if the evidence is that they are not delivering that improvement, it is illogical to wait for a serious service failure to emerge before we intervene, as we found in Bridgend or Swansea over the past few years, where there were serious service failures. If there is a clear onus on local authorities to improve, and if there is evidence that they are not delivering that improvement, it is plain common sense that there should be provision to intervene before the doomsday scenario emerges.

Y Llywydd: Diolch yn fawr i'r Gweinidog am ymateb i'w ddatganiad am ddeddfu. Dyna ddiwedd ein trafodion am heddiw.

Peter. Mae â'i ben yn y cymylau, a dweud y lleiaf, os yw'n credu bod aelod etholedig cyffredin â gafael da ar yr agenda, neu ei fod yn deall y wybodaeth yr oedd yn ei chael 10, 15 neu 20 mlynedd yn ôl cyn rhoi'r trefniadau llywodraeth leol newydd ar waith. Y gwir amdani yw nad oedd blaenoriaethau clir, dim strategaeth gymunedol glir na dim agenda glir ar gyfer gwella. Os oes ar Peter eisiau dangos tystiolaeth imi mai dyna oedd yr achos 15 mlynedd yn ôl, byddwn yn fwy na pharod i edrych arni.

Fodd bynnag, caiff y prawf amlwg o ymyriad ei osod allan yn glir yn y ddeddfwriaeth a gynigir. Os bydd gwasanaeth yn methu'n ddifrifol, neu os oes perygl y bydd gwasanaeth yn methu'n ddifrifol, ceir darpariaeth yma i awdurdodau lleol gymryd y camau angenrheidiol i sicrhau bod pethau'n gwella. Fodd bynnag, os dengys y dystiolaeth nad yw pethau'n gwella, nid yw'n rhesymegol disgwyl i wasanaeth fethu'n ddifrifol cyn i ni gamu i mewn, fel y gwelsom ym Mhen-y-bont ar Ogwr neu yn Abertawe dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf, lle methodd gwasanaethau'n ddifrifol. Os oes cyfrifoldeb clir ar awdurdodau lleol i wella, ac os oes tystiolaeth nad ydynt yn gwella, mae'n synnwyr cyffredin y dylid cael darpariaeth i ymyrryd cyn inni weld senario dydd y farn.

The Presiding Officer: I thank the Minister for responding to his legislative statement. That is the end of our proceedings for today.

*Daeth y cyfarfod i ben am 6.17 p.m.
The meeting ended at 6.17 p.m.*

Aelodau a'u Pleidiau Members and their Parties

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
Asghar, Mohammad (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Barrett, Lorraine (Llafur – Labour)
Bates, Mick (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Bourne, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Burnham, Eleanor (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
Cairns, Alun (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Chapman, Christine (Llafur – Labour)
Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
Davidson, Jane (Llafur – Labour)
Davies, Alun (Llafur – Labour)

Davies, Andrew (Llafur – Labour)
 Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Elis-Thomas, Dafydd (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Evans, Nerys (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Franks, Chris (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 German, Michael (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Gregory, Janice (Llafur – Labour)
 Griffiths, John (Llafur – Labour)
 Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
 Gibbons, Brian (Llafur – Labour)
 Hart, Edwina (Llafur – Labour)
 Hutt, Jane (Llafur – Labour)
 Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 James, Irene (Llafur – Labour)
 Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ann (Llafur – Labour)
 Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
 Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Gareth (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Helen Mary (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Law, Trish (Annibynnol – Independent)
 Lewis, Huw (Llafur – Labour)
 Lloyd, David (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Lloyd, Val (Llafur – Labour)
 Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
 Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Morgan, Jonathan (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Morgan, Rhodri (Llafur – Labour)
 Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
 Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Randerson, Jenny (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Ryder, Janet (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
 Sinclair, Karen (Llafur – Labour)
 Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
 Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
 Watson, Joyce (Llafur – Labour)
 Williams, Brynle (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
 Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
 Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)